

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra Psychologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Psychobiografie: Role Oidipova komplexu v životě Egona Bondxho
Psychobiography: The role of the Oidipus complex in the life of Egon Bondy

Bc. Marika Páralová

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Miloš Kučera, CSc.
Studijní program: Psychologie
Studijní obor: Psychologie

Odevzdáním této diplomové práce na téma Psychobiografie: Role Oidipova komplexu v životě Egona Bondyho potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 15.dubna 2024

Na tomto místě bych chtěla především poděkovat vedoucímu mé práce, doc. PhDr. Miloši Kučerovi, Csc., neb bez jeho cenných rad, trpělivosti a podpory by tato diplomová práce vznikala jen stěží. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a všem těm, kteří se mnou po dobu psaní přišli do kontaktu-jsem si vědoma toho, že to se mnou neměli zrovna jednoduché.

ABSTRAKT

Tato teoretická diplomová práce se na základě metody psychobiografie pokouší s pomocí především psychoanalytického učení Sigmunda Freuda o zmapování role Oidipova komplexu v životě významného českého básníka, prosaika a filosofa Egona Bondyho, rovněž známého pod svým občanským jménem Zbyněk Fišer.

V první části práce předkládám mnou sestavený Bondyho životopis, který pojímá dobu od dětství až po převážně polovinu 90. let, k čemuž posloužila řada zdrojů. Ke dni odevzdání práce nebylo k dispozici jednotné životopisné dílo, a informace tak bylo nutno dohledávat v mnoha pracích jiných autorů.

Na základě sestaveného životopisu se pak ve druhé části textu věnuji analýze životního příběhu Egona Bondyho, v němž právě Oidipův komplex zastával významnou roli, přičemž na onen životopis často odkazují. V příběhu se nám poté vyjevují dvě hlavní cesty, které právě za pomoci psychoanalýzy a jejích termínů dále rozvádím.

Cílem této práce je tak na základě oné analýzy, v níž se kloubí Oidipův komplex a životní události, které Bondyho potkaly v průběhu let, osvětlit možné motivy jeho jednání, chování, jeho vztahování se k sobě a ke druhým, ke světu. Mimo jiné zde představuji kupříkladu i rovinu jeho osobnosti, která oscilovala mezi identitami Egon Bondy a Zbyněk Fišer.

KLÍČOVÁ

SLOVA

Psychobiografie, psychoanalýza, Egon Bondy, Oidipův komplex, superego

ABSTRACT

This theoretical master thesis, based on the method of psychobiography, attempts to map the role of the Oedipus complex in the life of the important Czech poet, prosaic and philosopher Egon Bondy, also known by his civic name Zbyněk Fišer, using mainly the psychoanalytic teachings of Sigmund Freud.

In the first part of the thesis, I present a biography of Bondy that I have compiled, covering the period from his childhood to the mid-1990s, using a number of sources. As of the date of submission of the thesis, no single biographical work was available, and information had to be sought in many works by other authors.

On the basis of the biography I have compiled, in the second part of the text I analyse the life story of Egon Bondy, in which the Oedipus complex played a significant role, often referring to this biography. Two main paths then emerge in the story, which I further develop with the help of psychoanalysis and its terms.

The aim of this thesis is thus to illuminate the possible motives for his actions, his behaviour, his relationship to himself, to others and to the world, on the basis of this analysis, which combines the Oedipus complex and the life events that have befallen Bondy over the years. Among other things, I present here, for example, a level of his personality that oscillated between the identities of Egon Bondy and Zbyněk Fišer.

KEYWORDS

Psychobiography, psychoanalysis, Egon Bondy, Oedipus complex, superego

1 Obsah

Úvod	9
2 Životopis Egona Bondyho	11
2.1 Rodina	14
2.1.1 Otec	14
2.1.2 Matka	15
2.2 Období základní školy	16
2.3 Období gymnázia	17
2.4 40. léta	20
2.4.1 1947	20
2.4.2 1948	22
2.4.3 1949	30
2.5 50. léta	34
2.5.1 1950	34
2.5.2 1951	39
2.5.3 1952/1953	46
2.5.4 1953	46
2.5.5 1954	47
2.5.6 1955	48
2.5.7 1956	51
2.5.8 1957	52
2.5.9 1958	54
2.5.10 1959	55
2.6 60. léta	55
2.6.1 1960 a 1961	56

2.6.2	1962	57
2.6.3	1963	58
2.6.4	1964	59
2.6.5	1965	60
2.6.6	1966 a 1967	60
2.6.7	1968	62
2.6.8	1969	64
2.7	70. léta.....	65
2.7.1	1970 a 1971	65
2.7.2	1972	66
2.7.3	1973	68
2.7.4	1974	69
2.7.5	1975	71
2.7.6	1976	72
2.7.7	1977	74
2.7.8	1978	74
2.7.9	1979	75
2.8	80. léta.....	75
2.8.1	1981	75
2.8.2	1982	76
2.8.3	2. polovina 80. let	77
2.8.4	1987	78
2.8.5	1988	78
2.8.6	1989	78
2.9	90. léta.....	79

2.9.1	1992 a 1993	80
2.9.2	1994	80
2.9.3	1995	80
2.10	Rok 2007	81
3	Analýza životního příběhu.....	83
3.1	Egon Bondy a Oidipův komplex	88
3.1.1	Obecně o Oidipově komplexu	88
3.1.2	Oidipův komplex u Egona Bondyho	89
3.1.3	Attachement.....	90
3.1.4	Konstituční faktor bisexuality I	91
3.1.5	Téma viny	92
3.1.6	Identifikace s matkou.....	93
3.1.7	Obranný mechanismus	95
3.1.8	Shrnutí toho, k čemu jsme zatím došli	96
3.1.9	Konstituční faktor bisexuality II.....	97
3.2	Téma mateřské postavy	98
3.2.1	Fyziologické potřeby ukájené mateřskou postavou.....	98
3.2.2	Konstituční faktor bisexuality III	99
3.2.3	Dvě cesty v životě Egona Bondyho.....	99
3.3	Hledání mateřské postavy	100
3.3.1	Ženy v Bondyho životě	101
3.3.2	Dvoufázová volba objektu.....	101
3.3.3	Proud něžný a proud smyslný.....	103
3.3.4	Volba u Bondyho.....	103
3.3.5	Líba.....	103

3.3.6	Eva Čížková.....	107
3.3.7	Jana Krejcarová	109
3.3.8	Doktorka Černá	116
3.3.9	Aňuta	118
3.3.10	Eva – zdravotní sestra.....	120
3.3.11	Valdovka.....	121
3.3.12	Eva Skrčená	123
3.3.13	Jaroslava Krčmaříková (Fišerová).....	124
3.3.14	Julie Nováková	128
3.4	Hledání silného superega	131
3.4.1	Superego a Egon Bondy	132
3.4.2	Hyperprotektivnost otce	132
3.4.3	Stát v roli superega	134
3.4.4	Záviš Kalandra v roli superega.....	136
3.4.5	Bondy – druhá osoba	137
3.4.6	Nekonformita.....	143
3.4.7	Ženy v roli superega	145
3.4.8	Bondy superegem pro druhé?	146
	Diskuse	149
	Závěr.....	156
	Seznam použitých informačních zdrojů	157

Úvod

Básník Egon Bondy (vlastním jménem Zbyněk Fišer) byl jednou z nejvýznamnějších osobností, která ovlivnila české undergroundové prostředí. Známy je především díky své poesii, výrazně se však zasloužil i přínosem svých děl prozaických, jeho tématem byla rovněž filosofie. Bondyho poetické texty pak zejména undergroundová hudební skupina Plastic People of the Universe. Na oficiálním poli byl autorem zakázaným, o to více však v undergroundu uznávaným, a to rovněž jakožto inspirátor mladší generace, kterou tvořili, mimo jiné, kupříkladu Jáchym Topol či J. H. Krchovský. Po zveřejnění Cibulkových seznamů, na kterých se pod svým občanským jménem objevil v roli konfidenta, snad jako kdyby se v různých kruzích, u různých lidí, jeho jméno nově pojilo ne tolik s jeho rozsáhlým dílem a pozitivy, které okolnímu světu nabízel, nýbrž primárně se státní bezpečností.

Nejen Bondyho práce, ale rovněž i jeho život byl natolik zajímavým, že se stal tématem mé diplomové práce. Tato práce v sobě tak kloubí jak můj zájem o osobu Bondyho, který je rovněž mým oblíbeným autorem, tak mé nesmírné zaujetí psychoanalýzou Sigmunda Freuda. Na základě důkladného studia se tak tématem této diplomové práce stala *role Oidipova komplexu v životě Egona Bondyho*, přičemž metodou, které bylo ke zkoumání využito, je *psychobiografie*. Právě na základě ní dojde k analýze Bondyho životopisu, která nám snad pomůže osvětlit možné motivy jeho jednání, způsob vztahování se ke světu i ke druhým a tak podobně, jež souvisely právě s rolí Oidipova komplexu v Bondyho životě.

V první části práce je představen chronologicky sestavený životopis této významné osobnosti. Jelikož doposud nevznikla žádná shrnující monografie, bylo pro účely této práce zcela nezbytné pokusit se ji alespoň částečně vytvořit. Sesbírala jsem tak informace z rozhovorů s ním i s lidmi jemu blízkými, využito bylo rovněž jeho vlastních memoárů, článků o něm vydaných či pasáží v knihách jemu věnovaných, opomenout jsem nemohla ani audiovizuální dokumenty. Pro účely faktografické (kupříkladu rok narození matky, rok sňatku atp.) jsem však nahlédla také do materiálů státní bezpečnosti. Jelikož o jeho působení v Bratislavě nemáme příliš informací, věnujeme se jeho životu primárně do poloviny 90. let. Rovněž v této práci nebude věnována pozornost Bondyho literární činnosti, neb, jelikož nejsem osobou povolánou v oblasti literární vědy, jen stěží bych v mé současné pozici oddělovala fikci od skutečnosti – a to zejména u Egona Bondyho. Zmíněný životopis zde

představuji v celé jeho šíři, neb jej ve druhé části práce analyzuji a odkazuji na něj. Ukázalo se být efektivnějším tento životopis zveřejnit v první části textu, a nikoliv vybírat pouze části textu, které budeme následně podrobovat oné analýze, neb jeho životní události jsou nepochybně natolik provázané, že pokus o to byl velice matoucím.

Jak již bylo zmíněno, ve druhé části práce podrobuji onen životopis analýze. Brzy se vyjevilo, že právě Oidipův komplex sehrává v Bondyho životě nezastupitelnou roli, a že i díky, či kvůli, němu nalézáme v jeho životě dvě hlavní cesty, tedy cestu hledání mateřské postavy a cestu hledání silného superega. Za pomoci Freudovy práce, psychoanalytických termínů a dalších užitečných poznatků jiných autorů budu ona témata rozpracovávat a vztahovat k nim události v Bondyho životě. Pokusím se tedy o vlastní psychobiografii, neb jeho osobnosti se věnovala řada historiků, literárních vědců, nikoliv však psychologů, potažmo těch, kteří tvoří psychobiografie, k čemuž není nutné pracovat s jeho psychiatrickými dokumenty.

Vedle již výše zmíněných cílů této práce se vyjevil i cíl další. Snad se objeví další nadšenec o téma Bondyho i psychoanalýzy, který se pokusí tuto práci rozšířit, případně v ní nalézt jiná témata, jež se pokusí analyzovat, a to ať už na základě mnou sestaveného životopisu, tak kupříkladu tehdy, vyjde-li kompletní monografie. Jsem si vědoma toho, že v textu lze nalézt řadu dalších otázek a nosných informací, které rovněž sama po každém dalším a dalším přečtení nalézám. Není však v mých silách v této diplomové práci postihnout vše, co bych postihnout chtěla.

2 Životopis Egona Bondyho

„Bondyho neoficiální sláva sílila od počátku 50.let, dosáhla vrcholu v letech sedmdesátých, zeslábla v druhé polovině 80.let a nakonec pohasla po listopadu 1989, kdy nad ním mnoho lidí udělalo kříž.“ (Placák, 2005)

Aby bylo vůbec možné se v praktické části této diplomové práce věnovat samotné psychobiografii, je nutné nejprve osvětlit Bondyho biografii – životopis. Již zde se nám naskytá potíže, neboť, ačkoliv se této osobnosti věnují odborníci ať už z oblasti literární vědy, tak například filosofie, doposud o jeho životě nevzniklo, na rozdíl od některých jeho souputníků¹, kompletní dílo, z nějž by bylo možné vycházet. Ostatně, PhDr. Martin Machovec (dále jen Martin Machovec, či doktor Martin Machovec²), který se věnuje ediční práci Bondyho díla, v rozhovoru pro Lidové noviny řekl, že čas k sepsání Bondyho životopisné knihy ještě „nenazrál“ (Kopáč, 2021). Informace nacházíme pouze všude možně roztroušené.

Na základě této skutečnosti jsem tedy pro účely práce onen životopis sestavila sama, přičemž jsem vycházela z řady zdrojů, a udělala jsem tak poměrně podrobnou rešerši – ať už se jednalo o články, které o něm byly napsány, knihy, jež byly částečně věnovány například jeho práci či právě přímo některým úsekům jeho života. Rovněž jsem vycházela z rozhovorů s lidmi, jež jej znali osobně, stejně tak jsem využila některé informace, na něž odpovídal v rozhovorech on sám, hledala jsem zmínky o něm v pracích, které se zabývali lidmi, s nimiž se nějakou část svého života stýkal. Použity byly i některé informace ze svazků, tedy potažmo spisů, StB³, které s Bondyho (respektive jeho občanským jménem Fišer) souvisí – jednalo se převážně o ty faktografické (a i ty byly mnohokrát rozporu se skutečností –

¹ Biografie vznikly například o Bohumilu Hrabalovi (MAZAL, Tomáš. *Spisovatel Bohumil Hrabal*. Praha: Torst, 2004. ISBN 80-7215-226-2.), Vladimíru Boudníkovi (MERHAULT, Vladislav, PAVELKA, Zdenko, ed. *Grafik Vladimír Boudník*. Praha: Torst, 2009. ISBN 978-80-7215-382-4), či Ivanu Martinu Jirousovi (ŠVEHLA, Marek. *Magor a jeho doba: život Ivana M. Jirouse*. Praha: Torst, 2017. ISBN 978-80-7215-555-2.)

² V textu rovněž bude řeč o jeho otci, prof. PhDr. Milanu Machovcovi DrSc., Dr.h.c.

³ V textu budou tyto zdroje citovány v poznámce pod čarou, a to z důvodu právě z delšího rozsahu citace.

například rok zesnutí jeho matky, rok seznámení se s Kalandrou atp.), neboť nakládat s tak citlivými informacemi z tohoto zdroje se jeví být prací pro příslušné osoby, historiky, a rovněž například údaje, které se jeví být velice zajímavými, a které se týkají jeho psychické stránky (pobyty na psychiatriích, diagnózy atp.) nelze komparovat, neboť k psychiatrickým záznamům Bondyho nemám přístup. I tak zde však budou zmíněny, povětšinou však pouze okrajově (pokud vůbec), jelikož nám nejde o to vzbuzovat senzací bez možnosti ověření. Ostatně, vezmeme-li v potaz například informace, které byly na Bondyho podávány kupříkladu lidmi z jeho okruhu, nelze je považovat za zcela objektivní – zatímco jedni se mu mohou snažit pomoci a jejich výpovědi jsou tedy nadhodnocované, v případě jiných tomu může být naopak. Podstatnou roli také sehrály televizní dokumenty. V první řadě se jednalo o *Bondy alias Fišer I i II*, v nichž autor sám vystupuje, rovněž byly čerpány díly *Předci a paralely* a *Byty* z cyklu *Fenomén Underground*. Tyto audiovizuální dokumenty nebylo možné opomenout, neboť řada věcí, které bychom si mohli pouze domýšlet, byla v dokumentech přímo řečena, stejně tak doplnily mezery, které se využitím pouhých textových materiálů vyskytly. V neposlední řadě byly využity Bondyho memoáry *Prvních deset let* mapující jeho život mezi lety 1947-1957⁴. Kupříkladu z Bondyho tvorby jsme při psaní textu nevycházeli, neboť v tomto případě by *básnická fikce*⁵ oddělovala jen stěží. Nelze opomenout skutečnost, že, jak se shodují lidé, s nimiž se osobně znal, je těžké rozeznat, co byla v případě Bondyho života skutečnost, a co pouhá fikce. Přistupujme tedy k tomuto životopisu s jistou rezervou, nicméně berme v potaz rovněž to, že asi v případě

⁴ Z Machovcova vyjádření se k tomuto Bondyho dílu (Machovec, 2017), respektive ke způsobu, s jakým k se sepsání chopil, je patrné, že je třeba ke čtení přistoupit s drobným nadhledem, ve smyslu nepovažovat zcela vše za objektivní, respektive zcela faktografické. Je doloženo, že se o některých událostech nezmiňuje. Nicméně skutečnosti, které se jeví být krátce na to, co byly ony memoáry vydány, klamavými, zejména pak ty, jež se týkaly jeho ilegálních „výletů“ na rakouské území, byly pravděpodobně prokázány jakožto pravdivé. O potvrzení se zasloužily *archivy StB a československé prokuratury*, a jelikož o tom mluví jak StB, tak samotný Bondy, pracujeme s nimi jakožto s pravdivými. Údaje, které z těchto memoárů pramení, samozřejmě budeme v této diplomové práci opírat o data z jiných zdrojů, nicméně například o jeho láskách, vyjma Jany Krejcarové či Julie Novákové, se však pravděpodobně nikdo jiný, než on nezmiňuje.

⁵ Když se totiž například Bondy v dokumentu *Fišer alias Bondy I* (Biubó, 1999) vyjadřoval k tomu, co o něm napsal Bohumil Hrabal, řekl: „*To, co o mně Hrabal napsal, je víc jak z 90 % básnická fikce, na kterou má každý spisovatel plné právo. Skutečnosti tam je absolutní minimum (...). To jsou umělecká díla, a ne dokumentární filmy.*“

žádného člověka si úplnou pravdivostí jeho životopisu nebudeme jisti asi nikdy. Rovněž si buďme vědomi toho, že životopis postihuje Bondyho život primárně do poloviny 90. let, neb z doby jeho působení v Bratislavě nemáme příliš informací.

Ještě, než přistoupíme k samotnému životopisu, jeví se být jako důležité se předem vypořádat se skutečností, jak o Bondym v textu psát. Již výše totiž bylo zmíněno, že jméno Egon Bondy byl jeho pseudonym, přičemž jeho jménem občanským bylo Zbyněk Fišer. Různí autoři se s tím vypořádávají různě. Někteří o něm píší pouze jako o Bondym, někteří obě příjmení střídají, jiní v textu dokonce využívají spojení Fišer-Bondy či Bondy-Fišer. Mně samotné se toto však vždy jeví býti chaotickým, tedy k tomu přistoupím z pro mne srozumitelného hlediska. Autor byl pouze Zbyňkem Fišerem do doby, než si spolu s okruhem svých spolupracovníků zvolili jako pseudonym židovská jména. Jednalo se o dobu, kdy sestavili sborník Židovská jména pravděpodobně někdy na přelomu let 1948/1949, vydali jej v lednu 1949 a od té doby existuje Egon Bondy. Jistě, pod občanským jménem samozřejmě dále vystupoval, ať už se jednalo o jeho akademické působení, zaměstnání či vystupování před úřady, nicméně budeme zde vycházet z jeho slov, že od té doby byl už jen Bondym. Tedy do vydání onoho sborníku, do ledna 1949, o něm budeme psát jako o Zbyňku Fišerovi, od onoho vydání jako o Egonu Bondym. Samozřejmě se naskytanou případy i po roce 1949, kdy bude nutné užít jména Zbyněk Fišer, vše však bude v textu řádně objasněno.

Životopis je pro účely další práce psán převážně chronologicky, některé pasáže jeho života však postihují řadu let a jsou tedy těžko zařaditelné.

V neposlední řadě je rovněž nutné říci, že si tento životopis neklade za cíl postihnout kompletní život Egona Bondyho, neboť kupříkladu chybí řada materiálů, rovněž nejsem literárním vědcem. Cílem mé diplomové práce není sestavit biografii Egona Bondyho, nýbrž na základě ní vytvořit jakousi „psychobiografickou sondu“ do jeho života, pro jejíž účely tento sestavený životopis postačí. Je rovněž potřeba říci, že zde nebudou dopodrobna rozebírána témata, jimž byla již díla věnována, neboť lze vycházet z nich (například o Janě Krejcarové je kniha Anny Militz, podrobně se věnuje láskám ve svých memoárech, o surrealismu, Půlnoci, undergroundu atp. jsou v knihách pasáže), stejně tak se pouze okrajově věnujeme jeho umělecké činnosti. Jde o to vytvořit životopis, který bude podrobnější, ale

zároveň se jeví býti nesmyslným rozepisovat se na mnoha stranách o každém jednotlivém životném úseku – to je práce pro životopisce. Životopis, z kterého budeme v další části naší práce čerpat a na nějž v ní budeme moci odkazovat.

2.1 Rodina

2.1.1 Otec

Jan Fišer se narodil 11.července 1899⁶ jakožto jeden z devíti dětí svých rodičů (Placák, 2001). Až do roku 1848 byli členové jeho rodu mlynáři, nicméně onoho roku prapraděd Jana Fišera majetek, jenž čítal několik mlýnů, rozprodal, neb cítil, že soutěžit s parním strojem nebude možné. Následné směřování rodu Zbyněk Fišer později hodnotí jakožto degeneraci, neboť od té doby členové klanu Fišerů byli zaměstnanci státu, aniž by se sami vydali cestou, jež by přinášela řádný finanční obnos. „(...) *od té doby ti Fišeri hynou na lenost, to je prostě metla rodu.*“ (Placák, 2001, s. 20). Ne jinak tomu tedy bylo v případě Jana Fišera. Nedostudovaný medik obrážející hospody ve společnosti Jaroslava Haška, na vojně v roli řidiče sanitky (Placák, 2001). Ve svazcích StB na Zbyňka Fišera o otci bylo pojednáváno jakožto o legionáři, Masarykově a Benešově zastánci, který byl před důchodem, do nějž se dostal roku 1938, v hodnosti plukovníka Československé armády. Jindy o něm však hovoří jakožto o bývalém důstojníkovi, *vyšším důstojníkovi*⁷, či *buržoazním důstojníkovi*⁸. Celá věc ohledně hodnosti Jana Fišera se jeví býti nejasnou. Např. Tomáš Mazal (Mazal, 2007, s. 1) o něm mluví jakožto o „*vysloužilém generálovi*“, ve spojitosti se stejnou hodností se o něm zmiňuje například i Martin Machovec (Machovec, 2007) či Gertraude Zand (2002, s. 68, pozn. 13). Ani samotný Zbyněk Fišer z toho nebyl příliš moudrý, neboť na základě absence rodinných vztahů (a to i ve směru

⁶ Archiv bezpečnostních složek. TS_621754_MV_1_1. Svazek č: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo 9326

⁷ Archiv bezpečnostních složek. TS_621754_MV_1_1. Svazek č. 621754. Zbyněk Fišer. A-MAO. Registrační číslo: 4910. Memorandum ze dne 18. dubna 1974.

⁸ Archiv bezpečnostních složek. TS_621754_MV_1_1. Svazek č. 621754. Zbyněk Fišer. A-MAO. Registrační číslo: 4910. Memorandum ze dne 18. dubna 1974.

k širšímu příbuzenstvu) se nikdy nepídil po soukromí matky ani otce.⁹ Dle jeho informací však otec *generálský dekret* (Placák, 2001, s.21) nepřijal, posléze však uvádí, že „*byl tím generálem*“ (Placák, 2001, s. 38), a jako o generálovi se o něm mluví v rozhovoru s jeho vnukem, tedy synem Zbyňka Fišera (Soukupová, 2010).

V průběhu života otec Zbyňkovi pomáhal z průšvihů, mnoho situací mu ulehčil-at' už pomoc s vyhnutím se tělocviku, vojně, také tím, že na něj, alespoň z počátku, nevyvíjel tlak, aby si našel zaměstnání, dokonce mu i peníze, dokud měl, dával atp. Zbyněk jej často činil způsobem svého života nešťastným, což později reflektoval, a byl si také moc dobře vědom toho, že nebýt otce, mezi živými by nebyl již dávno (Bondy, 2002).

Nezodpovězenou otázkou však zůstává, zda si toho byl vědom až po letech, nebo i v době, kdy otci, převezmeme-li pohled na věc Zbyňkem Fišerem, ubližoval.

Jan Fišer později umírá roku 1965, o dvě desetiletí později, než jeho žena Magdalena (Dundáčková, 2015).

2.1.2 Matka

Matka Magdalena Fišerová, rozená Tkalců¹⁰ pocházela z jižního podhůří Krkonoš (Placák,2001), přičemž její otec byl dělníkem v oboru krejčovství. Sama však byla nezaměstnaná, pravděpodobně z důvodu nedobrého zdraví¹¹. Zemřela, když bylo Zbyňkovi

⁹ Bondy například nevěděl ani to, jak došlo ke vzniku vztahu jeho rodičů – odůvodňuje to oněmi chybějícími vazbami v rodině. Nicméně jeho syn, Zbyněk Fišer mladší, se v rozhovoru (Soukupová,2010) domnívá, že si ji vzal pravděpodobně proto, neboť po období první světové války až do jeho návratu vyčkávala, až se vrátí.

Ony nepěstované vztahy se projevovaly i ve vztahu k širšímu příbuzenstvu. Jak již bylo řečeno, Jan Fišer pocházel z početného příbuzenstva, sám Zbyněk však o počtu svých příbuzných, potažmo otcových sourozenců, neměl sebemenší tušení. Vše se dozvídal postupně, na základě toho, jak příbuzní umírali a do Podolí jim chodila smuteční oznámení. Příbuzenské vztahy se tak v rodině nepěstovaly (alespoň tedy minimálně ze strany Jana Fišera – o tom, jak to bylo ze strany matky Magdaleny informace nemáme), což sám Zbyněk přičítal, alespoň částečně, již výše zmíněné degeneraci rodu (Placák, 2001).

¹⁰ Archiv bezpečnostních složek. TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326

¹¹ Archiv bezpečnostních složek. TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326

pouhých 13 let¹² (Placák,2001), přičemž příčinou smrti byla mozková mrtvice¹³. Mohlo by nás automaticky napadnout, že na tuto událost Zbyněk Fišer bude vzpomínat například jakožto na traumatickou událost v jeho životě, tak tomu však, dle jeho pojednání, není, ba naopak – hodnotí ji pozitivně (více o tom budeme pojednávat dále v textu). K matce neměl vlídný vztah, ba naopak, neměl ji rád, nevybudoval si k ní citovou vazbu (Placák, 2017). Ostatně, měl pro to poměrně jednoduché vysvětlení. Trpěla totiž relativně závažným psychickým onemocněním (pravděpodobně se jednalo o maniodepresivní psychózu¹⁴ – dnes bychom řekli bipolární afektivní poruchu), na základě něž se vztahovala jak ke světu, tak k samotnému Zbyňkovi. Točily se u ní fáze hysterie a období, která Fišer nazývá *opičí láskou* (Placák, 2001, s. 28), v čemž se jakožto dítě nedokázal vyznat. Vznikla u něj tak ve vztahu k matce ambivalence (Placák, 2001), která se tedy pravděpodobně vystupňovala do onoho jím zmiňovaném nesnášení. Pravděpodobně po její smrti Jan Fišer k synovi o to silněji přilnul (Soukupová, 2010).

2.2 Období základní školy

Na základní školu nastupuje celý natěšený v Praze na Pankráci (Placák, 2001) roku 1936¹⁵. Konkrétně šlo o školu, které se, na základě její polohy, přezdívalo „*U kostelíčka*“ (Placák, 2001, s. 22). Fišerovi měli jakožto finančně zajištěná rodina služku, přičemž právě ta doprovázela Zbyňka roky do školy i ze školy, a to i v onen první školní den. Tehdy šestiletý Zbyněk se konečně setkává se svými vrstevníky a ihned si nachází přítele ve svém spolusedícím – chlapci z ne příliš dobře finančně situované rodiny, jenž jej posléze navštěvuje u něj doma v Podolí, a jehož otci Jan Fišer sehnal práci (Placák, 2001)). „(...) u

¹² Že matka Magdalena zemřela v době, kdy bylo Bondymu 13 let, uvádí on sám v rozhovoru, jež s ním do své knihy *Kádrový dotazník* vedl Petr Placák. Stejný věk udává i Martin Machovec (Placák, 2017). Jelikož se Bondy narodil roku 1930, jednalo by se tedy o rok 1943, či období do 20.ledna roku 1944. Ve svazcích StB však vícekrát stojí, že zemřela roku 1945, oproti tomu asi jen jednou, že tomu bylo v roce 1943. K dispozici je však fotografie zřejmě z jejího pohřbu, přičemž v popisku stojí: 11.prosinec 1942 (Soukupová, 2010).

¹³ Archiv bezpečnostních složek. TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326

¹⁴ Když mluví Tomáš Mazal (Mazal, 2007) o Bondyho psychickém stavu, uvádí, že „*trpí maniodepresivní psychózou /zřejmě zdědil po matce/ (...)*“ (Mazal, 2007).

¹⁵ Archiv bezpečnostních složek. TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326

nás doma nějaký třídní předsudky neexistovaly.“ (Placák, 2001, s. 23). Těžko se pak Zbyněk vypořádává se ztrátou přítele, když se onen chlapec s rodiči za ne příliš dlouhou dobu stěhuje a začíná navštěvovat jinou školu (Placák, 2001).

Ve škole zpočátku pravděpodobně nebyl příliš oblíbený. Byl obézní, těžkopádný, fotbal, který hráli jeho spolužáci, neuměl a ostatně jej ani hrát nechtěl. Ono střetnutí se s novou realitou posměchu bylo pro chlapce, který nevyrůstal po boku svých vrstevníků, zcela nové a dozajista velice nepříjemné. Nebyl by to ale Zbyněk Fišer, kdyby si už v takto útlém věku neporadil. Těch taktik bylo více. Jednou z nich byla skutečnost, že se stal třídním šaškem, také holomkem (Placák, 2001). Pomohlo mu rovněž i to, že již na samém začátku školní dráhy propukl jeho literární talent (přičemž samostatné čtení zvládal již před nástupem do školy – Mazal, 2007) – již v šesti, sedmi letech píše texty se science-fiction tematikou (Biubó, 1999). O dva roky později se žánrem jeho literární inspirace stává prostřední westernu, a jeho kolegové ze třídy texty pochopitelně čtou, neboť Fišer netroškaří a rovnou je publikuje: začíná totiž vydávat třídní časopis (Placák, 2001). Obecně své texty, ale i svůj deník, píše, a to i později, v jazyce jak českém, tak německém, a to, ač jeho rodina není původu německého. Vysvětluje to na základě toho, že jazyk německý byl v buržoazní společnosti v Československu rozšířený (Biubó, 1999). Jeho poslední zmíněnou strategií bylo využití jeho školních schopností, jež se hodily například při razení spolužákům. To vše mělo za důsledek vznik Fišerovy oblíbenosti mezi druhými (Placák, 2001).

2.3 Období gymnázia

Zařadit letopočtově období jeho studia, které následovalo po škole základní, není zcela jednoznačné. Odkloníme se zde však od údaje jeho vstupu na „*reálné gymnázium v Ječné ulici v Praze II*“¹⁶ v roce 1945, jež uvádí Gertraude Zand, a budeme za rok vstupu na tuto školu považovat rok 1941¹⁷ (Zand, 2002).

¹⁶ Archiv bezpečnostních složek. TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326

¹⁷ Gertraude Zand (2002) ve své knize *Totální realismus a trapná poezie. Česká neoficiální literatura 1948-1953* uvádí na str.68 v pozn. č.13, že Fišer nastoupil na ono reálné gymnázium v roce 1945, ve svazcích StB je však oproti tomu uvedeno, že základní školu navštěvoval mezi lety 1936-1941, kdy se poté přesunul na ono gymnázium, které opustil po šesti letech. Ukončení by tedy vycházelo na školní rok 1947/1948, což spíše odpovídá skutečnosti. Stejně tak se k této dataci přikláníme i na základě rozhovoru, který s Bondym v polovině

Pro výběr gymnázia měl otec určující kritérium: musí být české. V období protektorátu převažovaly školy německé, v samotném hlavním městě nechali tehdy Němci otevřených asi pouze pět gymnázií česko jazyčných. Jelikož byl Bondy výborným studentem, na školu se dostal i přesto, že projít přijímací zkouškou nebylo právě jednoduché. Nevynikal však zcela ve všem. Již bylo zmíněno, že fotbalu se spolužáky, a obecně činností vyžadujícím fyzickou aktivitu se vyhýbal, tělocvik tak nebyl jeho doménou. Zde však vypomohl Jan Fišer a synovi zajistil výjimku z onoho povinného předmětu pro *indispozici* (Placák, 2001, s. 25). Vynikající prospěch mu však nevydržel napořád. Ve třinácti letech Zbyňkovi umírá matka.¹⁸ O tom, že na tuto událost vzpomínal pozitivně, jsme již hovořili: „(...), z čehož jsem byl – upřímně řečeno – celej blaženej, poněvadž jsem ji nesnášel.“ Onu nelibost k matce dokresluje Martin Machovec výňatkem z Fišerova již zmíněného deníku, do nějž si napsal poznámku: „Dneska zemřela matka.“ (Placák, 2017), a jako by se nechumelilo, poznámky pokračovaly popisem dalších zážitků z onoho dne (Placák, 2017).

Jaká je však souvislost mezi zhoršeným prospěchem a oním skolem Magdaleny Fišerové? I pro to má Zbyněk Fišer vysvětlení: „...otec se tenkrát dopustil pedagogické chyby, že ode mne vyžadoval nějakou synovskou pietu k matce, a tím to posral.“ (Placák, 2001, s. 25). Ač již neobjasňuje, v čem ona pieta spočívala, či zda jeho náhlý propad přičítá například revoltě, jeho do té doby zářná školní dráha se otočila o 180 stupňů a Fišer nejen, že začal dostávat špatné známky, ale zejména přestal do školy téměř úplně chodit, což ostatně, bereme-li v potaz jeho výpověď, pravděpodobně onen zhoršený prospěch zapříčinilo. Do školy přišel vždy jeden den ve čtvrtletí, učitelé jej přezkoušeli, přičemž výsledná známka byla za čtyři, a takto se to dělo až do té doby, než školu později dobrovolně opustil. V případě školní zameškanosti mu však do karet hrála doba – druhá světová válka. Nejen, že kvůli nedostatku

90.let vedl Petr Placák (2001), v němž o smrti matky v jeho 13 letech hovoří tehdy, když mluví o svých studijních letech na gymnáziu. Rovněž v souvislosti s gymnazijními lety hovoří o období války, která by, pokud bychom se řídili datací Gertraude Zand, už v září 1945 nebyla.

¹⁸ Že matka Magdalena zemřela v době, kdy bylo Bondymu 13 let, uvádí on sám v rozhovoru, jež s ním do své knihy *Kádrový dotazník* vedl Petr Placák (2001). Stejný věk udává i Martin Machovec (Placák, 2017). Jelikož se Bondy narodil roku 1930, jednalo by se tedy o rok 1943, či období do 20.ledna roku 1944. Ve svazcích StB (Archiv bezpečnostních složek. *Zbyněk Fišer. A- Klíma. Registrační číslo 9326. TS_621754_MV_1_1*) však stojí, že zemřela roku 1945.

uhlí museli být často studenti doma, ale rovněž bylo možné se hned po příchodu do školní instituce zapsat u školníka s tím, že půjdete na sbírat papír a následně odejít – a papír pochopitelně nesbírat (Placák, 2001).

Zmíňme ještě to, že v období gymnazijních studií mu byla pravděpodobně diagnostikována maniodepresivní psychóza (Mazal, 2007). Bondy mluví o tom, že čtrnáctý rok jeho života sehrává jakýsi začátek období, které ostatně trvalo po celý jeho život, kdy nechut' žít výrazně převažovala nad chutí, což dává do souvislosti s výše zmíněným psychickým onemocněním.

Psal-li na základní škole dětské sci-fi a westerny, pravděpodobně na gymnáziu píše básně s pornografickou tematikou, na stejné téma tvoří i *latinské hexametry* (Biubó, 1999), neboť v latině byl bravurní. Je otázkou, jak k tomu přistupovali učitelé před třídou, nicméně mezi sebou to oceňovali pro *vysoký jazykový talent* (Biubó, 1999). Od 14. roku věku si je již Zbyněk Fišer vědom svého směřování: „ (...) *mně už bylo naprosto jasné, že mohu být básníkem, jen básníkem, a ničím jiným nechci být a nebudu.*“ (Biubó, 1999). Martin Machovec popisuje jeho zaměření, které propuklo právě v gymnazijních letech, jako na „*surrealistickou, revoluční, antietatistickou, tj. protistalinskou, případně antisovětskou interpretaci marxismu*“ (Machovec, 2013, s. 215).

Přeskočili-li bychom v letech trochu dopředu, můžeme rovnou zmínit, že Zbyněk Fišer gymnázium ukončil ještě před maturitou. Se školou tak tehdy „sekl“ po dokončení šestého ročníku¹⁹, respektive septimu již neukončil (Bondy, 2001). Jednalo by se tak pravděpodobně o školní rok 1947/1948, avšak, jak víme, školu ukončil ještě v roce 1947 (Zand, 2002) – rozhodl se pro to definitivně již pravděpodobně v září, nicméně jako student byl veden i nadále (Bondy, 2001). O prázdninách 1947 tehdy ještě dělal opravné zkoušky, neboť neprošel z matematiky (Bondy, 2001). Onen, tehdy ještě školní rok, a později tedy již ne školní, 1947, pro něj byl dost určující. Podívejme se na něj tedy z pohledu jiného než toho prospěchového.

¹⁹ Archiv bezpečnostních složek. TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326

2.4 40. léta

2.4.1 1947

Ačkoliv pravděpodobný důvod jeho nechuti ke škole lze přiřadit k již výše zmíněné otcově *pedagogické chybě*, musíme zmínit i onu skutečnost, která Fišera postrčila v myšlence a následném činu školy zanechat. Považuje-li Zand ve své knize vydané roku 2002 za onen důvod to, že se chtěl zaměřit na básnictví, přičemž tedy zároveň chtěl v tomto tématu i teoreticky bádát (Zand, 2002). To mělo souvislost s jeho zájmem o surrealismus, v o rok dříve vydaných Bondyho memoárech *Prvních deset let* (2002) autor udává důvod jiný – lásku (ta se ostatně jako červená nit od té doby táhne jeho životem a má za svědomí mnohá jeho trápení). Svému životu mezi lety 1947-1957 se Bondy věnuje na sto stranách ve svých, již zmíněných, memoárech.

Někdy v dubnu 1947 dochází k jednomu z jeho základních životních setkání. Jako obyčejně, i toho dne se do školy nedostavil, a vysedával v Mánesu. Tam jej oslovil milenecký pár, Libuše (tzv. Líba) Strouhalová a Vladimír Šmerda, jež již předtím zaujalo jeho promlouvání v divadle D48. Společně je pojil jak marxismus, tak surrealismus. Navázaný kontakt mezi nimi postupně polevoval, nicméně na začátku září se Zbyněk, ač si pouze pamatoval, že bydlí v „*Domě ČSM v Hlubočepích*“ (Bondy, 2002, s.18) rozhodl je, zejména tedy Líbu, navštívit. Následně se tedy skutečně setkali a promluvili spolu. Ono setkání v Mánesu tak pro Fišera bylo osudové hned ze dvou důvodů. Za prvé proto, že na otázku, zda je „*skladatel nebo básník*“ vyřkl, že básník. „*A byl konec – spadla klec – byl jsem na doživotí odsouzen.*“ (Bondy, 2001, s. 16). Tou druhou skutečností bylo to, že se to Líby zamiloval (Bondy, 2002, s.19): „*A jak jsem ještě mnohokrát v životě zažil, když miluji, tak jsem šílený. Láska se mě zmocňovala s nejprudší možnou silou a já jsem pokaždé všechno ostatní hodil za hlavu. Byla to vždycky smršť – a na své okolí jsem také působil jako smršť. Všichni okolo pozvolna začínali jednat jako blázni. V lásce jsem vždy překračoval hranice tohoto světa a ocital se ve vytržení a nadšení, jaké rozhodně žádná droga nesvede navodit. A byl jsem v tom nadšení týdny a měsíce – i když jsem prožíval hluboká neštěstí, neboť mé lásky nebyly šťastné*“ (a také jí to jen několik dní po jeho návštěvě u ní řekl), což mělo za následek již zmíněné zanechání školní docházky (ne že by tedy do té doby do školy nějak výrazně docházel), která se mu oproti prožívanému zamilování zdála být banální. Následovalo zářijové odstěhování

se od otce ke spolužáku Karlu Žákovi, po měsíci návrat k otci, aby se poté následně asi na rok odstěhoval za Líbou a Šmerdou na Slovanu („*jak se jmenoval hlubočepský zámeček*“ – Bondy, 2002, s. 20). Mimochodem, po opuštění rodného domu poprvé přičichl k práci a stejně jako tomu bude v jeho životě dále, nevydržel zde příliš dlouho-konkrétně pouhých deset dní (Bondy, 2002).

Ve škole byl však, minimálně roku 1947 a na začátku roku 1948, stále veden jako student. Co se týče jeho spolužáků ze školy, za všechny jmenujme Karla Žáka, Zdeňka Mlynáře (jeho spolusedící – Bondy, 2002), či Iva Vodseďálka, kteří částečně ovlivnili (či spoluovlivnili) Fišerovo další směřování (Machovec, 2007.) Žák i Mlynář byli jeho spolužáky ze třídy (Bondy, 2002) (o Mlynářovi bude ještě řeč v souvislosti s Fišerovým členstvím v KSČ), oproti tomu Ivo Vodseďálek byl studentem o rok mladším (Bondy, 2002). Právě Vodseďálek byl po dobu několika intenzivních let Fišerovým blízkým souputníkem. Sám Fišer říká, že s ním byl „*později dlouho poután opravdovým a hlubokým přátelstvím, jež vlastně trvá dodnes*“²⁰ (Bondy, 2002, s. 20). I o Vodseďálkovi ještě bude řeč. Nicméně zatímco s prvními dvěma zmíněnými se Fišer pravděpodobně seznamuje již na začátku svého působení na gymnáziu v Ječné, s Vodseďálkem tomu tak, dle jeho slov, bylo až na podzim roku 1947²¹, tedy v období Fišerova studia v septimě. Bylo to v době, kdy už byl Fišer marxistou a byl to surrealismus²², který v jeho životě sehrával klíčovou, potažmo asi tu nejdůležitější, roli (Bondy, 2002). Onoho dne se v jedné učebně setkalo pár studentů na *literárním kroužku*²³ (Vodseďálek, 2000). A právě tam Zbyněk Iva okouznil. Později na to Ivo Vodseďálek vzpomínal: „*...promluvil. Jasně a s nadšením, s uspořádanými hodnotami, s vnitřní jistotou, že právě on je povolán, aby soudil a rozhodoval. Nebyl v něm stín nejistoty (...). Jeho řeč, to nebyl tehdy a ani kdy později diskusní příspěvek, to bylo kázání, věštba*

²⁰ K roku 1988.

²¹ Pravděpodobně tak Bondy, alespoň částečně, školu i po onom „definitivním rozhodnutím se“ školy zanechat, navštěvoval.

²² Počátky jeho zájmu o něj Zand (2002) datuje k roku 1945.

²³ Okolnosti vzniku onoho kroužku nejsou zcela jasné. Zatímco Vodseďálek zmiňuje, že u jeho zrodu stála jedna z vyučujících (Faltýnek, 2007), Gertraude Zand (2002) píše, že základní kameny postavili samotní studenti.

zaníceného proroka, který byl vždy naprosto přesvědčen o absolutní správnosti svých názorů. Nikdy v životě se nesnížil k tomu, aby sebenepatrněji přizpůsobil svůj názor jakýmkoliv požadavkům.“ (Vodseďálek, 2000, s. 13). I Ivo Zbyňka zaujal, neboť hned od chvíle, co spolu poprvé zabředli do konverzace, trávili spolu mnoho času, po nocích se procházeli, diskutovali, chodili do barů (Faltýnek, 2007). Oběma byl společný jak společenský původ jejich rodin, který Mazal (Mazal, 2004, s. 149) označuje termínem *high snobiety*, tak to, že se „prezentovali jako mladí marxisticko-surrealističtí (bretonovští) intelektuálové s ambicemi „zlaté mládeže“.“

Tentýž rok je pro něj zásadním i vzhledem k tomu, že byl přijat, pravděpodobně v září (Mazal-text), jakožto nadšený marxista²⁴ (Biubó, 1999) do KSČ a rovněž si v prosinci zajišťuje odjezd na *Stavbu mládeže do Lidic* (Placák, 2001, s. 29), kde působí po dobu jednoho měsíce od 1. ledna 1948 (Bondy, 2002).

2.4.2 1948

První den roku 1948 tedy Zbyněk Fišer nastupuje spolu s asi devatenácti chlapci a děvčaty (Bondy, 2002) na pozici brigádníka (Zand, 2002) na onu „stavbu“ (Bondy, 2002), která byla školou akceptovaná, zákonná, a tedy jej škola pro absenci z ní vzniklou nevyloučila (Placák, 2001). Tento krok se pro něj měl stát alespoň dočasným vyřešením nemilé situace, v níž se nacházel – nejen, že zanedbával školní docházku, neměl ani stálé zaměstnání, jímž by si mohl vydělávat na živobytí (Bondy, 2001). V Lidicích je rozčarován a přichází o iluze – „místo uvědomělých budovatelů to byly skutečně odpadky společnosti“ (Bondy, 2002, s. 23). Lidé nekultivovaného ducha, někteří prahnoucí po funkci ve Straně. Ostatně lednové počasí výstavbu téměř neumožňovalo. Již druhý únorový den²⁵ se tak vydal zpět do Prahy – v té době žil jak u otce, tak na hlubočepském zámečku (Bondy, 2002).

²⁴ Později Bondy vzpomínal: „My jsme byli skutečně zapálení marxisti. Hovno jsme z toho Marxe znali, páč nebylo co ke čtení tehdy, nebyly překlady, ale z toho mála, co bylo, jsme se domnívali, že ten marxismus známe.“ (Biubó, 1999).

²⁵ Vedle toho z článku Chaara (2021) se zdá, že byl na Stavbě i v průběhu února, neboť autor článku pojednává o tom, že „když se 22. února 1948 vrací z jednoho turnusu, v Praze zrovna probíhá komunistický puč.“ Jelikož na konci článku stojí informace, že byl upraven dle připomínek doktora Machovce, měli bychom tuto informaci brát v potaz.

A nastal únor a s ním převrat – přišla doba, kdy se k moci dostávali komunisté (Prvních deset let). Fišer se tak z Lidic vrátil do právě probíhajících příprav, a ačkoliv byl ve Straně, „*nebyl registrován v žádné organizaci, a nemohl tedy účinně podporovat revoluci*“ (Militz, 2015, s. 49). Chtěl však být aktivní, a tak tomu i bylo – stejně jako v případě jeho spolužáka Zdeňka Mlynáře (Biubó, 1999). Zapálený revolucionář se v názorech samozřejmě neshoduje s otcem Janem a jeho blízkými přáteli, rozdává tiskoviny, v den únorového puče nejen, že zaníceně naslouchá Klementu Gottwaldovi, který k lidu promlouvá na Staroměstském náměstí, ale po skončení jde zapáleně, nesouc *rudou vlajku* (Bondy, 2002, s. 24) v přední řadě procesí. Revoluční nadšení však netrvá dlouho. Fišer při cestě zpět zjišťuje (Bondy, 2002), že spíše, než o přirozeně nadšený dělnický dav jde o sehranou habaďůru. Podvodný byl nejen onen rádobý bezprostřední dav, ale celé únorové dny (Placák, 2001). Zatímco se slaví, on je v kině. Ne však proto, že by nebyl vítaný, ba naopak, nicméně on se již necítil být součástí. Jeho spolužák Zdeněk Mlynář jej chtěl vzít s sebou na tribunu, aby postál po boku těch, kteří se na únorových dnech podíleli, Fišer však odmítl: „*Ted' tam s váma nejdu, páč ted'ka vy jste ted' ti vládnoucí, a my jsme zase ti ovládaní a vykořisťovaní. A takhle to bude.*“ (Biubó, 1999).

Mohlo by se zdát, že jej obecně prorežimní zapálení opustí. Nebylo by to však pravdou, právě po puči je v rámci Komunistické strany Československé organizován a ostatním představován za příklad. Nicméně brzy po „vítězství pracujícího lidu“ Fišer registruje, a od té doby už stále, negativa, která si s sebou nastupující režim přináší. Postupná cenzura, vylučování lidí, kteří uvažovali jiným způsobem-zpočátku šlo o „reakcionáře“ – to jej nechávalo více méně chladným, - nicméně nezůstalo jen u nich a na řadu přišli i členové Strany. Součástí bylo rovněž vyloučení Jugoslávie z bloku (což Šmerda jednoznačně přijal, Fišerovi to oproti němu bylo naprosto proti chuti), nutnost dávání si pozor na to, co řeknete atp. Zkrátka nejevilo se to být takovým, jaké si to tehdy revolucionář Fišer vysníval (Bondy, 2002).

Již bylo zmíněno, že objekty jeho zájmu buď jeho lásku neopětovaly, a pokud ano, většinou pro něj jeho vztahy, či vztahy potenciální, dopadaly špatně. Co se týče Libuše Strouhalové, ta byla z těch, které do něj zkrátka zamilované nebyly. Nicméně ačkoliv by byla bývala ráda, kdyby už o ni přestal jevit zájem, neposlala Fišera do patričních končin, ba naopak jí ho bylo líto. Tehdy jej, s úmyslem přehodit jej na ni, seznámila se svou tehdy šestnáctiletou

přítelkyní Evou (Evičkou Čížkovou), která byla pravděpodobně, co se týče povahy, Fišerovým opakem – on výřečný s mnoha ideami, ona naopak. S tou si padli do noty a ač jí vyznal své hluboké city, doopravdy ji nemiloval. Přesto spolu tito dva obdivovatelé surrealismu žili na zahradě rodičů Libuše Strouhalové „u Průhonic“ (Bondy, 2002, s. 25). Jejich společné soužití popisuje Bondy idylicky, zejména tedy ono souznění, jelikož peníze jim chyběly oběma. Nicméně dva zádrhely jejich vztah měl. Tím prvním byla zkušenost jejich nevydařeného prvního sexu, jež přisuzuje absenci opravdového romantického citu k ní: „*Nepostavil se mi, a protože jsme byli paníc a panna (...). Později jsem se to snažil brát s posměchem, ale ve skutečnosti to byla jedna ze tří nejhorších chvil v mém životě.*“ (Bondy, 2002, s. 25). Příhodně onu kapitolu svých memoárů pojmenovává *Poprvé na dně*.

Přibližně přelom července a srpna přinesl do Fišerova života dvě nepříjemné události. Jak strašně těžké pro něj bylo srovnat se s tím, že jej Vladimír Šmerda vyhodil ze Slovanky, a aby toho nebylo málo, v tu dobu byla Evička s rodiči mimo Prahu, a několik dní po jejím návratu (mezi tím ještě na den odjela) mu sdělila, že je nucena vztah ukončit. To Zbyněk těžko vydýchal a jelikož v tu dobu byli v bytě Čížkových, v němž měl otec Čížek uložený revolver, rozhodl se, že svůj život ukončí. Nebyl si však vědom nutnosti uvolnit pojistku zbraně, a tak zůstal naživu. Nicméně nastal konec jedné etapy. Konec nejen jeho vztahu s Evičkou, ale zejména definitivní konec jeho pobytu na Slovance. „*Bretonovský sen který jsem celý rok snil a budoval, se nadobro zhroutil.*“ (Bondy, 2002, s. 29).

Něco musí skončit, aby něco jiného mohlo začít. A v případě Zbyňka Fišera tomu nebylo jinak. Nuceným odchodem ze Slovanky se mu otevírá velická, potažmo určující, kapitola jeho života, jejíž hlavním tématem byl surrealismus. K tomu sice již tíhl od poloviny 40.let, nicméně rok 1948 se v tomto ohledu stává v mnohém určující.

Jelikož Karel Teige byl ústřední postavou českého surrealismu, setkat se s ním bylo pro Fišera naprosto nezbytné. Kdy přesně tak učinil nám však není zcela jasné. Zatímco Machovec jejich seznámení datuje k roku 1947 (Machovec, 2007), Mazal (Mazal, 2007) uvádí rok 1948, konkrétně období léta. Sám Bondy si ve svých memoárech na okolnosti jejich prvního setkání nepamatuje, vypadá to však, že se spíše přiklání k období mezi zářím a počátkem podzimu 1948, kdy už mohl Teigemu ukázat svou práci, kterou právě v září napsal (alespoň tak tomu rozumíme). V tu dobu již byl Fišer na popud svého otce přihlášen

na vysokou školu, konkrétně Vysokou školu politickou, neboť ke studiu na ní nebylo nutné mít dokončené středoškolské vzdělání, a při přijímačkách si vystačil se svou znalostí marxistického učení. Studovat ji tedy začal od října 1948, nicméně škola nebyla něco, v čem by snad bylo možné rozvíjet jeho ambice. Na rozdíl právě od surrealismu (Bondy, 2002).

Čas teprve ukáže, do jaké míry pro Zbyňka Fišera bylo setkání s Teigem určující. Ten jej zatím na onom počátku podzimu představuje podobně starým příslušníkům své *surrealistické skupiny* (Mazal, 2007, s. 2), jako je Fišer, mezi něž patřili například Karel Hynek či Vratislav Effenberger. Při dalších „surrealistických“ setkáních se střetává například s Oldřichem Wenzlem, či jindy zas se Zbyňkem Havlíčkem, kterého však Teige nemohl vystát (Prvních deset let). Zand (Zand, 2002) přisuzuje Teigemu zásluhy i co se týče setkání Fišera s Medkem, které tedy ale proběhlo až o rok později (Mazal, 2007). Machovec Fišerovo působení v surrealistickém kruhu shrnuje následovně: „*Fišer píše, účastní se dobových diskusí, polemik, shromažďuje kolem sebe své vlastní „vyznavače“.*“ (Machovec, 2007, s. 1). A jelikož v socialistickém Československu byla povolena pouze tzv. oficiální literatura, Bondy se tedy „oficiálně“ stal členem tzv. podzemí, neboť surrealismus na ono oficiální pole po roce 1948 rozhodně nepatřil. Nicméně mezi surrealisty (pomineme-li tedy například okruh, který Teige nazýval „*Fišer a ta jeho banda grázlů*“ (Bondy, 2002, s. 32), a jež tvořili například *Herda, Vodseďálek, Hannes Reegen, Říha, Miroslav Lamač* či *Alexej Kusák* (Bondy, 2002, s. 33) nebyl příliš oblíben (Vodseďálek, 2000). Avšak pro něj nastalo období, jímž byla mezera po hlubočepském zámečku zaplněna (Bondy, 2002).

Podzim byl pro Fišera zároveň dobou, kdy se seznámil s marxistickou odnoší, jejímž „otcem“ byl Lev Davidovič Trocký, po němž ostatně i nesla svůj název – trockismus (Biubó, 1999). Z díla *Zrazená revoluce: Co jest SSSR a kam spěje?*“ je nadšen (Chaar, 2021). Ono nadšení bylo dáno tím, že pár týdnů zpět, kdy ještě s Trockého prací nebyl obeznámen, jej Vladimír Šmerda, s nímž se setkal, z trockismu nařkl (Bondy, 2002), přičemž možná nebyl jediným (Placák, 2001). Ono osočení bylo dáno Fišerovým dalším „procitáním“ z režimu, který zde nastává, a o němž byla řeč již výše. Nicméně právě po přečtení zmíněné knihy došel k jednoznačnému názoru, že Trocký „*říká to, co si myslím i já*“ (Placák, 2001, s. 31). S jeho nadšením však nesouzní nejen Šmerda, ale ani Karel Teige a pravděpodobně celá Teigeho surrealistická skupina. Fišer chtěl konat, měl chuť něco činit, vedle toho Teige a

jeho souputníci debatují nad informacemi, které jim poskytuje americký rozhlas (Bondy, 2002, s. 32), Fišera a shluk, převážně omladiny, která se shromáždila okolo něj, obviňuje, že „*vnáší mezi surrealisty „stalinské metody“*“. (Bondy, 2002, s. 7). Ostatně StB ve Fišerově spisu z roku 1961, v době, kdy s ní, ač už více či méně dobrovolně, spolupracoval, uvedla, že u trockistů „*našel některé odpovědi na své otázky, které si nemohl objasnit dogmatickým výkladem marxismu.*“²⁶

Karel Teige však nebyl pouhým“ prostředníkem, díky němuž Zbyněk v surrealismu získal kontakty. To zásadní, čeho se Teige pravděpodobně dopustil, bylo zprostředkování seznámení se Fišera s Janou Krejcarovou²⁷ (Zand, 2002). Slova o Janě Krejcarové, a zejména jejím vztahu se Zbyňkem Fišerem by vydala na samostatný text.²⁸ Ono seznámení se pro něj totiž stalo štěstím i prokletím zároveň, alespoň tak to na mne působí, a divoké období (Placák, 2001) s Krejcarovou trvalo s přestávkami do poloviny 50.let (Miltz, 2015). Nicméně jejich vztah nelze vynechat, neboť tvoří kontext Fišerova života – byl jí zkrátka v mnohém, ať už negativně, tak pozitivně, ovlivněn: „*Honza byla krásná až k zbláznění, a taky mě až k zbláznění přivedla.*“ (Bondy, 2002, s. 36).

Nyní se však Krejcarová během Vánoc seznamuje s Fišerem, který zrovna prošel prvním semestrem na Vysoké škole a čekalo jej učení se ke zkouškám. Doma jej po návratu z hospody však zaujal vzkaz, který ležel na stole a stálo na něm, že se s ním chce seznámit jakási slečna, jež ho tu ostatně také sháněla (Bondy, 2002). Ta možná o Zbyňkovi více věděla od Teigeho (viz výše) (Miltz, 2015), avšak dle Fišera (tak, jak mu to Jana řekla), na něj měla počíháno od doby, kdy jej spatřila u Zbyňka Havlíčka (Bondy, 2002). Vydal se tedy následujícího dne k ní domů, do toho ohromného nepořádku, ze kterého však odešel až po třech týdnech. Jana ho zkrátka ihned uchvátila– její vtip, smích, radostná povaha,

²⁶ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326

²⁷ Rozená Krejcarová, se sňatky získávala nová příjmení. My o ní však po celou dobu budeme hovořit pouze pod jedním příjmením, a to jako o Krejcarové – pro přehlednost.

²⁸ Ostatně, o Janě Krejcarové napsala životopisnou knihu *Ani víru ani ctnosti člověk nepotřebuje ke své spáse: Příběh Jany Černé* polská autorka Anna Miltz. Krátký popis života Fišerové, dětství a dospívání, zkrátka doby, než se seznámila s Bondym, a o jejichž více či méně společném životě Bondy pojednává, se jeví být nezbytným. Krejcarová Bondyho život (nemálo například psychickou kondici) ovlivnila, a pro kontext je tedy důležité doložit, čím byla ovlivněna ona, z jakých pocházela poměrů. Věnovat se mu více, než je nezbytně nutné, ale nebudeme. Zdá se mi, že by tak již zapadla osobnost Egona Bondyho, jemuž je tato práce věnována.

inteligence, ale i lenivost, fantazie, bohémství (Bondy, 2002). Vše šlo stranou, a to včetně školy: „*Jakmile jsem si u ní sedl, nebylo už na nějaké zkoušky ani pomyslení. Opět bylo všechno v prdeli a měla se dokonce začít taková sezóna v pekle, že ta Rimbaudova byla proti tomu idyla.*“ (Bondy, 2002, s. 36). Představil ji přátelům, přičemž například Ivo Vodsed'álek ještě po letech na toto setkání vzpomínal radostně (Vodsed'álek, 2000). Bondy se opět zamiloval a velice brzy jí vyznal své city. Věděl, že je zrovna v rozvodovém řízení, nebyl však seznámen s jejím stavem – již šestým měsícem čekala dítě (Bondy, 2002). A je asi jasné, že je rázem po studiu (Chaar, 2021).

Jana Krejcarová Fišerovi onoho roku ještě zprostředkovala zásadní setkání, a to s novinářem a trockistou Závišem Kalandrou, s nímž byla ona sama seznámena díky svým rodičům, pravděpodobně na přelomu roku 1948 a 1949, na Silvestra (Militz, 2015). Kalandra se stává Fišerovým vzorem a mentorem (Chaar, 2021) a stýká se s ním téměř denně až do jeho, tedy Kalandrova, zatčení (Biubó, 1999) v listopadu roku 1949. Nástin vztahu s Kalandrou můžeme popsat již nyní – však i Zbyněk Fišer si chronologií událostí od seznámení se s Krejcarovou 25. prosince do zahájení pobytu na psychiatrii v březnu 1949 není jist (Bondy, 2002). Dle StB však zintenzivnil styky s Kalandrou právě po onom návratu z ní²⁹. Dle Fišera si ihned padli do noty a v tu samou chvíli se vytvořilo pevné pouto (Biubó, 1999). Ostatně sám Fišer se považoval, nebo alespoň chtěl být druhými považován, za Kalandrova následníka (Mervart, 2018) – vždyť i v poznámkách Petra Uhla stálo: „*Fišer...žák Záviše Kalandry.*“ (Mervart, 2018, pozn. č. 36). Je mu blízký natolik, že je pro něj „*po určitou dobu vlastně víc než vlastní otec*“ (Biubó, 1999), přičemž mezi nimi panuje důvěra (Bondy, 2002). Fišerův odlišný vztah k Záviši Kalandrovi a Karlu Teigemu lze ilustrovat i na tom, že s Krejcarovou „*jezdili k ránu burcovat z postele Teigeho a ve slušnou dobu a s úctou navštěvovat Kalandru*“ (Bondy, 2002, s. 12).

Zima mezi lety 1948 a 1949 je posledním obdobím, kdy ví ještě o Evičce Čížkové – od té doby už nikdy více³⁰ (Bondy, 2002). V tutéž dobu rovněž tvoří, respektive organizují, neboť

²⁹ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326

³⁰ Nebo tedy alespoň k datu dopsání jeho memoárů – k 20. říjnu 1981.

autorů v něm bylo více, Fišer s Krejcarovou ilegální surrealistický (Typlt, 1997) sborník *Židovská jména* (Militz, 2015) - Pravděpodobně tomu bylo během Vánoc (Prvních deset let), přičemž vychází v lednu 1949 (Kužel, 2018). Jednalo se o jeho vůbec první samizdatové dílo (Machovec, 2007). Autorů sborníku bylo celkem dvanáct³¹, avšak je dost pravděpodobné, že ne všichni byli obeznámeni s publikací svého textu. Jako zajímavá se jeví skutečnost, že mezi nimi nebyl Zbyněk Havlíček – přeci jen, byl velkým surrealistou, a rovněž přítelem Jany Krejcarové. Zand (2002) představuje dvě možná odůvodnění: 1. Již výše jsem zmínila, že k surrealistické skupině se dostal Fišer skrze seznámení s Teigem, jehož vztah ke Zbyňku Havlíčkovi byl tristní. Zand tedy jako jedno vysvětlení nabízí s úctou této dvanáctičlenné skupiny ke Karlu Teige. 2. Druhá možnost, která se nabízí, je vysvětlení na základě Bondyho distancí od Zbyňka Havlíčka na osobní rovině (Zand, 2002). Tuto možná ne příliš zajímavou skutečnost uvádíme proto, neboť Fišer ve svých memoárech později uvádí, že v době, kdy si už na Krejcarovou myslel, nevěděl, že ona měla spadeno právě na Zbyňka Havlíčka (Bondy, 2002). Mohlo by se tedy zdát, jako by už snad také něco tušil.

Je zajímavé, že žádný z autorů nebyl v onom sborníku veden pod svým občanským jménem (Zand, 2002). Kdo přišel se židovskými pseudonymy, pod kterými autoři vystupovali, není zcela jasné. Dle Iva Vodseďálka to byla Jana Krejcarová, která je rovněž autorům přiřadila (Křístek, 2014). Jinde se však objevuje spíše to, že si je autoři volí sami – ostatně tak o tom mluví i Fišer (Biubó, 1999). Skutečnost proč si volí právě židovská jména, a sborník dle toho i pojmenovávají, se jeví býti Fišerovi vzhledem k době zcela pochopitelná: „*Jednalo se o vyjádření co největší solidarity s tím národem, který byl tak krutě postižen holocaustem (...)*“ (Biubó, 1999). Nicméně nebyla to „pouze“ solidarita s krutým osudem židů během druhé světové války. Antisemitistické nálady nebyly cizí ani novému režimu, jenž v Československu, a obecně ve východním bloku, v tu dobu panoval, a který nyní nepřicházel ze strany německého národa, nýbrž ze Sovětského svazu (Mainx, 2007). Ač se podařilo vytvořit 100 kusů tohoto díla, k jeho rozšíření nedošlo, neb byly Janě Krejcarové

³¹ Vratislav Effenberger, Anna Marie Effenbergerová, Zbyněk Fišer, Karel Hynek, Jana Krejcarová, Jaroslav Růžička, Libuše Strouhalová, Vladimír Šmerda, Zdeněk Wagner, Oldřich Wenzl, Jan Zuska (Zand, 2002, s. 74).

státní bezpečnosti možná zabaveny (Bondy, 2002). Anebo je možná Fišer s Krejcarovou sami zničili, aby je policie při případné domovní prohlídce nenašla (Bondy, 2002).

Pro úplnost je třeba doplnit, že jako nejpravděpodobnější se jeví skutečnost, že z počátku bezejmennému dílu toto označení připadá až v průběhu šedesátých let, kdy jej tak nazývají surrealisté (Machovec, 2021).

Mluví-li Zand (2002) o významu sborníku jakožto o významu v oblasti umění a dokumentu, nepochybně je zde pro Zbyňka Fišera význam ještě jeden. Právě od vydání, respektive už při jeho sestavování, se stává Egonem Bondym. Ten mu, na rozdíl od ostatních členů, už zůstal (Biubó, 1999), a podepisuje se pod ním ve své práci umělecké, později *od roku 1970* (Kužel, 2018, s. 11) i v práci teoretické (Kužel, 2018). Obecně mluví o tom, že od té doby byl už jen a jen Egonem Bondym (Biubó, 1999).

Onoho roku, ač dohledat přesný měsíc vzniku či publikování se nám nepodařilo, sepsal Fišer pro něj možná významný text, z hlediska dějin však hodnotný nebyl. Jednalo se o manifest *Poznámky k situaci umění 1948*. Zand (2002, s. 70) uvádí, že v něm Fišer „*poprvé formuloval své teoretické názory a navrhl osmibodový program moderního umění. (...) Obsahuje (...) některé z hlavních rysů Bondyho chápání umění, které jsou důležité i v jeho postsurrealistickém období: zdůraznění prvků „ted“ a „tady“, bezprostřednost vnímání a představ, touha po svobodě, odmítnutí socialistického realismu a výrazné sebevědomí.*“ (Zand, 2002, s. 72). Ač Zand mluví o jeho „chápání umění“, je patrné, že umění chápal stejně jako život – jak ostatně uvidíme dále. Ostatně, ono umění, psaní, zkrátka jeho práce, to byl jeho život.

Dalším člověkem, s nímž se Bondy onoho roku pravděpodobně setkává, byl Vladimír Boudník (Machovec, 2021) – mohlo tomu však možná být už o rok dříve (Kádrový dotazník). Toto setkání nemělo zatím takový vliv, jako to, když se setkají později a na pár let budou spolu s Bohumilem Hrabalem tvořit „nerozlučnou“ trojici.

2.4.3 1949

I v následujícím roce je Bondyho tématem surrealismus. Nyní už můžeme rovněž přistoupit k označení Egon Bondy, neboť právě v lednu vychází onen sborník a jeho pseudonym, respektive tedy jeho život pod jménem Egon Bondy, je tak zpečetěn.

Krejcarová velice ráda fantazírovala, což Ivo Vodsed'álek dokládá na příkladu z ledna. Ukazovala jim v Podolí lodě a vyprávěla, že se zítřejšího dne chystá jednu z nich zakoupit, že vše je již domluveno, seznamovala je se svými představami o rekonstrukci. Bondy byl z té představy nadšen, dle Vodsed'álka si na ní kreslil nejen jejich společnou budoucnost, ale i avizované útočiště pro společnou práci jejich okruhu. Hned následující den vyšlo najevo, že lhala. Nicméně takovéto fantazie u ní nebyly ojedinělé (Vodsed'álek, 2000). *„Zbyňkův zářivě šťastný pohled nevinných očí stále rychleji měnil ve výraz štvance. Nemohl být s Honzou, avšak nemohl být bez ní. Chtěl být i nebyť současně. Začínal chápat, co to je ambivalentní touha.“* (Vodsed'álek, 2000, s. 17). Ne nadarmo Vodsed'álek řekl, že byl Fišer *„její skutečnou obětí“* (Vodsed'álek, 2000, s. 16).

Netrvalo zas tak dlouho a Bondy se ocitl v Bohnicích (Bondy, 2002) – přesněji tedy v Zemském ústavu pro duševně a nervově choré v Bohnicích (Militz, 2015). Zda byla příčinou „pouze“ Krejcarová, či roli hrála predispozice či jiné faktory, o tom se nezmiňuje. Nicméně z jeho memoárů vyplývá, že tou příčinou byla zkrátka Honza. Období od jejich seznámení až do oné hospitalizace bylo zkrátka divoké – organizovali večírky pro surrealistický okruh, zpívali, pili, překvapovali druhé svými bouřlivými návštěvami (Bondy, 2002), rovněž Janu seznámil s Milošem Černým. Sexuálně spolu ale Bondy s Krejcarovou nežili – zatímco Bondy sexuálně pravděpodobně v tu dobu nežil vůbec, Janě, která již podstoupila umělé přerušování těhotenství, nedělalo potíže souložit s jiným mužem téměř vedle Bondyho (Bondy, 2002). Bondy však byl stále ještě schopen střízlivého uvažování, a ač to trvalo asi tři měsíce, rozhodl se od Krejcarové odejít, neboť v tom celém neviděl žádné východisko *„...a pokusil jsem se utéct domů. Kolikrát jsem to udělal, tolikrát si vzápětí Honza pro mne taxíkem přijela a autoritativně nebo s prosíkem si mne znova odvezla. Nikdy jsem nebyl s to se vzepřít. Říkal jsem si, že ji už přece nemiluji, ale šel jsem za ní jako tele na porážku. A znovu začínalo bláznění bez konce a vydražd'ování bez konce. Byl jsem příliš hrdý, abych na ni šel s prosíkem, a příliš citlivý, než abych to flirtování nejhrubšího zrna snášel s klidem. Nakonec jsem reagoval zmatečně a neuroticky. Byl jsem prostě přetažený.“*

(Bondy, 2002, s. 38). Ostatně, v jeho vztahu ke Krejcarové byl, možná po celou dobu, přítomen i strach (Placák, 2017) A jelikož bylo v té době v rámci surrealistického společenství *in* být duševně chorý, stačilo, aby Bondy, dle svých slov, zveličil své projevy, navíc otcí to přišlo rovněž jako dobrý nápad, a tak jej právě Jan Fišer dopravil na onu hospitalizaci (Bondy, 2002). Dle něj si na něj Jana ani nevzpomněla (Bondy, 2002, s. 39), každopádně otec tehdy jako příčinu synovy naléhavé hospitalizace označil „*20ti letou rozvedenou studentku*“ (Militz, s. 56), jež jej posedla (Militz, 2015).

Během pobytu na psychiatrii, kde strávil asi tři měsíce – šlo o období od 12. března (Militz, 2015) do dubna (Bondy, 2002), - nabyl dojmu, že po svém návratu začne zase žít tak, jak tomu bylo do té doby, než se seznámil s Krejcarovou (Bondy, 2002). Zkusil to, vydrželo mu to asi týden – vrátil se do Mánesa (Vodseďálek, 2000), kde se tehdy seznámil s Líbou Strouhalovou a Vladimírem Šmerdou (Já), vysedával tam s lidmi z Hlubočep a těšil se, jak bude psát (Vodseďálek, 2000). Nicméně Janě neodolal – a to, ač zjistil, že mezitím spala s Milošem Černým. Krejcarová (která mezitím stihla dostat od policie podmínku) ztropila hysterickou scénu, nešetřila slzami ani vyznáním lásky, až to celé vyústilo v jejich první společnou soulož. Bondy v tom byl opět pořádně namočený (Bondy, 2002).

Krejcarová znovu fantazírovala, tentokrát o tom, jak přijdou k finančnímu obnosu – že zhotoví například knoflíky. Události pak šly poměrně rychle. Asi na přelomu srpna a září dostala Jana nápad, že se odstěhují do Voznice, k čemuž však nedošlo, a oni zakotvili v Mníšku, kde bydleli v restauračním zařízení Sokolovna. Byli chudí, a tak se začali živit žebrotou v Praze, do níž z Mníšku pravidelně odjížděli. Nicméně Krejcarová neplánovala ponechat si Fišera jakožto jediného muže ve svém životě, a pokud plánovala, tak jí to nevycházelo. Nejprve chtěla zlákat Miloše Černého, na což Bondy reagoval odpíráním jí sexu (což mu ona oplácela stejnou měrou), o něco později Vladimíra Boudníka (Bondy, 2002), jehož k sobě do Sokolovny pozvali, a před nímž se v době, kdy Bondy somroval v Praze, kam s ním toho dne neodjela, promenádovala obnažená. Nicméně Boudníka nejspíše moc nezajímala (Bondy, 2002). Každopádně rok návštěvy Boudníka se jeví být nejjasnějším, neboť 29.července o rok později, tedy roku 1950, Vladimír Boudník ve své korespondenci Mikuláši Medkovi ze dne 29.července onoho roku 1950 píše: „*Vděčím*

Zbyňkovi Fišerovi a Fischlové³² za krásné dva dny. (...) vzpomínám na ony dva dny v Mníšku (...).“ (Boudník, 2016, s.12). „Setkáte se ještě někdy s Fischlovou? Je to jeden z mála lidí, kteří ve mně zanechali představu o tom, že existují lidé se zájmy. I když mne snad zpovídala nebo zájem o mne předstírala, dokázala průběhem oněch dvou dnů vydat ze sebe zjevné napětí, jaké se u žen málokdy vidí.“ (Boudník, 2016, s. 11). Každopádně toho roku již Bondy s Krejcarovou dávno v Mníšku nežili.

Po Mníšku, který opouštěli nedobrovolně, se jejich útočištěm totiž koncem října stal jeden dobříšský hotel. Tam je nicméně zatkla SNB, jež si Janu ponechala a Bondyho poslali s pokynem přinést dluh za nájem náležíci onomu jejich ubytování, jak také udělal. Ovšem horší než Janino zadržení, byla skutečnost, že objevil jí psanou milostnou korespondenci Miloši Černému. Tehdy si opět řekl, že s ní definitivně končí, a snad tomu i skutečně věřil, nicméně když se po dvou týdnech, kdy byla propuštěna, ozvala, zpočátku dělal drahoty, avšak opět podlehl. Jana to nevydržela dlouho a když jednou vytáhla Černého, aby se sešli, k Bondymu se už nevrátila (Bondy, 2002). „Vrátil jsem se domů a po těch dvou jako by se země slehla. Tenkrát jsem už skutečně děkoval bohu.“ (Bondy, 2002, s. 44).

Toho roku se Bondy ještě stále stýkal se Závišem Kalandrou. Kupříkladu StB si vedla, že právě v dubnu, kdy Bondy opustil Bohnice, se jejich setkávání se zintenzivnilo³³. Přišel však listopad a Kalandra byl zatčen (Chaar, 2021). Ač z toho byl Bondy značně rozrušený, to, jak to nakonec s Kalandrou dopadlo, rozhodně nepředpokládal. Ale všichni už si byli vědomi toho, že před režimem není úniku (Bondy, 2002).

V tomto roce rovněž měl být pravděpodobně Bondy odveden na vojnu (Army.cz)³⁴. Stejně jako tomu ale bylo v jeho životě ostatně vícekrát, pravděpodobně mu se získáním modré knížky pomohl jeho otec-nebylo to však jednoduché, neboť za Čepičkova³⁵ působení by pro

³² Fischlová je jedním z příjmeních Krejcarové, které nabyla sňatkem.

³³ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326

³⁴ Řídíme-li se dle informacemi z webu <https://www.army.cz/scripts/detail.php?id=3895> (Army.cz), kde stojí, že po roce 1945 na vojnu nastupovali muži v 19 letech.

³⁵ Pravděpodobně má na mysli Alexe Čepičku, který však byl ministrem národní obrany (dnes bychom řekli ministrem obrany) až od 25.dubna 1950. Do té doby byl totiž ministrem spravedlnosti. Datově nám to tedy neseďí k tomu, že Bondymu bylo 19 let již 20.ledna 1949, přičemž právě v 19 se chodilo k odvodu. Každopádně pro účely tohoto životopisu se nejedná o velký nedostatek, berme to tak, že k odvodu měl jít někdy mezi lety 1949-1950.

její zisk musel být snad úplným invalidou. Roční odklady dostal asi čtyři, čemuž předcházely pobyty v *blázinci* a ztopená komedie při odvodu. „*Až asi za pět let jsem dostal takovej dlouhodobej odklad a z něj se posléze stala trvalá neschopnost.*“ (Placák, 2001, s. 39). Jindy však Bondy mluví o tom, že to byl Ivo Vodsed'álek, který se vojně vyhnul díky rodičům, naopak Bondy že na to šel „*jak uměl*“, on tedy konkrétně „*přes blázince*“ – „*Stačilo, když jsem psychiatrům řekl čtvrtinu toho, co byla pravda, a o překot vydávali všechna vysvědčení.*“ (Bondy, 2002, s. 63), z čehož se zdá, že v čase dříve, tzn. v době psaní memoárů, otcí nepřipisuje v tomto tématu takové zásluhy, jako tomu bylo později, v 90. letech, kdy zodpovídal otázky Petru Placákovi.

Bondy je poprvé vyšetřován státní bezpečností, respektive je na něj založen svazek, přičemž první záznam pochází z 23.12. Z pozdějšího záznamu z 20.zář 1954 se pak dozvídáme, že onen svazek byl založen „*pro podezření z protistátní činnosti a pro jeho styky s trockisty Karlem TEIGEM a Závišem KALANDROU.*“³⁶ StB provedlo šetření u něj doma, tedy v Podolí v domě jeho otce.³⁷

Dle mého názoru zjištěné informace však nelze brát vážně, neboť nemáme představu o tom, do jaké míry jsou pravdivé, a do jaké míry z něj chtěl otec udělat *blázna*, a tím motivaci jakýchkoliv jeho činů, respektive kontaktů, zlehčit. V záznamu se například píše, že kvůli Janě Krejcarové „*je prý od těch dob nervově i pohlavně plně zvrácen*“ a dále, že „*je dosud nevyлéčený a často ho chytají jak nervové, tak i pohlavní záchvaty, takže není schopen řádné práce a z domova téměř nevychází.*“ Rovněž bylo Janem Fišerem sděleno, že má Zbyněk sebevražedné sklony a například utratil jeho jím odcizenou pensi za pitku s přáteli³⁸.

Pravděpodobně téhož roku přestal být členem KSČ. Zda však odešel sám, nebo „byl odejit“ nám není zcela jasné. Jednou totiž píše, že byl vyhozen, neboť „*neplnil povinnosti člena strany a projevoval své trockistické smýšlení.*“ Jindy zas, že „*jako intelektuál se cítil být příliš vázán disciplínou*“ a tak odešel sám.³⁹

³⁶ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: KR-11135 MV. Svazek č.: 11135. Ze dne 20. září 1954. s. 29

³⁷ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: KR-11135 MV. Svazek č.: 11135.

³⁸ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: KR-11135 MV. Svazek č.: 11135. Ze dne 23.12.1949. s. 25

³⁹ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: KR-11135 MV. Svazek č.: 11135.

Ještě asi koncem roku, kdy už tedy Jana žije s Milošem Černým (ostatně o oné schůzce jsme mluvili výše), Bondy se opět obklopuje okruhem přátelské party, věnují se poesii. S některými se zná již z dřívějšíka, jako například s Ivo Vodseďálkem, či Karlem Žákem. Ti noví, to jsou kamarádi, s nimiž chodil zase do jedné třídy Vodseďálek – přáteli se tedy nyní i s Emilem Hokešem, Kobzou a Pavlem Svobodou. Po původním Hokešově nápadu na možné zbohatnutí myšlenkovým procesem dojde Bondy k závěru, že jako nejvhodnější se jeví stát se pašeráky – do zahraničí vynášet broušený křišťál a zpět sem nylonové punčochy, jichž v tehdejší Československu bylo doopravdy pomálu. V tu dobu se k nim také přidává Černý – Jana je z nějakého důvodu ve vězení. Bondy k němu měl pochopení, neboť věděl, že i on je Janinou obětí. A nejen proto jej přizvali k sobě. K uskutečnění plánu však, pravděpodobně kvůli mrazům, prozatím nedochází (Bondy, 2002).

V tomto roce se pravděpodobně, dle svých vzpomínek, seznamuje s Mikulášem Medkem.

2.5 50. léta

2.5.1 1950

Chtěli-li bychom stručně charakterizovat Bondyho ubírání se v období první půlky 50.let, nelhali bychom, kdybychom řekli, že žil na hranici, ale spíše až za hranicí, zákona. Ostatně za skutečnou hranicí Československa se toho roku ocitl vícekrát. O hodně skutečnostech máme informace pouze z Bondyho vzpomínek, jiné se uvádí i ve svazcích StB. Kupříkladu dle Martina Machovce lze kapitoly z memoárů, z níž čerpáme ohledně jeho „převaděčství“ i tu, kde mluví o pašování onoho skla, považovat za v podstatě pravdivé (Krejcarová v Bondym). My však budeme uvádět i informace další.

Hned druhý lednový den si ve svém deníku⁴⁰ povzdychne, neboť je mu smutno po Honze. Ptá se, kde jí je asi konec, prý nechodí pít ani tam, kam Bondy, nikde na ně nenaráží. Jako poslední větu onoho dne si zapisuje: „*A přece jen pro ni bych byl schopen pracovat.*“ (Bondy, 2002, s. 115)

V lednu přichází zlom v jejich promyšleném nápadu – pravděpodobně Svoboda přichází se sdělením, že by se muž, jemuž se podařilo utéct z koncentračního tábora, potřeboval dostat

⁴⁰ Bondyho memoáry *Prvních deset let* obsahují 6 zápisků z jeho deníků z období 1949-1950.

za hranice do Rakous, za což prý nabízí mnohé. Skupina se tedy pustila do promýšlení plánu, přičemž oním převaděčem se měl stát Bondy: „*Byl jsem vždycky do všeho párkrát víc žhavý než jiní. Nikdy mi to nepřipadalo divné.*“ (Bondy, 2002, s. 45). Přiznává ale, že strach měl (Bondy, 2002).

Následující události se pokusme přednést co nejstručněji, neboť ani samotný Egon Bondy si není jist, jak přesně se chronologicky odehrávaly. Před tím, než se onoho trestance rozhodl převést, dvakrát se zkusil na hranice dostat bez něj, ale předtím plán samozřejmě promysleli, přičemž i zjistili, že město Nová Bystrice se jeví být pro přechod tím nejvhodnějším. V únoru se tedy vypravil poprvé, tehdy rovněž poprvé mluvil s rakouským celníkem za účelem zjistit, odkud se dostat autobusem. Další den se vydal na tu samou cestu se Svobodou – to už byla cesta dobrodružnější, nechybělo nevydařené trávení psů, půlnoční vnik do domu, který jim předtím popsal Hokeš atp., nicméně když se tu noc přestal ozývat hospodářův hlasitý spánek, a naopak se rozeznělo domácí zvířectvo, Svoboda vzal nohy na ramena a Bondy hned za ním. Další den už se vydal Bondy na cestu s oním trestancem, a jak se ukázalo, člověkem holdujícím alkoholu v jedné osobě. S tímto mužem tak byly trochu potíže, nicméně přes různé strasti se jim podařilo do rakouského hlavního města dostat. Asi po sedmi dnech se Bondy vrátil zpět domů, kde se chlubil, přičemž Jan Fišer se rozhodl jej umístit k Myslivečkům na psychiatrii – dle svých slov tam pobyl několik dnů a zmizel⁴¹. (Bondy, 2002).

Zatímco skupina sháněla peníze na zahájení jejich akce, stihl se ještě setkat s Krejcarovou, která se rovněž dožadovala cesty do Vídně. Část cesty s nimi strávila, s Bondym došlo k souloži, další den už po ní opět nebylo ani vidu ani slechu. Egon Bondy se Svobodou a Nicolle tak odjeli bez ní (přičemž se tak stalo asi 15. nebo 16.května⁴²), užívali si v luxusních zařízeních, udali všechno sklo a sehnali ony punčochy, a když se Svoboda kvůli vyskytnuvším se potížím nevracel zpět poté, co jel pro další křišťál zpět do Československa, Nicolle po několika dnech odešla s cílem usídlit se ve Francii a samotný Bondy nakonec

⁴¹ Kupříkladu StB si poznamenalo, že se tak stalo až za tři měsíce (Archiv bezpečnostních složek. *Zbyněk Fišer. A- Klíma. Registrační číslo 9326. TS_621754_MV_1_1*, s. 73).

⁴² Archiv bezpečnostních složek. Sign.: KR-11135 MV. Svazek č.: 11135. Ze dne 15.9.1950. s. 75.

skončil kvůli vlastní roztržitosti sedm dní uvězněný⁴³. Samotné vězení však nebylo pravděpodobně nic proti tomu, co se tam dozvěděl z novin: Závaže Kalandru popravili. (Bondy, 2002) „*Byl jsem celý den jak bez duše. Zapřísáhl jsem se, že budu bojovat proti Sovětskému svazu do konce svých dní. A bral jsem to od té doby smrtelně vážně.*“ (Bondy, 2002, s. 52). Smrt Kalandry pro něj byla zničující, neboť v jisté životní období mu byl pro něj více než jeho otec. „*A já jsem si tehdy řekl, že mou povinností, ne jenom tedy básnický se k tomu vyslovit, ale že za těchto okolností je přímo mojí povinností, jedinou možností, ne povinností, jedinou možností, být český básník. Být básník toho národa, kde se dějou tyhle věci.*“ (Biubó, 1999).

Ještě, než se dostal zpět do Prahy, čekalo jej přemístění do jiné věznice, a jelikož se nechtěl dostat do Západního Německa k Američanům, uvádí, že se mu podařilo postrašit zaměstnance, když se začal ohánět lidskými právy, a následně jej s výsluhou 50 šilinků propustili. Poté se také rozvědce Francie pokoušel za dva miliony dolarů prodat svůj nápad, jak zlikvidovat Stalina či Molotova – na Rudém náměstí v Moskvě vypustit při oslavách listopadové revoluce blechy, které budou předem naočkované nejrůznějšími chorobami. Nakonec dostal jen 200 šilinků, asi aby už přestal mluvit (Bondy, 2002), a na začátku osmého měsíce roku (Militz, 2015) odjel do Prahy.

V Praze navštívil Kalandrovu ženu, dozvěděl se, že jeho přátelé, kteří se předtím měli vydat za hranice za ním, byli dopadeni a v čele s Milošem Černým předání orgánům a v neposlední řadě jej čekala více, či méně překvapující novinka, že ač odsouzený, Černý opět tvoří pár s Janou, jíž ale z jím sehnaného ubytování kdosi vyhostil. Opět Bondy věděl, že už s ní být nechce, opět s ní ale byl – a to poté, co jej Krejcarovou za ním poslaný Svoboda seznámí s informací, že bude Bondy otcem Janina dítěte, a přes Bondyho počáteční odmlouvání jej k ní dotlačil. Ostatně Bondy její pozhnaný stav považoval za výmysl. Nicméně Jana naléhala, že s ním otěhotněla v ten den, než poté Bondy odjel do Vídně, přičemž stejně tak dokazovala otcovství Miloši Černému, s nímž ten den rovněž spala. A jelikož se Bondy chystal na cestu zpět do Rakouska, přičemž odtud chtěl, stejně jako předtím Nicolle, do

⁴³ Vedle toho v jeho svazku (Archiv bezpečnostních složek. *Zbyněk Fišer. A- Klíma. Registrační číslo 9326. TS_621754_MV_1_1*) StB uvádí (poté, co výtěžila archiv ministerstva vnitra), že nebyl otcem předán k Myslivečkům, nýbrž pobýval v Bohnicích. Rovněž StB neeviduje přechod Svobody ani Nicolle.

Francie, konkrétně byla jeho cílovou destinací Paříž (v čemž ho tenkrát podpořil kvůli stále se zhoršujícím podmínkám v Československu i otec, který mu na cestu přispěl), nechal se Janou, která malovala jejich budoucnost, zlomit a vzal ji (Bondy, 2002) 15. či 16.srpna⁴⁴ s sebou (Bondy, 2002).

Bondy vzpomíná, jak je více méně na základě Janiny umanutosti rakouská pohraniční stráž dopadla, uvěznila (neb on už byl v tu dobu hledaný) a předala Rusům do Gmundu, po třech týdnech následovala Třeboň, na šest týdnů následovaly České Budějovice, kde se Jana snažila svalit vinu na druhé (Bondy zpočátku vypovídal Janin prospěch, poté otočil a řekl to „podle pravdy“ – Militz, 2015, s 66), ale nebrali ji na základě obrázku o jejím psychickém zdraví příliš vážně – ostatně, snažili se oba jako šílenci působit. Ostatně ve svazku StB je veden *zápis o zatčení* ze dne 25.srpna. Poslední zápis o této jejich nelegální činnosti ze dne 15.září na *Krajském velitelství státní bezpečnosti v Českých Budějovicích*, který obsahuje *zprávy z vyšetření*, tedy shrnutí jejich výpovědí. V Budějovicích Bondy řekl, nebo tedy raději rekněme StB zapsala, že ač věděl, že jde o akt nelegální, nebylo jeho úmyslem způsobit něco špatného. Že ho k uchýlení se k tomuto činu vedl prostý strach z toho, že bude otcem opětovně hospitalizován na psychiatrii. Dodal, že Jana Krejcarová s ním šla dle svého svobodného uvážení. Závěr StB byl z tohoto „šetření“ ten, že jsou to lidé psychicky nemocní, a tedy ihned putují *do vazby tamního soudu*⁴⁵.

Poslední „destinací“ se tedy stal *Karlák*, kam byl dopraven 14.září. odkud se Bondy dostal po týdnu pobytu, což ostatně sám předvídal: „*Věděl jsem, že otec obeznámí psychiatry, a taky tomu tak bylo.*“ (Bondy, 2002, s. 58), Jana byla odvedena k Myslivečkům, kde ji pravidelně navštěvoval postávajíc dole u domu a hledíc do oken (Bondy, 2002). Tím jsme tedy více méně zmapovali společnou cestu Egona Bondyho a Jany Krejcarové v onom roce. Z Bondyho se po opuštění surrealistů nestal solitér, stýká se s jinými lidmi, jako je například Mikuláš Medek, Born či Jelínek. Samozřejmě pak zejména s již zmíněným Ivo Vodsedálkem a dalšími (Bondy, 2002), bývalým spolusedícím z Ječné Karlem Žákem či se Zbyňkem Sekalem. Zejména s Medkem bylo pítí příjemné, neboť za Bondyho platil, ten

⁴⁴ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: KR-11135 MV. Svazek č.: 11135. Ze dne 15.9.1950. s. 75

⁴⁵ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: KR-11135 MV. Svazek č.: 11135. s. 79

finance měl. A tak se stalo, že spolu chodili pít ve třech – trockista Bondy, stalinista Sekal a fašista Medek⁴⁶ (Placák, 2001).

Nicméně tohoto roku u Bondyho nastaly zlomy: za prvé přerušuje své kontakty z prostředí surrealismu, za druhé objevuje metodu totálního realismu (a stává se mu vlastní i trapná poetika Iva Vodsed'álka), a za třetí: spolu s Vodsed'álkem zakládají samizdatovou edici Půlnoc⁴⁷.

V témže roce nacházíme tři zásadní témata v Bondyho umělecké, literární, sféře. Ač jsou to témata v Bondyho životě zásadní, jelikož se jeho literární činnosti v naší práci primárně nevěnujeme, ani zde jim nevěnujeme velký prostor. Zmínit je se však jeví být důležitým. Ona témata jsou totální realismus, trapná poetika, a Edice Půlnoc.

Doposud Bondy surrealista cítil (snad i věděl?), že surrealismus nepostačuje k tomu, aby bylo situací, v níž se tehdy nacházeli, možné vystihnout a přichází tedy s tzv. totálním realismem. Jeho sbírka Totální realismus následuje o měsíc později, tedy v září, následuje Vodsed'álkovu Trapnou poezii (Vodsed'álek, 2000). Sám říká, že s tím přichází sám, jakožto s něčím novým, doposud neexistujícím (Jančíková, Palánová, Šašinka, s. 2001), doktor Machovec dodává, že Jiří Kolář a Janč Hanč byli dozajista jeho inspirátory (rozhovor lidovky). Ačkoliv jistá část Bondyho života totálnímu realismu patřila, domnívat se, že by snad byl po celý život totálním realistou, nebo spíše „pouze“ totálním realistou, je chybné – doktor Martin Machovec tuto domněnku považuje za floskuli, nicméně dodává, že přeci jen něco si z něj ve své tvořivé práci nechává (Kopáč, 2021). Sám Bondy později říká, že později totální realismus opustil a jeho práce se odvíjela jiným směrem (Jančíková, Palánová, Šašinka, s. 2001). Nicméně tedy jeví se jako neoptimálnější vysvětlení Meinxovo (Mainx, 2007), tedy, že „*veškerá Bondyho poetika sice bude od té doby poznamenána metodou totálního realismu, avšak současně se bude prostupovat i s jinými směry a postupy*“ (Mainx,

⁴⁶ Tato označení nepoužívá Bondy, natož já, na základě nějakého svého vypořádání, nýbrž jak Medek, tak Sekal za ně sami sebe považovali, a tak se tedy být jimi prohlašovali.

⁴⁷ Zmíněným událostem, které jsem označila jakožto *zlomy*, se věnuje a věnovalo mnoho autorů z řad literárních vědců, neboť jak onen trapný realismus, rovněž trapná poetika, a stejně tak i edice Půlnoc, svým tématem spadají do oblasti literárního bádání. Pro účely naší práce nám postačí seznámit se s tím, že k těmto událostem v Bondyho životě došlo, a zároveň uvést hlavní charakteristiky. Myslím si, že k přílišnému rozebírání za prvé nejsem kompetentní, a navíc máme řadu zdrojů, z nichž v praktické části můžeme čerpat.

2007, s. 40). Vedle toho trapná poetika je styl, který je typický pro Iva Vodseďálka, ovšem i Bondymu není cizí (Zand, 2001).

Pokud jde o Edici půlnoc, dle Vodseďálka název Půlnoc pramenil od Egona Bondyho (Vodseďálek, 2000). Mezi lety 1950 a 1953 edice čítala pravděpodobně celkem 44 svazků (Zand, 2001), tedy jak díla stylu poetického, tak prozaického a součástí byly i koláže (Vodseďálek, 2000). Ediční práce čítaly asi jedenáct autorů, přičemž hlavními personami byli právě Bondy a Vodseďálek (Zand, 2001).

2.5.2 1951

S Janou to zkrátka nebylo nikdy jednoduché, a bylo by zvláštní, kdyby teď tomu bylo jinak. Zatímco Bondyho tlačila do sňatku, budou přeci žít ve třech jako rodina, lékařka u Myslivečků od ní slýchala o budoucnosti s Černým. Egon Bondy opět zůstal bez Jany, neboť po propuštění Černého si jej 9.ledna vzala⁴⁸ (Militz, 2015). Poté, co si Bondy myslel, že již bude mít od Honzy konečně klid (avšak stále za nimi chodil na návštěvy) nabulíkovala Černému, že po ní právě Bondy vyžadoval potrat, a když ten Bondymu za toto několikrát nadával, konfrontoval jej Bondy s otázkou otcovství. Možná, že to Černého tehdy nahlodalo, neboť s Honzou tehdy z Prahy zmizeli. „*Tím se začala drastická hra na nervy, kterou Honza v pozdějších letech stále dál rozvíjela a umně udržovala. Ale tenkrát to byla jakási poslední tečka za jednou etapou mého mládí a naplno se začala etapa další.*“ (Bondy, 2002, s.?)

Od jara 1951 začíná období Bondyho skutečně velkého pití. Ačkoliv pil velice často, jelikož od roku 1947 nepracoval (respektive neměl stálou práci), neměl pochopitelně finanční obnos (Bondy, 2002). K práci jej nic netlačilo, neboť pracovat pro tento jím nenáviděný režim mu nedávalo žádný smysl. Nebyl do ní tlačěn ani ze strany otce, který se pro něj naopak pokoušel hledat cesty jak ven z toho nuzného stavu, neb „*potravinový lístky se například dostávaly jenom na potvrzení o zaměstnání (...) a nemocenský pojištění jakbysmet.*“ (Placák, 2001, s. 33), což Jan Fišer uměl, kdo ví jak, obejít. A tak se Bondyho protirežimní postoje neprojikovaly do snah o aktivní odpor, ani o demonstrace, nýbrž pro postavení se vně, pryč

⁴⁸ Bondy ve svých memoárech uvádí, že ke sňatku došlo ještě na konci roku 1950. Vycházím však z informací Anny Militz (2015), neboť z jeho textu to vypadá, že on sám si až tak jistý není, a předpokládám, že autorka knize o Krejcarové má tyto údaje ověřeny.

od toho všeho (Placák, 2001). Otec na tom s penězi nebyl dobře, jeho peníze totiž byla zkrouhnutá až natolik, že šlo o tu vůbec nejmenší, a to z důvodu jeho profese v době T.G. Masaryka (Placák, 2001). Bondy od něj tak dostával peníze pouze na jízdné. „Vydělával“ si tedy, jak se dalo – ať už rozprodáváním majetku z domu právě jeho otce, tak poté i společně se Svobodou krádežemi majetku cizích lidí (to, co si o tom myslel Jan Fišer, asi netřeba komentovat), ale poté, co se tím začal zabývat asi třikrát soud, ač jim byla udělena pouze podmínka, či ani to ne, přesedlali na vrácení lahví, a to i lahví cizích – tedy přeci jen opět krádeže. V jiné souvislosti vzpomíná, že *pro pivo byl schopen všeho* (Bondy, 2002, s. 61). Ani tento zdroj příjmu však netrval navěky „...byl bych na tom býval bledě, kdyby někteří mi známí nebyli přece jen šli do zaměstnání a neplatili za mne. Doktor Hrabal byl jeden z prvních.“ (Bondy, 2002, s. 61). Ale o tom až za chvíli. Nicméně zatímco k alkoholu měl vztah kladný, stejně tak i k cigaretám (avšak kdy začal kouřit nám není známo), mluvil-li o drogách, respektive tedy jiných drogách, byl poměrně konzervativní (Chaar, 2021). Do jaké míry zde lze mluvit o pokrytectví, a zda vůbec, je otázkou, nicméně zatímco léky na recept nadužíval, v tématu jiných návykových látek (pomineme-li výše zmíněné) byl razantní. Když byl později, roku 2000, tázán na to, zda mají psychotropní látky nějaký přínos, odpověděl: „*Jedině závislost. Drogy nemají žádnou pozitivní hodnotu a nic na tom nezmění ani řeči ignoranta Timothy Learyho o rozšířeném vědomí.*“ (Varecký, 2000). Avšak Bondyho závislost na množství medikamentů byla zřejmá – kupříkladu bral léky na nespavost (insomni), která, neb trvala již od mladého věku, stala se z ní, bohužel, nespavost chronická, navíc s postupem času pravděpodobně čím dál tím více intenzivní (Placák, 2017). Však i jeho báseň *Toxika*, později zhudebněná skupinou Plastic People of the Universe v roce 1978, je jakousi jednou z jeho výpovědí (The Plastic People of the Universe, 2021):

„Jsem obětí vázanosti

Toxikomanické

Mohlo by to býti k zlosti

Ale je to komické

Piju pivo žeru prášky

Stejně sotva usnout smím

Ráno prodám prázdný flašky

*Julie mi helpne s tím*⁴⁹

Každopádně nadměrné pití ve spojitosti s tvořením poesie právě v hospodském prostředí pro něj v těch letech bylo typické, návraty domů však méně. Když na něj totiž přišlo spaní, bylo jedno, že se vyspí do rána v hospodě, stejně tak, jako u kdejakého štamgasta. A zatímco v dřívějších letech pil s lidmi jako byl kupříkladu právě Mikuláš Medek či Zbyněk Sekal, nyní dochází ke vzniku nové „svaté trojice“ (Placák, 2001) – k tomu se za chvíli dostaneme.

Červenec – Honza

V létě získává první zkušenost s pivem, jelikož od válečného období nebylo dostupné, přičemž popisuje, že ač zpočátku nerozuměl tomu, jak lze do sebe dostat třeba jen litr piva, za nějakou dobu pro něj bylo běžné vypít piv klidně dvacet pět, a možná i více, neboť dvacet pět piv se mu ještě nezdálo příliš (Placák, 2001).

Ve stejném období, konkrétně v červenci, dostává korespondenci od Jany Krejcarové. Po přečtení slov, že prý spolu s jejím současným manželem Milošem Černým a s dětmi bydlí ve Šluknově, a že Bondyho miluje, se za nimi vydal. Vyhublí, hladoví, bez peněz, z Černého stalinista. Jana přišla o zaměstnání poté, co byla v práci, v prádelně, načapána při krádeži. Bondy se pokoušel vypomoci, jak mohl – nejprve například snahou o nedovolené a zároveň i neúspěšné dojení kozy Krejcarové souseda. Nicméně jako pokaždé i nyní byl Janou zklamán – zatímco opět malovala jejich společný život, sexu s Bondym následoval vzápětí ten s Černým. A následně i s Prieložným, mužem, s nímž se Bondy seznámil v únoru tohoto roku na psychiatrii, a jež tehdy Bondyho poprosil o pomoc s přechodem, spolu s rodinou, přes hranice – což se tehdy nepodařilo. Nyní jej poprosil Bondy o pomoc s ubytováním Jany, a dopadlo to tak, jak to dopadlo. Ještě předtím však Bondyho informovala o tom, že je s ním těhotná. A poté se u Prieložného ubytovala i manželem (Placák, 2001). „*S pláčem jsem odjel, zapřísahaje se, že už Honzu nikdy nespátřím.*“ (Bondy, 2002, s. 63). Nicméně netrvalo to dlouho a opět se viděli – Jana domovnicí v jednom pražském domě a Bondy se dozvěděl, že dítě, jehož otcovství mu přiřkla, se již narodilo (Bondy, 2002). „*Černý byl na vojně a já se*

⁴⁹ V posledních dvou řádcích vidíme i to, o čemž jsme se zmiňovali výše, tedy Bondyho prodávání prázdných lahví, v době, o níž jsme mluvili tomu tak bylo ve spolupráci s Pavlem Svobodou.

chytal za hlavu.“ (Bondy, 2002, s. 63). Ani v této práci však nevydržela dlouho, respektive oni ji nevydrželi, a tak se pak s Bondym nějakou dobu neviděli (Bondy, 2002).

Chyby v marxismu

Pozastavme se krátce u Bondyho marxismu, který byl zkrátka jeho tématem. Egon Bondy (tehdy ještě „pouze“ Zbyněk Fišer) byl marxistou od středoškolských let až do konce svého života. Nicméně marxistou v tom pravém výkladu. Socialistický, sovětský výklad, to mu bylo zcela proti srsti (Machovec, 2013), ostatně SSSR nebylo marxistické, nýbrž přímo fašistické (Placák, 2001). Únorové dny ho zkrátka z původního nadšení vyléčily, a cítil, že obranou proti těmto fašistickým snahám je revoluce (Placák, 2001). Ostatně, ve spojitosti s Bondym se často skloňuje spojení *revoluční marxista*.

Po seznámení se s trockismem jím byl nadšen (jak jsme zmiňovali výše), předpokládal, že je to to pravé, nicméně trockistické období nemělo příliš dlouhého trvání. Právě v tomto roce přichází procitnutí. Bondy dochází jakýmsi interním rozborem (v té době totiž již žil spíše z onoho vnitřního života, zkrátka zaobírat se druhými lidmi, jejich příběhy, okolím, to již šlo mimo něj) k přesvědčení, *„marxistická filosofie je jako filosofie vadná, že filosoficky není validní, že je filosoficky inkohorentní“* (Placák, 2001, s. 32). Byl to pro něj otřes, neboť něco, co pro něj bylo zkrátka bezprostřední, něco, co by se u jiných dalo přirovnat k víře v Boha, mu najednou nedávalo smysl, neboť to dle něj smysl nedávalo obecně (Placák, 2001). Martin Machovec hovoří o Bondym jakožto o dědici české avantgardy, přičemž onu avantgardu, související tedy se surrealismem, dává do souvislosti i s Bondyho orientací právě na krajní levici. *„V tom je patrná jeho snaha dodat marxismu to, co mu chybí, dimenzi otevřenosti k eschatologii – jeho marxismus byla de facto kvazináboženská víra v bratrství a sesterství lidí. To také souvisí s jeho východisky – a to nikdy neopustil.“* (Placák, 2017)

Příklon k západní filosofii

K ukojení otázek z oblasti filosofie tak dochází po jeho obrácení se především na filosofii taoistickou a buddhistickou. Tento příklon nebyl plánovaný, tyto filosofické směry vybral na základě své intuice (Placák, 2001). Od té doby zkrátka sledujeme Bondyho zájem o filosofii mimoevropskou. On sám uvádí jakožto v první řadě buddhismus (Biubó, 1999), v letech šedesátých byl předmětem jeho zájmu rovněž i maoismus (Guerilla Records, 2006). Ostatně, pokud jde právě o již zmíněný taoismus a buddhismus, objasnit toto Bondyho

směřování můžeme již nyní, avšak musíme si být vědomi toho, že nešlo tedy pouze o rok 1951.

Bohumil Hrabal, Vladimír Boudník

Již výše byla řeč o Bondyho několikaletých intenzivních stycích s Bohumilem Hrabalem a Vladimírem Boudníkem. A zatímco Boudníka již zběžně zná, s JUDr. Hrabalem, od něhož jej dělí 16 let (Bondy byl mladší), dochází, pravděpodobně na podzim, k úplně prvnímu setkání. Bylo to období, kdy tedy Bondy již hodně byl, v čemž si s Hrabalem porozuměli, nicméně nejprve se podívejme na to, jak k jejich setkání a k vytvoření této trojice vlastně došlo (Mazal, 2004).

Přesný rok jejich seznámení je mi trochu záhadou. Tomáš Mazal například uvádí, že se sám od Bondyho kdysi dozvěděl, že tomu tak byla počátkem roku 1950 (Mazal, 2004), sám Bondy však mluví o roku 1951 (Bondy, 2002), ostatně nakonec i sám Mazal (Mazal, 2004) Nicméně pravděpodobně tedy ke konci tohoto roku se Bondy a Hrabal poprvé setkávají poté, co na Hrabala dostal Bondy od kohosi tip, že by jej měl navštívit u něj doma (Bondy, 2002) v pražské Libni na adrese Na Hrázi 24 (Křístek, 2014). Doslechl se tehdy, že prý je Hrabal schopen diskutovat na téma literatury umění (Křístek, 2014), a co více, ani pivo si Bondy nebude muset platit sám, protože to za něj udělá Hrabal (Mazal, 2007). A skutečně tak Hrabal dělal (Mazal, 2004).

Když tehdy ještě totální realista Bondy do Libně dorazil, zjistil, že Vladimír Boudník, se kterým se poprvé setkal již před pár lety, je Hrabalovým přítelem (Mazal, 2004), že se prý potkali na práci v Kladně (Placák, 2001), asi roku 1949 (Hrabal, 2004) a že u něj dokonce bydlí⁵⁰ (asi od roku 1950 počínaje a rokem 1952 konče) (Křístek, 2014), neboť jej k sobě Hrabal přizval. Bondy byl z tohoto setkání nadšen a ostatně od té doby, až do jara roku 1955, můžeme datovat existenci přátelské trojice Bondy-Boudník-Hrabal (Hrabal, 2004).

Od onoho roku se setkávali pravidelně dva či tři dny v týdnu na Hrabalově adrese (Mazal, 2004), a i přesto, že Bondy často zůstával přes noc (Chaar, 2021), vzešlo z jejich přátelství i množství dopisů (Mazal, 2004). Společně od hodin večerních až do těch ranních pili lavory

⁵⁰ Soužití Boudníka a Hrabala dozajista nebylo ideální. Mazal obecně jejich přátelství přirovnal ke „*vztahu rozhádaných milenců*“ (Mazal, 2004, s. 132).

piva, které si nosili z hospody, v níž de facto nikdy nepopíjeli (Mazal, 2004). Zatímco Bondy upřesňuje, že nešlo o ledajaké opíjení se (Biubó, 1999) (dokonce v případě Boudníka nešlo de facto o pití minimální, neboť na to zkrátka nebyl – in Bondy, 2002), nýbrž o *skutečná symposia toho platonského typu* (Biubó, 1999), jindy zase mluví o nadšení z piva, o tom, že *„to bylo vyloženě pití piva...chlást pro radost! (...) Byly to doslova radostné chvíle chlástu, (...). Mně už tekly sliny, jen jsem zahlédl pivní pěnu.“* (Mazal, 2004. Jejich tématem nebyly ženy, či sport, nepadlo slovo ani o politice, nýbrž šlo o témata intelektuální – zejména pak filosofie, jedním z témat však byl rovněž surrealismus, ale neopomenuli ani seznámení se s vlastní prací (Hrabal-Mazal). Témata filosofická zastřešoval tehdy pravděpodobně převážně Hrabal, neboť, ačkoliv Bondy uvádí, že v ní byl již tehdy zainteresován, uznává, že právě Hrabal byl v tématu ponořen a orientován celoživotně (Placák, 2001). Ale četba tao-te-ťingu (Chaar, 2021), Lao-c‘, to byl jejich denní chléb (Mazal, 2017).

„Vyjadřoval-li jsem se já zřetelně „protistátně“ angažovaně, Hrabal se snažil objektivněji zobrazit skutečnost kondenzovanou „v kapce vody“, ve zdánlivě banálním mikropříběhu (viz Jarmilka), ale i Boudník svými pouličními akcemi a abstraktní grafikou výslovně chtěl apelovat na všechny diváky s tím, aby si začali všimnout světa kolem sebe, a tak našli i cestu k sobě. Cesty tedy byly rozličné, ale vůli jsme měli všichni rovnou“, jak praví český (respektive česko-slovenský) klasik. A proto z našeho souručenství taky něco bylo.“ (Mazal, 2004, s. 9).

Dle Bondyho jim nejlépe bylo v jejich trojici, a ačkoliv u nich probíhaly i návštěvy z řad přátel jejich vlastních okruhů, de facto nikoho nepozvali vícekrát. Dodává, že ačkoliv kupříkladu k nějakým neshodám docházelo, byly to hádky na přátelské úrovni, vážnost byla přikládána postoji každého z nich tří⁵¹ (Mazal, 2004).

Můžeme-li se na základě přečteného domnívat, o něco komplikovanější vztah, tedy v porovnání s Hrabalem, zaujímal k Egonu Bondymu Vladimír Boudník. Až by to mohlo působit dojmem, že na Bondyho žárlil, možná na jeho vztah s Hrabalem (JÁ). O možné konkurenci ostatně mluví i Zand (2002), respektive spíše o konkurenci jejich směrů.

⁵¹ Trochu jinak o tom pojednával Vladimír Boudník, což mohlo být ovlivněno jak jeho pohledem, možná však i tím, že Bondy o tom pojednává s odstupem několika desetiletí, kdežto Boudníkovou korespondencí byla čerstvější.

Nicméně zatímco Bohumil Hrabal byl pravděpodobně přítelem podporujícím (JÁ), a to jak Egon Bondyho, tak právě i Vladimíra Boudníka, oba měl v úctě, stejně tak jako choval značný respekt i jejich práci (Zand, 2002), po přečtení dopisů Vladimíra Boudníka adresovaných Mikuláši Medkovi se dozvídáme, že byl Bondy k Boudníkovi leckdy až příliš kritický (Boudník, 2016) – to můžeme demonstrovat výtahem z jednoho z dopisů: „*Proti jeho argumentům, jimiž odsuzoval moji činnost, jsem byl z přirozených důvodů bezbranný.*“ Ostatně možná nejenom on, neboť Bondy se o něm v předmluvě ke knize, jíž o Hrabalovi napsal Tomáš Mazal, zmínil jakožto o *tehdy všemi vysmívaném* (Mazal, 2004, s. 9). „*Extrovertní umělec a introvertní člověk se stával v každém prostředí i vztahu raritou a nevypočitatelnou střelou – jedincem citlivým, otevřeným, ale i popudivým, neskonale žárlivým a bohémským.*“ (Wagner, 2024), bylo o Boudníkovi napsáno.

Rovněž pro Hrabalovo dílo se stalo přátelství a kontakt s Egonem Bondym značnou dávkou inspirace. Bondy způsob, jakým o něm Hrabal psal, nazval z 90 % *básnickou fikcí* (Biubó, 1999).

V následujících letech tedy již o jejich souputnictví pojednávat nebudeme, ale buďme si vědomi toho, že trvalo tedy až do jara 1955. O tom, proč skončilo, si tedy povíme v textu o něco později. Každopádně je dobré připomenout, že Bondy stále (a je tomu tak až do roku 1957) nepracuje, byť jak Boudník, tak Hrabal každé ráno vyráží do práce směr Kladno (Mazal, 2007).

Morgenstein

Bondymu nebyla němčina cizí. Již jsme zmínili, že si kupříkladu deník vedl v němčině, nicméně vážně se jej držela i po druhé světové válce, stejně tak jako za nového, poúnorového režimu. A právě její znalosti využil při překladech německého básníka Christiana Morgensteina, jehož prací se v 50. letech zaobíral (Machovec, 2021), a který jej pravděpodobně, rovněž inspiroval v některé jeho poesii. Přeci jen byl z jeho *nejoblíbenějších básníků i vzorem* (Zand, 2002, s. 88). S jeho dílem byl obeznámen od roku 1950 (Zand, 2002).

Na začátku roku 1951 Bondymu v rámci edice Půlnoc vychází *výbor z díla Christiana Morgensteina* (Machovec, 2021, s.143) v pro onu edici typickém množství kusů, a ačkoliv ve stejném období, případně o něco dřívejším, věnuje svoji pozornost směrem k překládání Morgensteina vícero autorů, de facto o žádných v té době nemohl vědět. Například se

známým překladatelem Morgensteinova díla Josefem Hiršalem se nikdy nesetkal. A zatímco Egon Bondy později na tuto svou práci hrdý není, v případě Hrabala je tomu naopak - je jimi věru zaujat (Machovec, 2021). Mimochodem, právě již uvedený Hiršal od Bohumila Hrabala dostává roku 1955 vypůjčeny „půlnoční“ výtisky těchto Bondyho překladů na oplátku za zapůjčení toho svého (Zand, 2002), a v roce 1994 se zásluhou Hiršalovou pět Bondyho překladů objevuje ve hře uvedené divadlem Husa na provázku (Machovec, 2021). „*Tedy teprve až v roce 1994 definitivně přestává být morgensternovský překladatel Bondy Hrabalovou fikcí.*“ Svě vyjádření přináší i Zand (2002, str. 138-139): „*Prostřednictvím překládání Morgensternovy poezie získal Bondy cit pro jazyk a zřejmě jejím vlivem také zaujal nový postoj k realitě, zcela odlišný od postoje z období Totální realismu. Bondyho texty se staly humornějšími a hravějšími, realita socialistického všedního dne se v nich poeticky prostupuje s fantastickými prvky.*“

2.5.3 1952/1953

Přelom padesátého druhého a padesátého třetího roku lze pravděpodobně považovat za konec činnosti edice Půlnoc (Machovec, 2021).

2.5.4 1953

Z následujících let máme informace pouze z Bondyho memoárů, případně pak z archívu StB (to však přidáváme jenom za účelem komparace). Pro kontext doby uveďme, že v roce 1953 umírá Josif Vissarionovič Stalin.

Tohoto roku, pravděpodobně někdy počátkem, začal docházet Bondy za Janou do jejího nového bytu v Jirchářích⁵², jež jí byl, jakožto ženě s potomky nabídnut, poté, co se nějaký čas neviděli, a ona jej k sobě následně pozvala (Bondy, 2002). „*Tenkrát už to bylo tak, že jak se ozvala, nevzdoroval jsem a přiběhl za ní. Opravdu jsem ji miloval, dobře jsem ji znal, rozuměl jsem jí, měl jsem ji rád.*“ (Bondy, 2002, s. 66). Neměl od jejich stýkání vysoká očekávání, ba naopak, přeci jen s ní měl již několika leté zkušenosti. O co překvapující pro něj tedy bylo, když právě teď objevil „*skutečné kouzlo fyzické lásky*“ (Bondy, 2002, s. 66),

⁵² Jedná se o název ulice v Praze.

a poprvé se rovněž „*milovali jako zamilovaní*“ (Bondy, 2002, s. 66). Nicméně trvalo to pouze pár týdnů a věci opět nabraly rychlého spádu – Jana otěhotněla s Mikulášem Medkem, a ačkoliv Bondyho opět ujišťovala jeho otcovstvím, když se dítě narodilo, bylo všem zřejmé, že je skutečně Medkovo. S Medkem spolu samozřejmě nežili, on měl ženu. I přesto ji vlastně až do roku 1957 Bondy neustále pomáhal ze šlamastyk (Bondy, 2002), a po přečtení jeho memoárů je nám zřejmé, že měl stálou tendenci ji obhajovat. Tak například zmiňuje-li se o jejím neustálém vymýšlení si a fantazírování, dodává, že ačkoliv to byla vlastnost nepříjemná, jemu se na ní líbila či poté, když se z ní stala po křtu katolička, vysvětluje Bondy, že „*její křesťanství bylo velice upřímné a nepochybně vnitřně opravdovější, než u 99 % dnešních křesťanů je.*“ (Bondy, 2002, s. 67). Zejména srovnáme-li si tuto poslední informaci se skutečností, byť jen její péče o děti, můžeme se nad tím minimálně pozastavit.

Zaměstnání

Za účelem vydělat si nějaké peníze přišel přítel Konstantin s nápadem pracovat v období léta jakožto zeměměřiči v okolí Police nad Metují. Výplatu dostávali na tu dobu pěknou, o to více, přičteme-li k tomu, že nepracovali a celé dny jen propili – a Bondy se věnoval své tvorbě. Nicméně jednoho dne Konstantin Bondymu peníze odcizil, rozzlobený Bondy odjel domů, a jediné, co si s sebou odvezl, bylo opětovné upoutání pozornosti StB na jeho osobu poté, co se „jaksi“ vyjadřoval (Bondy, 2002).

Následujícího roku se, ač nerad, dostává Bondy do styku s policií. Vše však začíná na podzim tohoto roku tím, že jej navštívil dávný známý ze školy s tím, aby pomohl jeho blízkým dostat se za hranice. Bondy sice odmítl, nicméně o něco později se k tomu přidal i jakýsi člověk německého původu, žijící v Karlových Varech, že vypomůže. „*Po Kobzovi jsem vzkázal údajným zájemcům, že jediné, oč stojím, je, aby mi ve Švédsku, kde prý měli milionové známé, opatřili místo hlídače majáku – a myslel jsem to tenkrát i později stoprocentně vážně.*“ (Bondy, 2002, s. 76).

2.5.5 1954

Na jaře tohoto roku se pokračuje, a zároveň i ukončuje, onen plán převodu Kobzových rodinných příslušníků, jehož vznik se započal v roce minulém. Věci nabraly rychlého spádu a brzy se ve Varech ukázalo, že to byla na Bondyho narafičená bouda – zda však i od Kobzy,

nebo „jen“ od onoho Němce, není nám zcela jasné. Již když jsme mluvili o období Slovanky a o Evičce Čížkové, zmínili jsme se, že to, že u něj nedošlo tehdy poprvé k erekci, hodnotil jakožto jednu ze tří nejhorších věcí ve svém životě. Tou další, a tehdy⁵³ ji hodnotil jakožto třetí nejhorší, byla ztráta jeho rukopisu, možná krádež. A tak jej začal psát znovu, tak, jak si pamatoval, že jej psal předtím. Po příjezdu zpět do Prahy byl však po dvou dnech převezen na policii, přičemž zabaveny mu byly všechny jeho ručně psané práce, a to včetně onoho znovu rozepsaného textu. S policií to však dopadlo relativně dobře – vyvázl pravděpodobně bez újmy (Bondy, 2002).

Problém nastává, když jej StB začíná nutit do zaměstnání⁵⁴, a tak si, společně s pomocí Iva Vodsed'álka a Pavla Svobody, nalézají pracoviště, kde bude pracovat jako montér, neb za toto povolání se dostává hodně peněz (Bondy, 2002). Začíná tak v září⁵⁵ na Barrandově, kde se jen pije, (Bondy, 2002, s. 77), pokračuje se do Lovosic, kde ovšem padá z lešení. Není to však tak dramatické, jelikož je kolegy před těžkým úrazem, či potenciální smrtí, zachráněn, ale Bondy to zdramatizovat dokáže tak, aby z toho vytěžil pro sebe co nejvíce. (Bondy, 2002). Nebo tak se zdá alespoň z jeho vzpomínek, vedle toho StB si vede, že „*spadl a utrpěl těžký úraz. Ležel 16 měsíců v nemocnici a byl propuštěn se sníženou pracovní schopností.*“⁵⁶.

2.5.6 1955

Psychiatrickým pacientem byl pravděpodobně koncem jara, spíše později. Když totiž v předchozím roce v Lovosicích spadl, poté se s Medkem opili a nedorazil do práce, dostal nápad přijít k Myslivečkům s tím, že je z pádu traumatizován. Stalo se, zařadili jej do ambulantního léčení, šest měsíců pobíral nemocenskou, přičemž během ní začal psát a rovněž dopsal své dílo. Když se však toto radostné období mělo chýlit ke konci, udělal ze sebe v rámci jisté události bláznů, a tak z ambulantní léčby přešel na hospitalizaci. Přání stát

⁵³ Opět připomínáme – vztaženo k roku 1988.

⁵⁴ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326

⁵⁵ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326

⁵⁶ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326. s.23.

se invalidním důchodcem se však ani touto hospitalizací neuskutečnilo, a byl propuštěn (Bondy, 2002).

Slavnému, a již avizovanému období oněch symposií trojice Bondy-Boudník-Hrabal přišel jednoho dne konec a neukončil jej nikdo jiný, než právě Egon Bondy (JÁ – jde o ten odkaz na ten rok 1951, jak jsem o tom psala). A ačkoliv Bondy v rozhovoru jako ono datum uvádí květen roku 1954 (Placák, 2001), jako nejpravděpodobnější se jeví však právě rok 1955. Jednak jaro onoho roku Bondy uvedl v již zmíněné předmluvě ke knize Tomáše Mazala, jednak s ním dále pracoval například i Mazal, Bondy jej uvedl ve svých memoárech (Bondy, 2002), často s tímto datem pracují rovněž i studenti ve svých závěrečných pracích věnovaných Bondyho, či Hrabalově, osobě. Pracujme s ním tedy tak i my – květen 1955 (Mazal, 2004).

Co přesně se stalo, proč skončilo jak toto Bondyho období s přáteli v Libni, tak i další jeho přátelské vztahy z minulosti? Tím si není přesně jist ve své výpovědi ani Bondy sám (Placák, 2001), nicméně nastalo to krátce poté, co byl propuštěn od Myslivečků (Bondy, 2002). V tu dobu, jako ostatně ještě, než začal podstupovat onu léčbu u Myslivečků, cítil se po psychické stránce čím dál hůře – stupňující se sebevražedné myšlenky, zničený Janou (Bondy, 2002). Na onen den byl domluven s několika přáteli po sobě, že se uvidí a jak jinak, budou, mimo jiné samozřejmě, popíjet. Avšak jakmile se probudil, věděl, že k setkáním již nedojde (Placák, 2001). „(...) *najednou jsem pocítil, že by to nemělo bejt, že tam nechci, že tam nepudu. Nechápal jsem, co se děje.*“ (Placák, 2001, s. 36). Ony přátele, s nimiž se měl setkat, obepsal, že se uvidí následující den, neb dnes není schopen dorazit. Ale ani následující den nedorazil, a vlastně od té doby už nikdy (Kádrový dotazník). „(...) *najednou to prostě zmizelo.*“ (Placák, 2001, s. 36). Nejednalo se pravděpodobně o *schizoidní atak* (Placák, 2001, s. 37), ač i tak by to někteří mohli vysvětlovat, spíše si to vysvětluje tím, že „*část mé osobnosti zřejmě už měla tohoto flákání dost, ta už chtěla něco dělat, tak se přihlásila o slovo.*“ (Placák, 2002, s. 37). A tak se z Bondyho stal solitér podobně, jako tomu bylo v dětství. Zatímco tehdy to však bylo nedobrovolně, neboť byl moc mladý, a tedy to bylo zapříčiněno rodiči, nyní si tuto cestu volí, více méně, dobrovolně. Bondy, který se vždy pohyboval ve společnosti, ať už to byl okruh jeho přátel na gymnáziu, surrealisté či právě Boudník s Hrabalem a další, se stává solitérem. Dodává, že tak tomu pak už bylo pořád – jen on, zápisník a psací potřeba. Stále tedy sice chodil pít, nyní už ne každý den, nýbrž pro

jistotu „jen“ každý druhý. Od dob počátku vztahu s Julií s ním po dobu sedmi let chodila do putyk i ona (Placák, 2001). Každopádně od dob ukončení jeho styků s oněmi přáteli nastává doba jeho usilovného zkoumání již zmíněné mimoevropské filosofie, přičemž svůj zájem upíná zejména na filosofii buddhistickou a taoistickou (Mazal, 2007).

Roku 1955 se Bondymu přihodily zajímavé zážitky. Již u Myslivečků se seznámil s jistým doktorem Pinkavou, který se rovněž zajímal o východní filosofii, a s nímž se Bondy po propuštění krátce stýkal. Jednoho Bondy dne doktorovi řekl o tom, co jej napadlo při cestě MHD. Spokojil by se s vědomím toho (tzn. ani by jej nepotřeboval osobně vidět), že existuje, případně že ještě někdy v blízké budoucnosti bude existovat někdo jako učitelé v podobě Ježíše Krista či Buddha. Toto vědomí by dodalo smyslu jak jeho vlastnímu životu, tak vlastně obecně všemu. Najednou, že by byl Bondy schopen nést tíhu života a myšlenky týkající se ukončení svého vlastního života by jej ani nenapadly. Jak však doktorovi dodal, nikdo takový však neexistuje. Odpovědí doktorova otázky, co, zda přeci jen někdo takový skutečně neexistuje, Bondy bez rozmyšlení odpověděl, že v tom případě je Praha místem, kde se nachází⁵⁷. Bondymu se rovněž v přítomnosti Pinkavy dostalo zážitku, kdy se mu vyjevil obraz zelených očí, jež k němu promlouvaly, aby, pokud to skutečně chce, za nimi šel, s tím, že je to však nebezpečné. Bondyho nařčení z hypnotizování doktor negoval. Nebyl to však jediný zážitek tohoto typu. Kupříkladu jeden z jeho spánků (respektive ne jeden – během oné noci k tomu došlo postupně několikrát) byl přerušen okamžitým a úplným probuzením se, kdy se z ničeho nic, velice rychle a za doprovodu obrovského úděsu (který se však počtem opakování snižoval), najednou propadal do díry bez dna. Za méně, než sekundu jej však ona díra vymrštila zpět. S obavami ze schizofrenie se opět obrátil na doktora Pinkavu, avšak místo jakéhosi rozřešení se mu dostalo nového zážitku – místo doktora viděl po dobu delší než 60 minut zcela jiného člověka, stejně tak to měl v případě Bondyho doktor, kterého to, na rozdíl od Bondyho, skutečně vyděsilo. V rozvíjení těchto zážitků pak již nepokračoval – ač mu to bylo Pinkavou a dalšími doporučováno. Jediné, co potom přetrvalo, a co pro něj bylo skutečně velice nepříjemným a děsivým, byla skutečnost,

⁵⁷ Jak moc toto připomíná část textu Bondyho básně, který *Plastic people of the Universe* zhudebnili pod názvem *Magické noci*: „*My žijeme v Praze, to je tam, kde se jednou zjeví, Duch sám.*“ (Bondy, 2015, s. 77)

že se Bondymu ještě dlouho během spánku zdály sny o jeho falešném proroctví. (Bondy, 2002).

Podzim mu přinesl nové přátelství s jeho doktorkou Černou, a ačkoliv nebyli milenci (ač Bondy si to zprvu přál), v mnohém to pro něj bylo setkání osudové, jak se v příštím roce ukáže (Bondy, 2002).

2.5.7 1956

Cesta jinam – tak Bondy označuje ubírání svého života právě od tohoto roku. Nazvat to totiž směřováním vzhůru by vyžadovalo vědět, zda by zrovna právě jeho dosavadní ubírání se v závěru nepřineslo onen vzestup⁵⁸.

Tohoto roku se seznamuje a začíná jakýsi vztah s Aňutou, ženou v mnohém nápadně podobnou Janě Krejcarové – ostatně seznámili se právě přes Janu, jež ji poznala v zařízení určeném pro matky s dětmi, které neměly kde bydlet. Aňuta byla matkou šestinásobnou (vedle toho Jana v tu dobu čtyřnásobnou), byla *proletářskou, trochu cáknutou, a proto pořád osudem bitou ženskou, upřímnou a naivní*“ (Bondy, 2002, s. 83). Na děti byla sama, peníze na ně od jejích otce (či otců) nedostávala, a vlastně se o ně ani nestarala ona, neboť byly umístěny v různých institutech (Bondy, 2002). Bondy k ní choval opravdové city, nicméně na scéně se objevila Jana, která se nedokázala smířit s tím, že by byl spokojený ve vztahu s jinou ženou – a tak také Bondyho vztah skončil. Bondyho bylo líto Janiných dětí, ani Jana je totiž neměla při sobě, ale bylo tomu stejně jako v případě Aňuty, plánoval, že si je odtud vezmou, budou společně žít, ostatně ani děti dozajista nebyly proti. Nicméně ač si

⁵⁸ Není jasné, co způsobilo, že se toho roku Bondyho „*osudy začaly pomalu měnit*“ (Bondy, 2002, s. 82). Mluví o tom, že tomu tak bylo od počátku roku 1956, nicméně dále dodává, že okolo té doby, přičemž uznává, že se mohlo jednat o „*pár měsíců sem, pár měsíců tam*“ (Bondy, 2002, s. 82) zhlédne film *Ten, který musí zemřít*, jenž v něm zanechá opravdu hluboký dojem, a jež do značné míry ovlivní i jeho smýšlení. Tento francouzský film měl však premiéru ve Francii až 4.května 1957, do Československa se tak dostal ještě později. Jelikož mluví o oněch osudech a další větu začíná slovy „*někdy v té době – pár měsíců sem. pár měsíců tam – jsem viděl*“ (Bondy, 2002, s. 82) onen film, ačkoliv jej jistě ovlivnil, není nám zřejmé, zda ony osudy nenastartovalo ještě něco, o čemž se nezmiňuje, v jím zmíněném roce 1956, a zhlédnutí tohoto filmu v roce následujícím to jen umocnilo. Pracujeme s tím tedy takto.

Jana Bondymu stěžovala, že jí Černý (tehdy už spolu nežili v jedné domácnosti) fyzicky ubližuje, a ačkoliv Bondy chtěl dokázat své otcovství na základě shodné krevní skupiny (jíž se ukázalo, že má i Černý) se dvěma z Janiných potomků, a snažil se jí, narozdíl právě od Černého, alespoň nějak materiálně zabezpečovat, se strachem (či údajným strachem) z toho, že by mohl jí či dětem ukončit Černý život zbraní (kterou vzhledem ke svému tehdejšímu povolání měl), odešla s Černým (Bondy, 2002). „*A byl jsem zas nahrenej.*“ (Bondy, 2002, s. 84).

Aňuta a Jana však nebyly jedinými ženami, které toho roku o Bondyho usilovaly. Tou další totiž byla provdaná zdravotní sestra od doktorky Černé, jež se Bondymu vyznala ze svých citů. „*Já jako vždycky, když jsem začal s někým chodit, bral jsem to smrtelně vážně a chtěl jsem, aby se rozvedla.*“ (Bondy, 2002, s. 85). K tomu nedošlo – vztah vydržel pouze pár měsíců, než jej Eva ukončila – nechtěla prý být s nezaměstnaným, a tedy peníze nepřinášejícím. I přesto však Eva do Bondyho života přinesla něco obohacujícího – Bondy poprvé zjistil, že je možné, aby se žena zamilovala, potažmo pak do něj (Bondy, 2002). Ještě na úplném konci roku se setkal s právě se rozvádějící ženou, jíž označuje jakožto Valdovku. Jejich milostný příběh však probíhal až následujícího roku (Bondy, 2002).

2.5.8 1957

Krátce před svými dvacátými sedmými narozeninami se 15.ledna Bondy stává opět gymnazijním studentem. Již léta je ponořen ve filosofii, a tak, když doktorka Černá a její, tehdy už partner, Gottlieb, přichází s tím, že by nemusela být pouhým zájmem, ale i směrem, jehož studiu by se mohl oddávat na vysoké škole, Bondy souhlasí (Bondy, 2002). „*Když se ukázalo nemožným dosáhnout invalidního důchodu pro blbost, byl jsem nucen si udělat maturitu a dát se zapsat na filosofii.*“ (Mazal, 2007, str.4). Předtím je však nezbytně nutné získat maturitní vysvědčení. Dle Bondyho vše zařizuje doktorka – vyřizuje dokumenty, zařizuje jeho přihlášení na Nerudovo gymnázium (Bondy, 2002). Rovněž tímto rokem na pár let končí Bondyho dráha nezaměstnaného, neboť právě výkon nějakého povolání byl nutný pro to, aby byl ke studiu přijat (Mazal, 2007) – ačkoliv jsme se již o nějakých jeho pokusech o pracovní poměr zmiňovali, nic z toho nemělo dlouhého trvání (Placák, 2017). Předpokladem ukončení studia, tedy složení všech zkoušek a následně

odmaturování, bylo plánováno až na následující kalendářní rok-přesně za pět měsíců ode dne přijetí však Bondy úspěšně skládá maturitu, a to i přesto, že během studia začíná a prožívá milostný život s Valdovkou, a v období maturity rovněž rozchod (Bondy, 2002). „...*neměl jsem čas truchlit tak, jak bych byl jinak považoval za nutné.*“ (Bondy, 2002). Nicméně i přes tyto události se na Bondyho maturitním vysvědčení tyčilo vyznamenání⁵⁹. Zastavme se ale ještě krátce u Valdovky. Miloval ji, ona milovala jej, nastěhoval ji s sebou do otcova domu, plánovali svatbu – podmínkou bylo, aby se úředně stal otcem jejího syna. Co na to Honza, to je snad již jasné – opět byla celá bez sebe. Stejně jako Aňuta, i Valdovka byla Janě podobná, a to konkrétně ve spřádání plánů o tom, jak se nenadřít, ale přesto slušně vydělat. Ačkoliv tedy stále něco v této oblasti vymýšlela, prakticky nic nedokončila. Ještě v něčem se Janě však podobala – každého muže dokázala zbláznit, ale stejně tak je pak opouštěla. Takže když se jednalo dne nevrátila domů, tušil Bondy, že je něco špatně (Bondy, 2002). „...*každým uplynulým okamžikem se stupňovala jistota, že mne Valdovka opustila – stejně jako mne opustily všechny předchozí.*“ (Bondy, 2002, s.16). A skutečně, začala si s Bondyho přítelem – a tak byli nešťastní jak Bondy, tak i Valda, její manžel, který ji pokaždé z lásky stejně vzal zpět. Stejně jako s ní byl Egon šťastný, vlastně to byla taková první zkušenost tohoto pocitu (alespoň co se asi týče žen), tak strašně se po onom rozchodu cítil, a nebýt doktorky Černé, která za ním na jeho přání přijela do Muzea, kde tehdy pracoval, kdo ví jak by se zbrání, již tam měl, dopadlo. Následujícího dne již byl schopen plnit denní úkony. A o nějaká léta později se s Valdovkou scházeli na kamarádské úrovni (Bondy, 2002).

Zmínili jsme již, že byl zaměstnán, zmínili jsme se i o Muzeu. Bondy skutečně od tohoto roku až do konce vysokoškolského studia pracuje v Národním muzeu. Pracovat tedy začíná již kvůli možnosti získat maturitu, přičemž výrazně nespokojený s tím není. Začíná ještě třináct dní před nástupem na ono gymnázium, tedy 2.ledna (Bondy, 2002), na pozici nočního hlídače (Machovec, 2007), přičemž tuto práci zastřešovala *Hlídací služba – družstvo invalidů* (Bondy, 2002, s. 87). Mluví dokonce o tom, a doktor Machovec to

⁵⁹ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326

označuje jakožto legendu, že náplní jeho práce se stává hlídání kostry velryby (Machovec, 2007).

V této práci tedy pokračuje i celé období na vysoké škole, na kterou se tohoto roku dostává (v prvním ročníku je tedy v letech 1957 a 1958)⁶⁰. Studuje Univerzitu Karlovu, dálkově, a to filosofii a psychologii (Militz, 2015). Vzpomíná, že ač jej z počátku přijmout nechtěli, neboť v květnu už bylo na přihlášky pozdě, ač zprvu rezignoval, hned druhý den si jel žádat děkana, a ačkoliv u něj neuspěl, neboť nebyl přítomen, alkoholu holdující Salač, tehdy v pozici tajemníka, z Bondyho doslova vycítil podobný zájem o alkohol. A tak se Bondy přes ústní přijímací kolo na fakultu dostal. Odmítnutí stipendia, které Bondy však zamítnul, ještě po letech hodnotil jakožto správný a prozíravý krok (Bondy, 2002).

Smutek z rozchodu s Valdovkou přišel ruku v ruce s přijetím na univerzitu – najednou byl totiž čas oddat se truchlení. Brzy se však v jeho životě objevuje další žena – Eva Skrčená, známá pražská zlodějka, o níž dokonce Bondy mluví jakožto o jejich královně. I ona má vášeň pro pití piva, alespoň, co se týče literatury, byla v tomto ohledu ženou vzdělanou. Bondy s ní a s její partou vymetal hospody, chovali se nezodpovědně, a i ji stěhuje domů do Podolí. Bondy se s ní však partnersky rozchází, vadilo mu, že ji neměl jen pro sebe, ale musel by ji sdílet s dalšími muži. I dále s nimi však navštěvuje restaurační zařízení a přátelí se.

Tento rok je rovněž posledním rokem, o němž se dozvídám z Bondyho memoárů *Prvních deset let*.

2.5.9 1958

Bondy stále studuje vysokou školu a rovněž nadále pracuje v Muzeu.

Tohoto roku se Bondy seznamuje s Jaroslavou Krčmaříkovou, narozenou 16.března 1936⁶¹. Dle šetření StB se jednalo o straničku, zdravotní sestru⁶². Kupříkladu jinde se však uvádí, že

⁶⁰ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326

⁶¹ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326

⁶² Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326

byli spolužáci (Chaar, 2021). Můžeme se domnívat, že Jaroslava Kračmaříková tedy studovala⁶³, a zároveň pracovala jakožto zdravotní sestra.

Pravděpodobně téhož roku se v jeho životě znovu objevuje Eva, ona zdravotní sestra od doktorky Černé (tedy ne zlodějka Eva). Opět si spolu začínají, avšak tentokrát to nebyla Eva, kdo vztah ukončil, nýbrž to byl sám Bondy, který začal jevit zájem právě o Jaroslavu (Bondy, 2002).

2.5.10 1959

Jedenáctého června roku 1959 se student Bondy s Jaroslavou Krčmaříkovou berou⁶⁴. Dvacátého třetího listopadu se rodí jejich syn Zbyněk⁶⁵. Jakožto zaměstnaní studenti nemají manželé Fišerovi příliš času, a tak brzy začínají vypomáhat jesle. Nicméně jelikož byl Jan Fišer v pensii a vnuka zbožňoval, staral se o něho on (Soukupová, 2010).

2.6 60. léta

Dívá-li se Egon Bondy v letech 60. zpětně na první polovinu 50.let, tedy období od roku 1951 do roku 1955, období, jenž trávil po boku kupříkladu právě Boudníka a Hrabala, kdy pili ony „vany“ piva, kdy žil tzv. „na hraně“, považoval to ještě stále za velkolepá léta, jež si v myšlenkách rád připomněl.⁶⁶

O šedesátých letech nemáme v souvislosti s Bondym tolik informací, jako tomu bylo v případě let čtyřicátých, ptažmo padesátých, a jako budeme mít o něco později o letech sedmdesátých. Je tomu tak proto, že de facto až do konce tohoto desetiletí Bondy nepůsobil v žádné skupině, jako tomu bylo předtím – ať už se jednalo o surrealisty, Edici Půlnoc, přátelství s Hrabalem a Boudníkem, s Ivem Vodsedálkem, styky s Janou Krejcarovou atp. Od nich všech, nebo alespoň od autorů, kteří se věnují ať už přímo těmto osobnostem, tak případně oněm „směrům“, obdobím, v nichž působil, získáváme svědectví i o Bondyho

⁶³ Svobodová (2010) ke svému textu přikládá i fotku jejího vysokoškolského indexu.

⁶⁴ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326

⁶⁵ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326

⁶⁶ Jinak tomu už ale bylo později – v roce 1988, kdy sepisuje své Memoáry, dodává, že nyní už na ono období hledí spíše s podivem (Bondy, 2002), než s obdivem.

osobě. Rovněž je to zapříčiněno například tím, že rokem 1957 Bondy končí své memoáry. Ostatně ony dva dokumenty o něm, jež nesou jeho jména, respektive jména, se Bondyho 60.lety téměř nezabývají – Fišer alias Bondy 2 (Biubó, 2000) začíná až jeho obdobím s Plasty, Fišer alias Bondy 2 se věnuje 60.letům pouze v krátkosti, respektive spíše pouze jeho psaní a napsání díla *Útěcha z ontologie*. Pokud jde o učení, které je Bondymu v tu dobu nejbližší, můžeme říci, že se jednalo o maoismus.

2.6.1 1960 a 1961

Informace o roku 1960 v souvislosti s Bondym máme pouze ty, že stále dálkově studoval a zároveň pracoval v Muzeu.

Ze začátku roku 1961 pochází první záznam StB, jež se dochoval z Bondyho období nyní již ne jako toho, na kterého je donášeno, ale nově toho, který je donašečem, agentem.⁶⁷ Zbyněk Fišer se stává mužem dvou pseudonymů – Egonem Bondym ve „volném“ čase, agentem Klímou v rámci „spolupráce“, vedeným pod číslem 9326⁶⁸. Jméno si pravděpodobně volí dle Ladislava Klímy, kterého Bondy označil za „*duchovního guru českého undergroundu*“ (Mačas, 2021). Účelem jeho spolupráce byla ze strany StB jeho pomoc „*k rozpracování a zadokumentování nepřátelské činnosti reakčních studentů filosofie a psychologie na Filosofické fakultě Karlovy university, především studentů, kteří jsou obdivovateli západní reakční filosofie a jsou nyní rozpracováni v akci „TOMIS“*“⁶⁹. Ačkoliv těchto studentů bylo několik, zajímavostí je, že mezi nimi byl i nám již dobře známý Miloš Černý⁷⁰. Z počátku spolupráce se tak StB snaží využít jeho charakterových vlastností, tedy jeho pozice autority mezi studenty, jež je založena zejména na jeho vědomostech na téma

⁶⁷ Již bylo zmíněno, že tato práce neslouží k hodnocení Bondyho spolupráce, k tomu, zda donášel dobrovolně či nedobrovolně.

⁶⁸ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326

⁶⁹ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326. Ze dne 15. února 1961. s. 1963.

⁷⁰ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326

filosofická. Za jeho přednosti považují jeho mluvnost, či jeho způsob komunikovat a zacházet s intelektuály⁷¹.

K odhalení toho, že byl agentem, přispěly až Cibulkovy seznamy. Do té doby mohli mít lidé tušení, Bondy se tím prý pravděpodobně ani přespříliš netajil (avšak překvapující tedy byl spíše rozsah jeho výpovědí). Nicméně nás z těchto seznamů zajímá především pojednání o Bondyho duševní strážce (ač je nám zřejmé, že dozajista mnoho z informací je zkreslených Bondyho „hraním“, možným „krytím“ psychiatrů, které si Bondy tolik chválil).

Každopádně zmiňme, že až 21.březen roku1968 je dnem, kdy „náčelník 7.oddělení II/A“ navrhuje, „*aby byl přerušen styk se spolupracovníkem, jeho osobní svazek uložen na dobu 5 let do archivu MV, včetně pracovního svazku.*“⁷² To z důvodu, neboť „*přerušil dosavadní zaměstnání v univerzitní knihovně vzhledem k jeho zdravotnímu stavu a vlastním filosofickým pracím. S přihlédnutím k povahovým vlastnostem spolupracovníka a jeho zdravotnímu stavu (...)*“⁷³.

V tomto roce Bondy úspěšně završuje studium na vysoké škole (Militz, 2015). Příležitosti nastoupit do zaměstnání *ve Filozofickém ústavu v oboru indické filosofie* nevyužil, a raději se rozhodl pro knihovnu Klementinum, kde byl zaměstnán *v depozitu* (Mazal, 2004) od následujícího roku (Kužel, 2018).

2.6.2 1962

Již několikrát jsme zmínili, že zdroje StB v této práci nebudeme považovat za vše vypovídající, příliš důvěryhodné, co se týče Bondyho psychické stránky. Avšak pokud jde o stránku kupříkladu fyzickou, něco, opět s ostražitostí, zmínit přeci jen můžeme. Tento rok pravděpodobně nastartovává některé Bondyho zdravotní neduhy. Podstupuje operativní zákrok (případně pak zákroky) z důvodu nádorového ložiska v oblasti střev⁷⁴.

⁷¹ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326

⁷² Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326. Ze dne 21.3.1968. s.16

⁷³ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326. Ze dne 21.3.1968. s.16

⁷⁴ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326

V tomto roce se tedy Bondy stává zaměstnancem (Kužel, 2018) a rovněž píše své zásadní filosofické dílo *Útěcha z ontologie* (Kužel, 2017).

Bondy se nyní pravděpodobně opět vidá s Janou Krejcarovou. Ačkoliv je jisté, že se spolu stýkali, co už jasné není je to, po kolikáté to bylo a odkdy dokdy můžeme toto období datovat. Rovněž není zřejmé ani to, zda to bylo právě tohoto roku – rok 1962 jsme však zvolili z důvodu, jenž udává autorka Krejcarové biografie: „*Zachoval se nedatovaný Janin dopis, který bývá časově zařazován podle Bondyho básně „Appendix pro Honzu Krejcarovou“, jež vznikla na jaře 1962.*“ (Militz, 2015, s. 90). Přičemž později mluví o tom, že onen dopis vznikl po jejich *třináctileté známosti*, a přihlédneme-li k tomu, že se setkali koncem roku 1948, znají se v roce 1962 třináct let a jsou v roce čtrnáctém. Onen dopis vznikl poté, kdy Egon Janu na jedné jejich vycházce poprosil o sepsání řádků, ať už jich mělo být pět, nebo šest, přičemž Jana n se vyslovila ze svých citů k němu na celých pěti listech velikosti A4 (Militz, 2015).

2.6.3 1963

Ačkoliv tedy pravděpodobně stále zaměstnancem (neb je tak veden až do roku 1967⁷⁵), tento rok se nese v pokračování toho loňského, tedy doby, od kdy začal mít větší zdravotní potíže. Dle informací Státní bezpečnosti převážnou část tohoto roku strávil v pracovní neschopnosti z důvodů zdravotních, a byl tak pacientem hlubočepského střediska. Ač z počátku se nedařilo přijít na příčiny jím udávaného (možná i objektivně udávaného) nedobrého fyzického stavu, vyplynulo, že se neléčil se žloutenkou (ať už o ní věděl, či nevěděl), přičemž se zdá, že právě ona by mohla mít za vinu jeho zdravotní neduhy⁷⁶.

Co se týče osobního života, v jeho rodinném životě dochází ke zlomu – rozchod s manželkou Jaroslavou. Důvod není zcela zřejmý – kupříkladu StB uvádí, že si „*pohlavně a duševně nerozuměli*“⁷⁷, nicméně rovněž uvádí, že si o rok dříve v zaměstnání namluvil Julii

⁷⁵ Zda však byl na nemocenské, nebo byl kupříkladu propuštěn, a až po vyléčení opět přijat, není nám jasné.

⁷⁶ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326

⁷⁷ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č.: 621754. Zbyněk Fišer. A-Klíma. Registrační číslo: 9326

Novákovou, „úředníci Národní knihovny v Praze“⁷⁸ - v jiném zápise však stojí, že k tomu došlo v roce tomto. Jelikož však více zdrojů mluví o Bondyho věku třiceti tři let, pracujme i my s tím, že s Julií se seznamuje tohoto roku – roku 1963 (Placák, 2017). Dle informací jeho syna Zbyňka si byl Bondy téměř (anebo zcela) od té doby, co se s Julií seznámil, jistý, že chce, aby došlo k jeho společnému soužití s ní – jelikož se to Jaroslavě pochopitelně nelíbilo, vztah byl ukončen (Soukupová, 2010).

2.6.4 1964

V tomto roce stále ještě pracuje.

Bondyho city k Julii Novákové jsou opravdové a rozhodně se nejedná o krátkodobé poblouznění. Seznámení s ní je pro něj „*naprosto určující a naprosto jedinečné*“ (Placák, 2017) – však spolu zůstanou až do její smrti v roce 1994 (Placák, 2017). Julie je narozena roku 1920⁷⁹, Egon Bondy je tak o deset let mladší než ona. Ona má již dvě dospělé (k životopisu StB), či dospívající (Svobodová, 2010) děti, rovněž je vdaná⁸⁰. Možná okolo jednoho roku trvalo, než Julie svůj dosavadní rodinný život opustila, aby začala žít společně s Bondym vztah, v němž Bondy konečně pozná láskyplný „*trvalý hodnotný citový vztah (...), najednou se úplně ocitl v ráji – alespoň na nějakou dobu*“ (Placák, 2017). Avšak jak víme, nikdy se nevzali, rovněž ani nebyli oficiálně druhem a družkou (Machovec, 2015). A tak, aby měli kde složit hlavu, stěhují se do Hlubočep do malého domu. Jak přesně k němu přišli, není nám zcela jasné. Zatímco jedna varianta je, že jej měli pronajatý (Placák, 2017), StB uvedla, že onen dům v hodnotě dvaceti pěti tisíc Kč koupil z části Bondy (dal na to z větší části zapůjčených dvanáct tisíc Kč) a z části dozorce z Muzea, v němž Bondy jistou dobu pracoval. Každopádně tak jako tak, pravděpodobně od prvního měsíce tohoto roku Julie

⁷⁸ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č. 621754. Zbyněk Fišer. A-MAO. Registrační číslo: 4910. Ze dne 18.dubna 1974. s. 67

⁷⁹ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č. 621754. Zbyněk Fišer. A-MAO. Registrační číslo: 4910

⁸⁰ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č. 621754. Zbyněk Fišer. A-MAO. Registrační číslo: 4910

(Bondy jí říká Ťapka – In Machovec, Zajíček, 2002) rodinu opouští⁸¹ a začíná žít s Bondym⁸². Rovněž toho roku se přestěhovávají do Podolí (Mazal, 2004).

Jaroslava se synem Zbyňkem se tohoto roku stěhují pryč z Prahy, do Brna. A ačkoliv od té doby viděl syn Zbyněk svého otce Egona Bondyho až ve 27 letech, s dědečkem Jaroslava Kračmaříková/Fišerová vztahy přetrhat nechtěla. Vždyť malého Zbyňka tolik zbožňoval. Do Brna tak Jaroslava se synem dostávají od dědečka jeho *důstojnickou šavli, vyznamenání* (Soukupová, 2010), vezou si i jeho fotky. Dle Zbyňkových informací se za nimi měl Jan Fišer dokonce přestěhovat do nového bytu, k čemuž bohužel nedošlo, protože stavba trvala delší dobu, a Jan Fišer zemřel o dva roky dříve, než se dostavilo (Soukupová, 2010).

A kam se vytratila Jana? Zdá se býti až neuvěřitelným to, jak se k Bondyho novému vztahu postavila. Zatímco v předchozích známostech, které Bondy navazoval, se, dle jeho vzpomínek, o nichž jsme výše pojednávali, vždy objevila na scéně, zuřila, chtěla jej zpět, nyní Jana přijímá, že jeho vztah k Julii a s Julií je opravdový (Militz, 2015). A zatímco i k Janě choval Bondy skutečné city a byla to láska, byla v tom jakási rozpolcenost, kterou bychom ještě lépe mohli označit jakožto ambivalenci (Placák, 2017). Anna Militz však uvádí, že Bondy s Janou Krejcarovou byli přáteli po celý život (Militz, 2015).

2.6.5 1965

V tomto roce umírá Bondyho otec, Jan Fišer.

2.6.6 1966 a 1967

I v tomto období Bondy ještě stále pracoval v Muzeu. O tom, co se dále dělo v roce 1966, informace nemáme. Zaměříme se tedy nyní na rok pozdější, tedy na rok 1967.

V roce 1967 Bondymu vyšla jeho díla *Otázky bytí a existence* a ona *Útěcha z ontologie: Substanční a nesubstanční model v ontologii* (Kužel, 2018), přičemž je pod nimi podepsán jakožto Zbyněk Fišer (Kužel, 2017), přičemž to bylo poprvé, co byly jeho knižní publikace

⁸¹ Nicméně nerozvádí se, po celou dobu vztahu s Bondym byla provdaná (Placák, 2017).

⁸² Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č. 621754. Zbyněk Fišer. A-MAO. Registrační číslo: 4910

vydány (Kužel, 2018). Ona *Útěcha* vychází díky projevené snaze a pomoci od profesora Milana Machovce (Kužel, 2017) který, ač uznává, že ne vše Bondyem vyřčené v tomto díle je mu vlastní, dodává, že „*jestliže ve 20.století u nás v oblasti filosofického snažení vzniklo něco geniálního, tak je to Útěcha z ontologie.*“ (Biubó, 1999). Ostatně, díky těmto dvěma dílům se nyní může začít podepisovat jakožto PhDr. Zbyněk Fišer CsC.

V tomto roce také pravděpodobně⁸³ Bondy odchází do invalidního důchodu, o nějž se snažil již řadu let předtím. Důvodem není nic jiného, než jeho psychické obtíže⁸⁴ – ať už to bylo ve skutečnosti jakkoliv. Nicméně již jsem naznačila, že získat invalidní důchod bylo složité, ostatně byl také pouze na období dvou let, a poté se vždy muselo zjišťovat, zda je stále ještě zapotřebí – což obnášelo hospitalizaci na psychiatrii a následný posudek, že „*jsem úplnej blbec*“ (Placák, 2001, s. 39). Ony roky se mu daří být v onom důchodu na „plný úvazek“, nicméně konečný invalidní důchod dostává až později, v 70. či v 80. letech⁸⁵. Bondy dodává, že „*česká psychiatrie splnila svou profesionální povinnost na výbornou (...). Zachránila desítky tisíc lidí před všemi možnými druhy postihu, ať už trestního či před nástupem vojenský služby, nebo před zaměstnáním a podobně.*“ (Placák, 2001, s. 39).

Bondy se opět dostává do jakéhosi společenství, jímž se stávají lidé okolo divadla Orfeus, zejména pak jeho ústřední postava Radim Vašinka. Zajímavé se jeví býti to, že člověkem, jež Vašinku s osobou Bondyho obeznámil, byl Bohumil Hrabal (Vašinka), jenž byl členem společenství, respektive zejména oné trojice, která byla Bondyho posledním společenstvím, v němž se nacházel (Já). Jednoho dne roku 1962 byl Radim Vašinka, tehdy ještě Orfeus neexistoval, poslán za Bohumilem Hrabalem (Vašinka), který mu na zpáteční cestu dal s sebou několik poetických Bondyho textů s tím, že je třeba může využít. „*S autorem mne pan Hrabal odmítl seznámit, že by musel jít se mnou a že by tam uváznul na měsíc, a to že*

⁸³ Zda tomu tak bylo skutečně v tomto roce mi není zcela jasné, avšak uvedený jsem tento rok našla v nejvíce zdrojích, konkrétně tedy ve dvou (Chaar, 2021; Kužel, 2018). Vedle toho Bondy v rozhovoru (Hrabica, 2022) uvádí, že tomu tak bylo v jeho 35 letech, což by odpovídalo roku 1965, případně do 20.ledna 1966 (nicméně v tomto rozhovoru Bondy i nesprávně uvádí chronologii jeho zaměstnání během studia). StB (Archiv bezpečnostních složek. Zbyněk Fišer. A- Klíma. Registrační číslo 9326. TS_621754_MV_1_1) pak uvádí, že mu byl udělen roku 1971.

⁸⁴ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č. 621754. Zbyněk Fišer. A-MAO. Registrační číslo: 4910

⁸⁵ Kdy k tomu došlo se mi najít nepodařilo. Nicméně v rozhovoru (Placák, 2001, s.39) uvádí, že v tu dobu již delší čas žili na adrese Nerudova, k čemuž došlo v roce 1971 (Placák, 2017) a odtud se pak stěhují v roce 1985.

*nejde. A nakonec – kdoví, jestli ještě vůbec žije...“ (Vašinka). Až po několika letech se mu skrze jejich společného známého Emila Hokeše (o kterém již řeč byla) podařilo se s Bondym kontaktovat (Vašinka). Roku 1967, ještě před samotným otevřením divadla (jež se nacházelo ve sklepních prostorách na Malostranském náměstí) (Vašinka) dorazila Julie zjistit, jací lidé to tam mají, neboť Radimu Vašinkovi šlo nejen o to, aby se s Egonem Bondym mohl seznámit, ale rovněž chtěl pracovat s jeho dílem (Křístek, 2014): „*Tak jsem ji zatáhl dolu do toho sklepa, a když viděla, jak to tam vypadá, tak nás uznala za vhodné seznámení s mistrem a Bondy se dostavil. Bondy se dostavil a od té doby tam byl skoro denně.*“ Bondy později vzpomíná, že byl z Orfea zcela nadšen, což si Radim Vašinka částečně vysvětluje i Bondyho stylem života, respektive tím, co Bondyho provázelo od mládí – „*jistá nekonformnost, neuspořádanost toho prostředí.*“ (Vašinka).*

2.6.7 1968

V březnu tohoto roku nastává již zmíněný konec Bondyho spolupráce se státní bezpečností – alespoň na pár let. Vedle toho vychází jeho významné dílo *Buddha*, jenž rovněž v sekci autor nese jeho jméno občanské (Bondy, Kužel, 2017). Zároveň je to poslední rok, kdy může veřejně publikovat (Kužel, 2018, s. 10). Čím ještě je rok 1968 pro Bondyho rokem významným? Pod svým občanským jménem, tedy pod Zbyňkem Fišerem, navazuje kontakty jak s vysoce významnými lidmi žijících v Západní Evropě, které jsou součástí něčeho označovaného jakožto *Nová levice*, ale mimo jiné osobnosti, které tvořily Frankfurtskou školu, se seznamuje i s jejich předním členem, jímž nebyl nikdo menší než Erich Fromm. Jednu z Frommových prací Bondy překládá, vedle toho si s Frommem po dobu několika roků dopisuje. Erich Fromm mimochodem ve své knize *Mít nebo být* (2020, s. 26, pozn. č. 3) z roku 1976 píše, že „*Z.Fišer, jeden z nejvýznačnějších českých filosofů, ačkoliv méně znám, uvádí vztah mezi buddhistickým pojetím procesu a autentickou marxistickou filosofií. Bohužel, práce byla publikována pouze v češtině, a tudíž je nepřístupná většině západních čtenářů (znám ji ze soukromého anglického překladu).*“ Bondy později přiznává, že z tohoto v té době byl velice nadšen, měl *dětskou radost* (Hrabica, 2022). Onou Bondyho prací má Fromm na mysli dílo *Buddha*, později prý, dle Bondyho výpovědi, přečetl Fromm i *Útěchu* a obé nazval *filozofickým objevem* (Hrabica, 2022).

Od konce roku 1967, respektive od roku 1968 až do příjezdu ruských tanků 21.srpna, datujeme období tzv. Pražského jara, období, kdy se na krátkou dobu alespoň trochu uvolňují poměry a někteří snad věří, že by to mohlo být vše lepší. Rozhodně však ne Bondy, který si byl, stejně jako řada dalších, vědom toho, že oni komunisté, kteří byli po řadu let skutečnými poskoky tvrdého Sovětského svazu, a najednou křičí slova jako „svoboda“, za nich bojují, zkrátka nepůsobili vůbec důvěryhodně (Biubó, 1999). Vašinka k tomu dodává že Bondy „*to shazoval ne z pozic předchozího režimu, ale ze svých pozic levicového filosofa.*“ (Biubó, 1999). A tak tedy počínaje červnem a konče po příjezdu tanků existuje *Názorové sdružení levice*. Jeho součástí jsou levicově orientovaní lidé revolučního ražení-v počtu okolo padesáti až sto padesáti členů (Mervart, 2018). K předním personám patří Bondy (Divadelní noviny, 2021) a Julie, členem je rovněž např. Petr Uhl – v tu dobu například Bondy inklinuje k maoismu, Uhl k trockismu, jiní například k anarchismu, dokonce zde nalezneme i takové marxisty, jimž byl blízký výklad, který Bondy neuznával, tedy sovětský, potažmo Stalinův. Cílem bylo „*dosažení skutečné, socialistické demokracie, prosté tzv. degenerovaného formalismu, oportunistu a kompromisnictví. JEHO zaměření vedle dění v Československu cílilo na třídní boj a revoluční úsilí v Asii, Latinské Americe, Africe i v kapitalistických zemích západní Evropy.*“ (Mervart, 2018). Nicméně příliš úspěchů nesklidili jak kvůli tomu, že, můžeme říci, oni reformní komunisté byli hlasitější, a lidé spíše naslouchali jim, rovněž to vše ukončil onen 21.srpen (Machovec, 2007), neb za pár dnů došlo k rozpadu onoho, v té době tedy, nelegálního hnutí (Mervart, 2018). Od 21.srpna 1968 až do pádu režimu mluvíme o tzv. *normalizaci* (Rataj, Houda, 2010).

Šedesátý osmý rok s sebou ale, samozřejmě do onoho příjezdu tanků, přinesl uvolnění poměrů. A s ním i možnost, že mohl Orfeus začít fungovat (Vašinka), než byl roku 1971 (Horešovská, 2007), případně roku 1972 (Křístek, 2014) rozehrán. Přeci jen, nebylo to divadlo oficiální, nýbrž undergroundové (Křístek, 2014), a tak, ačkoliv podzimní měsíce s sebou přinesly skutečnost, že už nebylo možné hrát zcela pro širší veřejnost (potažmo veřejnost obecně), prostory byly vždy zcela naplněny. Vašinka se věnoval recitaci Bondyho básní, někdy recitoval i Bondy, hrály se však samozřejmě i jiné hry, tedy hry jiných autorů, po představeních se pilo pivo (Vašinka) atp. Dokonce pro ně Bondy sepsal scény, zejména však hru (Biubó, 1999). To vše v průběhu období od roku 1967 do roku 1971. Později, na začátku nového tisíciletí Bondy Vašinkovi sdělil, že právě toto pro něj bylo výjimečné, a to

proto, že „*prožíval-li jsem někdy krásný čas, tak to bylo v r.1967-71 právě díky Orfeu. To byl asi tak vrchol mého emocionálního života.*“ (Vašinka).

Na konci roku umírá Bondyho tehdejší souputník Vladimír Boudník. Příčinou smrti je oběšení v rámci experimentace, jež vzniká na základě toho, že si člověk sám přiškrtí tepnu na kru, na základě čehož nastane jiný stav vědomí. Tato technika je často spjata s onanií (Chaar, 2021). Ve své knize *Cesta Českem našich otců* (1992, s. 5) na něj Bondy vzpomíná: „*A Boudník, s nímž jsem stačil ještě prolézt staroměstské hospody, než je pozavírali – zemřel mladý po velikém díle.*“

Za zmínku možná ještě stojí skutečnost, že tohoto roku se Bondyho bývalá manželka Jaroslava provdává za psychologa Ivana Šmahela, jenž vychovával Bondyho syna Zbyňka, kterého Zbyněk bral jakožto otce, ne však ve smyslu, že by o svém pravém otci nevěděl (Soukupová, 2010).

2.6.8 1969

U Bondyho stále dominuje Orfeus.

V tomto roce dochází k dalšímu Bondyho osudovému setkání, a to konkrétně s Ivanem Martinem Jirousem (dále jen Jirous) (Placák, 2001), tehdejším managerem undergroundové kapely Plastic People of the Universe (Chaar, 2021). Místem onoho střetnutí byly Kateřinky, psychiatrie, kde tehdy Bondy, dle jeho slov, nechal pro jistotu „ukrýt“, Jirous prý taktéž (Placák, 2001). Pravděpodobně byli tehdy navzájem představeni jejich lékařem, přičemž Bondy byl tehdy pro Jirouse samozřejmě „pan doktor Fišer“ (Jirous, 2008, a tak, ačkoliv si při rozhovoru (nebo jak říká Jirous: „*dvou monologiích*“ – Jirous, 2008, s. 125), kdy Bondy vyprávěl zejména o jeho tématech, kterými byly tehdy např. právě maoismus či *kulturní revoluce*, Jirous o Plasticích a oponoval, že „*jediná revoluce, která všechno smete, bude rock*“ (Placák, 2001, s. 40). Zatímco Bondy nevěděl nic o rocku, nebo pokud věděl, nebyl to rozhodně směr jeho zájmu (Placák, 2001), Jirous a lidé okolo něj byli apolitičtí (Jirous, 2008). Až venku se pak Jirous dozvěděl, že onen muž byl Fišer, který si říká Bondy, s jehož prací byl obeznámen už dlouho (Jirous, 2008). Ale pak se zase nějakou dobu neviděli.

Konec 60.let – dialogický seminář

K profesoru Milanu Machovcovi, s nímž se znal již od konce 50.let, a jenž se stal později jeho přítelem, dochází závěrem tohoto desetiletí na Filosofickou fakultu (kde Machovec působil) na tzv. *dialogický seminář* (Placák, 2017) - oficiálně se jmenoval *Dialog marxistů s křesťany*-jež prof. Machovec zakládá roku 1962. Témata byla různá, nicméně jedním z nich bylo právě i Bondyho dílo, ona *Útěcha* (Čurda, 2015).

Profesor Machovec byl však tohoto roku z katedry odejit poté, co si trval na své kritice invaze z 21.srpna (Praha 7). S Bondym jej však mimo přátelství pojila i pozdější spolupráce na bytových seminářích (70. a 80.léta) a rovněž to, že se Bondy s Julií stali pravděpodobně hned na samém začátku 70.let lidmi velice významnými i pro jeho adolescentního syna Martina (onen doktor Martin Machovec, na nějž ve své práci často odkazují – budoucí editor Bondyho díla), jenž Bondyho samozřejmě díky otci znal již z let 60. V roce 1969 totiž dochází k rozvodu Milana Machovce s manželkou Markétou (Praha 7), a právě k Bondymu s Julií v té době jejich syn často přichází: „*pomáhali mi a nechali mě povídat o tom, co mě tehdy trápilo. A v tomhle smyslu se mi stali skoro náhradními rodiči.*“ (Placák, 2017).

Následující události odehrávající se v 70.letech se budeme nadále snažit co nejvíce řadit do příslušných let, nicméně řada událostí splývá. Je třeba říci, že 70.léta jsou u Bondyho ve znamení undergroundu – společenství okolo Plastic People of the Universe.

2.7 70. léta

2.7.1 1970 a 1971

I rok 1970 se u Bondyho nesl stále v duchu divadla Orfeus. Bohužel žádné další informace o událostech v tomto roce se nám nepodařilo dohledat.

Roku 1971 dochází ke konci Orfea. Rovněž Bondy za pouhý jeden měsíc napíše *Deník dívky, která hledá Egona Bondyho* (Machovec, 2007).

2.7.2 1972

Pravděpodobně roku 1972⁸⁶ se Bondy s Julií přestěhovali na Malou Stranu (Mazal, 2004) do Nerudovy ulice s číslem popisným 51 (Machovec, 2021). Tím se z *Nerudovky*, jak se adrese říkalo, stala asi nejznámější adresa onoho tehdejšího undergroundového společenství (Biubó, 2000). Jejich vskutku malý byt získali zásluhou Julie, jež jej získala výměnou bytu, v němž žila s manželem, který se z něj odstěhoval. Vedle toho finance, které Bondy získal po odprodeji části rodného domu, jež mu ještě patřila, putovaly po Juliině, řekněme, příkazu, Bondyho synovi (Placák, 2017).

S Orfeem je amen, zatím nemají prostory a jejich budoucnost je nejasná. A právě téhož roku se Bondy poprvé vypravuje na koncert oněch Plastiků, o nichž mu Jirous vyprávěl (Jirous, 2008) - oni jej již viděli v Orfeu, kam je Jirous přivedl s sebou (Biubó, 2000). Dvacátého devátého června (Riedel, 2008) byl Bondy na cestě na vlakové nádraží, když se po cestě zastavil v jedné z pěti hospod, v nichž Plastici vyvěsili plakáty na svůj koncert, odehrávající se toho dne (Hlavsa, Pelc, 2016). Ač z jejich tehdejší společné rozmluvy v Kateřinkách Jirous Bondyho nevyhodnotil jakožto obzvlášť zaujatého posluchače, o co byl překvapenější, když jej onoho dne na koncertě spatřil. Bondy totiž nechal vlak vlakem, peníze mu byly vráceny, a novým cílem tak byla Krč, kde onen koncert probíhal (Jirous, 2008). A stejně jako tehdy z Jirouse, byl nadšen i nyní z Plastiků, na jejichž hudbu, jako jeden z mála, dokonce tančil. K vedle sedícímu Jiřímu Němci tehdy pronesl: „*To je úžasné. To je fantastické! Nikdy jsem netušil, že v Praze může existovat podobná skupina. A zdá se, že ti lidé, kteří tady jsou, tu hudbu skutečně přijímají, a že ji plně chápou. Ale stejně si myslím, že by ještě raději poslouchali texty Egona Bondyho!*“ (Hlavsa, Pelc, 2016, s. 219). Nicméně koncert byl narušen potyčkou se členem VB, přičemž Jirouse odvezli na policii (The Plastic People of the Universe). A tak se dostal Bondy do společenství undergroundu (ale rovněž disentu, jenž Bondymu nebyl blízký a jež bude čím dál tím více kritizovat), jenž vystřídalo ono společenství Orfea, které bylo pro Bondyho tehdy tak důležité. Radimu Vašinkovi tehdy bylo jasné, že lidé z undergroundu budou pro Bondyho sehrávat roli, již vlastně od toho 67., potažmo 68. roku sehrával Orfeus. Někdy za nimi zašel, „*ale hlavně*

⁸⁶ Řídíme se dle údajů z nejnovější knihy doktora Martina Machovce, ač například Mazal (2007) mluví o roku 1971, stejně jako o něm mluvil doktor Machovec v rozhovoru s Petrem Placákem (Placák, 2017).

mám dojem, že si žil s těmi Plasty, kteří navíc ještě převzali naši štafetu v tom, že se zaměřili i na jeho dílo, z čehož on měl dětinskou radost, a zhudebňovali jeho texty.“ (Vašinka). Nicméně k onomu zhudebňování jeho textů došlo až o něco později. A co více, v rockové hudbě Bondy objevil její pozitiva, která z ní plynula v kontextu doby – viděl, že „*má úžasnou subversivní sílu, podvratnou sílu*“ (Biubó, 2000).

Zastavme se u Bondyho a undergroundu jako takového. Stalo se pro něj zásobárnou tvůrčích nápadů, otevřely se mu dveře do prostředí, ve kterém mohl působit, kde se mohl vyjadřovat, kde mohl spolu s druhými zkrátka být-spolubýt (Machovec, 2021). Undergroundu připisoval zásluhy za to, že tak existovala kultura jiná než ta socialistická, režimem propagovaná (Chaar, 2021). Nejen, že byl však inspirován on jimi, nýbrž byl to i on, kdo byl inspirací pro ně – ať už šlo o jeho dílo (Faltýnek, 2007) - „*Bondy byl jedním z vůdčích teoretiků a protagonistů československého undergroundu*“ (Kužel, 2018, s. 10), rovněž byl pojítkem mezi *podzemím a undergroundem* (Zand, 2002, s. 181). Ač je kupříkladu zpochybňována jeho role *guru* či *legendy undergroundu*⁸⁷, nepochybně za ně u některých platil, což zkrátka zpochybnit nelze. Tak kupříkladu u Ivana Martina Jirouse po dobu pár roků, přičemž ten toho od něj mnoho získal (nemluvíme o materii) (Biubó, 2000). Ostatně to, že je pro něj Bondy guru, mu měl i sám říci (Placák, 2017). Jirous však není jediným, kdo jej tak nazývá – například František Čuňas Stárek se o něm měl vyjádřit jakožto o „*Guruovi z Nerudovky*“ (Zand, 2000). Později je tak Bondy označován i v mnohých textech o něm pojednávajícím⁸⁸ Jirous se o Bondym vícekrát zmiňuje i ve své tvorbě, v některé poesii jej nazývá právě i jakožto guru. Je tomu tak například v jeho knihách *Rok krysy* („*Řekl guru můj Egon Bondy*“), v *Magorovo borago* v básni *Láska* („*To napsal můj guru E. Bondy*“). Kupříkladu v knize *Mládi nevykouřené* jej dokonce ani nenazývá jménem, místo toho několikrát píše ono „*guru*“. Pro zajímavost můžeme uvést Jirousovu báseň z knihy *Magorův ranní zpěv* (Jirous, 2018, s. 14):

„Řekl Hlavsa

Bondy že je tvůj guru?

⁸⁷ Zpochybňuje je zejména Miroslav Vodrážka ve svých textech např. pro A2.

⁸⁸ Například v textu od Hermana (2023).

To je tvůj maguru.

16.května 1975“

Vedle termínu *guru* se v souvislosti s Bondyho jménem (respektive tedy pseudonymem) operuje i s označením *legenda*, chceme-li *legenda undergroundu*. Případně *živoucí legenda* (Faltýnek, 2007). Nebudeme se nyní věnovat mýtu Egona Bondyho, nicméně kupříkladu Jan Lopatka (Stankovič, 1993) to vidí takto: „(...) *se stal živou legendou literatury už koncem čtyřicátých a začátkem padesátých let (viz první Hrabalovy oficiální pokusy publikovat na rozhraní padesátých a šedesátých let – legendy o Egonu Bondym a Vladimírkovi). Živou legendou byl coby trockista a maoista v padesátých a šedesátých letech, zatraceně živou legendou čs. undergroundu v letech sedmdesátých a osmdesátých, živou legendou paralelní kultury je po celý život.*“ (Zand, 2002, s. 188).

Něco jiného, než underground bylo ovšem pro Bondyho prostředí disentu, jenž označoval jakožto stínový establishment. Na vědomí bral možná pouze již několikrát zmíněného Uhla a podobně silně levicově smýšlející (Chaar, 2021). Chtěl, aby byla ona druhá kultura, tzn. undergroundová, co nejméně ve vztahu nejen s oficiálním kulturním polem, ale rovněž s prostředím disentu (Machovec, 2021). Nicméně po chuti mu nebyli ani lidé v emigraci (Biubó, 2000).

2.7.3 1973

Své úplně první prozaické dílo Bondy dokončuje v roce 1973. Jedná se o knihu s názvem *Sklepní práce*. Důvod, proč k psaní prózy poté, co se jí celý život nevěnoval a zajímala jej pouze poesie a filosofie, Bondy objasňuje tím, že to společenství, tzn. ti mladí, v jejichž prostředí se začal pohybovat, by si tehdy bývali byli rádi přečetli něco, co je zkrátka o nich (Biubó, 2000). A tak jim to splnil.

Tohoto roku, konkrétně 23.února, je Bondy znovu osloven StB pro pokračování ve spolupráci, k čemuž se vyjadřuje kladně. Tentokrát má přinášet informace zejména na Petra Uhla (a okruh kumulovaný okolo něj), „*který má k němu důvěru. UHL se mu svěřuje jak se svými kontakty, tak se svou zamýšlenou další činností zaměřenou proti našemu*

socialistickému zřízení“⁸⁹. Následně si StB poznamenává, že ve věci Uhla je Bondy dobrým donašečem. Později přináší informace například i na Jiřinu Šiklovou⁹⁰.

Tohoto roku se Bondy seznamuje s Janem Lopatkou (Lopatka, 2010), slovy Andreje Stankoviče z roku 1993 (Stankovič) „*největší osobností naší literární kritiky*“ (alespoň tedy poté, co zesnul Václav Černý).

2.7.4 1974

Jak už bylo zmíněno, Bondy se roku 1974 stává znovu spolupracovníkem. Jelikož je ve své činnosti vykonávající pro StB hodnocen velice kladně, a rovněž, že lze v jeho případě zabývat se plněním důležitých požadavků, 30.dubna se jakožto "MAO"⁹¹ dostává do *kategorie agenturních spolupracovníků*⁹².

Rovněž vychází jeho snad nejznámější próza *Invalidní sourozenci* (Placák, 2017). Hospoda ve vísce Klukovice⁹³ se pak v listopadu stává místem, kde Bondy své dílo předčítá

V posledním měsíci roku se začíná nahrávat deska hudební skupiny *Plastic People of the Universe* s názvem *Egon Bondy's Happy Hearts Club Banned*-však podnět k tomu Bondy dal již v oné Krči (Riedel 2008). Nahraje se celkem čtrnáct písní, z nichž dvanáct jsou texty právě Egona Bondyho. Jedná se o texty/skladby: *Dvacet, Zácpa, Toxika, Magické noci, Okolo okna, Elegie, Podivuhodný mandarín, Nikdo, Jó-to se ti to spí, Ranní ptáče* a tou poslední je *Francovka*. Vše se nahrává na hradě Houska, kde je v té době kastelánem evangelický kněz a rovněž undergroundový hudebník Svatopluk Karásek (Karásek, 2021). Nicméně Bondy pro hudebníky nepíše své texty cíleně. Naopak, to oni sami po přebírání se jeho již existujícími texty rozhodovali, jaké zvolí (Biubó, 2000), respektive tak dělá Milan *Mejla* Hlavsa, člen Plastiků (Chytilová, 2001). Je ale třeba říci, že skupina zhudebňuje i jiné Bondyho texty, než pouze ty zvolené na toto album (Zand, 2002). Už předtím, když se

⁸⁹ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č. 621754. Zbyněk Fišer. A-MAO. Registrační číslo: 4910. s.75

⁹⁰ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č. 621754. Zbyněk Fišer. A-MAO. Registrační číslo: 4910

⁹¹ Jeho krycí jméno pro toto období.

⁹² Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č. 621754. Zbyněk Fišer. A-MAO. Registrační číslo: 4910. s.95

⁹³ Již neexistující vesnice, nyní součástí Hlubočep (Wikipedie, 2023).

obecně s jeho poesii Plastici obeznámí (respektive Jirous je s ní obeznámí – Bondy alias Fišer II) jsou nadšeni, neboť „*ačkoliv to byly texty z 50.let, tak mluvily našim jazykem, o věcech, kterým jsme rozuměli, byly jasné, přesné a měly nádherný a obrovský rytmus.*“ Jirous se ve své knize *Magorův zápisník* (1997, s. 284) ke zhudebňování Bondyho textů vyslovil tak přesně, že nelze než jej citovat: „*Poslední kapkou, kterou Plastici potřebovali, aby se stali truvéry, u nichž označení underground již nepřipouští nejmenší pochybnost, bylo setkání s tvorbou pražského básníka Egona Bondyho, kterou od té doby téměř výlučně zhudebňují. Bondy je totiž básník, který se zabývá těmi nejhlubinnějšími záležitostmi člověka, od jeho rozměru společenského až po jeho zraňované a nedokonalé biologické bytí. Ve své poezii bezděky splňuje jeden z bodů programu, který formulovali představitelé undergroundu v roce 1964: „Vykořenit naprosto a navždy svatopavelskou lež, mlčky předpokládající v křesťanské konvenci, že lidé nesorou, nechcují a nešoustají.“ Neexistuje snad tabu, které by v Bondyho poezii nebylo porušeno; ale nikdy to není samoučel nebo záměrná provokace, je to pouhé vyslovování pravdy o životě a pozici člověka ve světě. Tím, že Plastici začali zhudebňovat texty básníka, jemuž establishment nikdy neumožnil zveřejnění ani jediné básně, dali jasně najevo, že jim tisíckrát víc, než o zaujetí místa v oficiální kulturní struktuře jde o to, aby vytvářeli a zprostředkovávali svým posluchačům to, co oni sami za kulturu považují.*“ Nicméně z toho, že později tedy tohoto roku skupina přistupuje ke kroku jeho *říkánky* (jak tyto texty Bondy v onom dokumentu *Fišer alias Bondy* sám nazývá) zhudebnit, měl jednak velikou radost, ale rovněž připomeňme, že, stejně jako o tom mluvil Hlavsa, upoutává pozornost ona aktuálnost jeho textů („*co zaujalo konec konců každého*“, jak říká Bondy v dokumentu *Fišer alias Bondy*). A dodává, že „*Plastici většinou těch textů dali přímo monumentální rozměr*“ (Chytilová, 2001).

Tohoto roku tragickou smrtí umírá Bondyho blízký přítel, básník Milan Koch, poté, co jej, pravděpodobně na základě toho, že si odskočil vykonat potřebu do tunelu, roztrhala tramvaj (Rauwolf, 2013). Koch byl Bondyho velice blízkým přítelem, se svou ženou Mirkou žili ve stejné ulici jako Bondy s Julií. Nebylo to snad tak, že by se vzájemně snažili jeden druhému dostat do přízně tím, že si budou navzájem opěvovat díla toho druhého. Nicméně Koch si vážil díla Bondyho, stejně jako Bondy toho Kochova. Dalšími osobami z undergroundového prostředí, s nimiž si Bondy rozuměl více než s jinými, byli například i Josef Vondruška či František *Fanda* Pánek (Placák, 2017).

2.7.5 1975

Nyní se dokončuje nahrávání zmiňovaného alba *Plastiků*, konkrétně se jedná o poslední tři písně, přičemž jednou z nich je Bondyho báseň *Spofo blues*. Ačkoliv poslední dvě písně alba jsou nahrávány v Praze, Bondyho text je v únoru nahrán ještě na Housce (Riedel, 2008).

V únoru rovněž Jirous přichází se svým manifestem *Zpráva o třetím českém hudebním obrození* (Machovec, Navrátil, Stárek). Předkládá v něm, že chce underground zformovat tzv. *druhou kulturu*, tedy kulturu osvobozenou od „oficiálních komunikačních kanálů a společenského ocenění a hierarchii hodnot, jak jimi vládne establishment. Kultury, která nemůže mít za cíl destrukci establishmentu, protože by se mu tím sama vehnala do náruče (Machovec, Navrátil, Stárek, s. 23).“ Mimo to v ní ale Jirous uveřejňuje důvody, proč to byl právě Egon Bondy, z jehož textů (vyjma tří) *Plastici* vytvořili svou desku: „*Bondy je totiž básník, který se zabývá těmi nejpodstatnějšími a nejhlubinnějšími záležitostmi člověka, od jeho rozměru společenského až po jeho zraňované a nedokonalé biologické bytí. (...) Neexistuje snad tabu, které by v Bondyho poezii nebylo porušeno, ale nikdy to není samoúčel nebo záměrná provokace, je to pouhé vyslovování pravdy o životě a pozici člověka ve světě. Tím, že *Plastici* začali zhudebňovat texty básníka, jemuž establishment nikdy neumožnil zveřejnění ani jediné básně, dali jasně najevo, že jim tisíckrát víc než o zaujmutí místa v oficiální kulturní struktuře jde o to, aby vytvářeli a zprostředkovávali svým posluchačům to, co oni sami za kulturu považují.*“ (Machovec, Navrátil, Stárek, s. 23).

Roku 1975 Egon Bondy píše báseň *Mochomůrky bílé*, jež je dnes již legendární poté, co jí Milan Hlavsa později doplnil o hudbu. Ona báseň je napsaná pro Kochovu manželku Mirku, která se tohoto roku sprovodila ze světa (Denčevová, Luptáková, 2020).

S profesorem Milanem Machovcem pravděpodobně v tomto roce začínají se svými bytovými semináři, bytovými univerzitami. Bohužel ne všichni lidé, kteří studovat chtěli, studovat mohli, stejně tak ne všichni, kteří chtěli vyučovat, vyučovat mohli (jako například již zmíněný profesor Milan Machovec, ale rovněž kupříkladu profesor Milan Balabán). A tak docházelo k propojení obého, na základě čehož byly zřizovány tzv. bytové univerzity, chceme-li, semináře (Fiedor, 2014).

Dle Bondyho byl zcela pochopitelný požadavek oněch mladých lidí z undergroundového prostředí, který spočíval v nabytí vzdělání – jejich přáním bylo například seznámit se s tématem dějin moderního umění atp., v čemž jim vyhověl. Když ale začali požadovat i jiná témata, spojil se s profesorem Milanem Machovcem (Biubó, 2000). Dle profesora Machovce se jednalo o skupinu mladých z undergroundu, kterou vyučoval Bondy, Machovec vedl skupinu druhou. Postupem času se však z těchto skupin stala jedna. Nakonec se z nich stala trojice, tedy onu dvojici doplnil již zmíněný Balabán, přičemž každý z nich se věnoval tématům jim blízkým – pro Egona Bondyho byla tehdy tématem východní filosofie, pro profesora Machovce filosofie evropská a profesor Milan Balabán byl teologem, jenž se profesně věnoval zejména tématu Starého zákona, jenž pro ně byl velice cenný (Biubó, 2000). Nicméně stejně jako témata byly důležité i osobnosti jednotlivých vyučujících, jež každý přinášel něco trochu jiného (Biubó, 2000). Byty se z pochopitelných důvodů střídaly (Praha 7) a dokonce se nahrávaly (Filosofie v podzemí), aby bylo možné je podle potřeby distribuovat v rámci státu (Biubó, 2000). Tak to trvalo až do převratu, přičemž to asi nejznámější období trvalo od roku 1982. Nicméně je potřeba zdůraznit, že tato trojice nebyla jediná, jež bytový seminář vedla (Meclová, 2009) a rovněž Praha nebyla jediným místem, v níž probíhaly, ba nemuselo se vždy jednat dokonce o byty.

2.7.6 1976

Na začátku roku, 21. února, se uskutečnil *Druhý festival druhé kultury* v Bojanovicích. Jelikož zakázaní Plastici pořádali své koncerty na počest oslav, respektive svateb, nyní šlo o hudební akci v souvislosti s již uskutečněným sňatkem Ivana a Juliany Jirousových. Zde odehrála své performace řada interpretů, dokonce s *Umělou hmotou 3* odezpíval písně právě i Bondy. Nicméně tento festival policii přiměl jednat a undergroundovým hudebníkům tak nastaly hořké časy (The Plastic People of the Universe).

V březnu (Zand-Totální realismus), dochází k procesu, jež je známý jakožto *proces s Plastic People of the Universe*. Zprvu je zatčeno více osob z undergroundového prostředí, nakonec jich je odsouzeno méně, nicméně tresty byly vysoké – kupříkladu Jirous ve vězení strávil rok a půl. A ačkoliv jediným odsouzeným z *Plastiků* byl Vratislav Brabenec, jenž si za mřížemi pobyl osm měsíců, proces vešel do povědomí právě jakožto *proces s Plastic People of the*

Universe. Možná i proto, že z počátku byla „sebrána“ celá kapela, avšak, stejně jako další tehdy do vazby daní „undergroundáci“ byli *od srpna do dubna postupně propuštěna* (The Plastic People of the Universe) - znovu tedy připomeňme, že až na Vratislava Brabence. Právě tehdy dochází k jakémusi propojení disentu s undergroundem, což má za následek zrod Charty 77. Byla to reakce na nespravedlivé stíhání osob, které, řekneme-li to skutečně velice stručně, chtěly zkrátka pouze svobodně žít (ač ono „pouze“ se v kontextu doby být pouhým „pouze“ nejeví) (Zand, 2002). A tak lidé z undergroundu k onomu „disidentskému“ dokumentu přikládají své podpisy jako jakousi formu díku, nebo alespoň jako „protislužbu“ za to, že za undergroundovým společenstvím stáli během onoho procesu (Machovec, 2021). Mezi prvními signatáři je i Egon Bondy. Jeho podpis, tehdy zajištěný Petrem Uhlem v období předcházejícím Vánoce u Uhlů doma (Rychetský, 2007), však byl Jiřím Němcem vyhodnocen jakožto nechtěný, neboť pro Němce nebyl Bondy důvěryhodnou osobou, ba naopak pro něj byl člověkem, od něž by se policie mohla případně po předvolání v souvislosti s Chartou informace dozvědět (Biubó, 2000).). Což se zdá být zajímavým, vezmeme-li v potaz, že Bondy jakožto spolupracovník StB měl skutečně donášet informace, a to nejen na Němce, ale právě i na Uhl⁹⁴, což si mohl Němec tehdy však maximálně myslet, neboť ještě žádné *Cibulkovy seznamy* neexistovaly. Vedle toho však Vratislav Brabenec po Bondyho smrti řekl, že v době sedmdesátých let je Bondy sám upozorňoval, ať před ním mlčí, neboť to bude muset StB vypovědět (Respekt, 2007). Nicméně zpět k Němcovi – ten podpis zničil (Vodrážka, 2016). Němcův přístup se však Uhlovi nelíbil, a tak vytvořil *duplikát s poznámkou, že se jedná o deponovaný podpis* (Odbor archiv bezpečnostních složek MV a Filozofická fakulta UK ve spolupráci s Českou tiskovou kanceláří a Libri Prohibiti, 2007).

Již několikrát jsme zmínili, že Bondy neměl prostředí disentu, nyní tedy i společenství Charty, rád. Čím to vysvětloval? „*Co se týče Charty 77: lidé, kteří tvoří její „aktivní jádro“ jsou vesměs lidé mé generace. Když se člověk zadívá do jejich životopisu mezi rokem 1948-1968, nemůže si nevšimnout, že mnozí prošli vývojem od nejblbějšího stalinismu k nejblbějšímu pseudo liberalismu, což jim nikterak nebránilo udělat v establishmentu*

⁹⁴ Archiv bezpečnostních složek. Sign.: TS_621754_MV_1_1. Svazek č. 621754. Zbyněk Fišer. A-MAO. Registrační číslo: 4910

dobrou kariéru. Já osobně nemám důvěru, že se stále skutečnými demokraty, a navíc jsem alergický na všechno elitářství. Viděl jsem životy některých z nich z blízka jako jejich generační současník a nenašel jsem tady vůči nim v sobě ani sympatie ani důvěru. Rozhodně jsem, pokud jde o své přesvědčení, nemusel čtyřikrát během života měnit svůj kabát. Marxismus je pro mne zejména otázku vědecké metody.“ (Mazal, 2007, s. 5).

2.7.7 1977

Hned v lednu se StB zmocňuje podpisů Charty 77, a tak se dostává ke všem dvěma stům čtyřiceti jedna signatářům (*Odbor archiv bezpečnostních složek MV a Filozofická fakulta UK ve spolupráci s Českou tiskovou kanceláří a Libri Prohibiti, 2007*), mezi nimiž byl tedy i Bondy. Když poté přišel 21. leden a s ním i Bondyho výslech, byl to ze všech vyslýchaných pouze on, kdo řekl, že nic takového nepodepsal (Blažek, 2016), a že mu byl dokument Charty 77 Uhlem předložen až poté, co si o ní sám před několika dny jakožto o veřejné informaci přečetl v novinách. Tvrdil tedy, že nic nepodepsal (*Odbor archiv bezpečnostních složek MV a Filozofická fakulta UK ve spolupráci s Českou tiskovou kanceláří a Libri Prohibiti 2007*), přičemž mu do karet hrálo to, že pravý podpis již neexistoval, pouze onen duplikát zhotovený Petrem Uhlem (Blažek, 2016). Petr Uhl to později, v rozhovoru z roku 2007, zhodnotil tak, že Bondy nebyl hrdinou ani když zrovna s StB nespolečně pracoval (*Divadelní noviny, 2021*).

Tohoto roku začíná psát Bondy dílo *Poznámky k dějinám filosofie*, jež bude kompletně dokončeno roku 1989, přičemž je tvořeno sešity, konkrétně čtrnácti (Machovec, 2007). Svým rozsahem dílo ohromné, zda je tomu tak i co se týče kvality, to je otázkou pro osoby kompetentní-například pro profesora Milana Machovce.

2.7.8 1978

Roku 1978 konečně vychází hudební skupině Plastic People of the Universe hudební deska *Egon Bondy's Happy Hearts Club Banned*. Neděje se tak pochopitelně v Československu, nýbrž ve Francii (Riedel, 2008).

2.7.9 1979

Rok 1979 se stává v Bondyho životě významným tím, že vzniká časopis *Vokno*, do něž Bondy přispívá. Tento časopis je pochopitelně součástí druhé kultury, tzn. nevychází oficiálně (Machovec, 2007).

2.8 80. léta

V 80.letech se Egon Bondy zaměřil převážně na práci na oněch *dějínách filosofie*, o nichž jsme se zmínili již v souvislosti s rokem 1977. Ve společnosti už i na základě toho nepůsobí tak silně, jako tomu bylo v letech 70. (Machovec, 2021). Nicméně neznamená to, že by se stáhl úplně. Bondy má, zejména co se týče druhé poloviny desetiletí, vliv na mladší generaci undergroundu, mezi níž patří i řada osobností aktivních i v současné době, jako jsou například Jáchym Topol, Petr Placák či například J.H. Krchovský a další (Kužel, 2018, s. 10), jejichž práce pročítá a k nimž dodává své hodnotící poznámky (Placák, 2017). Jak však zmiňuje kupříkladu Petr Uhl, Bondyho vliv na mladší generaci však nespočíval „pouze“ v oblasti umělecké, nýbrž i občanské, tzn. opoziční, k níž mladé nevedl přes politiku, ale skrze oblast kultury či filosofie atp. (Biubó, 2000).

V 80.letech zaznamenáváme rovněž jeho vzrůstající kritický přístup k disentu, respektive tedy k Chartě (Kužel, 2018), převážně k jejímu jádru (Mazal, 2007).

2.8.1 1981

Na začátku roku, 5.ledna, umírá i jeho tehdejší (a možná i celoživotní?) múza, femme fatale Jana Krejcarová. V novinách tehdy vyšlo: „*Při srážce nákladního auta s autobusem ČSAD a osobním autem na silnici u Buřanovic v okrese Praha-Východ byl těžce zraněn řidič osobního vozu. Jeho 52letá spolujezdkyně byla usmrcena. Příčiny nehody se zatím vyšetřují.*“ (Anna Miltz, str.130). Zemřela na *trhliny hrudní srdečnice, mnohočetné zlomeniny žeber, zlomeniny krční a hrudní páteře* (Miltz, 2015, s. 130). Smutečního obřadu, jenž probíhal na Olšanech (Anna Miltz), se Bondy neúčastnil – přítomna byla pouze jeho partnerka Julie. Místo toho se věnoval psaní indické filosofie, pro což se mu v tu dobu stalo útočištěm Hlinsko (Prvních deset let). „*ve chvíli, kdy ji asi tak strkali do pece, vypadla mi*

tužka z ruky.“ (Bondy, 2002, s. 36). Avšak to nebyla jediná zmínka z jeho strany o Janině smrti – jakožto básník se k tom vyjádřil i formou poesie (Militz, 2015, s. 131):

*„Ted' ve 14.45 je pohřeb Honzy
Sedím u stolu a píšu svůj spis
a na tuto chvíli jsem položil tužku
Bud' jí sláva Co jsem s ní protrpěl
co nadějí jsem s ní prožil
co lásky Bud' jí sláva
Pohřbívají ji v těchto minutách
a já sedím daleko vzdálený
v mrzivém městě
kde o ní nikdo neví
že byla tím největším
co může člověk dosáhnout“*

Rovněž později ve svém díle *Cesta Českem našich otců* (1992, s. 5) napsal: *„Honza Krejcarová byla duší mého mládí. Nikdy nepochopím, že je mrtvá. Nikdy tomu neuvěřím. Ale uletěla někam až na konec galaxie, neboť tolik v ní bylo síly a elánu – a je tam někde asi nějakou kometou, která se nikdy nevrací.“*

Bondy si Jany Krejcarové vážil až do konce jejího (Bondy, 2002), a spíše i toho svého, života, a nezanevřel na ni i přes to, co vše si s ní vytrpěl. Vždyť bez toho zlého by nebylo ani to hezké.

V témže roce je mu udělena Cena Egona Hostovského za jeho román *Invalidní sourozenci*.

2.8.2 1982

V roce 1980 (Fiedor, 2014) či 1982 (Praha 7) se začal konat jejich seminář v bytě, v němž žili manželé Miroslav a Iva Vodrážkovi (Machovec, 2013), v pražské Templové ulici

(Vodrážka, 2019), a bylo tomu tak až do ledna 1990 a to vždy každou druhou středu v měsíci. Stejně jako v průběhu let se zaměřovali na filosofii, na témata náboženská, případně doplňovali o témata týkající se umění či literatury. Bondyho záběr byl stále více orientován východním směrem a byl schopen vést hodinovou řeč zcela z paměti. Lidí se scházelo okolo třiceti, přijela-li kupříkladu zahraniční osobnost, či probírala-li se obzvláště pozoruhodná tematická oblast, bylo jich tu o deset či dvacet více. Přeci jen prostory ale nebyly nafukovací. Stále jsou pro posluchače přínosná témata, stále i osobnosti učitelů, nicméně oni návštěvníci nebyli pouhými posluchači, rovněž se totiž diskutovalo (Fiedor, 2014), jako tomu bylo na onom semináři, který vedl profesor Machovec v 60.let na univerzitě (Praha 7), a tedy i oni učitelé mohli své původní názory na základě jich pozměňovat. Pomineme-li totiž ona odborná témata, probíhaly zde rozpravy i co se týče otázek týkajících se společnosti, případně i politiky (Fiedor, 2014).

2.8.3 2. polovina 80. let

Pomineme-li roky 1983-1985, k nimž nenacházíme v Bondyho životě pro něj významné události, řekněme, že v období druhé poloviny 80.let (a dále) se jeho texty objevují v samizdatových časopisech, (Machovec, 2007), například v časopisech *Paternoster*, *Revolver Revue*, *Svědectví*, *Proměny* nebo již zmíněné *Vokno* (Kužel, 2018, s. 10).

Egon Bondy na onu mladší generaci, již máme na mysli lidi jako byli kupříkladu již vícekrát zmiňovaní Jáchym Topol, J.H.Krchovský (občanským jménem Jiří Hásek), Petr Placák, ale i Vít Kremlička atp. (Biubó, 2000) působil zejména ve 2.polovině 80.let (Machovec, 2007).

Mladí lidé se u něj v *Nerudovce* scházeli, navzájem se seznamovali, čímž, díky Bondymu, své kruhy rozšiřovali. On jim zapůjčoval literaturu, oni zas mohli nechat svou práci, například poesii, nebo třeba jen obyčejná sdělení v kufru u něj doma pro další lidi, kteří za ním přišli. Jako k tvůrcům k nim přistupoval zkrátka hned (Biubó, 2000).

Kupříkladu Jáchym Topol později vzpomínal, že o oné samizdatové edici, kterou v 50.letech založil Bondy spolu s Ivo Vodsedálkem, měl informace, a že tedy činnost jejich „nové“ generace, která v samizdatovém a undergroundovém prostředí nyní existuje a pracuje, nevzniká tzv. na zeleném drnu, nýbrž jsou jakýmsi pokračovateli. Topol se zmiňoval o tom,

jak pro něj bylo velice podstatné to, že mohl s Bondym komunikovat, že mohl následovat jeho kroky (Biubó, 2000).

Nicméně svůj, řekněme, politický postoj, názor, si Bondy před mladými nenechával pouze pro sebe. „*A já tehdy samozřejmě vůbec netušil, že jsem takovým člověkem v Bondyho velkém plánu na podrytí, slovy Jirouse, „svině socialistický republiky.“ Když na mě Bondy začal s trockismem, marxismem, začal vychvalovat Mao Ce-Tunga, ta jsem u něj seděl, nevěděl jsem, která bije, vůbec jsem to nechápal.*“ (Biubó, 2000).

2.8.4 1987

Bondy a Julie si zakoupili „letní sídlo“ v Telči, dům nevelkých rozměrů. Zimu však tráví v Nerudovce (Mazal, 2007).

Orfeus tehdy v 71. roce neskončil úplně, podařilo se jim nalézt prostory a pokračovali dál. Nicméně Bondy se toho osobně neúčastnil. Tohoto roku se prostorem, kde hrál Vašinka dětská představení, stal Střelecký ostrov. Sám Bondy si jednu z pohádek zamiloval, pravidelně ji navštěvoval, a jak pro něj tedy bylo potěšující, když mu bylo vyhověno, že se může stát uvaděčem, respektive oznamovatelem začátku této pohádky – měl převlek a dle Vašinky byl zkrátka rozkošný (Vašinka).

2.8.5 1988

Roku 1988 Bondy podepisuje prohlášení opozičního *Kruhu přátel Polsko-československé solidarity*. Vedle toho si jej takto získává i Nezávislé mírové sdružení (Kubáč, 2017), či Hnutí za občanskou svobodu (Mazal, 2007).

2.8.6 1989

V roce 1989 iniciují Bondy a Uhl vznik *Levé Alternativy – Hnutí za demokratický a správný socialismus* (Kubáč, 2017). V témže roce se Bondy stává i jedním ze zakládajících členů Občanského fóra v místě jeho letního působení, tedy v, tehdy ještě, jihočeské Telči (Mazal, 2007).

2.9 90. léta

Myslet si, že listopadový převrat, ona *Sametová revoluce*, byla pro Bondyho nějak šťastnou událostí, by jistě bylo chybné. Již bylo řečeno, že Bondy neměl rád onen *stínový establishment*, tedy lidi z prostředí disentu a Charty 77, kteří se nyní dostali ke slovu, a jež, vzpomeňme si, přeci kritizoval ještě za minulého režimu, přičemž už tehdy říkal, že se chartisté chtějí dostat k moci, a co teprve pak samotný Václav Havel (Biubó, 2007). Nicméně jemu nešlo o to, že by neměl rád ony lidi proto, že by se mu kupříkladu znelíbili „jen tak“, nýbrž nebylo mu blízké, ba dokonce naopak, jejich směřování.

Bondy vždy nenáviděl kapitalismus (Mazal, 2007), jež dle něj byl vykořisťovatelský (Po listopadu), nenáviděl však samozřejmě i onen socialismus sovětského typu (Macl, 2014), který panoval v Československu před listopadem (Mazal, 2007).

Nač však dlouze popisovat jeho postoje k nově se formující době, k politickým poměrům, když za něj mluví jeho slova, slova básníka:

„Co mám psát, Chartu nemám rád. A mocenský establishment snad. Už týden čaroději po Václaváku bloudějí, středověk předvádějí a za nimi bída a hlad, začnou lidi u krku brát. Důsledný historický kat. Šedesátka.. Z toho dva a čtyřicet let žiju v tomhle zřízení věd. Od 18 jsem již zažil 12 cyklů procesů, už si to nepotřebuju psát do notesu. Zřícení prokouk za tu dobu i debil. Establishment a Charta si přejou, abych nebyl.“ (Bondy, 1991, s. 77)

„Jak jste věřili ve svobodu. A zbyla z ní svoboda obchodu, tj. podvodu. Zalít podvodu a utopit byste se měli, vy, co ste na Václaváku v nadšení vyváděli. To, co jste chtěli, jste dostali. Zas vám akorát nasrali. A rvát vlasy by si měl pan Havel, jak to s váma sválel.“ (Bondy, 1991, s. 77)

Informací o letech 90. a zejména pak o jeho působení v novém tisíciletí, máme skutečně pomálu. Do značné míry je to způsobeno tím, že již nepůsobí v žádných společenstvích. S lidmi z minulých se obecně vídá mnohem méně, o to více navazuje o něco později vztahy v Bratislavě. Ovšem právě informace z jeho života v Bratislavě již téměř nemáme. Rovněž je tato skutečnost možná dána tím, že se 90.léta s příchodem Cibulkových seznamů stávají dobou, kdy je zjištěno, že byl Bondy (Fišer) konfidentem a zájem veřejnosti je tak upínán spíše tímto směrem – jak víme, nejen v té době, jelikož tato skutečnost se často se jménem

Bondyho-Fišera pojí jako jakási senzace. Jak jsme již uvedli, toto pro naši práci není tolik důležité – využijeme-li pro druhou část naší práce skutečnost, že se konfidentem stal a po nějakou dobu jím byl, nepotřebujeme se už ale zabývat událostmi pojíícími se s Cibulkou a jeho seznamy.

2.9.1 1992 a 1993

Do roku 1992 bydleli Bondy s Julií v *Nerudovce* (Machovec, 2021). A co mu přinesl rok 1993?

Bondy nenese vůbec dobře rozdělení Československa, považuje to za obrovský nesmysl (Hrabica, 2022). Ač Machovec (Machovec, 2007) říká, že se v případě Bondyho trvalého přesunu na Slovensko, do Bratislavy, nejednalo o protest, což označuje jako „žurnalistickou legendu“, sám Bondy (Hrabica, 2022) však říká, že k tomuto trvalému přesunu z Vysočiny do Bratislavy však vskutku dochází v souvislosti s protestem vůči oněm zmíněným událostem (Hrabica, 2022). V Bratislavě se Bondy, a to ještě chvíli před oním před trvalým přesunem, stává hostujícím přednášejícím (Machovec, 2007) na Univerzitě Komenského, přičemž jeho působení tam končí roku 1996 (Kubáč, 2017) Filozofickou fakultu tak obohacuje svými přednáškami z oblasti orientální filosofie (Machovec, 2007), tedy filosofie čínské a indické (Kubáč, 2017), a rovněž nabízí i jeho pohled na marxistické učení (Machovec, 2007).

2.9.2 1994

Rok 1994 je pro Bondyho rokem tragickým, neb (Machovec, 2007), půl roku po odstěhování se na Slovensko (Biubó, 2000) – zesnula totiž jeho Julie (Machovec, 2007), jež se během života potýkala s problémy se srdcem (Machovec, 2021).

2.9.3 1995

Ač po její smrti ještě nějakou poesii napíše, je tento rok koncem Bondyho básnické tvorby (Machovec, 2007). On sám to objasňuje tím, že 90. léta nebyla zkrátka jemu jakožto básníkovi, nakloněna – chtěl-li by psát, musel by se stále opakovat s kritikou vývoje

politických událostí nové doby (Jančíková, Palánová, Šašinka, 2001). Machovec o onom konci však mluví v souvislosti s Bondyho smutkem (Guerilla Records, 2006). Od roku následujícího již novou poesii netvoří, texty prozaické, ač některé i poté vytvořil a vydal (známým se stal kupříkladu román science-fiction Cybercomics – Kubáč, 2017), rovněž přechází do pozadí na úkor jeho ponoření se do textů již vzniklých a jejich úprav (Machovec, 2007).

Z let, kdy Bondy pobýval v Bratislavě, již tedy nemáme k dispozici tolik materiálů a informací, jako tomu bylo v letech předchozích. Lze se jen domnívat, jak se mu, co se týče materiální stránky, po smrti Julie žilo. Ač on sám mluví o tom, že pobíral nejnižší invalidní důchod, tedy peníze neměl, nemohl si dovolit koupit ani jogurty či mléko (které mu, když ještě byla Julie na živu, kupovala ona), z vyjádření jeho dřívějších přátel, jako byli Radim Vašinka, Stanislav Diviš či Ivan Martin Jirous, v dokumentu Bondy alias Fišer lze zjistit, a pochopitelně nejen z toho, že Bondy měl často tendenci dělat ze sebe chudáka či osobu, o níž je třeba se postarat. „*Fakt je, že ze sebe dělá kolikrát takové malé dítě, které neumí spoustu věcí udělat. Člověk se divil kolikrát, že i dovede zapálit cigaretu, že na to nemá sjednaný svoje lidi.*“ (Biubó, 2000). „*On zdaleka nikdy nebyl tak chudej, jak se snažil tvářit.*“ (Biubó, 2000).

2.10 Rok 2007

Epitaf

Ted' ležím v hrobě,

ted' už je pozdě.

(Bondy, 2014)

Dne 22. března 2007 došlo v Bondyho bytě k tragické události – k zapálení cigaret používal sirky, tentokrát však tak nešikovně, že od ní došlo k zapálení vousů, vlasů i nočního úboru. Na základě této skutečnosti byl Bondy hospitalizován v nemocnici, jednalo se o popáleniny 3. stupně. Tři týdny poté, 9. dubna 2007, v ní Bondy umírá v přímé souvislosti s oním

poraněním (Machovec, 2007) a na selhání jater (Mazal, 2007). Místem posledního odpočinku Egona Bondyho se staly pražské Malvazinky, kde byla uložena jeho urna (Wikipedie, 2024). Možná se tedy nakonec doopravdy poté setkal s dávným přítelem Hrabalem, který mu, krátce před svou smrtí v roce 1995, sdělil, ať si sjedná právníka, který jeho ostatky umístí v Praze (Mazal, 2007)⁹⁵, „protože z Prahy je to do nebe blíže. No a pak se zase možná potkáme“ (Mazal, 2007, s. 1).

⁹⁵Mazal tento příběh interpretuje takto. V rozhovoru s Bondym (Varecký, 2015) však autor rozhovoru říká, že prý Bondymu Hrabal řekl, ať se před smrtí vrátí do Prahy, přičemž Bondy s tímto výrokem souhlasí.

3 Analýza životního příběhu

V této části své práce se pokusím nazřít Bondyho životní příběh skrze zejména freudovskou psychoanalýzu, přičemž se na základě jejích poznatků pokusím o vytvoření jakési analýzy Bondyho životopisu, jež jsem sestavila v části předchozí. Jak již bylo zmíněno v kapitole, která pojednávala o psychobiografii v obecné rovině, nejeví se býti pro účely práce nejvhodnějším zaměřit se na celý Bondyho život. Již víme, že vytvořit takovou práci trvá řádově kupříkladu roky. Při analyzování nám tak vyvstávají otázky a témata, kterým se budeme primárně věnovat, neb shledáváme, že v jeho životě sehrávají zcela zásadní a jedinečnou roli.

Ač psychoanalýza jako taková není zcela jednotná, tedy ji tvoří vícero škol (interpersonální psychoanalýza, britská škola objektivních vztahů atp.), ve své práci využiji, jak jsem ostatně již výše nastínila, zejména poznatků Sigmunda Freuda jakožto osoby, která se psychobiografii skutečně věnovala. Jelikož chci pracovat s pudovou teorií, mohu vycházet rovněž z poznatků ego psychologie, která se, na rozdíl od jiných škol, „*důsledně drží Freudovy pudové teorie jako svého základního předpokladu*“ (Mitchell, Black, 2022, s. 65).

V Bondyho životě však spatřuji témata, jimž se věnovali i jiní analytici, kupříkladu je u něj zjevné téma identity a její hledání, na níž můžeme naleznout odpovědi v práci Erika Eriksona (psychologie identity a self) - využity tak budou alespoň částečně rovněž práce dalších autorů. Použito zde bude také například Freudovo dílo *Otcovražda*, v němž se věnoval životu, psychobiografii, Fjodora Michajloviče Dostojevského, významného spisovatele ruského původu. Právě v oné práci, potažmo v životě Dostojevského, můžeme nalézt paralely s životním příběhem Egona Bondyho. Tento krok se tak jeví býti výhodným i proto, že tím alespoň z části získáme oporu v již utvořené psychobiografii významné osobnosti. Ve své práci bych se však rovněž neobešla bez dalších původních Freudových prací jako byly například *Ekonomický problém masochismu*, *Já a Ono*, či *Tři úvahy k teorii sexuality*. Zcela zásadní roli pro vytváření práce sehráje i práce docenta Kučery *Pud u Freuda*, která nejen, že podává doplňující vysvětlení, zejména nám však pomáhá objasnit Freudovy mnohdy nesrozumitelné a velice složité myšlenky a přínosy.

Již v úvodu práce bylo zmíněno, že mne k motivaci o interpretaci mnou sestaveného Bondyho životopisu vedly vícere skutečnosti. Nyní tedy ony zmíněné důvody stručně a přehledně představím:

1. V příspěvku, který byl publikován v kulturním čtrnáctideníku *A2*, předkládá jeho autor Michal Jurza důvody, proč není vhodné Bondyho analyzovat: „*Všechny pokusy Bondyho zjev analyzovat ztroskotávají na dvou věcech. Za prvé na nedostatku informací o poslední nezveřejněné části jeho díla, totiž o Fišerových hlášeních pro bezpečnostní orgány socialistického Československa. Přežívá-li někde občan Fišer vyslečený z básnického mýtu a od něj skutečně osvobozený, občan-úspěšný akademik a neschopný politik-, jsou to archivy StB/ÚSTR. (...) Můžeme Bondyho vecpat do vzorců udavač/disident, posera/hrdina, filosof/blázen a podobně. Ale z každé takto arbitrárně stanovené šablony nám vyhřezne tu ručička, tu celá hlava, a my tak víme ještě míň, než jsme věděli předtím. Druhým důvodem, proč je ošidné Bondyho analyzovat, je samozřejmě nedostatek lásky. Sama potřeba analyzovat. Je to nutkání měšťáckého rozumu zjednodušovat skutečnost, rozpory zahlazovat a převádět rozporné neznámé na již poznané; konvertovat vše na nízký jmenovatel vlastního chápání – místo síly vydržet pohled na zdánlivě odpornou disharmonii různých tváří jedné vysoce rozvinuté osobnosti. Je třeba mít sílu rozpory neharmonizovat, ale naopak je vydržet. Jedině tak lze z jejich napětí něco trvalejšího vytěžit.*“ (Jurza, 2016).

Autorovy důvody jsou, do jisté míry, nepochybně validní. Avšak při analýze není nutné ony protichůdné síly, či chceme-li rozpory, slovy Jurzy, zahlazovat. Chut' analyzovat neznamená nutně jím zmíněný *nedostatek lásky*, naopak se jeví, jako by sám Jurza až příliš zjednodušoval a zobecňoval ono analyzování jako takové a jako by to byl on, kdo se snaží svůj názor prezentovat jakožto jediný správný, tedy zjednodušující. Budeme-li si při analyzování vědomi omezení, která s ním souvisí, a nebudeme-li se osobnost snažit vměstnat do předem vytvořených názorových škatulek, tzn. budeme-li k práci přistupovat skutečně zodpovědně, může být tato analýza užitečnější než jakékoliv jiné napsané soudy, které o Bondym vyšly. Právě toto jakési popuzení z Jurzova textu bylo jedním z důvodů tzn. impulsů, proč jsem se odvážila ve své práci věnovat analýze právě mého velice oblíbeného autora, tedy Egonu Bondyho.

2. Mluvím-li o *popuzení*, a naznačila jsem tak ostatně již výše, o Bondym, jeho osobnosti a jeho činech vyšly různé články, které se často možná ani nezakládaly na skutečnosti, ač tak byly prezentovány. Často byly motivy jeho chování druhými prezentovány s takovou přesvědčivostí, že by se skoro zdálo, jako by byl onen autor (či autoři) v jeho kůži. Motivací k mé práci se tak nepochybně stala rovněž skutečnost pokusit se na základě analýzy dostupných materiálů o Bondyho životě nahlédnout, do jaké míry mohly být ony zmiňované texty založené na osobních antipatiích k Bondymu, a do jaké míry mohlo skutečně jít o myšlenky podepřené o realie, vezmeme-li v potaz, že v nich byla zmiňována vyjádření k jeho osobnostním charakteristikám.

3. Podobným popudem ke snaze o sepsání práce pro mne byl text Petra Placáka (Placák, 2005), jehož pojednání o Bondym na mne působilo místy až neskutečně. Jako kdyby nebyla řeč o člověku z masa a kostí, ale spíše o jakémsi nadčlověku, prototypu, jehož osobnost není formovaná krizemi, jehož osobnost je od těchto „pozemských“ strastí zcela oproštěna: *„Bondy neměl žádná sexuální, rodinná, intelektuální, politická či umělecká traumata a komplexy – respektive měl je pochopitelně také, ale poctivě se s nimi vyrovnal. (...) Každý měl někde schovanou bolístku, která dřív nebo později vyplula na povrch – nějaké to kuří oko, na které mu kdosi šlápl, pan farář přetáhl rákoskou, maminka říkala, že cikáni se nemyjí a kradou... To u Bondyho neexistovalo. Byl v tomto pohledu nepoznamenaný rodinou, přátelstvím, stranicstvím.“* (Placák, 2005).

Byly to ony zmíněné texty, které mne přiměly k tomu zabřednout hlouběji do životopisu Egona Bondyho a pokusit se nahlédnout tohoto autora trochu z jiného pohledu a zkusit hledat odpovědi, a zejména pak pokládat si otázky, kupříkladu právě na motivy jeho jednání, ovlivnění jeho smýšlení atp. Nahlédnout jej zkrátka jinak než skrze jeho vlastní texty.

4. Měla-li bych však jmenovat čtvrtý, a tedy poslední z oněch hlavních podnětů, které se mi pro práci staly motivací, nemohu opominout ten vůbec nejdůležitější – samotná slova Bondyho z poloviny 90. let⁹⁶, jimiž odpověděl Petru Placákovi ve sborníku *Kádrový dotazník* na otázku, z jakého důvodu měl tak negativní vztah k vlastní matce, a o němž jsme se již zmiňovali v části předchozí: „... *Pak jsem ovšem celý život měl nejrůznější psychické*

⁹⁶ Datování viz e-mailová korespondence s Petrem Placákem.

potíže, které jsem si nedokázal od desíti let řádně vysvětlit, protože můj vztah k otci se po mém třináctém roce⁹⁷ také prudce změnil. Profil mě jako teenagera byl velmi anomální a velmi problematickej a já jsem desítky let zkoumal, co v tom může bejt, až se mně to nedávno vyjevilo. Když se člověk věnuje introspekci systematicky celej život- autoanalýzu si nemůže dělat nikdo sám, na to musí mít psychoanalytika, ale když sám sebe sleduje, může i tak nabudit nevědomí do té míry, že to nevědomí mu jaksi začne důvěřovat, abych to tak řek, a začne se mu otevírat. Před několika lety jsem zřetelně, průkazně zjistil, že se jednalo o obrácený oidipák. Což byla pochopitelně dost komplikovaná situace, protože já nikdy homosexuální tendence neměl, a tady byla homosexuální vazba na otce, vytvořená zřejmě ještě dávno v předškolním věku, a s tímhle tím jsem se musel celej život vypořádávat. A nevěděl jsem přitom, oč se jedná, protože mi to nepřišlo na mysl. A teď se to pozvolna, v posledních desíti letech, začalo vynořovat ve snech. A pak došlo k úplně zřetelnému vyjasnění, kdy jsem měl sexuální styk s otcem, a tím byl šmitec s mejma vnitřníma potížema." (Placák, 2001, s. 28).

Samotný Bondy tedy nepochybně psychoanalýzu považuje za validní, věnuje-li se jí, alespoň laicky, sám ustavičně řadu let. Téměř celý život se tedy obrací do svého nitra a snaží se hledat odpovědi, jež by mu pomohly objasnit jeho vnitřní svět, jeho potíže. Mluví o nevědomí, co však je nejzajímavější, mluví o Oidipově komplexu, potažmo tedy o jeho obrácené verzi. Tuto skutečnost, kterou označuje jakožto původce svých potíží, tedy můžeme chápat jako nevyřešený negativní Oidipův komplex. Ostatně, právě Oidipův komplex je spjat s psychoanalytickým směrem v onom původním pojetí Sigmunda Freuda od jeho vzniku v nejvyšší míře (Mitchell, Black, 2022 s. 65). V podobném duchu analýzy se naše práce dále ponese.

V životě snad každého člověka můžeme identifikovat období, která bychom označili za krizová, či přímo za traumatická – za traumata. Je-li však řeč o tom, co zapříčiňuje psychické poruchy, v psychoanalytickém společenství, tedy mezi odborníky z řad teorie a odborníků klinických, existuje značný rozpor: „*Je psychopatologie výsledkem traumatu, zdravého vývoje vykořeněného destruktivními událostmi a skutečnou zkušeností? Nebo se jedná o*

⁹⁷ V tomto věku Bondymu matka zemřela.

důsledek dezinterpretace rané zkušenosti vlivem deformovaného působení rané dětské fantazie?“ (Mitchell, Black, 2022, s. 286). V otázce sexuálního prožívání došlo i u Sigmunda Freuda k proměně vzhledem jeho vztahu k oněm poruchám – zatímco dříve vnímal jeho pozici jakožto příčinu, později se však přikláněl k názoru, že jeho role spočívá v tom, že je jím „*konfliktní povaha pudů samotných*“ (Mitchell, Black, 2022, s. 286) zlepšována, či naopak zhoršována. Na základě toho lze soudit, že tak byly psychické poruchy brány jakožto vzniklé jakýmsi vnitřním narušením, nikoliv kupříkladu jako založené na vnějším problematickém uspořádání. Autoři knihy *Freud a po Freudovi: Dějiny moderního psychoanalytického myšlení* dodávají: (...) *pojetí duševních poruch vyzdvihující přirozenost – univerzalitu konfliktních pudů a oidipského komplexu – dominovalo klasické psychoanalýze a je často mylně pokládáno za obecný postoj psychoanalýzy současné.*“ (Mitchell, Black, 2022, s. 286).

Vedle toho se v knize uvádí rovněž nové pojetí traumatu, tedy jde o „*chronickou neschopnost rodičů naplnit duševní potřeby vyvíjejícího se dítěte*“ (Mitchell, Black, 2022, s. 286).

Nyní jsme s pojmem *trauma* seznámeni v rovině teoretické. Chceme-li stále vycházet primárně z Freuda, avšak chceme-li stejně tak pracovat s oním zmíněným novým pojetím traumatu, vracíme se konečně zpět k onomu Oidipovu komplexu. Nemuseli bychom znát ani názor, kterým si Egon Bondy své potíže vysvětloval, a bylo by nám po důkladném přečtení jeho životopisu více než jasné, že právě Oidipův komplex je jedním ze stěžejních, a možná dokonce tím hlavním, tématem jeho života, tzn. tím, co objevujeme na pozadí jeho životního příběhu. Sigmund Freud by tedy mohl být spokojen. Vezmeme-li však v potaz, že Bondyho Oidip, potažmo negativní Oidip, byl skutečným původcem mnohých jeho potíží, jelikož nedošlo k jeho vyřešení, můžeme zde integrovat právě onu novou definici traumatu, kdy soudíme, že právě obsah této definice je původcem onoho „nevyřešení“. Pokusme se tedy nahlédnout, jaký vliv mohl mít onen Oidipův komplex na Bondyho život. Není totiž žádným tajemstvím, že se Bondy po mnoho let potýkal s duševními obtížemi. Jak píše Freud, Oidipův komplex je významnou součástí neuróz jako takových. Onu důležitou roli zde sehrává z toho důvodu, neb ten, kdo jím úspěšně neprojde, tzn. kdo svého Oidipa nevyřeší, bude mít co dočinění právě s neurózou (Freud, 1926).

3.1 Egon Bondy a Oidipův komplex

Bondy vyrůstal jakožto jedináček s otcem a psychicky nemocnou matkou, které byla diagnostikována maniodepresivní psychóza, dnešní terminologií bychom řekli bipolární afektivní porucha. Připomeňme si nejprve Bondyho výrok, jehož část jsme citovali již v předchozí části naší práce, a který budeme ještě citovat mnohokrát: „*Matka byla poměrně těžce nervově nemocná, takže se chovala jako nepřičetná, dalo by se říci, a v tom dítěti vzbuzovala neobyčejně ambivalentní pocity. Na jedné straně ji to dítě vidělo v hysterických stavech hraničících s nepřičetností, které se střídaly s takovou tou opičí láskou... (...) Pak jsem ovšem celý život měl nejrůznější psychický potíže, které jsem si nedokázal od desíti let řádně vysvětlit, protože můj vztah k otci se po mém třináctém roce také prudce změnil. Profil mě jako teenagera byl velmi anomální, a velmi problematickej a já jsem desítky let zkoumal, co v tom může bejt, až se mně to nedávno vyjevilo. (...) Před několika lety jsem zřetelně, průkazně zjistil, že se jednalo o obrácený oidipák. Což byla pochopitelně dost komplikovaná situace, protože já nikdy homosexuální tendence neměl, a tady byla homosexuální vazba na otce, vytvořená zřejmě ještě dávno v předškolním věku, a s tímhle tím jsem se musel celý život vypořádávat. A nevěděl jsem přitom, oč se jedná, protože mi to nepřišlo na mysl. A teď se to pozvolna, v posledních desíti letech, začalo vynořovat ve snech. A pak došlo k úplně zřetelnému vyjasnění, kdy jsem měl sexuální styk s otcem, a tím byl šmitec s mejma vnitřníma potížema.*“ (Placák, 2001, s. 28).

Pro doplnění ještě znovu uvedme, že onen negativní vztah, který po smrti matky Bondy nově choval ke svému otci, dává sám do souvislosti s tím, že po něm otec chtěl truchlení, potažmo projevení úcty zesnulé matce. Tím se otec Bondymu znelíbil, a na základě toho, držíme-li se pevně Bondyho slov, došlo k jeho zhoršení ve škole, k jeho flákání atp. Představíme-li si to více vizuálně, úmrtí matky můžeme vidět jakožto dělící čáru mezi Bondyho světy, rovněž mezi jeho vztahem s otcem.

3.1.1 Obecně o Oidipově komplexu

Podívejme se na to, jakým způsobem Freud mluví o Oidipově komplexu. Pro označení vztahu mezi dítětem mužského pohlaví a jeho otcem užívá termínu ambivalence. Znamená to, že chce chlapec přejít k odstranění svého konkurenta na cestě k matce, jímž není nikdo

jiný než sám otec. Současně s tím se ve vztahu k otci ze strany syna objevují i něžné city, které k otci chová. Právě na oné ambivalenci je založen proces identifikace syna s otcem. Ke slovu se však dostává strach z kastrace – chlapec má strach, že bude jeho přání o zbavení se otce jakožto onoho konkurenta u matky potrestáno jeho vykastrováním otcem. Možná, že lepší, než označení strach z kastrace je nakonec termín kastráční úzkost. Právě pod její hrozbou se chlapec loučí s přáním získat matku a zbavit se otce, s nímž se identifikuje. Dojde-li však k nevědomému ponechání si onoho přání, ono přání se stává základním kamenem toho, co Freud označil jakožto pocit viny (Freud, 1990).

3.1.2 Oidipův komplex u Egona Bondyho

Všimněme si, že Bondy mluví o *obráceném oidipáku*. Tento termín je rovněž označován jakožto *negativní Oidipův komplex*, kdy jde o to, že se, v tomto případě, tedy v případě Egona Bondyho, pro chlapce objektem zájmu nestane matka (tedy rodič opačného pohlaví), nýbrž otec (tedy rodič stejného pohlaví). Současně s tím se stává matka osobou, ve které chlapec vidí svoji konkurenci směrem k otci (Mitchell, Black, 2022).

Budeme-li se znovu držet pevně Bondyho slov, jeho vztah s matkou byl vztahem problematickým. Děsily jej matčiny projevy mateřství, potažmo obecně rodičovství. Musel být pravděpodobně už jako malé dítě značně zmatený z jejího chování k němu – chvíli jej pravděpodobně odmítala, v další chvíli vykazovala známky tzv. opičí lásky, jak sám uvádí. Tedy mluví-li o ambivalentním vztahu k matce, i projevy matky k němu, minimálně na venek, působily na základě jeho popisu ambivalentně. O oné opičí lásce mluví kupříkladu Matějček (Matějček, 2017, s. 210): „*Stává se, že matka nebo oba rodiče anebo ještě další příbuzenstvo se v dítěti vzhlížejí, všechno mu dovolí. Rozmazlují je, shánějí pro ně kdejakou protekci, posluhují mu, dokonce se mu i obětují. – A výsledek? Je velkou většinou nepříznivý, někdy zhoubný, a někdy dokonce tragický.*“ Čteme-li tato slova, jistě si můžeme klást otázku, zda nebyla ona opičí láska Bondymu projevována i ze strany otce. Na to se ale podíváme až za chvíli.

3.1.3 Attachement

O matce toho příliš nevíme. Nevíme tedy ani to, odkdy byla ona duševní porucha v jejím životě přítomna, respektive kdy se u ní začaly objevovat ony projevy, které mohly být právě rodičovství na překážku. Vezmeme-li však v potaz dostupné informace, mohli bychom pracovat s hypotézou, že se s touto poruchou potýkala již v době Bondyho raného dětství. Negativní vztah syna k matce tak mohl být rovněž výsledkem problému v navázání rané citové vazby, v attachmentu (Bowlby, 2010). Jistě, děláme nyní krok směrem od Freuda, nicméně tento krok je dle nás v souladu s oním moderním pojetím traumatu, u kterého jsme již jeho užití objasnili. Freud totiž v „mateřské postavě“, v postavě onoho pečovatele, viděl pouze zdroj ukojení fyziologických potřeb: *„Důvod, proč dítě v náručí chce prožívat přítomnost své matky, je pouze ten, že už ze zkušenosti ví, že matka bezodkladně uspokojí všechny jeho potřeby.“* (Mitchell, Black, 2022, s. 188). *„Láska má svůj původ ve vazbě na uspokojení potřeby výživy.“* (Mitchell, Black, 2022, s. 188). Mluvíme pak o teorii sekundárního pudu (Mitchell, Black, 2022).

To, co můžeme dále z Bowlbyho poznatků využít, je jeho pojednání na téma vývoj osobnosti, konkrétně to, jak se ona osobnost formuje. Bowlby nejprve pojednává o něčem, co bychom označili za ideální případ. Malé dítě má nejprve pozitivní zkušenosti s matkou – ta jej podporuje, povzbuzuje, stejně tak, jako tak činí, oproti matce s malým zpožděním, otec. Tento nabytý zážitek má na ono dítě tedy samozřejmě pozitivní dopad – dítě na základě toho věří samo v sebe, ve své schopnosti, zažívá pocity sebehodnoty. Avšak nejen to. Dítěti se na základě vztahování se oněch osob k němu, a tedy oněch blahých dopadů z toho vyplývajících, dostává něčeho, co pro něj bude modelem v oblasti navazování vlastních vztahů v budoucnosti. Vedle toho dítě zažívá, jaké to je být kompetentní, respektive cítit se být kompetentní – i to souvisí s oněmi nabytými pozitivními zkušenostmi ve vztahu s matkou, s otcem, s pečující osobou. Je to dáno tím, že si je jistější ve zkoumání prostředí, v němž se pohybuje, a s nímž tak efektivně zachází. Pozitivní dopad zmíněného však nemá vliv pouze v jedincově raném dětství, potažmo v dětství jako takovém, ba naopak, nese si to s sebou v životě dál. Je-li tedy rodinné prostředí a vazby v něm existující stále vřelé, ony zkušenosti nabytá pozitiva, která se projevují jakožto primární vzory související s myšlením, cítěním i chováním, i nadále existují, ba co více, jedincova osobnost se stává postupně

sebekontrolovanější a odolnější, a to i tehdy, nejsou-li vnější podmínky zrovna ideální (Bowlby, 2010).

Mluvili-li jsme o modelu, který jsme označili jakožto ideální, zmiňme se i o případě opačném. Nesetká-li se totiž jedinec se zážitkem a zkušenostmi obdobným tomu již zmíněnému, vývoj jeho osobnosti bude probíhat jinou cestou. V případě takového jedince pak vidíme potíže v oblasti sebekontroly či odolnosti, v narušeném vztahování se ke druhým i ke světu, kdy sledujeme i jiná reagování v oblastech souvisejících s odmítnutím, odloučením či ztrátou. Obecně můžeme v takovém případě mluvit o labilní osobnosti (Bowlby, 2010).

Opíráme-li se tedy o Bowlbyho závěry, můžeme říci, že ona citová vazba s matkou skutečně nemusela být navázána optimálně, tedy potíže ve vztahu mohou plynout vskutku již z období Bondyho raného dětství.

Jistě, lze oponovat tím, že v současné době již víme, že onou mateřskou postavou, respektive primárním pečovatelem, se kterým dítě naváže onen primární vztah, primární citovou vazbu, nemusí být matka (Thorová, 2015). Fišerovi se se svými příbuznými nestýkali, Egon vyrůstal pouze s otcem, matkou a po nějakou dobu života pravděpodobně i se služebnou. O oné služebné však máme pouze jedinou zmínku a to tu, že jej první den vyprovázela do školy a nesla mu aktovku. Mohli bychom tedy přemýšlet o tom, že primární citová vazba se vytvořila k otci. A právě zde nám do hry vstupuje opět Oidipův komplex.

3.1.4 Konstituční faktor bisexuality I

Matka umírá, když je Egonu Bondymu teprve třináct let, přičemž předpokládáme, že do té doby měl Bondy s otcem vztahy dobré, minimálně alespoň ne špatné. Uvažujeme-li stále Bondyho směrem, tedy směrem negativního Oidipa, mohlo by nás napadnout: negativní Oidipův komplex – matka jakožto konkurence na cestě k otci. Vypomozme si zde nyní Freudovou *Otcovraždou*. Mluví-li Freud o Dostojevského bisexualitě, vidíme, že popisuje právě onoho Bondym zmiňovaného obráceného Oidipa: *„Další komplikace nastane, jestliže je u dítěte silněji zastoupen onen konstituční faktor, který označujeme jako bisexualitu.*

Potom ohrožení mužství kastrací posiluje sklon hledat únik ve směru ženství, zaujmout spíše roli matky a převzít u otce její roli jakožto objektu lásky.“ (Freud, 1990, s. 157).

Představme si tedy nyní celou situaci více vizuálně. Matka je pro Bondyho nepředvídáva, děsí jej ve svých rodičovských projevech. Otec je mateřský, velice shovívavý, Bondy k němu inklinuje, a otec se tak dostává na místo matky tak, jako tomu bývá v klasickém, tedy terminologicky správně úplném, Oidipovi. Bondy po něm chce, aby jej dostal ze spárů matky. Otec však není dostatečně silný, není silným superegem, které by mu od matky pomohlo – nedokáže jej matce sebrat, nedokáže mu matku sebrat. Ostatně onu pasivitu a submisi Jana Fišera můžeme vidět už v samotném sňatku s Magdalenou – však si ji pravděpodobně vzal jen proto, že na něj za války čekala (Soukupová, 2010). Tématu otci jakožto superega se budeme více věnovat v pozdější části naší práce.

3.1.5 Téma viny

Při analyzování Bondyho životního příběhu nalzáme rovněž místa, která bychom mohli dát do souvislosti s tématem viny. Ostatně, ono téma viny je něčím, čemu v naší práci věnujeme poměrně značný prostor. S „vinou“ nakládá i Freud v případě Dostojevského. A zatímco Freud pracuje s tím, že si Dostojevsky přál smrt otce, vytvořme si hypotézu, že Bondy by si přál smrt matky, kterou budeme později ověřovat. Však objevil-li se u něj skutečně negativní Oidipův komplex, matku, rivalku na jeho cestě k otci, odstranit zkrátka chtěl. Ostatně, ono Dostojevského přání dokládá Freud ve svém textu: *„Takovéto infantilní reakce vyplývající z oidipovského komplexu mohou vyhasnout, jestliže jim skutečnost neposkytuje žádnou další potravu. Otcův charakter zůstává však stejný, nikoli, lety se zhoršuje, a tak zůstává uchována i Dostojevského nenávisť k otci, jeho přání smrti zaměřené proti tomuto zlému otci.“ (Freud, 1990, s. 160).*

3.1.6 Identifikace s matkou

Nyní tedy přejděme do momentu, kdy matka Magdalena Fišerová umírá. Bondy si její úmrtí zapisuje jasně a stručně do deníku, mluví o tom, že byl šťasten, jelikož ji více než neměl rád. Otec po Bondym vyžaduje pietu. Bondy ale dělá více než to. On se s, již zemřelou, matkou identifikuje. Právě v období po matčině úmrtí je totiž Bondymu pravděpodobně diagnostikována maniodepresivní psychóza, tedy stejná duševní porucha, s níž se potýkala ona, jeho matka. Bondy tak přejímá matčinu nemoc, tzn. hystericky ji na sebe přejímá, v této oblasti s matkou splývá. Otec se na syna upíná a syn jako by pro něj byl na místě zesnulé manželky. Být pro otce na místě matky – není to to, po čem Bondy v souvislosti s Oidipovým komplexem toužil?

Je rovněž zajímavé, že mluví-li Freud o melancholii (kterou můžeme k Bondyho životu více než vztáhnout, je ostatně i součástí i oné duševní poruchy), mluví o tom, „*že se tu ztracený objekt znovu vytváří v pacientově Já, že tedy obsazení objektu je vystřídáno identifikací.*“ (Freud, 1990, s. 112). Toto berme ve vztahu k Bondyho s mírnou nadsázkou, avšak je přinejmenším zajímavé, jak doslovně to k němu můžeme vztáhnout.

Bereme-li v potaz, že identifikace probíhá s osobou, která byla pro individuum objektem (Freud, 1990), jak je možné, že neměl-li Bondy svoji matku rád, a inklinoval-li i ve smyslu Oidipa spíše k otci, přeci jen se s ní identifikoval? Zde můžeme uvažovat kupříkladu tak, že on se neidentifikoval s matkou sám pro sebe, nýbrž pro svého otce. Identifikaci tak (nevědomě) využil pro to stát se pro otce ztracenou manželkou, jak jsme to již dříve nastínili. Mluví-li tedy Freud o tom, že Ego se „svému“ Id během procesu identifikace vnucuje ve smyslu „*Jen se podívej, i mne můžeš milovat, jsem tomu objektu tak podobné.*“ (Freud, 1990, s. 113), mohl se takto vnucovat Bondy právě svému otci.

Vedle toho však rovněž můžeme pracovat s identifikací pod jakousi tíhou pocitu viny, tzn. potřeby trestu-Freud totiž nepovažuje za přesné označení *nevědomý pocit viny* (Freud, 1990, s. 110), a nabízí tak termín vhodnější, což je právě ona *potřeba trestu*. Mluví o tom, že onen nevědomý pocit viny se prezentuje právě potřebou trestu (Freud, 1990).

O tom ostatně pojednává Freud i ve svém díle *Ekonomický problém masochismu*, stejně tak v případě Dostojevského v *Otcovraždě*. Přál-li si Dostojevsky smrt svého otce, v momentě, kdy doopravdy k oné smrti došlo, jeho epileptické záchvaty dostaly své konečné podoby –

tzn. jako by ony epileptické záchvaty, které ve Freudově pojetí vyznívají jakožto záchvaty hysterické, představovaly jakési sebezpyčování, k němuž došlo v důsledku toho, že si smrt svého otce přál (Freud, 1990).

Obdobně bychom tedy mohli uvažovat v případě Bondyho, jeho matky a jeho, potažmo jejich, diagnózy, neb i její součástí přeci byly stavy hysterie, o níž mluví Freud v případě Dostojevského epilepsie v souvislosti s hysterickým projevem (Freud, 1990). Uznáváme však, že epileptický záchvat je, čteme-li si Freudovy řádky, oné smrti přeci jen blíže. Vedle toho ovšem vidíme, že Bondy přejímá stejnou diagnózu, tzn. téma identifikace na základě onoho pocitu viny (potřeby trestu) zde skutečně vyvstává. Ostatně, můžeme to podpořit opět Freudem-Freud v *Otcovraždě*, pojednává-li o Oidipu a oné první identifikaci, hovoří totiž o tom, že čím více chlapec uchovává ve svém nevědomí ono přání zbavit se svého otce, tím silnější je potřeba trestu (Freud, 1990). My se tady více přidržujeme obráceného Oidipa a pouze se v Bondyho případě pokusme ono přání odstranit otce vyměnit za přání odstranit matku, tzn. rodiče opačného pohlaví. Předpokládáme totiž, že mluví-li Freud o otcovraždě jakožto o tom nejhorším možném spáchaném zločinu, souvisí to s dobou, v níž žil a působil, s dobou, která má, co se týče postavení žen, možná blíže k dobám minulým než k současnosti. Dovolíme si proto za onen hrozný zločin považovat nyní nejen otcovraždu, ale rovněž i vraždu matky.

Rovněž víme, že dochází-li v případě pozitivního Oidipa v případě chlapce pod hrozbou kastrace primárně k identifikaci s otcem, na základě čehož dochází ke vzniku superega, měli bychom tedy nyní uvažovat tím směrem, že, šlo i u Bondyho skutečně o negativního Oidipa, identifikoval se s matkou, na základě čehož došlo k onomu vzniku superega u něj? V případě vzniku superega, k čemuž dochází skutečně v období překonání Oidipa, bychom mohli uvažovat trochu jinak, tedy bychom spíše využili onoho jakéhosi mixu Oidipů, tzn. jak pozitivního, tak negativního, jak to u Freuda bývá typičtější. Sám Freud to nazývá Oidipem úplným (Freud, 1990). Ostatně, téma superega je přeci onou druhou cestou, které se budeme v naší práci věnovat – uvidíme dále, jak komplikované je toto téma v Bondyho životě.

3.1.7 Obranný mechanismus

Ano, ona Bondyho slova o tom, že měl z matčiny smrti radost, že byl z jejího skonu rád, bychom pochopitelně nemuseli brát vážně. Co by nás pak v takovém případě mohlo napadnout? Například to, že svoji matku skutečně rád měl, a tedy negativní pocity, které by k ní po její smrti cítil, a to, že se onou radostí z výše zmíněného prezentoval, by mohl být obranný mechanismus, který využil pro vlastní ochranu před zaplavením se silnými emocemi související s touto pro něj významně bolavou ztrátou a smutkem z ní vyplývajícím. Tato strategie, tedy tento obranný mechanismus, by, pochopitelně, nebyl vědomým, ale jak už to tak v případě obranných mechanismů bývá, jednalo by se o jejich užití nevědomé, a tedy by šlo o způsob, jak se s nastalou zkušeností vyrovnat. Pro Bondyho jednak mohlo být složité se s událostí vypořádat, vedle toho však nemusel dostat dostatečný prostor a čas k tomu, aby tak učinil. Mohlo například dojít k tomu, že místo toho, aby tu byl otec pro Bondyho, byl to Bondy, kdo tu měl být pro otce. A to jej mohlo přirozeně vystrašit a znepokojit, nemohl truchlit, otec mu nemusel poskytnout dostatečně podporující náruč, aby si své pocity zpracoval, jelikož otec sám mohl být tím, kdo se s událostí nedokázal vypořádat, a naopak on mohl tedy chtít truchlit v náruči Bondyho. Ač víme, že po synovi ono truchlení žádal.

Dále bychom ono zhoršení se ve škole bychom mohli dát do souvislosti právě s touto tragickou událostí, kdy by bylo reakcí na smutek, mohli bychom přemýšlet o jeho novém životním obratu jakožto o jakési změně priorit (tzn. například to, že by mu smrt matky ukázala, že nemá cenu věnovat se škole, že chce skutečně „žít“), formě truchlení, reakci na významnou stresovou událost atp.

Podobně bychom rovněž uvažovali v případě identifikace s matkou na základě, tehdejší terminologií, maniodepresivní psychózy. Již jsme zmiňovali, že přijde-li člověk o toho, kdo pro něj byl objektem, dojde-li ke ztrátě, jako tomu bylo zde v případě konečném, definitivním, tzn. matka zemřela, dochází k jeho znovuvytvoření v egu onoho člověka. Zde by se tedy Bondy identifikoval s matkou, přejal její poruchu, na základě zmíněného. V následujícím textu snad tématu lépe porozumíme.

Vycházíme-li stále z Freuda a máme-li možnost opírat se i o jeho *Otcovraždu*, chtěli-li bychom tuto událost analyzovat podobným směrem, spíše bychom se, minimálně v této fázi

práce, přikláněli k oné potřebě trestu. Bondy si mohl matčinu smrt skutečně přát (negativní oídip), přičemž ona identifikace s ní by pak byla výsledkem viny, jež jej po její skutečné smrti postihla – podobně, jako tomu mohlo být v případě Dostojevského a jeho epilepsie (Freud, 1990). Hysterické projevy. Stejně tak by nám potom mohly dávat smysl například i jeho pozdější neustálé návraty k Janě Krejcarové – i zde by se téma viny, provinění, trestu, mohlo objevit jako jedno z možných vysvětlení. Vedle toho by však ono navracení se ke Krejcarové mohlo znamenat to, že chce být zkrátka na blízku osobě, která mu mohla ve vztahování se k němu připomínat jeho matku. Snad tedy v textu dále nalezneme více odpovědí na otázky, které si v tomto tématu klademe.

3.1.8 Shrnutí toho, k čemu jsme zatím došli

Chtěli-li bychom si pro přehlednost nyní naše poznatky shrnout, můžeme říci, drželi bychom se stále spíše Bondyho vysvětlení, tedy jeho slov o vztahu k matce, možná, že pravděpodobně spíše, než samotná smrt matky Bondymu život vzhůru nohama otočila vina z toho, že si matčinu smrt mohl přát a ona skutečně nastala. Ono přání si, aby matka zemřela, nemuselo být ostatně vyloženě, tedy napřímo, vysloveno. Můžeme zde přemýšlet obrazně, uvažujeme-li, že matky chtěl být zbaven, přál si, aby jej od ní otec vytrhl, přál si otce – například. Úleva po její smrti jako taková se tedy pravděpodobně přeci jen nedostavila. Namísto toho se dostavují, a po celý život jej budou provázet, projevy související s mánií a depresí, hysterické projevy, stejně jako projevy, které citujeme z mnou sestaveného životopisu: „(...) čtrnáctý rok jeho života sehrává jakýsi začátek období, které ostatně trvalo po celý jeho život, kdy nechut' žít výrazně převažovala nad nechutí“.

Ubraňme se zde však příliš dramatických úvah, nepřemýšlejme zde zkrátka tak, jako uvažoval Freud o Dostojevském v *Otcovraždě* – přeci jen v případě Bondyho jde o něco jiného, jinak se projevujícího (znovu připomeňme: Bondy netrpěl epileptickými záchvaty, neupadal do stavů „smrti“, hysterie se zde projevovala více okatě, než tomu mohlo být v případě Dostojevského, budeme-li brát v úvahu Freudovy myšlenky.) Skutečně se tedy může jevit i nám, ve shodě s Bondym, že šlo v jeho případě pravděpodobně o obrácený, tzn. negativní, Oidipův komplex. Lépe to možná uvidíme v textu dále, kdy se budeme zabývat jeho vztahy, milostným životem.

3.1.9 Konstituční faktor bisexuality II

Přemýšlíme-li tedy o Oidipu negativním, chápali bychom to tak, že onen ambivalentní vztah měl Bondy k matce – o tom jsme již mluvili a o tom mluvil ostatně zejména on sám. Znamená to tedy, že by tu byla přítomna jak jakási nenávisť, snaha se jí zbavit, tak rovněž ony vřelé city. Lépe nám to však možná Freud vysvětlí v momentě, kdy pojednává o bisexualitě, o níž jsme se již ostatně zmiňovali. Tehdy chlapec nevnímá jako objekt lásky matku, kterou by chtěl ukrást otci, ale právě naopak chce sebrat otce matce. Chce najít „útěchu“ v ženské roli. Kastrace by se mu však nevyhnula ani v tomto případě a vše tak spadá i v tomto případě pod vytěsnění (Freud, 1990). Podíváme-li se na to podrobněji, vidíme, že ony pocity viny, které jsme nabídli jakožto možné propojení s Bondyho životním příběhem, by vskutku odpovídaly tomu, že si onu matčinu smrt přál, přičemž ona vina by byla tím silnější, čím více by bylo ono přání nevědomě ponecháno (Freud, 1990). Přání matku zabít tak bylo možná vytěsněno, projevuje se však pocity viny, stejně jako náhlou identifikací s matkou po její smrti, máme zde na mysli onu maniodepresivní psychózu – o tom jsme již pojednávali. Stejně tak bylo vytěsněno i přání získat otce. Zde vyvstává důležitá otázka, a tedy ta, jak byl Bondyho Oidip vyřešen? Uvažujme. Po smrti manželky se otec na Bondyho upíná. Možná, že pod hrozbou a strachem z kastrace, byl-li by Bondy pro otce ženskou postavou (stejně tak, jakožto i Bondy se k otci vztahuje žensky), se jeho vztahy k otci mění, zhoršují se. Pokud něco Jan Fišer není, můžeme říci, že pro Bondyho není silným superegem, které však Bondy potřebuje, a které později hledá a možná i nachází, kterým se rovněž možná chce on sám stát pro druhé – nepředbíhejme však a tyto myšlenky si ponechme pro tu část naší práce, ve které se budeme tématu superega podrobněji věnovat. Skutečně tedy můžeme vidět, že k optimálnímu vyřešení Oidipova komplexu zde nedochází. Alespoň nám se to tak jeví.

3.2 Téma mateřské postavy

Nemysleme si však, že by pro Bondyho téma „matka“ tímto končilo. Tedy, že by téma matky (a nemyslíme teď jeho matku Magdalenu jako takovou) zavrhl. Procházíme-li si Bondyho život, zjišťujeme, že téměř celý život onu postavu matky hledá. Rovněž vidíme, že mateřskou postavu hledá v ženském pohlaví. Jak to, vezmeme-li v potaz, že se u něj pravděpodobně skutečně jednalo o negativního Oidipa? S nejednoznačnou odpovědí možná nebudeme spokojeni, co naplat, Freud zde jednoznačnou odpověď neposkytuje. Již výše jsme se v pojednání o negativním Oidipu zmiňovali o tématu bisexuality a o tom, že Freud často pracuje s jakýmsi mixem obou Oidipů, tedy jak Oidipova komplexu negativního (tzn. obráceného), tak pozitivního (tzn. toho typičtějšího, kdy se pro syna objektem stává matka a otec chce odstranit), což nazývá úplným Oidipovým komplexem (Freud, 1990). Vidíme to tedy i v případě Dostojevského, stejně tak to nahlížíme i v případě našem, tedy v příběhu Egona Bondyho. Jak se to projevuje zde? Ono negativní směřování jsme již popsali. Podívejme se však blíže na důvody, proč Bondy mateřskou postavu hledá v ženách, nikoliv v mužích. A obecně se věnujme tomu, proč a kde ony mateřské postavy hledá a zda je vůbec nachází.

3.2.1 Fyziologické potřeby ukájené mateřskou postavou

Ponecháme-li však ještě na chvíli téma bisexuality stranou, naše úvahy by se v první řadě možná točily okolo skutečnosti, že bychom zde poodešli od Oidipa a přemýšleli nyní spíše o tom, co pro Freuda znamená mateřská postava jako taková v samém svém základu. V pojednání o attachmentu jsme mluvili o tom, že Freud, na rozdíl právě od Bowlbyho, vidí matku/ mateřskou postavu pouze jako někoho, kdo ukojí dítěti jeho potřeby fyziologické (Mitchell, Black, 2022). Podíváme-li se na Bondyho život, jisté doslovné souvislosti či podobnosti skutečně nacházíme tehdy, když on nachází svou Julii. V životopisu se dočítáme, že ona mu skutečně jeho fyziologické potřeby, potřebu hladu, ukájela – kupovala mu zmiňované jogurty, platila za něj, bydleli vlastně, pravděpodobně, i v jejím bytě. Bylo to ale pro Bondyho skutečně to nejdůležitější? Ostatně i Kučera (Kučera, 2017, s. 84) si klade v obecné rovině podobnou otázku: „(...) není to dost hrubě egoistické, když ne narcistické, a i dost asexuální, když bych si vybral za partnerku osobu, co by o mě pečovala jako matka

a servírovala by mi teplé večere? Nemělo by jít o něco jiného z matčina předobrazu?“ Toto vysvětlení se nám tedy jeví přinejmenším jakožto nedostatečné.

3.2.2 Konstituční faktor bisexuality III

Pravděpodobnější, avšak, jak již bylo zmíněno, stále ne úplně uspokojivou odpověď nacházíme v oné bisexualitě, tedy potažmo v úplném Oidipově komplexu. To znamená následnou identifikaci jak s matkou, tak s otcem, kdy oba se stávají základem jeho Nad Já, nebo chceme-li, superega (Freud, 1990). Ostatně, Freud toto objasňuje i ve svém díle *Já a Ono*. Představíme-li si to celé jako jakousi osu, vidíme, že jeden konec je tvořen Oidipovým komplexem pozitivní, ten druhý Oidipovým komplexem negativním. Mezi těmito dvěma koncovými body osy se pohybuje Oidipův komplex úplný, v jehož případě nelze rozhodně mluvit o vyrovnaném podílu souvisejícím s matkou a podílu souvisejícím s postavou otce. Po překonání Oidipa se na základě kombinací oněch komponent v něm obsažených dostáváme k identifikaci – v jednom případě s mateřskou postavou, v tom druhém s otcovskou. Jde-li o identifikaci s matkou (a obdobně je tomu u identifikace s otcem), uchován zůstává objekt v podobě otce (pozitivní Oidipův komplex), přičemž k nahrazení dochází v případě otce (negativní Oidipův komplex). *„V různě silné výraznosti obou identifikací se pak bude odrážet nestejnost obou pohlavních dispozic. (...) Takto lze jako nejobecnější výsledek oné sexuální fáze, která je ovládána oidipovským komplexem, předpokládat určitou sedimentaci uvnitř Já, spočívající v ustavení obou těchto navzájem nějak spojených identifikací. Tato změna Já si zachovává svoje zvláštní postavení a vůči ostatnímu obsahu Já vystupuje jako jáský ideál neboli Nadjá.“* (Freud, 1990, s. 116).

O identifikaci s matkou jsme již mluvili v souvislosti s Bondyho psychickým stavem, s jeho duševní poruchou. V případě hledání ženské postavy, za častého opakování trojúhelníkového úplného Oidipa, bychom tedy mluvili o roli otce, tedy o identifikaci s ním.

3.2.3 Dvě cesty v životě Egona Bondyho

Nyní, když už máme tuto oblast snad dostatečně objasněnou, přejdeme podrobněji k tomu, jakou roli onen Oidipův komplex v jeho životě sehrál. V životě Bondyho totiž nacházíme

dvě silné tendence. Tou první je ona cesta hledání mateřské postavy, současně s ní u něj však nacházíme hledání silného superega. Můžeme říci, že obě tyto cesty jsou důsledkem právě špatně vyřešeného Oidípa. Hledání mateřské postavy by pak spíše souviselo s matkou Magdalenou, hledání silného superega pak spíše s postavou otce Jana.

3.3 Hledání mateřské postavy

Pojďme se nyní soustředit na Bondyho milostný život, na téma lásky v jeho životě, abychom pak následně mohli zmapovat ono téma, o němž nám jde především – tedy hledání mateřské postavy. Jak jsme se dozvěděli v předchozí části naší práce, téma lásky v Bondyho životě silně figurovalo, zejména to tedy především byla často láska pro Bondyho nešťastná. Celé jako by to představovalo hon za hledáním mateřské postavy. V mládí totiž jeho výběr žen často připomíná alespoň z části vztah s jeho matkou Magdalenou, tedy vztah, který je nám Bondym popisován (ověření si jeho příběhu z jiných zdrojů se nám v této oblasti nenabízí) – s jejich odmítáním jej a následným přitahováním zpět. Celé této oblasti kraluje Jana Krejcarová, která se k Bondymu v mnohém pravděpodobně vztahuje skutečně jako jeho matka Magdalena – máme-li tedy nyní na mysli Bondyho jak ambivalentní vztah k matce, tak k Janě. O oné ambivalenci k matce mluvil sám Bondy, o té k Janě pak ať už Martin Machovec, tak například Ivo Vodsed'álek. Celé jako by to pak bylo zakončeno nalezením té ideální matky, respektive mateřské postavy – Julie. Nepředbíhejme však a pojďme se tomuto tématu analyticky pověnovat-zejména s opřením se o Freudovu knihu *Tři úvahy k teorii sexuality*.

Krátce se však ještě nejprve zastavme u onoho tématu lásky v Bondyho životě. To, že láska v jeho životě jistou dobu sehrávala onu stěžejní roli, dokládá již v teoretické části naší práce uvedený Bondyho citát, jenž působí až manicky, a z něhož rovněž můžeme vycházet, neb přesně charakterizuje jeho chování minimálně po řadu několika let. Pro přehlednost si jej připomeňme: „*A jak jsem ještě mnohokrát v životě zažil, když miluji, tak jsem šílený. Láska se mě zmocňovala s nejprudší možnou silou a já jsem pokaždé všechno ostatní hodil za hlavu. Byla to vždycky smršť – a na své okolí jsem také působil jako smršť. Všichni okolo pozvolna začínali jednat jako blázni. V lásce jsem vždy překračoval hranice tohoto světa a ocital se ve vytržení a nadšení, jaké rozhodně žádná droga nesvede navodit. A byl jsem v tom*

nadšení týdny a měsíce – i když jsem prožíval hluboká neštěstí, neboť mé lásky nebyly šťastné.“ (Bondy, 2002, s. 19).

3.3.1 Ženy v Bondyho životě

Nyní už tedy můžeme přejít k věci. Zjistíme, že bezpečně víme o třech ženách, které jej po určitou část jeho života provázely: byly to Jana Krejcarová, Jana Krčmaříková (provdaná Fišerová) a Julie Nováková. O dalších ženských postavách se dozvídáme z jeho memoárů *Prvních deset let*. Šlo o Libuši (Líbu) Strouhalovou, Evičku Čížkovou, doktorku Černou a stejně tak její zdravotní sestru Evu. Dále to byla Aňuta, Valdovka a v neposlední řadě zlodějka Eva Skrčená. Na základě toho, že o dalších ženách nemáme informace, budeme vycházet z tohoto jmenného seznamu.

Mluvili-li jsme výše o tom, že budeme vycházet z Freudova díla *Tři úvahy k teorii sexuality*, uveďme, že je toto dílo rozděleno do tří hlavních částí, přičemž pro nás se jeví býti užitečnou část třetí, tzn. *Proměny v pubertě*. Freud v ní totiž pojednává o tématu volby objektu, jež je pro nás nyní stěžejní.

3.3.2 Dvoufázová volba objektu

Mluví-li Freud o volbě objektu, označuje ji jakožto dvoufázovou. Již z názvu plyne skutečnost, že k ní dochází ve dvou fázích.

V období od druhého do pátého roku života dítěte mluvíme o fázi číslo jedna. Tehdy převládají sexuální cíle charakteristické „*infantilní povahou*“ (Freud, 1926, s. 62). Toto období je potlačeno tzv. (sexuální) latencí, tzn. obdobím typickým vytvářením tzv. sexuálních zábran, v jejichž popisu práce je jít proti sexuálnímu pudu v pozdějším období, tzn. bránit mu. Mimo jiné se zde buduje i „*incestní přehrada*“ (Freud, 1926), o níž Kučera (Kučera, 2017) mluví ve smyslu odstranění Oidipova komplexu, současně však na sebe onen Oidip upozorní v druhé fázi již zmíněné volby.

Právě druhá fáze pak přichází ruku v ruce s tím, jak přichází puberta – je to tato fáze, kdo „*určuje definitivní podobu sexuálního života*“ (Freud, 1926, s. 62-63). Dítě by si pravděpodobně nejraději zvolilo za *sexuální objekt* matku (nejčastěji v případě syna) či otce

(nejčastěji v případě dcery), ale právě na základě oné incestní bariéry k tomu nedojde. Vždyť přeci incest není společensky přijatelný. O tom, tedy o první fázi, jsme již ale byli důkladně seznámeni tehdy, mluvili-li jsme o Oidipově komplexu v obecné rovině, k čemuž nám posloužily jiné Freudovy práce, jako například *Otcovražda* či *Já a Ono*.

Přeci jen se zde však setkáváme s něčím novým, pro nás velice přínosným, tedy s obdobím puberty. V pubertě totiž poté následuje vymanění se z vlivu rodičů a jedinec stojí před volbou objektu. A ač člověk nemusí mít své libido fixováno incestně, i tehdy spatřujeme, že se často mladík poprvé opravdu zamiluje do ženy starší, než je on, což mu může připomenout právě jeho matku. Ostatně, Freud mluví o tom, že muži obecně často své potenciální partnerky vyhledávají na základě jejich matek. Co z toho, mimo jiné, rovněž plyne? Je-li vztah s rodiči právě v útlém věku v jakémkoliv smyslu problematický, či je-li podobně problematický vztah rodičů mezi sebou, dospělá sexuální oblast jedince tím bude negativně poznamenána. Takový člověk má pak vytvořen základ pro neurotické či sexuální poruchy (Freud, 1926).

Ani Freud však nezastává názor, že hledáme jen a pouze na základě onoho předobrazu rodiče. Podíváme-li se do práce Kučery, který Freudovy myšlenky nahlíží, zjišťujeme, že Freud přichází s termínem *jáské libido*. Na základě toho pak rozlišuje opěrnou a narcistickou volbu onoho objektu. Narcistická je silně spjata s identifikací, tzn. v tomto případě člověk vskutku hledá onen předobraz. Pokud však jde o onen druhý typ, tedy volbu opěrnou, v tomto případě by si, v Bondyho příběhu, muž mohl vyvolit obraz od své matky odlišný (Kučera, 2017). Čteme-li Freuda, jeví se nám být tyto dva typy volby od sebe zcela odděleny. Kučera (Kučera, 2017, s. 89-90) však tento poznatek zajímavě rozvíjí: „*Přitom ta údajně narcistická je současně identifikační. Ale identifikační láska není jen identifikace, je to dál láska! (...) Ale přitom se i v té opěrné volbě zažívá, že objekt se zde může stát „pramenem autority“, což si bez identifikace s objektem a jeho vyzvednutím na vzor či ideál těžko představit.*“ Rovněž zjišťujeme, že ony předobrazy jsou uloženy v nevědomí, přičemž fungují jakožto magnety s jejich přitahující silou (Kučera, 2017). Možná si to můžeme představit alespoň zčásti podobně, jako jsou spolu ve vztahu infantilní amnézie a dospělá hysterická amnézie (Freud, 1926).

3.3.3 Proud něžný a proud smyslný

Nyní, když už máme povědomí o tom, jak k dochází i k druhé fázi volby, musíme zmínit ještě jedno, a to proud něžný a proud smyslný. Ve zkratce bychom mohli říci, že něžný proud souvisí s jakýmsi uctíváním, kdežto proud smyslný by spíše souvisel se sexualitou (Kučera, 2017). Ona něha, úcta v případě proudu něžného vzniká v důsledku identifikování se s rodičem. Souvisí s tím to, když člověka obdivujeme, nasloucháme mu, když v něm máme důvěru, obáváme se toho, co si o nás kupříkladu myslí atp. Pokud jde o proud smyslný, ten pak souvisí s činnostmi, jež se zařadí pod primát genitální oblasti právě v pubertě. Mělo by dojít k setkání obou proudů. Co však tehdy, když se tak nestane? V tom případě jedinec neshledá u jediného objektu obého, tedy jak charakteristik souvisejících s proudem něžným, tak těch souvisejících s proudem smyslným (Kučera, 2017).

3.3.4 Volba u Bondyho

Konečně už můžeme přejít k tématu oné volby objektu v případě Bondyho. Pokusíme se nyní pro přehlednost věnovat již zmiňovaným ženám, které v jeho životě sehrály významnou roli, tedy ženám, o nichž máme povědomí, zvláště. Někdy se však nevyhneme tomu, abychom v případě jedné z nich odkázaly i na druhou. Není to však nic, co by nás mělo jakkoliv tížit – přeci jen o oněch ženách již máme povědomí, neb, čteme-li si tuto část práce, věřím, že již předtím jsme si přečetli Bondyho životopis, který tvoří její první část.

3.3.5 Líba

Co bychom zde z Freudových poznatků mohli využít? Zdá se, jako by snad Bondy nebyl ani tak zamilovaný do Líby samotné, jako spíše do jejího životního stylu, potažmo stylu jak jejího, tak i jejího přítele Šmerdy.

Ostatně, co to vlastně ona zamilovanost může být? Podíváme-li se do Freuda, zjišťujeme, že „*spočívá v tom, že jáské libido se přelije na objekt. (...) Pozvedá sexuální objekt na sexuální ideál.*“ (Freud, 1993, s. 291). Zajímavou se pak jeví být role onoho sexuálního ideálu, jenž Freud vykresluje jakožto jakéhosi pomocníka pro ideál Já. Jak to myslí? Sexuální ideál může na onu pomoc přicházet tehdy, je-li narcistickým uspokojením naraženo na skutečně

existující bariéry. Dochází pak k tomu, že je právě onen sexuální ideál využit za účelem uspokojit se jiným způsobem. Jedinec tedy bude milovat na druhém to, co jemu samotnému chybí, a co vnímá jakožto výhodně mít – mluvili bychom pak o volbě narcistické. Zejména u lidí neurotických se toto zdá býti významným, neb jeho ego bylo zaplněno ve veliké míře objekty, na základě čehož je onoho ideálu Já jen stěží dosaženo (Freud, 1993). Freud ono pojednání zakončuje slovy, že „*To je uzdravení, kterému zpravidla dává přednost před uzdravením analytickým.*“ (Freud, 1993, s. 291).

Zde dochází k zajímavému momentu, kdy Bondy popisuje jejich rozdílný životní standard – zatímco ona jí suchý chléb, o který se s ním dělí, on doma večerí z drahého hrnce. Nepopisuje to však s despektem, naopak, je z toho snad nadšen. Však sám mluví o tom, že na Šmerdu nežárlil, rovněž pojednává, že „*všechny spolubydlící miloval*“. Předpokládejme, že ono slovo „milovat“ zde není myšleno ve smyslu sexuálním. Ano, říká, že nejdůležitější pro něj byla skutečnost, aby Líba jeho lásku opětovala, vedle toho však rázem dodává, že pokud to nevyjde, chce se alespoň určitě stát dalším z obyvatelů zámečku. Vzpomeňme si na Bondyho slova o tom, co se u něj dělo vždy tehdy, zamiloval-li se. Tehdy přeci říkal, že zamiluje-li se, stává se z něj šílenec a vše ostatní jde stranou. Jak to, že tady však má k oné lásce k Líbě alternativu? I později v případě jiných jeho lásek budeme shledávat skutečnosti, které budou spíše blízké jeho výroku, o kterém jsme již mluvili, o tom, který se vztahoval k jeho stavům zamilování se. V tomto ohledu se zdá být vztah k Líbě odlišným, a jako by tedy spíše skutečně podporoval naši myšlenku, že více než o ni mu šlo o Slovanu a její společenství. Ke vztahu, a pravděpodobně ani k ničemu intimnímu, v tomto případě nedochází, a nakonec je Bondy Vladimírem Šmerdou ze Slovanu odejit.

Popisuje-li Bondy onen odchod, působí to, jako by pro něj skutečně mnohem bolestivější byl onen vyhazov než skutečnost, že nebude tvořit s Líbou pár. Však ono období shrnuje výstižnou větou: „*Bretonovský sen, který jsem celý rok snil a budoval, se nadobro zhroutil.*“ (Bondy, 2002, s.29). Jako by zde šlo spíše o onu identifikaci s nějakým ideálem, ideálem toho, jaký by chtěl být, a na základě toho, jak by chtěl žít, který zde v tomto případě byl André Breton, v přeneseném slova smyslu možná právě i Líba, která žila Bondyho možná vysněný život – ona žila surrealismus a byla přeci jen blíže než Breton. Celé to působí dojmem, jako by zde onu hlavní úlohu sehrával spíše než smyslův proud, proud něžný.

Bondy obdivoval Líby životní styl, to nadšení z toho, že zatímco on doma jí z drahého nádobí, ona se s ním dělí o suchý chléb. Je to jakýsi protipól toho, co on žil, toho, co mu bylo známé, a zároveň pravděpodobně ideál toho, co by žít chtěl. To, co by se stalo jednou z náplní onoho ideálu v podobě bretonovského snu, bretonovského života.

Ano, již víme, že i v lásce hraje identifikace svou roli, nicméně jak to, že pak na jejího přítele nežártil, miloval by ji skutečně v souvislosti se smyslným proudem? Pokud o tom však chceme uvažovat skutečně tak, že byl zamilován právě do Líby jako takové, skutečnost, že Šmerdu akceptoval, bychom si mohli vysvětlit na příkladu Dostojevského, jenž akceptoval milence své první ženy. Právě onen případ s Dostojevským Freud vysvětlovat *latentní homosexualitou*. O co jde? Latentní homosexualita dle Freuda úzce souvisí s tématem bisexuality. Jde o její společensky přijatelnou formu, která, v případě Dostojevského souvisí, mimo jiné, právě „*v jeho neobvykle něžném chování vůči milostným sokům*“ (Freud, 1990, s. 158). Tímto směrem bychom tedy rovněž mohli uvažovat v případě Egona Bondyho i my. Stejně tak to vidíme později v příběhu s Janou Krejcarovou i v případě Miloše Černého, alespoň v určitou chvíli Bondyho života. ‘Však si vzpomeňme – v době, kdy se Bondy spolu s přáteli věnuje otázce pašování křišťálu a nylonových punčoch, dovoluje, aby se k nim přidal právě Černý, ke kterému od Bondyho Jana často utíká, a od kterého utíká zase zpět k Bondymu. Bondy mluví o tom, že pro něj „*měl pochopení, neboť věděl, že i on je Janinou obětí.*“ (Bondy, 2002).⁹⁸ Po vzoru Freuda bychom však i toto mohli objasnit právě onou latentní homosexualitou.

Ale proč by se, bylo-li by tomu skutečně tak, zamiloval Bondy do Líby, proč se stejně tak nemohl zamilovat do Šmerdy? Zde bychom mohli využít Freudova tématu *zabránění inverzi*, kdy se v oblasti volby objektu staví jakožto překážka při výběru osoby příslušící stejnému pohlaví, jak téma toho být přitahován primárně osobou, s níž nás nespojuje příslušnost ke stejnému pohlaví. Vedle toho však, a to možná ještě silněji, stojí společnost se svým výstražným prstem naznačujícím, že inverse není zkrátka něco přijatelného. V neposlední řadě můžeme zmínit skutečnost, že chlapec jako dítě zakusil laskání ženského

⁹⁸ Necituji zde stranu, neb jde o citaci mého předchozího textu. Tzn. životopisu. Bude-li se tedy v textu objevovat podobný způsob citování, jde s největší pravděpodobností o podobný případ.

pohlaví, ať už matky či dalších ženských, kupříkladu rodinných, příslušnic, což má rovněž za následek směřování jeho volby k příslušnicím ženského pohlaví (Freud, 1926).

Líba se nám na základě dostupných informací nejeví býti podobnou jeho matce. Bondy nepopisuje její dramatickou povahu, drsné, či naopak přehnaně protektivní vztahování se k němu. Jelikož se, ve shodě se samotným Bondym, domníváme, že se v jeho případě jednalo o onen negativní Oidip, přičemž výše jsme již několikrát zmínili, že Freud spíše volí onen Oidip úplný, mohli bychom se podívat i na to, zda se Líba v něčem nepodobá jeho otci. Druhé pohlaví se zachováním vlastností toho původního. Musíme však konstatovat, že toho o ní víme opravdu málo, neb na pozadí celého jejich příběhu nám vsutku vyvstává zejména Slovanka a život v ní jako takový.

V souvislosti s Oidipovým komplexem však můžeme poukázat na to, že je Líba zadaná, stejně jako tomu bude i v mnoha dalších pozdějších případech Bondyho objektů zájmu. Je zde tedy přítomen onen trojúhelník, jehož vrcholy tvoří Bondy, Líba a Šmerda. Oni jakoby na místě rodičů, on na místě dítěte – syna. Pracovali-li bychom tedy s tím, že Bondy Líbu skutečně miloval, jak sám říká, ono kopírování původního oidipského trojúhelníku v rámci pozitivního Oidipova komplexu by bylo zřejmé.

Vycházejme tedy nyní, a vycházet z toho ostatně budeme po celou dobu naší práce, z našeho pojednání o Oidipově komplexu, jež jsme uvedli výše, a pokusme se si to představit názorněji. Bondy chce získat Líbu pro sebe, přítomen je však sok v podobě Šmerdy. Za normálních okolností by se jej měl Bondy chtít zbavit, což pravděpodobně chce-to vyčteme ze slov, že chtěl, aby jeho lásku Líba opětovala (pracujeme s hypotézou, že se o ni nechtěl dělit, která nám vyvstává na základě jeho myšlenek, jež uvádí v souvislosti se svými dalšími vztahy). Jelikož však Líbu získat nemůže (ona to nechce, nechce to ani Šmerda), jako by zde pod hrozbou pomyslného kastrovního komplexu došlo k jakémusi reaktivnímu výtvoru (Freud, 1926), kdy Bondy ke Šmerdovi chová vřelé city a nežárli na něj. Možná, že by ani nemuselo jít o reaktivní výtvor – vždyť, jak přeci víme, něžnost je běžně přítomna i ve vztahu k onomu sokovi. Nyní se nám tedy vyjevuje, že pro něj přeci jen možná byla Líba důležitější než samotná Slovanka. Slovanka tedy mohla sehrát roli v rovnici „nemohu být s Líbou, budu alespoň žít s Líbou“.

Ano, takové vysvětlení by mohlo být poměrně jednoduché. Mějme však na paměti i slova, která jsme Bondymu věnovali na téma latentní homosexuality, a rovněž slova, s jejichž pomocí jsme pojednali o, oproti jiným ženám, odlišném vztahování se k Líbě. Najednou se nám ona jednoduchost vysvětlení vzdaluje a spíše, než odpovědi se nám dostává více a více otázek.

Pozastavme se ještě nad jednou skutečností. Představa, že člověk obývá obydlí s osobou, k níž chová hluboké city, která je potažmo jeho sexuálním objektem, zároveň je však na denní bázi přítomen tomu, jak ona milovaná osoba sdílí svůj život se svým partnerem, jenž je zase, rozdíl od onoho „našeho“ člověka sexuálním objektem pro ni, nepůsobí úplně jednoduše. Díváme-li se na to pohledem zvenčí, může to na nás působit možná až masochisticky. Podobně, a vlastně dokonce ještě hůře (viděno naší optikou), na tom bude Bondy v případě Jany Krejcarové. Ponechejme si tedy téma Freudova masochismu na pasáž, která se bude věnovat Janě. Možná nazřeme na hlubší význam, který v Bondyho životě ona námi již mnohokrát zmiňovaná vina sehrávala. A možná, že nám to pomůže rozkrýt i jeho skutečný vztah k vlastní matce Magdaleně.

3.3.6 Eva Čížková

Jiným případem je Líbina nejbližší přítelkyně Eva Čížková, jíž, jak již víme, využila právě Líba k tomu, aby od sebe odvedla pozornost na ni, na Evu – ostatně o Evině pasivitě Bondy rovněž pojednává. To, v čem je tento jím popisovaný vztah odlišný od ostatních je, že nyní Bondy, alespoň dle svých slov, do Evy vůbec zamilovaný není. Žijí spolu onen *bretonovský sen* a nyní se, na rozdíl od jeho příběhu s Líbou, zdá, jako kdyby Eva byla skutečně pouhým prostředkem, jako kdyby její role v Bondyho životě, v onom zmiňovaném *snu*, byla čistě instrumentální – tzn. aby zastoupila onu roli ženy, která je pro něj v životě důležitá, potřebná v onom jeho vysněném, ideálním životním příběhu, avšak jako kdyby bylo jedno, že je to právě ona, jako kdyby mohla být zastoupena kteroukoliv jinou ženou. Podívejme se ostatně na to, jak se surrealisté, a tedy jejich hlavní představitel André Breton, na ženu jako takovou dívají: „Žena, jenž má být podle Bretona v surrealistickém umění milována a oslavována, je pak chápána jako element, který básníkovi skrze lásku umožňuje přístup ke svobodě a surreálnu. Dalším důležitým pojmem je konvulzivní krása, již chápe jako spojení stálosti a

změny a poeticky ji definujte takto: „Konvulzivní krása bude zahaleně erotická, výbušně utkvělá a příležitostně magická – anebo nebude vůbec.“ (Vaverková, 2014, s. 46). Vidíme, že téma ženy je tedy v surrealismu neopominutelné. A máme-li na mysli Bretonovu monogamii, předpokládáme, že Bondymu šlo o to, mít v životě jednu ženu, což se opakuje v průběhu jeho života takřka neustále.

Evička byla mladší než Bondy – nepatrně, ale vskutku mladší. Žila stále pod vlivem svých rodičů, kteří o ní rozhodovali. Významnou paralelu s Bondyho rodiči zde na základě nedostatku informací neshledáváme. Zprvu nám však přijde na mysl podobnost začátku jejich vztahu. Již bylo zmíněno, že dle výpovědi Bondyho syna Zbyňka se prarodiče, tzn. Bondyho rodiče, vzali pravděpodobně proto, že Magdalena na Jana čekala, když bojoval v první světové válce – a jemu pak zkrátka „přišlo hloupé si ji nevíť“ (Soukupová, 2010). Zda tedy Magdalenu tehdy miloval, to nevíme. Na rovinu si však přiznejme, že tuto podobnost taháme tzv. z paty, neb vskutku zde přílišné souvislosti nevidíme.

Budeme-li se držet Bondyho slov, a tedy toho, že Evu skutečně nemiloval, nemůžeme ani říci, že pro něj tato láska jako taková, tedy onen cit zamilování, skončily nešťastně. Na druhou stranu však nutno říci, že, neb se s ním rozešla ona, jeho ego mohlo, a dost jistě také, utrpělo. Utrpělo jeho sebevědomí (o němž ještě bude řeč). Však tehdy se chtěl přeci zabít – alespoň tak nám to ve svých memoárech prezentuje. Nedokážeme však říci, zda by chtěl svůj život ukončit „pouze“ na základě onoho rozchodu, nepřidal-li by se k tomu onen vyhazov z hlubočepského zámečku a následné zhroucení onoho *bretonovského snu*.

Zamýšlíme-li se tedy nad tím, proč ony city k ní hrál, napadá nás již zmíněné „využití“ jí, stejně jako ji vlastně, ač trochu jinak, využila Líba. Využití její pasivity. Pasivita, submise. S tím se budeme často setkávat v souvislosti přímo s osobou Bondyho, něco, co bychom ostatně mohli například rovněž vztáhnout k orálnímu charakteru (Mitchell, Black, 2022). Možná bychom však měli také pracovat s hypotézou, že k ní opravdové city choval, avšak mohl je bagatelizovat – ať už během jejich vztahů, tak poté, co se s ním rozešla, a co jeho ego utrpělo ránu. Naše myšlenky by se pak mohly ubírat podobným směrem, jako tomu bylo v našem pojednání o jeho lásce x nelásce k vlastní matce. Možná, že i zde bylo nevědomě využito obranného mechanismu pro vyrovnání se se ztrátou objektu. Stejně tak však oni city mohl bagatelizovat (možná i vytěsnit?) za účelem vyrovnání se s pro něj traumatickým (ač

nechceme termín *trauma* nadužívat, Bondy ona nevydařená zamilování, nevydařené vztahy, často jako traumata popisujeme, přičemž rovněž berme v potaz události, které následují zážitkem. V jedné pasáži svých memoárů totiž Bondy popisuje jeden ze tří nejhorších zážitků jeho života (alespoň tak o tom sám píše, vztaženo k datu sepisování knihy) – během jejich první společné noci u něj nedošlo k erekci, dle něj na základě absence citů k ní. Vypořádání se s onou pro něj zničující zkušeností tak pro něj mohlo být snadnější, racionalizoval by si to na základě absence citů. Připustil-li by si totiž eventuelně, že ji miloval, a i přesto u něj k erekci nedošlo, o to více by to pro něj bylo nesnesitelné – berme na vědomí, že i s tím, že mluví o absenci citů, říká, že to byl jeden z nejhorších zážitků. I zde bychom naše myšlenky mohly podpořit Freudovými zjištěními: „*Vědomí impotence, vlastní nemožnosti milovat následkem duševních nebo tělesných poruch, působí vysokou měrou snížení sebevědomí.*“ (Freud, 1993, s. 290).

Jakou roli zde sehrávají Eviny rodiče? Ti rodiče, kteří jejich vztahu nepřáli, a kvůli jejichž příkazu se s ním rozchází? Odpověď není příliš jednoduchá. Anebo naopak možná, že je – rodiče jakožto vyšší moc, Bondy není schopen jejich rozhodnutí sám zvrátit, není schopen zvrátit ani Evino rozhodnutí se je poslechnout – poslechnout její silné superego. Nedožíváme se však ani to, zda se o to jakkoliv pokoušel. Možná, že zde nyní byl poté pasivní právě Bondy. A jak víme, téma submise je do jisté míry jeho tématem. Možná, že se jevílo býti jednodušším jednat zkratkovitě, dětinsky (kupříkladu ona zbraň), než se k věci skutečně postavit. Onu dětinskost ostatně také v Bondyho životě vnímáme jakožto další silné téma.

Tato analýza se nám tak prozatím nezdá být příliš zajímavá – možná proto, že přirozeně prahneme po senzaci, které se nám nyní nedostává, a po které bychom ostatně asi ani příliš prahnout neměli. Přínosnější však pro nás možná bude v další části naší práce zaměřené na superego.

3.3.7 Jana Krejcarová

Do hry se nyní dostává jeho femme fatale Jana Krejcarová. Po prostudování jejich společného příběhu je nám jasné, že jejich vztah by vydal na samostatnou práci. Rovněž se nám spíše jeví býti vhodné zařadit analýzu jejich příběhu až k samotnému konci, aby lépe

vynikl. Bondy si však v průběhu let, kdy se s Janou vídá, a průběžně zase nevídá, volí další ženy, které jsou jí podobné, a do vztahu s nimiž Jana zasahuje, tedy se pokusu o analýzu jejich příběhu věnujme už nyní, přičemž do toho vtáhneme právě ony ženy, se kterými se vídal i v době, kdy jej Jana odmítala. Tyto ženy se totiž, alespoň tak se to jeví nám, primárně staly součástí příběhu Egona Bondyho a Jany Krejcarové, respektive staly se jakýmsi podpříběhy v onom hlavním příběhu Jana-Egon.

Zatímco příběhy ostatních žen, se kterými se Bondy stýkal, a o nichž máme informace, v této části připomínáme blíže, věříme, že jeho příběh s Janou Krejcarovou je natolik výrazný, že nám v paměti dozajista utkvěl. Druhým faktorem, proč jej zde budeme analyzovat bez tolik obsáhlého připomenutí jej je právě důvod, jenž spočívá v jeho rozsáhlosti – věřím, že v první části práce jsme se mu věnovali dostatečně. Vycházíme zde tedy opět důrazně ze skutečností, o nichž pojednáváme v sestaveném životopisu.

Již na začátku můžeme říci, že po nastudování jejich styku spatřujeme výraznou podobnost s Bondyho matkou Magdalenou. Víme, že mluví-li Bondy o jeho vztahu k matce, používá výraz *ambivalentní*. Připomeňme výše zmíněné pojednání i tom, jak jej k sobě opičí láskou tiskla, přičemž v hysterických stavech tomu bylo naopak. Právě onen ambivalentní vztah vidíme i v případě Egona Bondyho k Janě. Vodseďálek se zmiňuje o tom, že díky, respektive asi kvůli, Janě Bondy zjišťuje význam spojení *ambivalentní touha*. Doslova říká, že Bondy „nemohl být s Honzou, avšak nemohl být bez ní. Chtěl být i nebýt současně.“ (Vodseďálek, 2000, s. 17). Slovo ambivalence používá v tomto spojení, jak již víme, i Martin Machovec – dle něj Bondy k Janě pociťoval lásku, která však byla provázena a sdílena s onou ambivalencí. Jako by se snad jejich slova dala vztáhnout i na onu vlastní matku Magdalenu. Bondy dle svých slov k matce neměl vřelý vztah, možná, že ji skutečně vnímal jakožto sokyni na cestě k otci, což mohlo být doopravdy dáno jejím rozpolceným vztahováním se k synovi, které jej činilo býti nejistým. Z Freudovy práce (Freud, 1926) však již víme, že současně bývá v takovém případě k sokovi přítomen i vztah vřelý. Jistě cítíme, že ona ambivalence je v tom skutečně značně cítit. Chtělo by se až říci „nenávidím, ale současně miluji“. A jak víme, miluje-li Bondy, stává se láska ústředním tématem jeho života a jako by snad ani nic jiného nebylo. Takže zatímco v případě zamilování se do Líby opouští střední školu, v případě seznámení se s Janou a zamilování se do ní předčasně končí školu vysokou.

Podobně jako v případě Líby, ale vlastně i Evičky (ač tam šlo pravděpodobně o city předstírané, alespoň tak nám to Bondy objasňuje) se i v případě Jany brzy vyznává ze svých citů. Nicméně příběh s Janou je přeci jen odlišný – více zkrátka kopíruje onen ambivalentní vztah k jeho matce.

Znovu – uvažujme opět tím možným směrem, že chtěl být jakožto dítě od své matky vytržen. Tehdy měl pravděpodobně jedinou osobu, která to pro něj mohla udělat, což byl otec Jan. Ten však nebyl příliš silný, nebylo to vskutku silné superego (čemuž se budeme tedy věnovat později – nyní do toho příliš nezabředávejme, abychom nezpůsobili zmatek a nesrozumitelnost textu, tedy potažmo našich myšlenek). I v případě Jany je Bondy příliš slabý na to, aby se jí sám vytrhl. Nedokáže se jí ubránit. Zároveň nenabýváme dojmu, že by v jeho okolí byl někdo, kdo by mu od ní mohl pomoci. Paralela s dětstvím. Do toho si uvědomme, jak ho k sobě Jana přitahovala, stejně tak jak mu vždy na chvíli zmizela ze života, jako by rychle spálila most, avšak neváhala jej znovu postavit a znovu k sobě vždy dokázala Bondyho přilákat. A on se nedokázal ubránit. Jak to připomíná onen magnet, o němž mluvil ve své práci Kučera (Kučera, 2017), a o němž pojednáváme výše: „(...) zjišťujeme, že ony předobrazy jsou uloženy v nevědomí, přičemž fungují jakožto magnety s jejich přitahující silou.“ Jako by to byl vskutku ten původní obraz matky, který je uchován v jeho mysli, a který jako onen magnet přitahuje podobné obrazy žen-i zde si můžeme připomenout paralelu související s dětskou amnézií a amnézií hysterickou. Jakoby právě ten původní obraz matky, jenž je uchován uvnitř něj, k sobě Janu takto táhl, tzn. Bondy se jí nechal cloumat a těžko se bránil, tzn. stěží se Jany ubránil. Snažili-li jsme se již několikrát zachovat možné rozpory a vyhnout se uvažování pouze jedním směrem, můžeme si nyní klást otázku: Chtěl se však skutečně ubránit?

V případě Jany Krejcarové vidíme hned řadu trojúhelníkových vztahů v souvislosti s Oidipovým komplexem. Ať už šlo kupříkladu potenciálně o Zbyňka Havlíčka, Vladimíra Boudníka či Miloše Černého. Ostatně už tehdy, když se Bondy s Janou seznámil, rozváděla se, tzn. stále ještě byla vdaná, měla manžela. Zajímavé je zde vztahování se Bondyho ke zmíněným mužům. V případě Havlíčka nebyly ze strany Bondyho přítomny sympatie. Pokud jde o Boudníka, ač s ním a s Hrabalem tvořil přátelské trio (trojúhelník), na základě Boudníkových dopisů zjišťujeme, že jej Bondy, alespoň dle slov Boudníka, ponižoval.

Pokud jde o Miloše Černého, víme, že na něj Bondy tzv. donášel státní bezpečnosti. Vedle toho jsme již výše i v jeho případě pracovali i s možnou latentní homosexualitou – zase jako kdyby zde byla kupříkladu v tomto případě přítomna jakási ambivalence, stejně, jako tomu bylo kupříkladu v případě Boudníka. Tyto informace však více využijeme v našem následujícím pojednání souvisejícím s Freudovým topografickým modelem – spatřujeme zde totiž téma role Bondyho ega.

Studujeme-li jejich vztah, zdá se, jako by se nám některé skutečnosti brzy vyjevily. Tak kupříkladu téma Bondyho submise. Mluví o tom, jak už s ní být nechtěl (skutečně tomu tak ale bylo?), přesto za ní vždy znovu a znovu šel. Mohl se chtít věnovat už jiným věcem, či jiným ženám, z řádků to na nás snad působí až dojmem, jako by se pro onen život bez Jany nadchl – vrátila-li se však Jana, vždy všeho zanechal a šel za ní, šel s ní. Nejlépe si to představíme na jeho námi již zmíněném citátu: „...a pokusil jsem se utéct domů. Kolikrát jsem to udělal, tolikrát vzápětí Honza pro mne taxíkem přijela a autoritativně nebo s prosíkem si mne znova odvezla. Nikdy jsem nebyl s to se vzepřít. Říkal jsem si, že ji už přece nemiluji, ale šel jsem za ní jako tele na porážku. A znovu začínalo bláznění bez konce a vydražďování bez konce. Byl jsem příliš hrdý, abych na ni šel s prosíkem, a příliš citlivý, než abych to flirtování nejhrubšího zrna snášel s klidem. Nakonec jsem reagoval zmatečně a neuroticky. Byl jsem prostě přetažený.“ (Bondy, 2002, s. 38). Vidíme, jak se Bondy opravdově vylívá ze svých submisivních, pasivních činů, vše však nakonec shazuje větou „byl jsem prostě přetažený.“ Bondy doslova používá spojení „ona si mne odvezla“. Ostatně, celé to působí, jako by si pro zlobivého syna přijížděla jeho vlastní matka a odvážela si ho s sebou. Od Machovce víme, že byl z jeho strany k Janě přítomen strach. Byla pro něj snad jakousi autoritou? Žena jakožto božská autorita, žena postavena na piedestal. Poslouchal ji tak, jak poslouchá hodný syn svou matku. A vzmůže-li se vzepřít se, je matkou následně potrestán dalšími a dalšími akty (nucených) návratů k ní.

Celé to působí, jako by snad cítil vinu, když se Janě snažil ubránit, a o to více jí vždy znovu a znovu podlehl. A znovu se jí nechal cloumat víc a víc. Jako by si za to, že se chtěl vzepřít, zasloužil právě onen trest, jako by tím sytil potřebu trestu. Naše úvahy můžeme podepřít i příběhem Angely s její matkou, o němž se pojednává v knize *Freud a po Freudovi*. Angela měla negativní vztah s matkou, matka na ni v dětství neustále křičela a Angelu její chování

děsilo. Dívka si tehdy byla jista tím, že je to právě ona sama, kdo je vina tím, že zapříčinila ono matčino chování na základě toho, jak chybuje v pomáhání v domácnosti. V Angely příběhu sice není zmiňována ambivalence, tato část příběhu by však mohla být podobná tomu Bondymu (Mitchell, Black, 2022).

Ostatně, téma viny a trestu je oblastí, kdy se dostáváme k Freudovi a jeho pojetí masochismu. K masochismu, o němž jsme se již letmo zmiňovali. Sigmund Freud rozlišuje tři typy masochismu, přičemž nás seznamuje s masochismem 1. erogenním, tzv. primárním, 2. femininním a za 3. morálním (Kučera, 2017). Právě typ třetí, tedy morální, nejvíce odpovídá příběhu Egona Bondyho, uvažovali-li bychom o tom, že se v jeho případě o masochismus jedná. V jeho základu je totiž onen nevědomý pocit viny, tzn. potřeba trestu, která úzce souvisí právě s Oidipovým komplexem, jak o tom uvažujeme ve vztahu k Bondyho osobě (Kučera, 2017).

Ony důvody toho, proč se Bondy Janou nechal neustále cloumat, poslouchal ji a běhal tak, jak ona pískala, jsme se pokusily vysvětlit na základě Freudovy psychoanalýzy. Nenabízela by se však na naši otázku odpověď snazší? Nemohl mít zkrátka „pouze“ obavy z toho, aby si Jana, jejíž osobnost i povaha byly skutečně nevyzpytatelné, neposlechl-li by ji, něco udělala, tzn. kupříkladu by si chtěla sáhnout na život tak, jak si na něj chtěl ostatně pravděpodobně několikrát sáhnout i sám Bondy? Mohl být přítomen i soucit s ní?

Mějme na paměti ovšem rovněž skutečnost, že měl Bondy (avšak nelze to skutečně potvrdit, tedy nemůžeme si tím být jisti, neb i kupříkladu jeho blízcí to negují) na Krejcarovou podávat výpověď na státní bezpečnosti (pokud by tomu tak však skutečně bylo, nebyla by to v něčem ambivalence podobná té v případě Černého?). Proč by ji na jednu strachu chránil, vlastně chránil ji před ní samou, a na druhou stranu jí de facto ubližoval? Mohlo v tom hrát roli jeho ego, které se hlásilo o slovo, když nebyla Jana, jakési superego („velký Druhý“) poblíž? Ego, které sebou nechtělo nechat pouze submisivně cloumat, a které se chtělo „očistit“ od oné Bondyho submise tím, že bylo také činné? A objevila-li se opět Jana, tzn. byla-li zde opět fyzicky přítomna, bezbranné ego šlo opět do pozadí a Bondy následoval to, co po něm jeho superego (tzn. Jana) chtělo. Rovněž berme v potaz onen strach Bondyho z Jany, o němž mluvil doktor Martin Machovec. Ať tak, nebo tak, ať už soucit, vina, nebo strach, můžeme soudit, že pro něj Jana skutečně byla oním „velkým Druhým“, silným superegem, které

zašlapávalo jeho ego, jenž se pod vlivem onoho superega stávalo skutečně bezbranným. Podrobněji to rozebereme později.

Sledujeme-li Bondyho chování a jednání tehdy, je-li zamilován, můžeme uvažovat nad tím, že ani jedno není zcela běžné. Ano, dozajista je otázkou, co je to to běžné, k dispozici nemáme ostatně přeci kupříkladu ani nějakou statistickou normu chování zamilovaných. Předpokládejme ale, že zkratka není běžné a zrovna nejčastější, nejtypičtější, aby, zamiluje-li se člověk, končil školní docházku, tzn. zanechával jak školy střední, tak i školy vysoké, aby se chtěl tehdy, jsou-li jeho city neopětované, skutečně zabít. Ostatně, jak víme, v případě Bondyho nemuselo jít ani o city skutečné. Však si vzpomeňme na Evičku Čížkovou – v jejím případě mluvil o předstíraných citech k ní, a přesto se tehdy, když se s ním rozešla, chtěl zastřelit. Jako by láska v Bondyho životě byla tím nejdůležitějším, tím, co jediné má smysl, tím prvním a posledním, pro co stojí za to spálit všechny ostatní mosty.

Ano, takové vysvětlení by nám možná mohlo postačit tehdy, neznali-li bychom kontext Bondyho života. Jelikož s ním však jsme do jisté míry seznámeni, pochopitelně si s tímto objasněním nevystačíme. Přemýšlíme nad tím, že se nám jeho chování opět zdá infantilní, že jeho jednání působí zkratkovitě, přehnaně, tak, jako tomu bylo i v dalších případech v jeho životě. Opět je to ono přerostlé dítě Bondy.

Zároveň však soudíme, jako by snad ono zamilování se, ony ženy, jako by snad nebyly tím nejlepším, co jej v životě potkalo, ale tím nejhorším, jakousi katastrofou – ostatně i konce vztahů (dojde-li k onomu vztahu vůbec) pro Bondyho, tak, jak to on popisuje, katastroficky dopadají. Nejen v případě Jany, ale i v případě dalších jeho „zamilování se“ bychom tedy mohli uvažovat nad voláním superega, jemuž podléhá, jemuž je podřízen a nad nímž nemá on (tzn. jeho ego) moc. Případ s Evičkou Čížkovou bychom si poté snad mohli vysvětlovat podobně, jako tomu bylo v případě údajného donášení na Janu – jeho ego se vzchopilo, chtělo se očistit od té hrůzy, že se s ním Eva, do které přitom ani nebyl zamilován, rozchází, navíc na příkaz svých rodičů. A jak chtělo ono Bondyho ego ono očistění se uskutečnit? Tak, jak to Bondymu bylo blízké – zkratkovitě.

Již mnohokrát mnou bylo použito slovo *submise*. Bondy se skutečně pravděpodobně v této oblasti choval submisivně, a pokud vynaložil úsilí utéct, vždy byl vržen zpět. Jak víme, *submise* se pojí s orálním charakterem, o němž pojednává sám Freud (Mitchell, Black,

2022). Mohli bychom tedy v případě Bondyho mluvit o orální fixaci, která má za důsledek právě orální charakter? Dle našeho mínění, jež vyvstává z informací nám dostupným, ano. Jak již název napovídá, onen typ fixace, potažmo tedy charakteru, se váže k orálnímu období, tzn. k prvnímu období ve Freudově teorii psychosexuálního vývoje. Je to fáze vývoje člověka, v němž se navazuje, tzn. vzniká pouto mezi matkou a dítětem. Pokud je onen vztah navázán a je bezpečný, pocítuje kojeneček na základě něj vztah jistý a bezpečný (Thorová, 2015). V opačném případě je dítě nejisté a úzkostlivé – k tomu pak dochází v případech, mezi něž se řadí právě i „úzkostná a nejistá matka“ (Thorová, 2015, s. 276). Zde se pojednává o něčem, o čemž by Bowlby mluvil právě jakožto o attachmentu. Vidíme tedy nyní, že po nynějším poznání můžeme bezpečně naše původní úvodní pojednání o attachmentu nahradit tímto pro Freuda bližším charakterizováním. Mluvili-li jsme tedy o tom, že attachment a bezpečná vazba nebyly pravděpodobně v případě Bondyho a jeho matky utvořeny, mluvíme o tom tedy i nyní. Na základě toho tedy můžeme poukázat na jednu z dalších možných příčin Bondyho submise, zejména tedy submise ve vztahu s Janou a k Janě. A jak je vlastně onen orální charakter charakterizován? Člověk, který je v tomto období fixován, stává se později člověkem, jenž prahne po nadměrné pozornosti, dožaduje se rovněž nadměrné péče o vlastní osobu ze strany druhých. Z toho plyne, že takový člověk je na druhých závislým a sám o sobě není samostatným. Poznáváme v tom Bondyho? Dozajista ano. Po pozornosti prahl odjakživa, minimálně od školních let, a dostávalo se mu jí ve velké míře poté zejména v prostředí undergroundu, opominout nesmíme ani pravděpodobně jeho působení v Bratislavě, tzn. mezi tamější společností, v níž se nacházel, a která o něj de facto i pečovala, co se týče ukojení základních životních potřeb, vedle toho i těch potřeb v Maslowově pyramidě výše. Ano, dozajista se mu jí v určitých fázích dostávalo i ze strany žen, často se mu jí však nedostávalo v takové míře, kterou by si přál. Oné nadměrné péči se ještě budeme rovněž věnovat, nicméně najde ji kupříkladu jak kupříkladu v osobě doktorky Černé, tak zejména v postavě Julie. Avšak musíme zmínit i hyperprotektivnost ze strany jeho otce – ač ji na jednu stranu Bondy odmítal, na stranu druhou pro něj byla jistotou, ke které se v nepříznivých chvílích vždy uchýlil. O tom, že nebyl samostatný, se zmiňují jeho přátelé – za všechny jmenujme výrok Radima Vašinky: „Fakt je, že ze sebe dělá kolikrát takové malé dítě, které neumí spoustu věcí udělat. Člověk se divil kolikrát, že si dovede zapálit cigaretu, že na to nemá sjednaný svoje lidi.“ (Biubó,

2000). Dále se dozvídáme, že „*ústa u těchto osob zůstávají hlavní erotogenní zónou, což se může projevat i v sexuální životě, dosahují slasti prostřednictvím cigaret, pitím alkoholu, gurmánstvím, čímž se snaží přebít úzkost vzniklou v raném dětství.*“ (Thorová, 2015, s. 276). To, že Bondy holdoval alkoholu, víme. To, že k onomu až alkoholickému období došlo v roce 1951 po jednom z rozchodů s Janou, víme také. Ostatně alkohol byl, jak on říká, „*pracovní metodou*“, rozvádí svá setkání s antabusem a tak podobně. Jako by nahradil submisi ve vztahu k Janě právě oním nadměrným popíjením. Co se týče cigaret, nezapomeňme, že jedna taková se mu stala osudnou.

3.3.8 Doktorka Černá

MUDr. Černá je Bondyho lékařkou, mimo jiné je spolu pojí téma východní filosofie, o němž oba projevují veliký zájem. Ač zprvu Bondy popisuje, že s ní chtěl „být“, v následujících řádcích projevuje vděk Bohu, že jej „*uchránil toho, abych s ní měl poměr*“ (Bondy, 2002, s. 36). Černá Bondyho po stránce milenecké odmítá, jejím partnerem se stává jeho přítel Konstantin. I ona je komplikovaná, muži to s ní vskutku nemají jednoduché. Příliš toho o ní však nevíme. Ze základních informací usuzujeme, že je starší než Bondy. Rovněž víme, že je často ve vztazích s muži, tedy opět můžeme přemýšlet o trojúhelníkovém Oidipu. Nicméně ač s ní Bondy chce navázat vztah, ona jej ihned odmítá, a tedy mezi nimi nedochází ani k ničemu milostnému. Můžeme uvažovat o tom, zda je pro něj lékařčino odmítnutí doopravdy tak jednoduché, jak by se mohlo z jeho psaní zdát, či zda jej opět pouze nebagatelizuje. Bondy má tendence vypisovat se ze svých nevydařených vztahů a z odmítnutí ženami. Zde však jednoduše píše, že jej odmítla a jako kdyby to tím pro něj haslo. Dále se spolu stýkají, ovšem pouze na přátelské bázi.

Není to příběh v něčem podobný i Líbě? V případě Líby chtěl být buď s ní (což popisoval jakožto zásadní), vedle toho však ihned věděl, že nevyjde-li mu tento vztah, chce alespoň určitě zůstat součástí společenství Slovanky. Nemohlo tedy jít i případně v případě doktorky Černé o to být zkrátka v její přítomnosti, ať už to znamenalo cokoliv? Jako by se nám zdálo, že Bondy nedokáže navázat vztah, respektive kontakt, se ženou z počátku jinak než skrze zamilování se do ní, případně do vyřčení jí svých citů k ní.

Zajímavý je fakt, že se Černá přátelí i s Bondyho otcem. O nějaké žárlivosti ke svému otci se Bondy nezmiňuje. Mluvili-li jsme v případě Líby o tom, že na Šmerdu nežárlil a vysvětlovali jsme to latentní homosexualitou, uvažovali bychom i v případě Bondyho vztahu k otci obdobně? Možná, že by s tím mohl souviset negativní Oidip, vždyť víme, že o desítky let později se Bondymu skutečně zdá sen o tom, že měl pohlavní styk právě se svým otcem a přikládá rovněž pojednání o tom, že homosexualita však nikdy nebyla a není jeho tématem. Možná však, jednodušeji, že je láska k Černé natolik desexualizovaná a vskutku na přátelské (rodičovské?) bázi, že téma žárlivosti nepřipadá v úvahu. Avšak jak víme, žárlit můžeme i na přátele, na to, když je v blízkosti našich přátel, ale i rodinných příslušníků, někdo jiný. Opusťme však toto téma a nezabředávejme do přílišných úvah, jelikož oporu pro ně v dostupných informacích, zejména na základě nedostatku informací jako takových, nenalzáme.

Co o doktorce dále víme je to, že se po jejím rozvodu stěhuje do pronájmu ke stejným lidem, u nichž bydleli i Fišerovi, přátelí se tedy právě s Bondyho otcem, uklízí u nich doma, společně vaří. Jako by ono prázdné místo ženy u Fišerů v Podolí bylo „nahrazeno“. Vidíme, že se o Bondyho, ale právě i o jeho otce Jana, lékařka stará, mateřsky o ně pečuje. Rozvést tak nemůžeme ani své úvahy o tom, zda Bondy žárlil na lékařčiny další partnery, potažmo například Gottlieba, který jim ji „odvádí“, který jim odvádí onu jako kdyby nalezenou, v jistém ohledu tedy mateřsky pečující, postavu.

Mimo to však Černá sehrává další zásadní roli v Bondyho životě. Se svým novým partnerem (nemáme tedy na mysli onoho Konstantina – Černá pravděpodobně v partnerských vztazích není příliš stálá, jak se mezi řádky můžeme dočíst) Bondymu vnukne myšlenku složení maturity, k čemuž jej ke všemu osobně pohání, stejně tak jako tomu bylo v případě následujícího vysokoškolského studia. Doktorka tedy přijde s myšlenkou, Bondy ji přijímá, akceptuje, možná, že mu ale skutečně onen nápad připadá jako dobrý. Co však více – nejen, že přichází s myšlenkou, Černá skutečně vše zařizuje i po organizační stránce. Ano, vidíme, že je Bondy, dospělý jedinec, „voděn za ručičku“, Černá za něj myslí, rovněž za něj vše zařizuje. Tak, jako to často dělá matka, mateřská postava, v případě malých dětí. Tak, jak to sice možná nedělala matka Magdalena, tak, jak to ale v mnoha případech dělal otec Jan (viz. uvolnění z tělocviku, „modrá knížka“ atd.). Zatímco Jan Fišer však za syna řešil

pravděpodobně především potíže, které už vznikly, doktorka Černá přichází s nápady, kam by se Bondy z bodu, ve kterém se nachází, mohl posunout dál.

Biologická matka Bondymu dala život (možná raději řekněme Fišerovi – Bondymu dal život spíše právě Zbyněk Fišer), doktorka Černá mu jeho život zachraňuje. Alespoň tak to Bondy popisuje. Přijíždí za ním, na jeho žádost, do zaměstnání a zachraňuje jej před zastřelením se z jednoho z jeho následujících nevydařených vztahů. Další z paralel, které můžeme nacházet.

Jisté podobnosti s onou mateřskou postavou, již Bondy hledá, zde tedy nalézt můžeme. Respektive spíše můžeme říci, že v případě doktorky shledáváme jisté možné charakteristiky, které by ona „matka“ měla mít. Co se však s jejich přátelských vztahem dělo dál, to už nevíme. Nevíme ani to, zda ještě doktorka někdy nějak v jeho životě figurovala. Poslední zmínky o ní můžeme nalézt právě v jeho memoárech, dále už se o ní nedozvídáme nic. Otázkou, která tak zůstává nezodpověděna, je to, jak Bondy snášel, že se o doktorku musel s někým dělit. Jak uvidíme dál, předpokládáme, že byl Bondy spíše spokojený tehdy, když byla pozornost směřována výhradně na něj (a jak to souvisí i s orálním charakterem).

3.3.9 Aňuta

Čtete-li si Bondyho řádky o jeho vztahu s Aňutou, napadá nás, že spíše, než že by šlo v tomto případě Bondymu o nalezení mateřské postavy, jde mu možná o nalezení náhrady za Janu Krejcarovou jako takovou. Jak už víme, s Aňutou byl totiž seznámen právě skrze Janu. I Aňuta, stejně jako v tu dobu Krejcarová, byla ubytována v, dnešní terminologií bychom asi řekli, azylovém domě pro ženy s dětmi. Bondy ji popisoval jakožto ženu komunistického smýšlení, „*proletářskou, trochu cáknutou, a proto pořád osudem bitou ženskou, upřímnou a naivní, matkou šesti dětí (...). Na něž jí nikdo neplatil alimenty.*“ (Bondy, 2002, s. 83). Ony děti však byly převážně umístěné v zařízeních (Bondy, 2002).

Bondy mluví o tom, že jejich vztah byl milostný – v tomto případě byl tedy jak fyzický, tak obsahoval i city, neb, jak Bondy píše, choval k ní opravdové city, činila jej vskutku šťastným. Více o jejich vztahu však nevíme, těžko proto budeme usuzovat, čím jej činila tak šťastným. Mohlo to být kupříkladu právě tím, že neměl sice Janu fyzicky, měl však jakousi

její částečnou, tzn. postačující, kopii? A možná ke všemu takovou, která mu nečinila tak velká trápení, jako Jana – to však ale pouze spekulujeme. Aňuta mohla být onou náhražkou podobnou chováním i životním stylem. Ostatně již jednou jsme se o náhradě zmiňovali. Tehdy jí byla Evička Čížková, která mu měla v jeho bretonovském snu (jehož součástí tedy pravděpodobně bylo i to mít jednu ženu) zaplnit místo po Líbě. Evička však osobnostně pravděpodobně nebyla podobná Líbě tolik, jako Aňuta Janě. Stejně tak zatímco vidíme, že v případě Aňuty Bondy mluví o citech, v případě Evičky naopak o jejich absenci k ní. Aňuta se tak oproti Evičce jeví býti náhradnicí „kvalitnější“. Možná ale, že zatímco Evička přišla na začátku jeho života týkajícího se zkušenostmi se ženami, rovněž byla jeho první sexuální partnerkou, a stejně tak víme, že to byla ona, kdo jejich vztah ukončil, jeho sebevědomí (o němž ještě bude řeč nesčetněkrát) zkrátka utrpělo, a tak mohl ony skutečné city k ní, jak jsme již řekli, bagatelizovat, stejně tak by to souviselo s jeho tehdejší impotencí při pokusu o první milování se s ní. V době, kdy se stýkal s Aňutou byl však už v oblasti lásky mužem poměrně zkušeným a rovněž nebyl odmítnutým, tedy bagatelizace nebylo pravděpodobně potřeba.

Docházíme tak nyní k tomu, že nelze jednoduše říci, která žena pro něj byla cennějším náhradníkem. Zajímavé je totiž skutečnost, že to, že Bondy tvoří s Aňutou pár, nicméně nebylo po chuti Janě Krejcarové, která jej od Aňuty majetnický vytrhla. Jako kdyby byl Bondy hračkou, se kterou si Jana může dělat, co chce. Ostatně, mohla – Bondy jí to totiž dovoloval. Opět se jí nechal vláčet, i přes to, že byl s Aňutou, dle svých slov, šťastný. Znovu jako kdybychom viděli onen strach, o kterém jsme již mluvili. Přichází autorita (Jana) a Bondy se nemůže bránit. Možná, že ta vina, která by přišla poté, co by s ní nešel, jako kdyby snad pro něj byla děsivější představou než to, že přijde o ono štěstí. Jistě, mohli bychom zde zachovat rozpor a přemýšlet i tím směrem, že ač s Aňutou byl šťastný, s Janou byl přeci jen šťastnější. A tak jako kdyby štěstí vyměnil za ještě větší štěstí. Stejně tak by se naše myšlenky však mohly znovu ubírat směrem, že se mohl bát toho, že by si Jana něco udělala, a tak pod touto hrozbou Aňutu opustil.

Co dále víme je to, že s Aňutou Bondyho dále pojilo celoživotní přátelské pouto.

3.3.10 Eva – zdravotní sestra

Další žena, v jejímž a Bondyho vztahu můžeme vidět reprodukcího se Oidipa, tzn. onen trojúhelník, byla zdravotní sestra od doktorky Černé. Na tomto případě vidíme rovněž to, jak se Bondy odmítal o objekt svého zájmu dělit s někým jiným. Dokonce tomu zde bylo přeci tak, že jako první si na něj myslela Eva, ne on na ni. Ač mohlo Bondyho sebevědomí důvodem, kvůli němuž se s ním rozešla, utrpět, na druhou stranu pravděpodobně v celkovém měřítku mohly být ony šrámy zahlazeny skutečností, že se do něj zamilovala. V tomto ohledu tedy pro něj byla ženou zásadní: „(...) *to, že se do mne Eva zamilovala, bylo novou zkušeností. Byl jsem tehdy přesvědčen, že ženské nikdy nikoho nemilují, a nejsou s to se zamilovat, a jestliže už některá náhodou ano, tak tedy určitě nikdy ne do mne. Nebýt Julie, byl bych si to bezpečně myslel dodnes.*“ (Bondy, 2022, s. 85).

Freud se k tématu sebevědomí v souvislosti se zamilovaností, respektive tím být milován a tím milovat, pochopitelně vyjadřuje: (...) *v milostném životě nebyť milován sebevědomí snižuje, být milován zvyšuje.* (Freud, 1993, s. 289). Vedle toho neopomine dodat, „(...) *že být milován představuje cíl uspokojení narcistické volby objektu.*“ (Freud, 1993, s. 289). To by mohlo podpořit naše myšlenky. Bylo-li by tomu skutečně tak, že by až ze strany Evy cítil, že ho skutečně miluje, jeho sebevědomí by bylo vyšší. O co hlouběji pak muselo spadnout, když jejich vztah ukončila. Nebo mohlo dojít k právě částečné neutralizaci tím, že jej ale předtím skutečně milovala, což pro něj bylo nové?

Vraťme se ale nyní k tomu, jak to, že onen pocit Bondy poznává až s touto ženou? Tedy onu zkušenost, že jej konečně někdo miluje. Doposud jsme totiž měli pocit, že ony city k němu chovaly i ženy další – kupříkladu Aňuta či Evička Čížková. A vlastně i Jana. Je možné, že Bondyho řádky mohlo ovlivnit jeho duševní rozpoložení, a tak tedy, když psal o oné nově nabyté zkušenosti se zdravotní sestrou, v tomto ohledu podobné zkušenosti z předchozích vztahů mohl bagatelizovat. Podobně, jako tomu bylo tehdy, když mluvil doktor Martin Machovec o tom, že Bondy, pravděpodobně pod vlivem deprese, ke konci života proškrtával své práce, mohli bychom uvažovat nad tím, že Bondyho řádky mohlo ovlivnit jeho duševní rozpoložení, a tak tedy, když psal o oné nově nabyté zkušenosti se zdravotní sestrou, v tomto ohledu podobné zkušenosti z předchozích vztahů mohl bagatelizovat, vynechat. Méně

pravděpodobné se nám to ale bude zdát poté, co si uvědomíme, že své memoáry napsal během 7 dnů v době přestávek v zaměstnání.

Vedle toho však rovněž berme jako validní jeho možné pocity z toho, že jej předchozí ženy nemilovaly. Jak pak ale naložit s tím, že ke vztahu s Evou došlo roku 1956, zatímco už v souvislostmi s rokem 1953 mluví o tom, že se s Krejcarovou „*milovali jako zamilovaní*“ (Bondy, 2002, s. 66). Ano, budeme-li na to nahlížet doslovně, Bondy neříká, že byli zamilovaní. Respektive ano, mluví o tom, že on do ní byl „*skutečně zamilovaný*“. Pojednává-li o roce 1951, v souvislosti se Šluknovem mluví o tom, že mu Jana vyznává své city, že mu říká, že jej miluje (nevíme pokolikáté tomu tak bylo). Nedivili bychom se však pravděpodobně, kdyby její city Bondy nemusel považovat za skutečné, pođivali-li bychom se znovu na to, co s ní vše zažíval a co vše mu ona činila. Kdo ví?

3.3.11 Valdovka

Další z jeho žen byla Valdovka, se kterou se seznámil v období krátce předcházející Silvestru roku 1956. I v jejím případě můžeme vidět ony trojúhelníky reprodukcí Oidipa. Ostatně dokonce nejen jednoho, nýbrž hned několik. Ten první by byl dozajista s jejím manželem Valdou (se kterým se sice rozváděli, ale stejně spolu pak zase byli). Další se nám zjevují v případě pana Karla, rozhodně také s Konstantinem, rovněž s mužem, kterého si Valdovka najde v době, kdy se s Bondym znovu dávají dohromady. Uznejme však, že pravděpodobně v jejím období s Karlem s ní Bondy ještě nebyl. Jsme si však jistí, že co se týče manžela a dalších, o oněch trojúhelnících mluvit můžeme.

Přemýšlíme-li o Bondyho sebevědomí, jeví se nám, že v průběhu tohoto vztahu bylo posilováno, tzn. stupňováno. Bondy totiž mluví o tom, že nejen, že ji miloval on, milovala jej prý i ona. Pro něj je to tedy další ze zkušeností s tím, že jej žena miluje, respektive s tím, že on to tak cítí. Vztah působí idylicky – opět ji stěhuje do Podolí, vedle toho však zvažují svatbu a přiznání otcovství jejímu synkovi (tento chlapec však nebyl skutečným biologickým Bondyho synem). Zajímavé je, že i Valdovka, stejně jako byla předtím Aňuta, je spojena s Janou. Zatímco s Aňutou si Jana byla jaksí na rovni, co se týče jejich sociální situace, Valdovka je v hierarchii výše, neb je Janinou zaměstnavatelkou, tedy Jana je uklízečkou v domácnosti Valdových. A rovněž i v případě Valdovky nacházíme s Janou podobnosti –

až manické zapálení se pro věc související s jejím téměř pravidelným nedokončením. Ono fantazírování (stejně jako tomu bylo v případě Jany) o zisku velkého finančního obnosu bez toho, aniž by se museli předřít.

A tady opět přichází Krejcarová na scénu s tím, že chce Bondymu štěstí překazit, respektive chce jej opět získat pro sebe. Krejcarové se však nyní nedaří si jej majetnický odvést, jako tomu bylo v případech minulých, například v případě Aňuty. Jak to, že však nyní Valdovku pro Janu neopouští? Možná to v nás může snižovat představu o tom, že Janu vždy poslechl a vrátil se k ní pod hrozbou toho, že by si mohla něco udělat. Možná, přemýšleli-li bychom opět v souvislosti s masochismem, že se nyní jako větší potenciální provinění se jevilo opustit Valdovku a její malé dítě, oproti tomu být s Janou. Možná, že zkrátka vítězily city k ní. A možná, jednoduše, že už měl za ty roky tzv. plné zuby té jeho submise ve vztahu k Janě, toho, jak s ním cloumala a on se vždy nechal, a byla-li by pro něj Valdovka také takzvaně velkým druhým, velkým Nad Já, nechat se zlomit Janou by nyní mohlo být obtížnější, tedy pro něj vlastně možná skutečnost pozitivní.

Přemýšlet můžeme i nad tím, jakou roli mohla hrát jeho submise ve vztahu k sebevědomí, či tedy možná lépe řečeno sebevědomí k submisi. Nemohli bychom přemýšlet i tím směrem, že měl-li nyní vyšší sebevědomí, bylo pro něj jednodušší nebýt ve vztahu k Janě tolik submisivním?

Jde-li o Valdovčino mateřské vztahování se k Bondymu, z dostupných informací o něm mluvit nelze. Zatímco doktorka Černá, která byla u nich nějakou dobu rovněž ubytovaná, Bondymu i jeho otci vařila či uklízela, v případě Valdovky tomu tak rozhodně nebylo. Měla-li jednoho dne uklídit, vrátila se na místo toho zpět ke svému manželovi, aniž by o tom Bondyho dopředu informovala. A místo ní tak uklízel Bondy. „*Valdovka mne opustila – stejně jako mne opustily všechny předchozí.*“

Zatímco tedy po zjištění, že jej miluje, Bondyho sebevědomí pravděpodobně narostlo, nyní se mohlo skutečně velice snížit. Onen negativní dopad na jeho sebevědomí bychom mohli dokreslit i jeho vlastními slovy: „*(...) cítil jsem, že jsem na dně svého života, bez ohledu na to, po kolikáté už. Valdovku jsem miloval vroucně a poprvé s ní jsem vlastně prožíval aspoň pár týdnů opravdového štěstí – a teď konec.*“ (Bondy, 2022, s. 17). Vedle toho říká, že si byl jist, že se už nikdy nebude cítit hůře. „*(...) a myslím, že jsem v tom měl pravdu.*“ (Bondy,

2002, s. 17). To by bylo jedno z možných vysvětlení toho, proč chce ukončit svůj život, stejně jako tak chtěl tehdy, když se s ním rozešla Eva. Berme však v potaz, že jedinou informací o tom, že měl myšlenky na zastřelení se, máme od Bondyho a nemůžeme ji tedy nikterak ověřit. Víme, že volal tehdy doktorce Černé, aby jej přijela do práce, kde ony plány spřádal, navštívit. Nemohlo to pro něj tedy být i jakési volání o pomoc, respektive volání o pozornost, o to, aby se mu nyní někdo věnoval? Stejně, jako jsme uvažovali ostatně přímo v případě doktorky Černé o tom, že jako by snad Bondy nevěděl, jak jinak přijít s ženou do kontaktu, i třeba do vztahu přátelského než s ní chtít navázat partnerský vztah, ačkoliv by se až zdálo, že v případě doktorky mu šlo zkrátka „jen“ o její přítomnost, onu její pozornost, spolubytí. I nyní by tak šlo o další silný čin, tzn. „nezavolám ti, protože tě tu chci, abych se mohl vypovídat“, ale „přijed', chci se zabít“. Opět jde spíše o spekulace, ale chceme tím naznačit to, že nemůžeme sdělení přejímat doslovně a měli bychom spíše uvažovat nad možnými významy vyřčeného, pochopitelně v souvislosti s kontextem.

Mluvili-li jsme o možné roli latentní homosexuality v jeho vztahu k Miloši Černému, alespoň z části podobně bychom mohli nahlížet na jeho vztah k Valdovi – ač zatímco svůj soucit s Černým napřímo vyslovuje, ten s Valdou čteme mezi řádky: „(...) důrazně mě vyhodil pan Valda. I ten byl ve stejné situaci jako já-Valdovka byla jednou z těch nymfomanek, do kterých se lidé mohou zbláznit, ale je to všechno marné, však za dva tři dny začala žít s mým přítelem Konstantinem a Valda, který ji miloval ještě věrněji než já, musel zase čekat, až se po čase na pár dní znova vrátí.“ (Bondy, 2022, s. 17). Ano, Miloši Černému nejspíše zejména na základě soucitu s ním dovoluje stát se součástí jejich party v oblasti zisku finančního přínosu. Pokud jde však o Valdu, shledáváme zde ono pochopení s ním. Bondy totiž jako kdyby, mluví-li o Valdově vztahu k ženě, mluvil trochu o sobě samém a Janě Krejcarové.

3.3.12 Eva Skrčená

Z toho, co víme o Evě Skrčené, opět usuzujeme nad tím, že hledáme-li paralely s Bondyho matkou, uvažujeme, že i ona byla ženou komplikovanou (a nemusí jít nutně o srejná témata oné komplikovanosti), avšak co se týče kulturního kapitálu, i ona jím disponovala – přinejmenším tím, že byla vzdělaná například v oblasti literatury. V souvislosti s Bondyho

matkou v oblasti zájmu o kulturu, kulturním kapitálu, víme o rodinných návštěvách opery a podobně. Ani Evu Skrčenou nechce sdílet s dalšími muži, a tak se s ní rozchází. A to i přesto, že si ji už předtím stěhuje domů, tzn. do Podolí. I s ní se však dále přátelí.

Opět si připomeňme: na Líbin vztah nežárí, po zdravotní sestře Evě chce, aby se rozešla s manželem, stejně tak žádá rozchod s partnerem po Evě Skrčené. K partnerům obou Ev tak Bondy nebyl tolik tolerantní, jako tomu bylo v případě Líbina Šmerdy, kde jsme si vypomohli Freudem a Dostojevským. Zároveň ony Evy nebyly součástí širšího společenství, jehož členem se Bondy (pravděpodobně) toužil stát, vedle toho již byl nyní rovněž starší a mohl přehodnocovat své priority. Mohlo v tom hrát roli ovšem kupříkladu i to, že chtěl být pro ony ženy tím jediným. Tím jediným, koho by milovaly. Možná, že bychom to opět mohli dát do souvislosti s tématem sebevědomí – zatímco to, že by se o ně musel dělit s jejich partnery, by mu sebevědomí snižovalo, skutečnost, že by milovaly pouze jeho, tzn. pozornost v tomto ohledu by byla směřována výlučně jemu, by jeho sebevědomí naopak zvyšovalo. Zde bychom nicméně tedy směrem latentní homosexuality nesmysleli. Co se nám však v případě toho být pro ženy tím jediným spíše zdá, je souvislost s nejistě navázanou vazbou v dětství, jak jsme již ostatně objasňovali v textu výše.

3.3.13 Jaroslava Krčmaříková (Fišerová)

Ač příliš toho o ní nevíme, dozajista zásadní ženou v jeho životě byla Jana Krčmaříková, která byla o 6 let mladší než Bondy. Nejen, že o ni Bondy začíná jevit zájem jako první, rovněž víme, že na základě toho ukončuje i znovu oživený vztah mezi ním a zdravotní sestrou Evou. Tedy zatímco jako kdyby Krejcarovou snad ani odmítnout nemohl, ač by třeba i chtěl, vina po odmítnutí Evy se v tomto případě pravděpodobně neobjevuje. Můžeme s jistou dávkou pravděpodobnosti říci, že Eva takovou autoritou pro Bondyho nebyla. Možná, jako kdybychom snad i v tématu žen mohli u Bondyho shledávat dvě cesty. Tou první by byla ona cesta hledání mateřské postavy, tou druhou by byla cesta hledání ženy-partnerky bez jiných, tzn. hlubších, významů. Do toho připočteme i roli hledání silného superega. A narazí-li na sebe tyto cesty, jako tomu dle nás bylo například v případě Jany Krejcarové, ze ženy se stává významná autorita, z Bondyho malé bezradné dítě, do hry se dostává

kupříkladu právě téma viny a ožívují se infantilní vzorce chování, tzn. naučené vzorce chování z dětství.

Vrátíme-li se k Jaroslavě, tím, čím se od ostatních žen v Bondyho životě lišila, byla skutečnost, že se jako jediná stala jeho manželkou, a že s ní jako s jedinou měl legálně přiznaného syna. Víme, že se berou v roce 1959, rovněž to, že se v roce 1963 rozvádí, Jaroslava i se synem se poté stěhují, přičemž nakonec zakotví v Brně. Bondy syna, který se narodil v roce jejich svatby, od roku 1964 uvidí poprvé až tehdy, když je Zbyňku Fišerovi mladšímu 27 let. Skutečnost, že se tedy stal otcem, zdá se, jako by jej příliš nezajímala. Jako by pro něj nebyla tolik důležitou a zásadní jako to, když se do něj zamiluje žena. Jako by skutečně onen větší morální nárok (související pravděpodobně s morálním masochismem) sehrávalo vzdání se ženě než péče o vlastního syna. Nepůsobí to zase, jako často v Bondyho případech, dětinsky? Vzdát se ženě jako vzdát se vlastní matce – opět téma autority.

Vedle toho naše myšlenky mohou směřovat ještě jiným směrem. Vzpomeňme si, jak se Bondymu nelíbilo, když měly jeho ženy, objekty jeho zájmu, jiné muže, se kterými by se o ně (o ženy) musel dělit. Často po nich žádal rozchod, měl tendence i k silným činům, kupříkladu právě k sebevražedným myšlenkám či pokusům. Byly to ony trojúhelníkové vztahy reprodukcí Oidipa. Nyní jako kdyby se onen trojúhelník vytvořil mezi Bondym, synem Zbyňkem a manželkou Jaroslavou. Teď to byl právě syn, se kterým se musel Bondy o Jaroslavu dělit, syn, který pro něj byl sokem ve vztahu k Jaroslavě. O malého Zbyňka musela Jaroslava pečovat, vztahovat se k němu mateřsky – to však možná chtěl Bondy pro sebe. Opět se naše myšlenky točí okolo sousloví, které jsme již použili: velké dítě Bondy. Vezměme v úvahu, že mluví-li Freud o žárlivosti staršího sourozence na mladšího, připadá nám to, jako by popisoval vztah otce Bondyho a syna Zbyňka, respektive vztah Bondyho k synovi. Tak kupříkladu když říká, že malému dítěti závidí sice i mléko, ale zároveň „*všechny důkazy mateřské péče. Cítí se sesazeno, oloupeno, zkráceno ve svých právech*“ (Freud, 2020, s. 267). Ono starší dítě vedle toho mění i své chování k matce (Freud, 2020). Jako by to podporovalo naši myšlenku ohledně infantilnosti Bondyho, vedle toho i ohledně oné žárlivosti.

Na základě všeho námi zmíněného bychom tedy mohli soudit, že tato skutečnost se Bondymu nemusela zamlouvat, jelikož opět ženu neměl pouze pro sebe. O to více bychom

se k této hypotéze mohli přiklánět tehdy, byli-li bychom si jisti skutečností, že jeho vztah s Julií byl skutečným důvodem rozchodu s Jaroslavou. Jelikož, jak víme, ač byla Julie vdaná, manžela pro Bondyho skutečně opustila – a co manžela, rovněž děti (ať už byli dospívající či dospělí), se kterými se nevidala. Neříkáme však, že se s nimi nevidala kvůli Bondymu, informace o bližším vztahu s dětmi nemáme, pomineme-li, že jí posílali peníze z emigrace (Machovec, 2015). Vystává nám tedy možné téma žárlivosti. Ostatně jsme již viděli, a dále rovněž ještě mnohokrát uvidíme, že jakási Bondyho žárlivost ve vztazích byla zřejmá, souvisela s tím mít onu osobu pouze pro sebe, přičemž toho, jak víme, nebyla jedinou komponentou.

Pojďme si nyní v krátkosti v obecné rovině o žárlivosti pojednat, abychom následně mohli hledat souvislosti s příběhem Bondyho. A ač se na toto téma vyskytuje bezpochyby mnoho příspěvků, vycházejme zde opět z Freuda, který žárlivost rozděluje do tří typů: 1. konkureční, 2. přenesená a za 3. patologická (Freud, 1991).

Konkureční žárlivost je typem nejfrekventovanějším. Takovémuto žárlivci se jako kdyby znovuožívují prožitky toho, jak musel kdysi zápasit o matčinu náklonnost. A tak je tedy partnerka/partner symbolicky na matčině místě, vedle toho žárlivý člověk znovu tím, kdo bojuje o přízeň (Freud, 1991).

Jde-li o *žárlivost přenesenou*, Freud dochází k závěru, že o tomto typu žárlivosti mluvíme tehdy, přeje-li si sám žárlivý jedinec nevěru, tzn. tzv. podvést svého partnera či partnerku. V souvislosti s tím mu na mysl přichází myšlenka, že to stejné se odehrává i u jeho partnera. A tak tedy to, co potlačuje u sebe, nyní připisuje (tzn. přenáší) partnerovi (Freud, 1991).

Ač partner jedinci nezadává důvody k žárlivosti, ten je o ní však pevně přesvědčen, což zapříčiňuje i skutečnost, že se k partnerovi začíná chovat jinak, tedy v souladu se svou představou. V tomto případě pak mluvíme o *žárlivosti patologické*, přičemž veškerému přesvědčování je jedinec odolný (Freud, 1991)

Vedle toho rovněž zjišťujeme, že ono žárlení může být nevědomé znovuprožívání čehosi, co je dáváno do vztahu s řešením Oidipova komplexu, a tedy konkrétně pak s tím, jak jedinec tenkrát přišel o objekt svého zájmu, o osobu, kterou mu „sebral“ jeho sok, s nímž se ideálně později identifikoval (Freud, 1991).

Jaroslava se koncem 60. let znovu vdává. Nepřerušuje však kontakt s Janem Fišerem, se kterým se oba (tedy Jaroslava i její syn) vídají, který se s nimi má stěhovat do bytu v Brně, k čemuž však, jak již víme, na základě dědova úmrtí nedochází. Jan Fišer vnuka miluje a stará se o něj ostatně už i ještě v Praze, když Jaroslava a Bondy pracují. Jak uvidíme v další části práce, Jan Fišer pro Bondyho pravděpodobně nikdy nebyl silným superegem, jako by větším byly ony ženy – autority. A tak se tedy otec Jan pro syna Bondyho nestává morálním vzorem ani v tématu malého synka.

Ono téma Jana Fišera v tomto případě však ještě zcela neopouštějme. Napadá nás totiž otázka: Děsila Bondyho zodpovědnost? Mohla ho nějak přitahovat nejistota? Máme zde na mysli v tématu vztahů. Vztah matky Magdaleny k Bondymu pro Bondyho pravděpodobně nejistý byl, o tom jsme již uvažovali. Podívejme se dále. Necítil se dobře, když se na něj matka upínala. Pochopitelně, nevěděl si jakožto dítě rady, jelikož chvíli byla hysterická, chvíli jej dusila „opičí láskou“. Bondyho syn mluví v rozhovoru o tom, že když Bondymu zemřela ve třinácti letech matka, jeho otec se na něj prý tehdy upnul. Po smrti matky se však obecně vztahy mezi Bondym a otcem zhoršily. Mohlo zde roli sehrávat právě i ono? To, jak jej k sobě otec mohl „tisknout“, což pro Bondyho mohlo být nepříjemné i vzhledem k tomu, že to bylo z části i to, co neměl rád na své matce? A když se tedy později dal dohromady právě s Jaroslavou a narodil se jim malý Zbyněk-opět nějaké „tisknutí“, nějaká potřeba zodpovědnosti, nějaká potřeba pospolitosti? Však podobně unikál i z přátelských skupin. Vezměme si například svatou trojici Bondy, Boudník a Hrabal. Z ničeho nic Bondy jednoho dne ucítil, že už ten hospodský život nechce žít – tedy alespoň tam nám to Bondy prezentuje. Mluví o tom, že se pravděpodobně nejednalo o nějaký schizoidní atak, ale o to, jako by nějaká část jeho samého chtěla dělat něco, řekněme, užitečnějšího. Ale nemohlo pro něj být opět svazující to, že někam patří? Že je součástí něčeho, kde je „jen“ jedním z několika dalších? Že není solitérem, který vyniká? Že se zkrátka musí s dalšími „dělit“?

K čemu nakonec možná docházíme? Na začátku části textu, který jsme věnovali jeho vztahu k Jaroslavě (a s Jaroslavou) jsme uvedli, že on byl z jejich dvojice tím prvním, kdo projevil zájem, zároveň odmítl znovu navázání vztahu s Evou, respektive pokračování onoho vztahu. Vedle toho vidíme, že Jaroslava se nám nezdá být podobná ani jeho matce, ani Janě. Jaroslava pravděpodobně nebyla ženou problematikou, komplikovanou. Předpokládáme, že

současně s Bondym nebyla ve vztahu s nikým jiným. Vzala si ho, tedy jejich vztahu nebylo bráněno, a pokud náhodou bylo (jelikož informace o tom nemáme k dispozici), oba překážky ignorovali. Zdá se nám, jako by onen průběh jejich vztahu byl, chce se nám říct, čistý, zcela jiný, než tomu bylo s ženami předchozími. Ostatně ani nemáme informace o tom, jak se chovala Jana, jak se poprala se skutečností, že má Bondy jinou ženu. Máme však informaci o tom, že se stáhla až v případě Julie. Ale kdo ví. Možná, že by pro něj tak Jaroslava mohla být ženou, se kterou by strávil zbytek svého života. Možná, že by právě ona byla onou ideální mateřskou postavou. To by se však pravděpodobně nesměl narodit jejich syn, který, lze se na základě popsaného domnívat, Bondymu jeho výsadní postavení u Jaroslavy bere. Nyní bychom onu mateřskou lásku Jaroslavy k malému Zbyňkovi mohli i zde vnímat jako související s Bondyho sebevědomím: zatímco v době před narozením Zbyňka mohlo Bondyho sebevědomí pod silou Jaroslavy lásky k němu jen a jen růst, nyní mohlo dojít k obrovskému snížení.

3.3.14 Julie Nováková

Jsme již tedy seznámeni s tím, že našel-li si Bondy jakoukoliv ženu, objevila-li se v jeho životě znovu Jana, byla znepokojena, dokonce zuřila, a chtěla, aby se s dotyčnou Bondy rozešel. A on tak činil, poslouchal ji, dal jí přednost před každou jinou. Jinak tomu ale bylo v případě Julie Novákové, jeho budoucí životní partnerky, se kterou tvořil partnerský vztah 30 let, a o níž jsme rovněž rozsáhle pojednávali v životopisu. Jak to, že se Jana najednou stáhla? Jak to, že netlačila na to, aby se Bondy s o 10 let starší Novákovou rozešel? Naopak, skutečně vztahu nebrání, dokonce v době, kdy je uvězněna, píše dopisy nejen Bondymu, ale i Julii.

Víme, že je Julie o 10 let starší než Bondy, jsme obeznámeni rovněž s tím, že již má dvě dospívající/dospělé děti a s tím, že je vdaná. Opět tedy dochází k reprodukci trojúhelníkového Oidipa – manžel, Julie, Bondy. Vedle toho bychom si možná mohli ony trojúhelníky potenciálně tvořit i s dětmi, tzn. namísto manžela by v jiném obdobném trojúhelníku byla ona dcera a syn, Současně však dochází k oné reprodukci i na straně opačné, neb, jak víme, v době, kdy se Bondy s Julií seznamují, potažmo se dávají dohromady, Bondy je ženatý a rovněž má dítě. Budeme-li se řídit slovy Zbyňky Fišera

mladšího, důvodem rozchodu Bondyho a Jaroslavy byla právě Julie, respektive Bondyho zamilování se do ní, neb, jak víme, Bondy od samého začátku věděl, že Julie je tou pravou. Vytvořili-li jsme si k Bondymu vztah, cítíme najednou jakousi úlevu a satisfakci nad skutečností, že na rozdíl od předchozích žen je Julie tou, která pro Bondyho rovněž opouští svůj starý život, svého manžela, inženýra Vojtěcha Nováka (Machovec, 2015). Vedle toho již nežije ani s dětmi – to je to, co ji liší kupříkladu od Jaroslavy. Jaroslava pro něj syna neopustí, „musí“ se o ni se synem dělit, později naopak opustí ona Bondyho. Děti Julie jsou již samostatné, a co více, od roku 1968 již nežijí ani v Československu, nýbrž se jejich novým působištěm stává Velká Británie. Můžeme tedy říci, že v tomto ohledu má Bondy svou Julii jen pro sebe, a zde tedy v tomto případě na místě ona žárlivost přítomna být pravděpodobně nemusí.

Mohlo by se možná zdát, že v jejich vztahu byla submisivní Julie, nikoliv Bondy. Odvozovat bychom tak mohli z toho, že ona, na rozdíl právě od jiných, svého manžela skutečně opustila, a tedy byla odlišnou od předchozích Bondyho vztahů, či vztahů potenciálních. Opustila manžela pro Bondyho, naplnila tak to, co po ní mohl chtít stejně tak, jako tomu chtěl po ženách jiných, které jej však nevyslyšely. Jak jsme však mohli slyšet v námi mnohokrát citovaném dokumentu *Fišer alias Bondy II*, či číst v řádcích doktora Martina Machovce (Machovec, 2015), tím, kdo ve dvojici Bondy-Nováková byl tím dominantnějším, byla právě Julie. Však uvažujme rovněž o tom, co již víme. Julie byla o dekádu starší než Bondy. Finance, které do jejich vztahu přicházely, byly pravděpodobně převážně z její strany – ať už jí je posílali její dcera se synem, tak rovněž manžel, se kterým sice nežila, ale nerozvedli se. Ona „Nerudovka“ byla rovněž její, Bondy se na koupí nepodílel (**Machovec, 2015**). Rovněž Bondy mluvil o tom, jak mu kupovala ony jogurty, tzn. předpokládejme, že primárně ona byla tou, která domácnost finančně zabezpečovala, ač kvůli svým kardiovaskulárním zdravotním potížím byla od první poloviny 70. let v invalidním důchodu (**Machovec, 2015**). Vzpomeňme si i na to, jak to byla Julie, kdo šel obhlédnout Orfea, a, jak chápeme z řádků Vašinky, usoudila-li, že je to místo pro Bondyho vhodné, začal s nimi spolupracovat. Rovněž byla tou, která Bondyho přiměla, aby peníze z prodeje rodného domu připsal na účet svého syna.

Jak na nás celé toto krátké shrnující pojednání působí? Mateřsky? Dle mne ano. Julie pravděpodobně Bondyho zabezpečovala jak ve smyslu ukojení jeho fyziologických potřeb, tzn. hladu, ale i toho, aby měl skutečně kde složit hlavu. Ovšem byla pro něj osobou, v níž, jak uvádíme, našel ono bezpečí. A s tím pravděpodobně to, co vždy hledal. To, co si mohl přát od své matky Magdaleny.

Celé to na nás nyní působí tzv. Opěrně. Máme tím na mysli něco, o čemž mluví Freud, když pojednává o tématu volby objektu. Rozděluje-li onu volbu na dva způsoby, tedy v prvním případně se jedná o narcistický typ, dle kterého volí, tzn. miluje, v druhém případě volí na základě toho, co označuje jakožto typ opěrný. V případě narcistického typu jde o to, že jedinec volí: „*a) to, čím je sám (sebe sama), b) to, čím sám byl, c) to, čím by sám chtěl být, d) osobu, která byla částí jeho samého.*“ (Freud, 1993, s. 286). Pokud jde o typ opěrný, volí „*a) ženu, která poskytuje obživu, b) muže, který poskytuje ochranu, a náhradní osoby, které tvoří řady vycházející z těchto typů*“ (Freud, 1993, s. 286). Tak by se nám mohlo zdát, že zatímco v ženách jako byla Jana, Aňuta, Valdovka a jim podobné, jako by šlo o volbu narcistickou. Jako by tam mohl být právě bod d), tedy „*osoba, která byla částí jeho samého*“. Toužil-li však Bondy v hloubi po tom nalézt pečující mateřskou postavu, postavu, která by jej zabezpečovala jak v tématu obživy, ale ostatně i vlastností, které Freud připisuje v pojednání o opěrné lásce muži, mohl je najít možná v doktorce Černé, jistěji bychom pak mluvili v této souvislosti o Jaroslavě a Julii. Nicméně, jak víme, doktorka Bondyho odmítla a Jaroslava dala přednost synovi. Vedle toho ve vztahu s Julií překážky tohoto typu, tedy překážky ohrožující a snižující Bondyho sebevědomí, nenacházíme. Je možná to jeden z důvodů, proč od začátku věděl, že je Julie tou pravou? Nechceme zde rozhodně jeho vztah k Julii smrsknout pouze na to. Držíme se však skutečností, ke kterým máme informace, to ostatní by byly zkrátka spekulace – kupříkladu téma jako byla fyzická přitažlivost a tak podobně.

Bondy žil s Novákovou skutečně 30 let, až do její smrti roku 1994. Jako by tedy ona cesta hledání mateřské postavy byla zakončena nalezením jeho Julie, mateřského ideálu, která pro něj ztělesňovala to, co tolik potřeboval, chtěl, co si přál, a co jejich vztahem konečně získal. Byla jeho podporou, stála při něm v tolika životních momentech. Jako by v ní našel konečně osobu, která jej mateřsky chránila před konflikty se státem, s mocí, do nichž se bořil –

minimálně alespoň stála v těch chvílích po jeho boku. Stála po jeho boku, ale ne v tom smyslu jako Jana, která stála po jeho boku právě v oněch konfliktech, do kterých je oba několikrát sama dostala.

A jak si tedy konečně vysvětlujeme ono stažení se Jany a její akceptace, a možná i náklonnost, k Julii? Můžeme přemýšlet nad tím, že možná už sama Jana měla po krk té hry, kterou rozehrála, a kterou řadu let s Bondym hrála, tedy, že i pro ni byl příchod Julie jakýmsi vysvobozením. Proč by tomu tak ale bylo až nyní, když už měla těch možností, kdy měl Bondy vztah, vícekrát? Jedno z možných vysvětlení může být úplně obyčejné a to to, že už zkrátka byla po těch letech sama vyčerpána. Přeci jen také už byli starší, než když si spolu poprvé začali. Můžeme to paralelně s tím chápat jako takové symbolické předání syna (Bondyho) do rukou lepší matky (Julie), tedy kupříkladu přál-li si Bondy jako dítě jinou matku, zbavit matky Magdaleny, nyní, jako by se mu to v tomto ohledu opět symbolicky podařilo. A když později tragicky zemře Jana Krejcarová, na její pohřeb nejde Bondy, ale Julie. Možná, že jej mateřsky, dospěle, zastupovala v situaci, která by pro něj jako pro malé dítě byla náročnou?

3.4 Hledání silného superega

Již v předchozím textu jsme hovořili o tom, že pravděpodobně paralelně s tím, jak hledal Egon Bondy onu mateřskou postavu, hledal rovněž i superego, potažmo tedy silné superego. V části práce, která se týkala právě cesty hledání mateřské postavy, jsme mohli nahlédnout, že ony dvě cesty od sebe zkrátka nelze oddělit – vzájemně se totiž prolínají. Toto dělení tak slouží zejména pro přehlednost, tzn. pro to, abychom věděli, čemu se ve které části věnujeme primárně. Mějme však na paměti, že zcela rozdělit je od sebe navzájem zkrátka nelze, neb, jak uvidíme, obé má své kořeny v raném dětství, potažmo nacházíme propojení s Bondyho rodiči a zejména, jak již víme, s Oidipovým komplexem.

Čteme-li si Bondyho životopis, můžeme soudit, že přísného superega se mu od raného dětství nedostávalo – v jeho blízkém okolí zkrátka, zdá se, nebyla osoba, která by pro něj silným superegem byla. O egu, tzn. Já, i superegu, tzn. Nad Já, jsme již mluvili v pojednání o hledání mateřské postavy (zde opět vidíme, jak ony dvě zmiňované cesty skutečně nelze

rozdělit), tzn. zejména v rámci přinášení poznatků o Bondyho identifikaci s matkou, rovněž v rámci řádků o morálním masochismu. Pojdme si však nyní ony poznatky za účelem jejich zařazení i do této části práce připomenout, abychom následně mohli zmapovat cestu hledání superega v příběhu Egona Bondyho. K tomu nám poslouží jeho práce *Otcovražda a Já a Ono*, rovněž využijeme poznatků docenta Kučery, který se tomuto dílu ve své knize *Pud u Freuda* taktéž věnuje. Na základě těchto poznatků se poté budeme moci pokoušet o mapování hledání superega (Nad Já) právě v případě Egona Bondyho.

3.4.1 Superego a Egon Bondy

Již dříve jsme, jak víme, pojednávali o Oidipově komplexu, z něhož i zde budeme vycházet. Došli jsme k závěru, k němuž ostatně došel za svého života i samotný Bondy, že v jeho případě šlo pravděpodobně o negativní Oidipovský komplex. Stejně tak jsme poukázali na to, že Freud častěji pracuje s tzv. úplným Oidipovým komplexem, tzn. mixem jak toho negativního, tak pozitivního, a zároveň, že lze v Bondyho případě mluvit o konstruktu bisexuality.

Toto připomenutí se jeví býti důležité – přemýšleli-li bychom totiž nad tím, že pro Bondyho byl objektem otec (jak tomu v negativním Oidipu v případě chlapců bývá), identifikoval by se s matkou, a tedy ona by získala charakter jeho superega. Jelikož jsme však poučení o výše zmíněném, víme, že součástí superega se v takovém případě u chlapce nestává pouze matka, nýbrž i otec (Freud, 1990).

Co o superegu, tedy Nadjá, víme dále, je skutečnost, že v jeho případě můžeme mluvit o termínech svědomí (o kterém jsme ostatně již pojednávali), a rovněž o ideálu Já, jímž má Freud na mysli právě onen vzorový rodičovský příklad. To je zapříčiněno skutečností, že se superego stává představitelem jak pudové části struktury osobnosti, tedy Id, tak rovněž světa kolem nás (Freud, 1999).

Mapujeme-li tedy Bondyho život, již brzy zjišťujeme, že zatímco s matkou jako takovou se identifikoval například právě skrze ono onemocnění, problematika superega v osobě otce se zdá být rovněž problematická, a právě té se nyní budeme věnovat.

3.4.2 Hyperprotektivnost otce

Otec Jan Fišer se k Bondymu chová shovívavě ještě za matčina života, vidíme však, že rovněž, a možná právě ještě o to více, po její smrti. Jeho hyperprotektivnost směřovaná k

Bondymu je zřetelná, zametá Bondymu cestičku a často se nám může zdát, jako by syna možná připravil pro život lépe, kdyby tak nečinil – ovšem hodnotícím soudům se zde vyhněme. Nejde-li Bondymu tělocvik a kazí-li mu tím pádem i průměr ve škole, je tu otec, který zařídí, aby z něj byl osvobozen. Později na něj netlačí, aby si našel zaměstnání a dokud měl Jan Fišer peníze, dával mu je. Žehlí za něj průšvihy (a to i ty s Janou), pomáhá mu zařizovat modrou knížku, invalidní důchod, trpí jeho chování. Egon Bondy se k otci, ač se dle Bondyho vztahy k němu po onom třináctém roce života narušily, vždy jako malé dítě zas a znovu vrací – vrací se rovněž právě do rodného domu, a to často nejen sám, ale stěhuje tam rovnou své objekty zájmu.

Možná bychom řekli, že rodiče zkrátka dětem pomáhají. Avšak nezní nám tyto Fišerovy činy skutečně hyperprotektivně? O onom upnutí se Jana Fišera po smrti manželky na syna (tzn. Bondyho), hovoří ostatně i Bondyho syn. Jan Fišer pečoval o syna „mateřsky“, byl shovívavý. Po smrti manželky jako by mu Bondy v jakémsi smyslu onu ženu nahradil, jako by byl na jejím místě – o čemž jsme ostatně již hovořili. Stejně tak jsme hovořili o Bondyho možném strachu ze s tím související symbolické kastrace a následném narušení vztahu k otci. Zde je pro nás však důležitá vyplývající skutečnost, že Jan Fišer pro syna pravděpodobně nebyl silným superegem. Za matčina života otec Bondyho nedostal z jejích spárů, po její smrti byl zase mateřsky shovívavý, nebyl zkrátka, zdá se, silným superegem, po kterém Bondy toužil. A tak se Bondy vydává na cestu hledání onoho superega, které pravděpodobně skutečně potřebuje. Jak postupně uvidíme, nenalézá ho pouze v jediném.

Zároveň se nám jeví být cenné, abychom zde okrajově zmínili i vývojovou teorii Erika Eriksona. Ač do naší práce nechceme příliš vnášet další teorie, jelikož naším cílem není komparovat Freudovy psychoanalytické poznatky s poznatky jiných autorů či směrů a stavět je do rozporů, je přeci jen zajímavé zde Eriksona zmínit. V době, kdy Bondymu zemřela matka, a poté se narušil jeho vztah s otcem, respektive k otci, se totiž nacházel v Eriksonově pátém stádiu, tzn. identita vs. konfúze rolí. Erikson nám sem pomáhá vnést skutečnost, že se Bondy mohl chtít vymezit vůči osobě otce, což by částečně mohlo souviset právě i s věkem, ve kterém se nacházel: „*Pátrající po novém smyslu kontinuity a totožnosti, musejí probíjovat znovu mnohé z bitev dřívějších let, i když jsou proto nuceni přisuzovat naprosto dobře smýšlejícím lidem vykonstruované role svých protivníků.*“ (PROPSY, 1995, s. 14)

3.4.3 Stát v roli superega

Již mnohokrát jsme v naší práci probrali onu identifikaci s matkou. Jak jsme si řekli, zpočátku v rámci negativního Oidipa Bondy možná objekt vidí primárně spíše v otci, po matčině smrti se s ní identifikuje skrze ono onemocnění. Právě v souvislosti s tématem identifikace s matkou na základě maniodeprese jsme přemýšleli o tom, že by k ní mohlo dojít na základě potřeby trestu, mluvili jsme v tomto případě o možné souvislosti s masochismem.

Jak se dozvídáme z Freudova *Ekonomického problému masochismu*,⁹⁹ a jak si to čteme mezi řádky, není nutné, aby trest přišel přímo od Superega, Nadjá, jako takového. Ano, víme, že částečně Superego reprezentuje vnější svět, nicméně onen trest může skutečně přijít přímo zvenčí. A tedy si Bondy možná doopravdy venku, tzn. ve státě, v moci, nachází ono přísné superego, po kterém vlastně nejspíše prahne. Které chce, a kterého se mu od otce nedostalo. Státní moc, ona přísná státní autorita (vezměme v potaz doby, tzn. režimy, v nichž Bondy žil a působil) jakožto přísné superego. Tato myšlenka nám pomáhá alespoň částečně objasňovat místa v Bondyho životě, která se nám dopoud zdála býti nejasná, bílá.

Podíváme-li se na rok 1948, vzpomeňme si, jakým je Bondy zapáleným budovatelem, a to doslova – však se vydává i na stavbu Lidic. Je členem KSČ, pro Stranu pracuje. Rovněž si ovšem vzpomínáme na jeho rozčarování z toho, když zjistil, že nic není takové, jaké se zdálo být. Vše označil za manipulaci, za frašku, a jakmile se KSČ dostává k moci, Bondy se stahuje do ústraní. Doslova popisuje to, že „*zatímco se slaví, on je v kině*“⁹⁹. Nezapomeňme zmínit to, že oni ho při oslavách chtěli, ale že on sám se rozhodl tam s nimi nebýt. KSČ už je totiž onou mocí. Připomeňme si jeho výrok pronesený ke Zdeňku Mlynářovi: „*Ted' tam s váma nejdu, páč ted'ka vy jste ted' ti vládnoucí, a my jsme zase ti ovládaní a vykořisťovaní. A takhle to bude.*“ (Biubó, 1999).

Jistě, Bondy své důvody opírá o realie: „*Postupná cenzura, vylučování lidí, které uvažovali jiným způsobem – zpočátku šlo o „reakcionáře“ – to jej nechávalo více méně chladným, - nicméně nezůstalo jen u nich a na řadu přišli i členové Strany. Součástí bylo rovněž vyloučení Jugoslávie z bloku ((...) Fišerovi to bylo naprosto proti chuti), nutnost dávání si pozor na to, co řeknete atp. Zkrátka nejevilo se to být takovým, jaké si to tehdy revolucionář*

⁹⁹ Citován úsek mé věty z životopisu, který jsem sestavila. Informace pochází z: Bondy, 2002.

Fišer vysníval. ¹⁰⁰ Nemuseli jsme v té době žít, abychom mohli říci, že věci vyjmenované byly skutečností. Ano, byly.

Vrátíme-li se zpět k jeho výroku směřovanému Mlynářovi, můžeme nazřít jeho jasné vymezení se: *my vs. oni*. *Oni* jakožto ti, kteří mají moc, kteří mají k dispozici onu cenzuru a veškeré další možnosti, jež mohou použít k restrikcím. Vedle toho Bondy na straně těch (tzn. „*my*“), proti kterým budou ony restrikce využívány. Přeneseně bychom skutečně mohli říci, že „*oni*“ jakožto ono silné superego, které může trestat, v němž Bondyho masochistická potřeba trestu nachází ukojení, a které se tedy nějakým způsobem staví vedle oné psychické poruchy, která se stala trestem na základě identifikace s matkou, což plynulo z toho, že si mohl její smrt skutečně přát.

Částečně zde opět nacházíme oporu pro náš názor, že se v případě Bondyho jednalo o negativního Oidipa, resp. úplného, o němž jsme říkali, že mluví Freud častěji. Superego je v případě bisexuálně založené osobnosti složeno z obou charakterů rodičovských postav: jak z matky, tak z otce. Jako kdyby ta část z matky byla vytvořena onou identifikací se s její nemocí. Otázkou tedy zůstává, co ona část z otce? Víme, že otec pro Bondyho silným superegem nebyl. Jako kdyby se tedy ona „otcova“ část skládala z těch, které si místo něj hledá. A jako kdyby stát byl skutečně jedním z nich. Otec Bondyho symbolicky nekastroval, místo toho od nynějška existuje hrozba, že Bondyho bude kastrovat stát, respektive veškerá státní moc.

Nestavme však naši myšlenku pouze na událostech roku 1948, ty berme však jako jakýsi pomyslný startovní bod oné hrozby kastrací státní mocí, která se v průběhu let stávala skutečnější a skutečnější. Dostane-li se totiž Bondy do společnosti surrealistů, tvoří skupinu s lidmi, kteří jsou pro stát rovněž nepohodlní, a tedy riziko kastrace se zvyšuje – vedle toho se dostává k trockismu, který je pro tehdejší stát nepřátelským. A využijeme-li i zde Eriksona, stále se (až do 20. roku života) pohybujeme ve stádiu identita vs. zmatení rolí (PROPSY, 1995). Jako by tedy nyní Bondy onu svoji identitu nacházel ve společnosti nekonformním ve vztahu ke státní mocí. *„Adolescentní mysl je v podstatě myslí moratoria, psychosociálního stadia mezi dětstvím a dospělostí, mezi morálkou, kterou si osvojilo dítě a etikou, kterou si má vytvořit dospělý. Je to „ideologická mysl“ – a je to také vskutku ideologická perspektiva společnosti, která nejjasněji mluví k adolescentovi, jenž dychtí po*

¹⁰⁰ Citován úsek mé věty z životopisu, který jsem sestavila. Informace pochází z: Bondy, 2002.

ujištění od svých vrstevníků a jenž je připraven najít potvrzení v rituálech, vyznáních a programech, které současně určují, co je zlé, nebezpečné a nepřátelské.“ (PROPSY, 1995, s. 15).

3.4.4 Závaš Kalandra v roli superega

Mohlo by nás napadnout, zda se pro Bondyho nemohl stát superegem (tzn. jak ideálem Já, tak svědomím) Závaš Kalandra, o němž Bondy mluvil jakožto o, v jisté době, více než biologickém otci, tzn. Janu Fišerovi. Pro Bondyho bylo setkání s Kalandrou do určité míry dozajista určujícím – přeci jen popisoval jejich vzájemné sympatie, téměř každodenní návštěvy, bylo evidentní, že si Kalandry vážil a mohl se od něj učit (i o trockismu), obdivoval jej. Ostatně Uhl si do svých poznámek napsal, že byl Bondy Kalandrovým žákem.

Vzpomeňme si rovněž na to, jak tragické pro Bondyho bylo, když se dozvěděl o tom, paradoxně ve chvíli, kdy byl sám uvězněn v Rakousku, že Kalandru popravili – připomeňme si, co si o tom zapsal do svých memoárů (**Bondy, 2002, s. 66**): *„Byl jsem celý den jak bez duše. Zapřísáhl jsem se, že budu bojovat proti Sovětskému svazu do konce svých dní. A bral jsem to od té doby smrtelně vážně.*“ Stejně tak o tom mluvil v dokumentu *Fišer alias Bondy I*: *„A já jsem si tehdy řekl, že mou povinností, ne jenom tedy básnický se k tomu vyslovit, ale že za těchto okolností je přímo mojí povinností, jedinou možností, ne povinností, jedinou možností, být český básník. Být básník toho národa, kde se dějou tyhle věci.*“

Zatímco o smrti své matky mluvil jakožto o radostné zprávě, Kalandrovo úmrtí-člověka, se kterým nebyl pokrevně spjat, a se kterým se rovněž neznal příliš dlouho – přeci jen se seznámili pravděpodobně na konci roku 1948 a už v listopadu 1949 byl Kalandra zatčen – je popisována jakožto životní zlom. Z Bondyho slov však můžeme sledovat, že nejen, že pro něj Kalandrova smrt byla tragickou, rovněž pro něj však byla určující. Opět ona, pro něj typická, silná slova, zde ve spojení *brát smrtelně vážně*. Ostatně ke změnám u něj došlo i po matčině smrti. Smrt v jeho životě jakožto téma, které jej vybočuje z života, jež do té doby žije.

Nepředstavujme si, že by se Bondy po Kalandrově smrti stal aktivním protirežimním „revolucionářem“. Mohli bychom říci, že jeho zbraní se stala nekonformita, která sice byla přítomna v jeho životě už předtím, postupem let však nyní zesiluje, která se stává až do konce života Bondyho (a je důležité zdůraznit ono Bondy, nikoliv Fišer) zbraní. Zde bychom tedy mohli přemýšlet pochopitelně jak o onom vztahu superega (tzn. státní moc)

k roli ega (Bondy, ona vědomá část Bondyho osobnosti). I z *Já a Ono* víme, že superego je v roli jakéhosi šéfa, který od svého ega chce, aby dbalo na jeho požadavky, aby plnilo jeho rozkazy, aby mu zkrátka bylo povolné. Brání-li se Já a nechce-li požadavkům Nadjá vyhovět, stává se člověk úzkostným.

Rovněž uvažovali-li jsme dříve o Bondyho morálním masochismu, o němž jsme pojednávali v souvislosti se ženami (ona již několikrát omílaná potřeba trestu, tzn. nevědomý pocit viny), můžeme jej využít i zde? A nebylo by to snižování Bondyho postoje, vztáhli-li bychom jej k tomu, že stál proti režimu proto, jelikož nevědomě ukojoval onu potřebu trestu, která byla masochistická ve vztahu k sadistickému superegu (Freud, 1990), tzn. státní moci? Tedy neudělali bychom z Bondyho egomaniaka, kterému šlo jej o něj samého? O tom, že byl egomaniak, však mluvil kupříkladu Petr Placák ve svém textu *I slunce má své skvrny* (2015). Ačkoliv nejsem schopna dohledat opěru ve Freudově práci, uvažujme nad tím, že byl-li by základem onoho postoje kupříkladu skutečně zmiňovaný masochismus, nemusí to znamenat, že by byl jeho jedinou součástí, a to právě vedle oné mimoosobní motivace, kterou bychom spatřovali právě kupříkladu v tom, jak zjišťujeme z jeho slov po smrti Kalandry, aby stál po boku národa v jeho utrpení, tzn. po boku těch, kteří trpí, jelikož nejsou ve vztahu k režimu konformní. Freud v mnoha svých názorech, respektive poznáních, působil nekompromisně. Vedle toho si však vezměme to, jak jsou mnohé jeho práce nepřehledné, čtenáři těžko přístupné, neb se vyvíjí v průběhu samotného textu. Možná se tedy alespoň můžeme uchlácholit tím, že k těmto závěrům došel (nebo by došel) i samotný Freud.

3.4.5 Bondy – druhá osoba

Nicméně jistě víme, že ještě před Kalandrovým zatčením Fišer přijímá za svůj pseudonym Bondy. Odštěpuje se tedy ona druhá osoba – Egon Bondy. Jak totiž víme, Bondyho pravé, tzn. občanské, jméno bylo Zbyněk Fišer – tak jsme o něm ostatně mluvili v teoretické části práce až do té doby, než přijal onen pseudonym. Fišer přijímá svůj pseudonym v souvislosti se sepsáním sborníku – o tom všem jsme se již zmiňovali, a není tedy zapotřebí to zde znovu osvětlovat. Je zajímavé, že tedy říká, že od té doby byl už jen a jen Bondym. Pokud se na to ale podrobněji podíváme, můžeme mít přinejmenším opět, jak už to tak u Bondyho míváme, pochybnosti. Jedno je ale jisté – nemůžeme zde mluvit o tzv. „*několikeré osobnosti*“ (Freud, 1990, s. 114), již má Freud pravděpodobně na mysli, v dnešní terminologii, mnohočetnou poruchu osobnosti.

Vrátíme-li se zpět k oněm pochybnostem, co tím máme na mysli? To, že Fišer stále „žije“, že Bondy své občanské jméno skutečně stále používá. Využívá jej jak v 60. letech, kdy mu pod ním vychází práce na oficiálním poli, tak rovněž pod svým občanským jménem řadu let vypovídá na státní bezpečnosti, která dlouho nemá ponětí o tom, že doktor Fišer je Bondym, jejich nepřítelem. Placák (Placák, 2005) čtenáře seznamuje s informací, že byl-li Fišer (tak před orgány přeci vystupoval) obeznámen s básní Egona Bondyho, která nebyla režimu po chuti, řekl, že onen Bondy je člověkem s psychiatrickými potížemi souvisejícími i s „*tzv. automatickým psaním*“ (Placák, 2005), a že se tímto pseudonymem podepisuje ne jeden autor.

Bondy je tedy nekonformní, oficiální moc provokuje a popouzí, vedle toho Zbyněk Fišer je konfidentem. Ač znovu připomínám, že této oblasti jeho života se příliš věnovat nechceme, částečně je to však téma i pro naši práci podstatné. Co by pro nás zde tedy mohlo ono rozštěpení osobnosti znamenat? Když mluví Bondy o tom, že už byl jen Bondym, mohlo pro něj tedy být kupříkladu méně zatěžující to, že spolupracoval jakožto Fišer, kterým se již být necítil? Mohlo by jakési odosobnění působit jakožto svědomí ulehčující faktor?

Není to však jediná myšlenka, která nás v souvislosti s tím napadá. O tom, že od roku 1948 byl jen Bondym, nikoliv Fišerem, jsme Bondyho slyšeli hovořit až v dokumentu z roku 1999 (tzn. je možné, že o tom tak mluvil i dříve, zde však upřesňujeme to, kdy jsme jej o tom slyšeli poprvé mluvit přímo my) – nevíme tedy, jak se k tomu stavěl v dobách socialismu. Nemohl tedy být tento výrok rovněž něčím, co by připomínalo další z copingových mechanismů, to, jak se vypořádával se skutečností, která nebyla jeho okruhem přijímána pozitivně (a kdo ví, jak byla přijímána jím samým), že donášel? Něco ve stylu jako: donášel ten Fišer, já jsem ale Bondy. Zodpovídal tedy Bondy za Fišera? Placák (Placák, 2005) si dokonce klade otázek hned více: „*Zodpovídá Zbyněk Fišer za Egona Bondyho? Egon Bondy za Zbyňka Fišera? Je to psychiatrická otázka?*“. Dle nás, pokud by za něj nezodpovídal, vyrovnání se s onou skutečností by se mohlo jevit jako snazší.

Mnohokrát jsme v naší práci uvažovali o roli morálního masochismu, potřebě trestu atp., pokusme se tedy nyní uvažovat tímto směrem i zde. Mluvili jsme o tom, že existovala hrozba, že bude Bondy státní mocí jakožto silným superegem vykastrován. Vedle toho víme, že bylo zmiňováno, že měl Bondy strach – ať už z Jany Krejcarové, tak rovněž ze státní moci, jak to vnímáme ze slov Machovce i Placáka. Mohl to být tedy onen pomyslný strach z kastrace? Zároveň však onu kastraci potřeboval, jelikož otec jej symbolicky nekastroval. Mohl Fišer/Bondy donášet i proto, že se v této oblasti bál postavit se státní moci z již

zmíněných důvodů? Onu symbolickou kastraci bychom si zde mohli představit kupříkladu jako uvěznění jeho, či kupříkladu Julie (Bondy ostatně mluví o tom, že na něj často šla státní bezpečnost přes Juliin nepříznivý zdravotní stav). Však představa vězení jej prý vskutku děsila (Placák, 2015). Mohlo by v Bondyho egu vyvolávat právě onu úzkost to, kdyby se silnému superegu v podobě státu postavil? To by mohlo souviset právě s onou potřebou trestu, která je tvořena z napětí mezi tím, jak se chová ego a tím, s jakým požadavkem přichází superego. A jak víme, celkově by ona potřeba trestu plynula již z přání si smrti své matky. Nyní bychom tedy mohli vidět onu státní moc (superego) jakožto sadistu, který přináší požadavky Bondymu (Já, ego) a Bondy požadavky plní, což mu může přinášet výčitky svědomí, které však ten masochista v něm (tzn. masochista Já) chce (Freud, 1990).

Vezměme však v potaz i skutečnost, že Bondy nebyl sólistou, v prostředí undergroundu byl jejich členem, byl součástí druhé kultury. Rozdělili-li bychom tehdejší společnost jednoduše, řekli bychom, že byli ti na oficiálním poli (tzn. např. oficiální autoři, oficiální politici atd.), a vedle toho ti na poli neoficiálním, mezi něž patřil Bondy, obecně tedy lidé z undergroundu, lidé z disentu. Bondy je jejich součástí, zároveň však disidenty rád nemá a donáší na ně. Donáší však například i na Ivana Martina Jirouse, se kterým má vztah více než vřelý. Brabenec a Jirous říkají (Týdeník Respekt, 2007), že práskal proto, že měl strach – Brabenec to dává do souvislosti s Bondyho zkušeností s popravou jeho přítele Závaše Kalandry, s tím, že žil v době těch nejtvrděších restrikcí a postihů, vykonstruovaných justičních procesů a z nich plynoucích poprav. K tomu přičtíme to, co říká Placák (Placák, 2015) o rozporu Fišer vs. Bondy: „...*můžeme se ptát, do jaké míry byly tyto dvě jeho existence obrana, promyšlená strategie, autostylizace, součást Bondyho tvůrčí a intelektuální pozice, a do jaké míry v tom hrály roli strach, úzkost, duševní porucha.*“

Jak bychom o tom celém mohli uvažovat? Dozajista bychom kupříkladu právě v případě Jirouse mohli uvažovat o onom strachu, kastraci, tzn. obojí ve vztahu ke státní moci. Zároveň se na donášení na osoby však zkusme podívat z trochu jiného, komplexnějšího, pohledu. Jirous byl přední osobností undergroundu. Jiří Němec a Jan Patočka předními osobnostmi disentu. Petr Uhl přední osobností levice. Miloš Černý partnerem a otcem dětí Jany Krejcarové, Bondyho múzy, která za Černým neustále znovu a znovu utíkala. Milan Machovec byl předním filosofem. Ano, dozajista státní bezpečnost tyto osoby zajímaly právě proto, že to byly ve svých společnostech a okruzích lidé přední, nejvýznamnější. Mohli bychom ale rovněž uvažovat tak, že Bondy na tyto osoby podával informace i proto, že jej ohrožovaly? Nemohl chtít být na jejich místě, či u něj existoval strach, že oni budou

na místě jeho? Neohrožovali jeho postavení, jeho ego, Já? Respektive tedy jeho sebevědomí, které už tak bylo dosti pošramocené, mimo jiné, například všemi těmi vztahovými patáliemi. A můžeme pracovat i s tím, že to ani nemuselo být na vědomé bázi. Vezměme si skutečnost, jak muselo jeho sebevědomí utrpět, když Jiří Němec roztrhal jeho podpis pod Chartou s tím, že je Bondy nedůvěryhodnou osobou. Mohla se tedy dostávat ke slovu jakási msta? Opět berme v potaz to, že nedonášel „Bondy“, nýbrž „Fišer“. A vedle toho si vezměme, že pro státní bezpečnost byl „panem doktorem Fišerem“. Jako kdyby ten zdánlivě odosobněný doktor Fišer kryl záda básníkovi Bondymu, aby ten mohl (v nesvobodě) svobodně pracovat. Sám, je-li po revoluci tázán na to, jak to měl se socialistickým zřízením v Československu, říká, že „*mně v první řadě vždy šlo o to uhájit možnost svobodný práce. Mou zásadou bylo, že nezůstalo a nezůstane nevyřčeno, co bylo pomyšleno.*“ Mohl by to být nevědomě použitý obranný mechanismus, tzn. ego-obranný mechanismus?

Naše úvahy, které se týkají donášení na ony přední osobnosti, bychom mohli podpořit i jeho vztahem k Boudníkovi a Zbyňku Havlíčkovi. Nemáme však informace o tom, že by na tyto osobnosti donášel.

Co se týče Zbyňka Havlíčka, připomeňme si mé řádky z Bondyho životopisu: „*Jako zajímavá se jeví skutečnost, že mezi nimi nebyl Zbyněk Havlíček – přeci jen, byl velikým surrealistou, a rovněž přítelem Jany Krejcarové. Zand (2002) představuje dvě možná odůvodnění: 1. Již výše jsem zmínila, že k surrealistické skupině se dostal Fišer skrze seznámení s Teigem, jehož vztah ke Zbyňku Havlíčkovi byl tristní. Zand tedy jako jedno vysvětlení nabízí s úctou této dvanáctičlenné skupiny ke Karlu Teige. 2. Druhá možnost, která se nabízí, je vysvětlení na základě Bondyho distancu od Zbyňka Havlíčka na osobní rovině (Zand, 2002). Tuto možná ne příliš zajímavou skutečnost uvádíme proto, neboť Fišer ve svých memoárech později uvádí, že v době, kdy si už na Krejcarovou myslel, nevěděl, že ona měla spadeno právě na Zbyňka Havlíčka (Bondy, 2002).*“ Mohlo by se tedy zdát, jako by už snad také něco tušil. To samé učiníme, pokud jde o Vladimíra Boudníka. Ano, víme, že s Bondym a Hrabalem tvořili přátelskou trojici. Ještě před tím, než k tomu ale došlo, víme, že, chtěla zlákat „*(...) Vladimíra Boudníka (Bondy, 2022), jehož k sobě do Sokolovny pozvali, před nímž se v době, kdy Bondy somroval v Praze, kam s ním toho dne neodjela, promenádovala obnažená (myšleno Jana Krejcarová).*“¹⁰¹ K Boudníkovi byl v době jejich přátelství o několik let později Bondy možná až přehnaně kritický, na rozdíl právě

¹⁰¹ Citován úsek mé věty z životopisu, který jsem sestavila. Informace pochází z: Bondy, 2002.

kupříkladu od toho, jak se Bondy vztahoval k Hrabalovi. V dopisech, které psal Boudník Medkovi, stojí i to, že ho vlastně Bondy (Boudníka) shazuje, že nemá psát, že má malovat atp. (ale mějme na paměti, že to nemuselo být shazování jako takové, mohlo to být i přátelské doporučení, či si to mohl Boudník špatně vykládat). Nemohlo to částečně kupříkladu souviset i s tím, že „měl v sobě“ Bondy jakousi zášť k Boudníkovi pramenící z toho, že měl být dalším z Janiných potenciálních sexuálních objektů? Ano, k ničemu intimnímu mezi nimi nakonec nedošlo (Boudník nechtěl), avšak víme, že Bondy měl tendenci spíše než Janu vinit z jejích milostných excesů její partnery. Oba dva, tedy jak Havlíček, tak Boudník, jej mohli v jisté době činit nejistým v tématu Jany, podobně, jako se mohl cítit být ohrožen oněmi osobami, na které donášel, přičemž víme, že v případě Miloše Černého byl ohrožován přímo v tématu Jany Krejcarové. Tzn. ohrožení Bondyho Já, ega.

Napadá nás, odkud by mohly pramenit, tzn. respektive kde by mohly mít své základy, Bondyho pravděpodobné a časté obavy z ohrožení či ztráty svého postavení? Jedno z možných vysvětlení, které by se nabízelo, by mohlo stát na Adlerových *sourozeneckých konstelacích*, tedy jde o „*postavení dítěte mezi sourozenci v rodině*“ (Adler, 2020, s. 163). O to zajímavější je pak postavení jedináčka, jímž byl ostatně Egon Bondy, jehož pozice není ohrožována sourozenci. Jak se k tomuto tématu Adler staví? „*Protože je neustále mezi dospělými, většinou ochraňován s přehnanou starostlivostí, a vyrůstá za stálého strachu rodičů, naučí se jedináček záhy cítit a chovat jako ten, kdo je v centru pozornosti.*“ (Adler, 2020, s. 165). My ostatně víme, že Bondy nevrstevníky, skutečně byl pouze v přítomnosti dospělých, a s dětmi se tak poprvé dostává do většího kontaktu až na základní škole. Rovněž si vzpomínáme na to, jak pro něj bylo nové a těžké, když ve třídě nebyl oblíben, nebyla mu věnována pozornost, které se mu dostávalo v rodině. Avšak ne vždy, tedy ne vždy jej matka ve své přítomnosti chtěla. Jak doslovně bychom pak mohli brát Adlerův následující výrok: „*Nemoc nebo zhoršený stav jednoho z rodičů je pro něj často přítěžující okolností.*“ (Adler, 2020, s. 165). Adler nezůstává pouze u dětství, nýbrž se věnuje i pozdějšímu životu těchto jedináčků: „*Později nacházíme v životě těchto dětí některý z odstínů, u každého odlišný, od vskrytu protestujícího podrobení až po přehnanou touhu vládnout sám. Tady jsou jedináčci zranitelní, a když nějaký vnější problém uhodí zrovna na tuto stranu, krvácejí ze svých ran nebo reagují podrážděně.*“ (Adler, 2020, s. 165). Vedle toho mějme na paměti skutečnost, ke které jsme došli, tedy, že Bondy pravděpodobně nezažil onu jistou primární vazbu, o čemž jsme pojednávali, a co by v onom tématu mohlo rovněž zastávat svoji roli, možná primární.

Chtěli-li bychom sem vnést jinou teorii, nabízela by se Rogersova teorie self – Fišer jakožto reálné self, Bondy v roli self ideálního self (Rogers, 2015). Toto vysvětlení by se zdálo jako poměrně jasné, dobře pochopitelné. Zařazovat však do práce psychoanalytické humanistu Rogerse by však byla pravděpodobně krok vedle. Domnívám se, že v tomto případě si však s Freudovou psychoanalýzou a konceptem Já vs. ideál Já (ego vs. superego) tak úplně nevystačíme.

Zároveň se zamysleme ještě nad jedním. Mohlo by nás napadnout, že postavu Bondyho Fišer/Bondy využívá i pro jakési vyrovnání se s minulostí, s odstřížením minulosti, původu atp. Tak tomu však nebylo. Ač nekonformní, nastane-li problém, jako malé dítě utíká (a často tedy, jak jsem již zmínila, i se ženami) domů, ke svému otci, který opět žehlí jeho průšvihy. Tedy rodinu, tzn. otce, neodstříhl, ba naopak, otec je pro něj, mimo jiné, někým, kdo je pro něj prospěšným. Bondy se často jako to malé dítě vrací k otci. O jeho infantilismu jsme již mluvili, řeč o něm rovněž také ještě bude. Nemůžeme zde, tedy v tématu infantilismu, nacházet paralely s oním konfidentstvím? Ostatně zmiňme zde slova Petra Placáka: „*Jako egomaniakovi mu zároveň nedělá potíže vypovídat o druhých lidech, na které z různých důvodů, i velmi malicherných, žárlí či nevraží, nebo u nichž má za to, že by mohly nějakým způsobem ohrozit jeho snahu o nezávislou (vůči systému) existenci.*“ Jako když malému dítěti sebere druhé dítě bábovičku a ono se brání tím, že jej běží „napráskat“ mamince – autoritě. Zde jsme tuto typicky dětskou situaci využili pro připodobnění Bondyho spolupráce s StB ve vztahu k lidem, jimiž se mohl cítit být (tzn. jeho ego) ohrožen. Když mluví Placák (**Placák, 2005**) o Bondyho konfidentství, říká, že šlo především o pomluvy či školácké žalování. Ono spojení „školácké žalování“ v nás utvrzuje náš dojem dětinskosti i v tomto případě. Vystává zde tedy opět téma žárlivosti, tak, jak tomu ostatně rovněž bylo v případě předchozí části práce o hledání mateřské postavy. Ona nejistota pramenící už z období Oidipova komplexu, ta, která možná souvisí právě s nenevázáním bezpečné vazby. Bondy se asi zkrátka proto cítí být ostatními v oblasti svého postavení ohrožován, podobně, jako se kupříkladu mohl cítit být ohrožen svým vlastním synem u své vlastní manželky.

Co nás nyní po přečtení všech těch řádků napadá? Nemohlo to být kupříkladu tak, že to, co přinášel Fišer Bondymu byl prospěch? Nebere-li Fišera jako součást sebe samého, je pro něj snazší se vyrovnat s křivdou, kterou se kupříkladu na lidech, na které donášel, dopouštěl? Ono odosobnění? Často totiž Bondy v rozhovorech působí naopak jako ten, kterému bylo křivděno. A co to vůbec znamená to, že už nebyl Zbyňkem Fišerem? Svoji rodinu neodstříhl, respektive tedy otce, ke kterému se vždy účelově vracel. Odváděl za Bondyho Fišer

„špinavou“ práci? Nejen. Když mu v 60. letech vyšla filosofická díla právě pod občanským jménem, nejednalo se o žádnou „špinavou“ práci, ale o úspěch, který Fišer odpracoval. Prospěchářské využívání původní identity pro blaho Egona Bondyho. Vždyť StB Fišerovu spolupráci oceňuje, to může jeho sebevědomí posilovat.

V této práci nám rozhodně nejde o to Bondyho soudit, hodnotit jeho spolupráci s StB a přinášet v této oblasti verdikty. To, co nás na této oblasti však zajímá, je ona práce ega a superega, a rovněž ono rozdvojení na Fišera a Bondyho, s čímž však jeho spolupráce s StB souvisí. Skutečnost, že bychom se této oblasti jeho života vyhnuli, by už sama o sobě mohla zavánět Bondyho hodnocením, nadhodnocením ve smyslu přehlížení těchto událostí. V neposlední řadě rovněž chceme přinést možné nehodnotící a několikeré pohledy na věc.

3.4.6 Nekonformita

Chceme-li se v obecné rovině seznámit s termínem nekonformita, zjišťujeme, že jde o „*chování neshodující se s normami a cíli dané skupiny nebo společnosti*“ (TZ-One, 2013, s. 517). Vedle toho rovněž existuje termín *nonkonformismus*, jenž znamená „*nepodřizování se obecným normám, pravidlům; nepřizpůsobivost; odchylnost v myšlení nebo chování*“ (TZ-One, 2013, s.517) Tyto termíny jsou v běžné řeči často užívány jako synonyma, stejně tak však v práci odborné (např. *Sociální psychologie* od Vymětala: „*Nekonformnost (nonkonformita) se může projevit...*“ (Výrost, Slaměník, 2008, s. 339), avšak my zde upřednostňujeme používání termínu *nekonformita* za účelem jednotného názvosloví.

To, co nás může utvrzovat v tom, že nekonformním nebyl odjakživa, nýbrž si nekonformitu „vybral“ (slovo uvádíme v uvozovkách, neb nešlo pravděpodobně o výběr vědomý, nýbrž nevědomý) skutečně jako jakousi zbraň (v tématu například potřeby trestu, symbolické kastrace státem, obranných mechanismů), může být kupříkladu to, jakým způsobem se vyrovnával se svou neoblíbeností u spolužáků na základní škole. Mohl si zvolit to být nekonformní a stát mimo třídní kolektiv, být na okraji, místo toho však chtěl být konformním, chtěl se začlenit – tak to alespoň vnímáme tehdy, všímáme-li si jeho postavení ve třídě na základní škole. Bondy je tedy zpočátku neoblíbený – kolektiv dětí je pro něj novým i proto, že s dětmi nevyrostal. Jak píšeme v předchozí části práce, „(...) *byl obézní, těžkopádný, fotbal, který hráli jeho spolužáci, neuměl a ani jej hrát nechtěl, a ono střetnutí se s novou realitou posměchu bylo (...) zcela nové.*“¹⁰² Ano, vidíme, že by mohl kupříkladu

¹⁰² Citován úsek mé věty z životopisu, který jsem sestavila. Informace pochází z: Placák, 2001.

zapadnout tím, kdyby s nimi fotbal začal hrát. Otázkou však zůstává, zda by se jakožto člověk, který ve sportu nevynikal, nemohl stát naopak ještě větším terčem posměchu. Bondy však zapadnout chce, chce být konformním. A tak jeho copingovým mechanismem není nic jiného než to, co nejvíce umí. Využívá tedy svého potenciálu, který rozvíjí, a který se mu stává pomocníkem v tom, aby zapadl – namísto toho, aby se učil něčemu novému, něčemu, v čem by třeba vůbec vynikat nemusel. Tím máme na mysli jeho literární talent – jeho texty jsou čteny spolužáky, Bondy pokračuje tím, že vydává školní časopis. Věříme, že to dozajista posiluje jeho pošramocené sebevědomí, které mohlo být pošramoceno tím, že byl outsiderem, zatímco chtěl být insiderem.

Tato strategie však není jediná, kterou volí. Ta, kterou bychom mohli dále uvést, a která nemusela mít negativní dopad na jeho sebevědomí, ba právě naopak, je skutečnost, že se stává oblíbeným i proto, že využívá další věci, které jsou mu vlastní – jeho vědomosti. Využívá je pro to, aby ostatním radil. Nešlo zde však primárně o to, aby ostatním poradil za účelem toho, aby měli kupříkladu dobrou známku z testu. Vnímáme to tak, že ono „razení“ bylo účelové – poradím ti (a dostaneš dobrou známku) a ty si mě tím oblíbíš. Vidíme v tom opět nějaký prospěch pro něj samého – udělám pro tebe něco, ale dosáhnu tím něčeho důležitého pro sebe samého.

Vedle těchto strategií vyrovnávání se s nepříznivou situací, kterou pro něj pravděpodobně ono vyřazení, respektive asi spíše nepřipuštění do kolektivu, bylo (nebylo-li by to tak, proč by to chtěl měnit?), se vedle již zmíněného stává to, že se Bondy stává třídním šaškem a *holomkem*. Možná to mohla být právě nevědomá snaha o získání pozornosti, která jej vedla k tomu stát se jím, možná, že když se mu, nebo jeho vtipům, spolužáci smáli, posilovalo jej to v tom, aby v tom dále pokračoval (Reháková, 2015). Možná, že nejdříve byla tedy onou copingovou strategií role třídního šaška, která pravděpodobně v konečném důsledku neposilovala jeho sebevědomí jako takové, která následně přešla v to, že dále volil již zmíněné strategie – razení, literární talent. V každém případě můžeme předpokládat, že zmíněné typy Bondyho chování mohly být vskutku účelové, tzn. přinášející mu prospěch (onu oblíbenost). Můžeme si všimnout, že podobný styl chování nacházíme v průběhu Bondyho života jako pomyslnou červenou nitku, která jej protkává – udělám pro tebe něco, abych tím udělal něco i pro sebe, tzn. získal pro sebe. Prospěch. Vlastně přeci i Fišer dělal něco pro Bondyho – jako kdyby i to byly dvě různé osoby. Bondy však o obou věděl, ač

říkal, že od získání pseudonymu už byl jen Bondym. Jako kdyby to pro něj pseudonym vlastně nebyl. A rovněž tedy vidíme již zmíněné, že nekonformita pravděpodobně nebyla Bondymu dána do vínku, ale postupem času a v souvislosti s dospíváním a událostmi se k ní dobral, možná můžeme říci i to, že k ní byl pod vlivem událostí dohnán a přijal ji jako onu zbraň.

3.4.7 Ženy v roli superega

O tom, že zavolala-li žena, Bondy běžel, už jsme se zmiňovali nespočetněkrát. O tom, že pro něj byla kupříkladu Krejcarová možným superegem, jsme se zmiňovali rovněž, konkrétně jsme o tom všem mluvili v části naší práce, ve které jsme se věnovali hledání mateřské postavy. Skutečně se zdá, jako kdyby další možné superego Bondy nacházel v ženách, obecně možná i v aktu zamilování. Zavolá-li žena, ono silné Nadjá, Bondy, možná právě i na základě nevědomého pocitu viny (potřeby trestu), běží. Bylo by zbytečné, a zejména pro čtenáře unavující, pojednávali-li bychom tu znovu o tom všem, o čem jsme již v tématu „žena jako superego“ pojednali. Zaměřme se nyní spíše na to, co pro nás pro tuto oblast vyplynulo z části, ve které jsme se věnovali možným důvodům Bondyho spolupráce s StB.

Zmiňovali jsme se o tom, že měl tendenci z Janiných milostných excesů (které Bondymu nebyly po chuti) nevinit primárně ji, ale ony muže. Respektive ano – v případě právě Krejcarové mluvil o tom, že je to její vina, nicméně otázkou zůstává – choval se tak? Pravdou je, že bylo zmíněno, že na ni prý také donášel, tomu ale ne všichni jeho známí věří. Na Černého donášel, Boudníka shazoval, Havlíčka nepřizval do sborníku atp. Ale vlastně za to mohla Krejcarová, ne oni. Nemohla být Jana Krejcarová, jako nějaká ta mateřská postava, v roli superega, a tedy bylo „jednodušší“ „bojovat“ s těmi druhými, nikoliv s ní? Na jednu stranu mu totiž druzí jeho sebevědomí šramotí, šramotí mu ho v jedno životní období tedy Jana. Když by své sebevědomí ale mohl očistit, a tedy za ní, když ona chce, aby za ní šel, nejít, neposlouchal ji atd., nikdy tak neučiní. Jana, žena, v roli superega, které jej řídí. A kdyby v pocitu jakési viny nepodleh, superego by jej více než zatížilo. Janině silnému superegu rovněž dává přednost před jinými ženami, objeví-li se Jana na scéně, a je-li Bondy zrovna ve vztahu, každý vztah ukončí a oddává se Janě. Jak již víme, až na Julii, mateřskou postavu, kde se rovněž Jana sama rovnou stahuje.

3.4.8 Bondy superegem pro druhé?

Bondy tedy nachází mateřskou postavu – Julii, která může do určité míry hrát roli superega. Nachází silné superego v podobě státu, se silným superegem v podobě Jany se tak nějak vypořádává, tzn. Jana jej k sobě již nestrhává – zajímavé by mohlo být to, kdyby Jana nepřestala, kdyby i v době, kdy si našel Julii, k sobě Bondyho stále táhla. Nicméně jelikož se tak nestalo, nemusíme o tom příliš uvažovat, myšlenky bychom stejně nemohly podepřít něčím reálným.

Co však o Bondym dále víme? V mládí nejen, že existovaly osoby, ke kterým vzhlížel on, Bondyho Já, ego, sebevědomí, mohlo ovšem posilovat i to, že existovaly osoby, které naslouchaly jemu – a to jak v mládí, tak v podstatě až do konce jeho života – Bondy je v onom neoficiálním prostředí osobou žádanou, je uznávaný, druzí touží po jeho přítomnosti.

V prostředí undergroundu je některými nazýván jako guru – kupříkladu víme, že po jistou dobu jím byl pro Jirouse, o básních, v nichž o tom pojednává, jsme již hovořili, stejně tak o tom, že se k tomuto tématu Jirous vyjadřoval i přímo v rozhovoru. Nicméně zmiňovali jsme, že nasloucháno je mu už v mládí. Mluvil-li Vodsed'álek o Bondyho působení v prostředí gymnázia v Ječné ulici, říkal: „...*...promluvil. Jasně a s nadšením, s uspořádanými hodnotami, s vnitřní jistotou, že právě on je povolán, aby soudil a rozhodoval. Nebyl v něm stín nejistoty. (...) Jeho řeč, to nebyl tehdy a ani kdy později diskusní příspěvek, to bylo kázání, věštba zaníceného proroka, který byl vždy naprosto přesvědčen o absolutní správnosti svých názorů. Nikdy v životě se nesnížil k tomu, aby sebenepatrněji přizpůsobil svůj názor jakýmkoliv požadavkům.*“ (Vodsed'álek, 2000, s. 13).

Ve společenství undergroundu se stává osobností, která má vliv na mladou generaci – osobnosti jako byly kupříkladu Jáchym Topol, Petr Placák, J. H. Krchovský a další. Mladí jej navštěvují, nosí mu své texty, a on je, dle jejich vyjádření, čte se skutečným zaujetím. Najednou přestáváme číst o osobách, ke kterým vzhlíží Bondy, najednou je tou osobou, ke které je vzhlíženo, on. Kudy se tedy mohou začít naše myšlenky ubírat? Může nás napadnout, že Bondy toužil být pro někoho, použijeme-li onen termín skutečně více volně, superegem. Mohl chtít být někým, jemuž bude nasloucháno i za účelem toho, aby následně mohl druhými, řekněme, manipulovat? Slovo manipulovat zavání negativní konotací, máme však na mysli spíše skutečnost využívat svého postavení k tomu, aby dosáhl svých předem vytyčených cílů, které mohl považovat kupříkladu i za přinášející dobro často ve vztahu my (tzn. neoficiální kultura) versus oni (oficiální kultura, režim). Uhl místo slova manipulace používá slovo aktivizace: *Co jsem nesmírně oceňoval, bylo to, jak on dokázal zaktivizovat*

lidi k samostatnému, k autonomnímu projevu, k té iniciativě každého z nich, a k tomu, že v kolektivu, nějaké skupině, ke sladění zájmů se násobí tato opoziční, nebo oponentní, síla. Takže on byl pro mě především tím Egonem Bondym pro ty jiné, pro ty mladé lidi, které přes kulturu, filosofii, zcela jiné platformy, než byla politická, dováděl k politické opozici, k občanskému postoji.“ Ona manipulace k onomu Bondymu „cíli“ je patrná i ve slovech Jáchyma Topola (Biubó, 2000): *„Já se přátelil s lidma, se kterými se dodnes přátelím (...). A byli jsme v různých svých izolovaných partičkách a o samotě, a Bondy svou autoritou tyhle izolované lidi propojoval. A já tehdy samozřejmě vůbec netušil, že jsem takovým člověkem v Bondyho velikém plánu na podrytí, slovy Jirouse, „svině socialistické republiky. (...) Když na mě Bondy začal s trockismem, marxismem, začal vychvaloval Mao-ce Tunga, tak jsem u něj seděl, nevěděl jsem, která bije, vůbec jsem to nechápal.“* Lze mluvit o tom, že zatímco v Bondyho mládí neustále někdo figuroval jakožto jeho superego, nastala v pozdějších letech doba, kdy mohl, či chtěl, být onm superegem on pro druhé? Být svědomím pro druhé, pro ony mladé kluky?

Již jsem zmiňovala jeho roli „guru“. Druzí ho poslouchali, chodili na jeho přednášky v rámci bytových seminářů, četli jeho texty, četli právě texty, které cílili i na ně samotné, neb sám Bondy říkal, že ti mladí chtěli číst nějaké texty o sobě, a tak začal s prózou. Jakou dětskou radost mu přinášelo to, když Plastici zhudebnili jeho texty. Však on sám se ostatně měl vyjádřit, že by lidé určitě rádi slyšeli texty Egona Bondyho. To vše Bondymu dozajista posilovalo jeho sebevědomí. Může to souviset částečně právě i s tím narcismem? S tou bytostnou potřebou být uznán? S tím, čemu se mu v mládí nedostávalo, protože tehdy tu byly ty větší autority, jako kupříkladu Teige, ke kterému Bondy neměl příliš dobrý vztah? A vezmeme-li v potaz to, jak se v mládí nechával válcovat všemi těmi ženami, i to mohlo při zpětném hodnocení jeho ego více a více pošramocovat – a on mohl chtít i své sebevědomí přirozeně posílit, v čemž mu mohlo toto vše výše zmíněné pomoci.

Když Zand (2002, s. 96) pojednává o období Bondyho působení mezi surrealisty v 50.letech, příkládá pojednání Iva Vodsed'álka, které bychom mohli vztáhnout právě i na jeho působení v undergroundu: *„Bondyho snem bylo vytvoření právě takové skupiny, která by plně akceptovala jeho revoluční myšlenky, stala se základem nové kultury (skromnost byla pro něho vždy nepochopitelným pojmem), skupiny, která by dokázala změnit svět.“* Vedle toho Vodsed'álek dodává, že se mu to dle něj nepovedlo. Zand dále říká, že byl Bondy *„charismatický myslitel a řečník“*. I tím bychom mohli své myšlenky podpořit. Přeci jen čteme-li si jeho životopis, jeví se nám být mládí více maniakální, oproti tomu v pozdějším

věku se nám zdá být více depresivní – a právě v onom pozdějším věku mohl své mládí, tzn. vším možným pošramocené ego, hodnotit. Bondy měl predispozice pro to umět zacházet s lidmi tak, jak potřeboval. Ostatně i v tématu *Egon Bondy* si hezky vodil státní bezpečnost.

Bondy tedy aktivizoval mladé i tím, že k nim promlouval, oni k němu vzhlíželi, navštěvovali jej, byli jeho studenty, on se mohl cítit být jimi žádaný, uznávaný. Zatímco za oněmi zmíněnými ženami často chodil on, chtěl jejich pozornost a ony jej často odmítaly, nyní v případě lidí z undergroundu, zejména tedy druhé generace, nachází něco nového. Měl jejich pozornost, obdiv. Bondy najednou v onom svém příběhu v této oblasti nepůsobí submisivně jako působil v případě ženských objektů svého zájmu.

Mluvil-li Bondy o tom, že došel k závěru ohledně svého negativního Oidipova komplexu, říkal, že to „*byla pochopitelně dost komplikovaná situace, protože já nikdy homosexuální tendence neměl, a tady byla homosexuální vazba na otce, vytvořená zřejmě ještě dávno v předškolním věku, a s tímhle tím jsem se musel celý život vypořádávat. A nevěděl jsem přitom, oče se jedná, protože mi to nepřišlo na mysl.*“ (Placák, 2001, s. 28). Nakonec se Bondymu zdál sen (rozhovor vznikl pravděpodobně v polovině 90. let, přičemž z textu vyplývá, že se mu onen sen zdál před pár lety, tedy vztaženo k roku poskytnutí rozhovoru), v němž došlo k sexuálnímu styku mezi ním a jeho otcem, „*a tím byl šmitec s mejma vnitřníma potížema*“. Mluvil-li tedy o tom, že se jednalo o negativního Oidipa, ale zároveň i o tom, že neměl tendenci k homosexualitě, na základě všech našich poznatků by nás nyní mohlo přeci jen napadnout, zda to není ona *latentní homosexualita*, o které jsme se již zmiňovali vícekrát. Mohl to být strach z kastrace, který z ní dělal homosexualitu latentní?

Uvádíme zde naše myšlenky, ke kterým docházíme na základě našich poznatků o Bondyho životě, přičemž tyto poznatky však stojí na informacích zprostředkovaných ze sekundárních zdrojů. Je důležité si uvědomit, že zde naše možné závěry neprezentujeme jako definitivní. Některá témata zkrátka mohou být natolik citlivá, že nepovažujeme za podstatné je dále rozvádět, nicméně vynechali-li bychom je zcela, naše práce by pro nás nebyla dostačující.

Diskuse

V rámci této kapitoly přinesu možné pohledy a odpovědi na otázky, které jsem si stanovila jakožto cíle této teoretické psychobiografické práce. Jelikož se však jedná o první takový text, který je věnovaný Egonu Bondymu, stejně tak, jako mu doposud nebyly věnovány žádné práce psychologické či psychiatrické, povedu zde tak diskusi primárně sama se sebou, nikoliv s jinými autory. K jeho osobnosti se pochopitelně druzí vyjadřovali, ať už širší veřejnost, tak kupříkladu i právě zmiňovaní Petr Placák, Martin Machovec, či například Miroslav Vodrážka. Jelikož se však nejedná o osoby z oboru psychologie či potažmo psychoanalýzy, jejich vyjádření nepovažuji za stěžejní pro diskutování zde mých závěrů s jejich poznatky. Neznamená to však, že se jim vyhnu zcela.

Ve své práci jsem chtěla zmapovat možné motivy Bondyho chování, jednání, toho, jak se vztahoval k sobě i ke světu, tzn. ke druhým. Rovněž jsem chtěla pojednat o tématu jeho identity, kterou byl na jednu stranu Egon Bondy, na druhou však rovněž Zbyněk Fišer, a přinést možné názory na to, proč tomu tak bylo, a proč ostatně sám Bondy říkal, že byl od sepsání sborníku *Židovská jména* už pouze Bondym, ačkoliv víme, že vystupoval rovněž pod svým jménem občanským. To vše se brzy vyjevilo jakožto vztahující se, alespoň tedy ze značné míry, k Oidipovu komplexu.

Přinášet jednoznačné závěry s sebou přináší rizika. Nedostatek informací, rovněž možné chyby a bílá místa v nich mohou posunout práci zcela jiným směrem oproti tomu, měli-li bychom informace skutečně zcela přesné. Kdo však může říct, kupříkladu i z životopisců, ale i z řad jiných odborníků, že obsáhl vše? Jak víme, ani samotný Freud nebyl neomylný. Limitům práce se ostatně budu věnovat na konci této kapitoly.

Již z názvu práce vyplývá, že nás zajímalo primárně to, jakou roli hrál v životě Egona Bondyho Oidipův komplex – tato práce však vznikala trochu odlišně. Nejprve jsem totiž sestavila životopis a až po jeho prostudování se ukázalo, že Oidipův komplex byl skutečně Bondyho tématem, a tedy se stal tématem i naší práce. Jednak jsme při čtení přicházeli s nápady, co vše možná mohl ovlivnit, zároveň však víme, že i on samotný určil Oidipův komplex za příčinu jeho potíží, přičemž pojednával o Oidipově komplexu negativním. Ač zpočátku se nám tento typ jevil rovněž jakožto souvisejícím s Bondym, zjistili jsme, že šlo pravděpodobně o **úplný Oidipův komplex**, o němž jsme pojednávali jakožto o mixu Oidipa negativního (tzn. obráceného) a pozitivního (tzn. toho typičtějšího). Jednalo-li by se u něj o Oidipův komplex pozitivní, identifikoval by se s otcem pod hrozbou kastrace na základě

toho, že by byla v jeho zájmu, tedy jeho objektem, matka. Kdyby šlo o Oidipa negativního, jak o tom mluvil Bondy, tehdy by došlo k opačnému – identifikaci s matkou pod hrozbou kastrace, jelikož jeho objektem by byl otec. Proč jsme však došli k závěru, že nešlo ani o jeden z těchto typů, nýbrž, že šlo o ten úplný? Jednak víme, že Freud považuje námi k Bondymu vztahovaný typ za nejtypičtější. Vedle toho jsme však uvažovali rovněž o tom, že u Bondyho tedy došlo k identifikaci s matkou, rovněž však tuto skutečnost nevnímáme tak, že by se jeho matka měla stát, či stala, součástí superega, a naopak tušíme, že jím měl v Bondyho případě být otec. Vedle toho jsme došli k tomu, ve shodě s Bondym, že tedy **Oidipův komplex** mohl být skutečně v samém jádru jeho pozdějších životních potíží a problémů, neb se nám jeví, že skutečně **nebyl vyřešen** optimálně, respektive tedy nedošlo k jeho vyřešení. Pracovali v souvislosti s tím s **konstitučním faktorem bisexualit**y.

Ač z počátku jsme si nebyli jisti tím, zda byl Bondyho vztah k matce skutečně negativní, a zda to, mluvil-li o radosti z jejího úmrtí, z toho, že k ní neměl vůbec pozitivní vztah, nebyl obranný mechanismus, v průběhu práce jsme si potvrdili, že tomu tak pravděpodobně skutečně bylo, tzn. že onen vztah negativním byl. Stejně jako si přál Dostojevsky smrt svého otce, předpokládáme, že Bondy si mohl (vědomě či nevědomě) přát smrt své matky, která ho ve svých rodičovských projevech děsila. Došlo-li potom k jejímu skutečnému úmrtí, u Bondyho se na základě toho projevil **nevědomý pocit viny**, který Freud označuje spíše jakožto **potřebu trestu**, a právě na základě toho došlo k **identifikaci s matkou** v oblasti stejné duševní poruchy. Právě v době po jejím úmrtí totiž byla Bondymu diagnostikována stejná psychická porucha, se kterou žila jeho matka, tedy maniodepresivní psychóza, v dnešní terminologii bipolární depresivní porucha. V případě Bondyho se nám ukazuje, že nejspíše můžeme mluvit o **morálním masochismu**.

Pokud jde o jeho vztah s matkou, přemýšleli jsme o tom, že v tématu Bowlbyho **attachementu** bychom mohli nalézt nejistou vazbu, respektive tedy, že **primární vazba** by byla **navázána nejistě**, mluvíme-li o vztahu s matkou. Zároveň jsme onen jistý vztah vyloučili i co se týče otce, neboť ten Bondymu nepomohl dostat jej z jejích spárů, a tedy ani v něm nenacházel onu jistotu, bezpečí. Ač jsme se chtěli držet primárně Freuda, opomenout toto se nám nejevilo býti správným. Pokusili jsme se to tedy vztáhnout více k samotnému Freudovi, a tak jsme přinesli téma Bondyho **submise**, která pramenila z **orální fixace**, tzn. **orálního charakteru** jeho osobnosti.

Mluvili jsme tedy o tématu matky i o tématu superegu. Ukázalo se, že v Bondyho životě figurovaly dvě silné tendence. Tou první byla cesta **hledání mateřské postavy**, tou druhou

cesta **hledání silného superega**. Právě v případě **hledání mateřské postavy**, by ne sám projevovala ona **identifikace s otcem**, neb mateřskou postavu hledal v ženském pohlaví. Vedle toho jsme nabídli pohled opět související s úplným Oidipovým komplexem, zde tedy špatně vyřešeným – hledání mateřské postavy rovněž jako hledání ideální matky, vedle toho superego vztahujeme k postavě jeho otce Jana.

Hledali-li jsme spolu s Bondym onu mateřskou postavu, probírali jsme se jeho milostným životem, mnohdy nešťastným. K jeho **hledání mateřské postavy** jsme došli i na základě toho, že v mládí jeho vztahy, nebo alespoň jeho lásky, tzn. vztahy potenciální, připomínaly mnohdy, alespoň z důležité části, jeho matku Magdalenu. Často se v případě jeho objektů reprodukovaly oidipovské trojúhelníky, kdy byly ony ženy zadané. V té souvislosti jsme pak mluvili i o tématu dvoufázové volby objektu, tedy volbě narcistní a volbě opěrné. Jaké souvislosti s Oidipem jsme u jeho objektů našly?

Po nastudování ženských objektů jeho zájmu jsme došli k tomu, že za ty, které by souvisely s cestou hledání mateřské postavy, bychom primárně označili Janu Krejcarovou, doktorku Černou, Jaroslavu Krčmaříkovou a Julii Novákovou. V případě všech těchto žen shledáváme ono téma *matky* více, než tomu bylo v případě dalších žen, kde spíše nalézáme téma **sebevědomí** (Bondymu šlo v těchto případech pravděpodobně zejména o zvýšení sebevědomí, sebehodnoty, což mohlo rovněž souviset s onou nejistou vazbou, s ne bezpečným vztahem, jak o tom pojednává nejen Bowlby, ale víme, že tedy i Freud v rámci psychosexuálního vývoje). Téměř u všech těchto žen shledáváme ony **reprodukce oidipovských trojúhelníků**, v případě Krejcarové jich bylo hned několik. Vidíme zde rovněž roli **žárlivosti**.

Nejčteněji zastoupeny byly oidipovské trojúhelníky v případě Jany Krejcarové. Tu jsme rovněž shledaly jako ženu v projevech nejpodobnější jeho matce, tedy šlo pravděpodobně primárně o volbu narcistní. Byla u ní přítomna ambivalence k ní, stejně jako ji Bondy choval k jeho matce, vedle toho rovněž strach. Odtahovala ho od sebe, o to silněji však přitahovala – podobně jsme mluvili i o jeho matce Magdaleně. Jako by Janě nemohl odolat ani v souvislosti s již zmiňovaným morálním masochismem, jako by zde tedy hrála roli ona potřeba trestu. Vedle toho však musíme uznat, že možnou roli zde hrála i skutečnost existující hrozby, že by si Jana, nešel-li by s ní, mohla něco udělat - alespoň Bondy z toho mohl mít strach, obavy, a tak by jí i sebe toho chtěl uchránit.

Odlišnou je v této skupině doktorka Černá, která se téměř vzápětí stala postavou, k níž Bondy cítil, dle nás, lásku desexualizovanou, tzn. oproštěnou romantických citů. Ono mateřství se zde projevovalo zejména v péči o něj, ale rovněž o jeho otce. Rovněž jsme zde paralelu s mateřskou postavou našli v tom, že zatímco biologická matka dítěti dává život, Černá mu ten jeho zachraňuje, přijede-li za ním, aby se nezastřelil. V jejím případě, stejně jako tomu bylo pravděpodobně v případě Krčmaříkové i Novákové, šlo o **volbu opěrnou**.

Jaroslava Krčmaříková je další z významných žen na této Bondyho cestě. Jako jediná se stává jeho manželkou, důležitější se zde pro nás, a tedy pro souvislost s Oidipovým komplexem, že mu porodí syna. Jeví se, jako by snad do té doby mohla být onou hledanou mateřskou postavou, avšak po narození syna soustředí pozornost i na něj, a tak v centru jejího fokusu není pouze Bondy. Zde se právě pravděpodobně projevuje téma Bondyho **(konkurenční) žárlivosti**, zde na syna, a jako kdyby onen oidipovský trojúhelník tak nyní spolutvořili Bondy, Jaroslava a malý Fišer. Chtělo by se říci: „Jak by mohl Bondy chtít mít dítě, když jím byl sám?“

Jako by tedy nakonec onu mateřskou postavu našel v Julii Novákové-splňovala všechna „kritéria“, a vedle toho zejména to, že svou pozornost nemusela dělit mezi vícero osob, na rozdíl od žen předchozích. Vedle toho rovněž naplňovala Bondyho fyziologické potřeby v souladu s tím, jak roli mateřské postavy viděl Freud. Ostatně vidíme i to, že byla o dekádu starší než Bondy. Nalezl v ní rovněž bezpečí, jako by v ní našel i onu ochranu před konflikty (se státem), do nichž se bořil.

Jde-li o cestu **hledání silného superega**, nelze ji od cesty první zmiňované zcela oddělit – souvisí spolu, protože obě souvisí s Oidipovým komplexem. Souvislost s dětstvím zde tedy shledáváme v tom smyslu, který jsme již nastínili – jako dítě chtěl pravděpodobně být otcem vytržen ze spárů matky, jelikož však otec nebyl silným superegem, neučinil tak – ať už se o to pokoušel neúspěšně, či vůbec. Otec byl hyperprotektivní, vztahoval se k Bondymu mateřsky (a to zejména po matčině smrti). Bondyho mohla děsit **hrozba z kastrace**, přičemž se na základě toho vztahy k otci mohly narušit. Kde však nalézt ono **superego**, které tolik potřeboval? Vidíme, že jej nenachází pouze v jediném. Superegem se pro Bondyho stává státní moc, ženy, vidíme však, že rovněž na něj aspirovala jedna osoba, kterou byl **Záviš Kalandra**.

Pokud jde o **státní moc**, naše myšlenky se točily ohledně toho, že jelikož otec Bondyho symbolicky nekastroval, tedy vlastně pravděpodobně k oné hrozbě z kastrace došlo až po

smrti matky, když se choval otec k Bondymu jakožto k ženskému objektu, a tedy onen trojúhelník již zde neexistoval, existovala na základě Bondyho působení v rámci doby už téměř napořád hrozba, že jej bude kastrovat stát, respektive veškerá státní moc – ať už šlo o socialismus sovětského typu, disent či kapitalismus. V souvislosti s Bondym jsme rovněž pojednávali o **nonkonformitě**. Označili jsme ji za zbraň, na základě níž bojoval právě se státním režimem. Nabídli jsme pak možnou souvislost rovněž s tématem Erika Eriksona a stadiem, v němž se v jeho vývojové teorii Bondy nacházel, tzn. **identita vs. zmatení rolí** – začal-li být totiž Bondy členem nonkonformního společenství (jichž vystřídal hned několik), téma kastrace narůstalo. Vedle toho jsme však rovněž zjistili, že nonkonformita nebyla něčím, co by pro Bondyho bylo přirozené odjakživa. V dětství totiž v prostředí vrstevníků ve škole konformním být chtěl, a tak k tomu využíval copingových mechanismů – ať už šlo o roli třídního šaška či využíval k získání oblíbenosti svého literárního talentu.

Zajímavou se jeví být rovněž skutečnost **žen v roli superega**. Ženy jakožto silné Nadjá, které zavolá-li, Bondy si možná snad ani nedovolí neuposlechnout. Shledáváme zde tedy opět roli potřeby trestu. Žena jakožto silná autorita, žena postavena na piedestal. Tyto úvahy jen potvrzuje skutečnost, kterou uvedeme na příkladu Jany Krejcarové: podváděla-li jej ona, respektive měla-li jiné muže, z oněch excesů nevinil primárně ji, nýbrž je. Jako by tedy Jana byla oním silným superegem, přičemž bylo snazší bojovat s těmi druhými, nikoliv s ní.

Rovněž se nám vyjevila skutečnost, kdy jako by **Bondy** zejména v pozdějších obdobích jeho života byl, nebo tedy možná alespoň chtěl být, **superegem pro druhé**. Snad jako kdyby druhými manipuloval k tomu, aby dosáhl svého, zde to bylo v případě toho, že manipuloval, tzn. v tomto kontextu aktivizoval, ony mladé lidi z undergroundu k tomu, aby dosáhl toho, co si vytyčil – ne vždy se mu to však samozřejmě povedlo, ne vždy ostatní jeho témata zajímala. I s tím souvisí téma jeho **sebevědomí** – zatímco ženy mu jej často šramotily, v případě prostředí undergroundu a zejména jeho mladých byl žádaným, uznávaným, někým, v jehož společnosti se chtělo pobývat. Nemusel je prosit, aby tu pro něj byli, nemusel se dožadovat jejich pozornosti.

V neposlední řadě nesmíme opomenout zmínit téma **Bondy vs. Fišer** - k jakým závěrům jsme došli zde? Jeví se nám býti pravděpodobným, že roli, kterou sehrával Fišer pro Bondyho, byla role prospěchu. Aby si mohl Bondy svobodně (avšak v době nesvobody) tvořit, Fišer dělal onu černou práci. Ať už to, že se mu podařilo publikovat pár svých děl na oficiálním poli, tak kupříkladu to, že to byl Fišer, kdo spolupracoval se státní bezpečností. Jako by tedy nějaké „odosobnění“ (avšak řečeno s nadsázkou, nemáme zde na mysli

například několikerou osobnost) sloužilo k tomu, aby se mohl s onou skutečností lépe vypořádat. Vedle toho zde však právě opět v souvislosti s Oidipovým komplexem vidíme ve spojitosti s donášením StB roli žárlivosti, kterou už jsme předtím vztahovali k Oidipovu komplexu, a která se v tomto případě, zjednodušeně, jeví jako: „*Ohrožuje-li někdo moji pozici, vypovím na něj informace.*“ Školácké praskání - spojení, které použil Petr Placák. Možná to však rovněž dejme do souvislosti se zkratkovitým chováním, které bylo pro Bondyho mnohdy typické. Jako by tím Fišer Bondymu zvyšoval sebevědomí, možná zejména tím, že ona autorita v podobě státní moci, tzn. zde státní bezpečnost, o jeho výpověď stála, věnovala mu pozornost.

Snad se nám tím, ale i celou naší prací, podařilo osvětlit to, jakou roli v Bondyho životě Oidipův komplex sehrával, a jaký vliv měl tedy na jeho chování a oblast vztahů – sami vidíme, že ona role je neopominutelnou.

Ač jsem již některé limity, které tuto práci postihují, v průběhu textu zmínila, pokusím se nyní alespoň ty nejdůležitější z nich podrobněji představit.

Jedním z limitů, který stojí v samém jádru je skutečnost, že jsem Bondyho životopis sestavovala sama. Nejsem literárním vědcem, badatelem, nemám k dispozici ani všechny materiály, které s jeho životem souvisí. Skutečností, že nemám k dispozici psychiatrické záznamy jsem se vyhnula tím, že jsem o nich nepojednávala. V psychobiografii obecně není dobré „diagnostikovat“, a tak si myslím, že toto být na škodu nemuselo. Naopak to, že nemám informace o jeho letech v Bratislavě, že řadu let postihují primárně jeho vlastní memoáry, či to, že kupříkladu nemám více informací o jeho dětství, jistě na škodu je.

To, co se při tvoření práce objevilo rovněž jako limitující je rozsah, který jsem zvolila. Mám zde na mysli věnování se Bondyho životu a objevování role Oidipova komplexu v něm. Pro tvoření původní psychobiografie (tedy ne komparaci) se jeví být užitečnějším věnovat se kupříkladu některé části života. V takovém případě totiž téma postihneme dopodrobna. V případě mém tedy bylo velice obtížné postihnout vše, co jsem postihnout chtěla. Témata se vynořovala další a další, Oidipův komplex se skutečně ukázal být prapůvodcem mnohého. Rozpracovala-li jsem jedno, našla jsem v něm možné další souvislosti vyplývající pro téma jiné. Volila-li bych příště, věnovala bych se kupříkladu souvislosti Oidipova komplexu a tématu žen, tzn. objektů.

Mnohdy se pro mě jevílo býti limitujícím samotné dílo Sigmunda Freuda, respektive mé obtíže s porozuměním všemu, co mínil. Ač jsem s jeho dílem obeznámena již delší dobu a jelikož jeho práce je mým zájmem, snažím se v něm vzdělávat průběžně. Až při tvoření práce se však ukázalo, jak náročné jeho texty jsou, a jak je někdy vlastně jednodušší se něčemu, co by bylo možné v mé práci postihnout, vyhnout. Již dopředu jsem tedy věděla, že dílo *Já a Ono* nepatří mezi mé oblíbené právě ze zmíněných důvodů. Měla jsem často tendence vydávat se směrem sekundárních publikací, tzn. texty autorů, kteří na jeho práci odkazovali, doufám však, že v ne příliš velké míře.

Dle mne je důležité v práci zachovávat rozpory – často tak užívám slova jako *pravděpodobně*, či *zdá se*. Bylo by pro mne náročné představit svou práci jakožto dílo, které přináší jednoznačné závěry. Zároveň si nemyslím ani to, že by to bylo žádoucím. Uznávám však, že práce mnohdy působí nesebejistě a jako bych se snad omlouvala za to, že píši to, co píši. Do jisté míry je to dáno tím, že je naživu mnoho Bondyho blízkých, a často mě napadaly myšlenky, co by na to řeli, kdyby si to přečetli. Kupříkladu i proto jsem dle mě některá témata nerozvedla tak, jak bych je rozvedla, jednalo-li by se kupříkladu o současníky Leonarda da Vinci, o němž pojednával Freud.

Závěr

V této diplomové práci jsem se pokoušela zjistit, jakou roli hrálo v životě Egona Bondyho téma Oidipova komplexu. Chtěla jsem na základě podrobení jeho životopisu analýze s pomocí psychobiografie tak, jak to dělával kupříkladu právě Sigmund Freud, otevřít témata, která vyvstávala po mnohých přečteních jeho mnou sestaveného životopisu, a pokoušet se na ně hledat odpovědi za pomoci primárně psychoanalýzy a jejích pojmů. Zajímalo mne, jak zmíněný Oidipův komplex ovlivňoval Bondyho chování, jednání, obecně vztahování se k sobě samému i k druhým, ke světu, v průběhu života, potažmo zejména do konce 80. let, neb 90. a nultá léta, kdy žil Bondy v Bratislavě, nejsou na informace o něm příliš bohatá, a tedy by ona analýza byla o to více jednostranná.

Myslím si, že se mi podařilo nalézt možné souvislosti a propojit tak jeho činy s rolí nevyřešeného Oidipa, o němž jsme mluvili po Freudově vzoru jakožto o úplném Oidipově komplexu. Podařilo se nám nalézt možné odpovědi, proč se často choval tak, jak se choval, pokusili jsme se zmapovat jeho cestu za hledáním mateřské postavy i za silným superegem, stejně tak jako jsme nabídli možná témata s tím související – ať už jde o pravděpodobně silnou potřebu trestu, strach z kastrace, významnou roli žárlivosti či například téma identifikace s matkou na základě psychické poruchy. Nevyhnuli jsme se ani jeho otcovství, nebo kupříkladu submisi. V neposlední řadě jsme se věnovali tématu Fišer vs. Bondy. To vše jsme vztahovali právě k Oidipovu komplexu.

Ač jsem si vědoma limitů, která tato práce má, věřím, že přinesla zajímavé poznatky o životě této významné osobnosti. Ne vždy jsem nabídla konkrétní odpovědi, ale během psaní práce mi mnohokrát došlo, že je často důležitější pokládat si otázky než na ně nutně přinášet odpovědi. Tvořit psychobiografii je obecně poměrně náročné, o to více, neexistují-li o vybrané osobě jiné psychologické či psychiatrické studie. Přistoupí-li však člověk k práci zodpovědně, s respektem k objektu, se zájmem a s nutnou sebereflexí, kdy je důležité oprostít se od, námi či druhými, předem vytvořených škatulek, do kterých onu osobnost chceme vměstnat, věřím, že se jeho práce stane přínosnou – i kdyby jen pro dodání odvahy dalším lidem, jež by se o něco podobného chtěli sami pokusit.

Seznam použitých informačních zdrojů

Odborná literatura

- ADLER, Alfred. *Smysl života*. Přeložil Zbyněk VYBÍRAL. Praha: Portál, 2020. ISBN 978-80-262-1590-5.
- BONDY, Egon. *Dvě léta: (básně 1989 a 1990)*. Praha: Inverze, 1991. ISBN 80-900160-9-X.
- BONDY, Egon. *Cesta Českem našich otců: (Pikarský román - obžaloba)*. Praha: Česká expedice, 1992. ISBN 80-85281-22-8.
- BONDY, Egon. *Prvních deset let. Česká radost*. Praha: Maťa, 2002. ISBN 80-7287-062-9
- BONDY, Egon. *Básnické spisy I. – 1947–1963*. Praha: Argo, 2014. ISBN 978-80-257-1366-2.
- BONDY, Egon. *Básnické spisy II.: 1962-1975*. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-1574-1
- BONDY, Egon, KUŽEL, Petr (ed.). *Pracovní analýza a jiné texty*. Studie a prameny k dějinám myšlení v českých zemích. Praha: Filosofia, 2017. ISBN 978-80-7007-486-2.
- BOUDNÍK, Vladimír. *Dopisy Vladimíra Boudníka přátelům 1949-1953*. Ztichlá klika, 2016. ISBN 978-80-88047-02-5.
- BOWLBY, John. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-670-4.
- ČURDA, Vojtěch. Filoofické putování Milana Machovce. IN: AUC Historia Universitatis Carolinae Pragnesis, 2015, roč. 53, č. 2, s. 155-173. ISSN 0323-0562
- FREUD, Sigmund. *Tři úvahy o sexuální teorii*. Praha: Alois Srdce, 1926
- FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře: Dostojevskij a otcovražda*. Eseje (Odeon). Praha: Odeon, 1990, s. 151-167. ISBN 80-207-0109-5.
- FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře: Já a Ono*. Eseje (Odeon). Praha: Odeon, 1990, s. 98-140. ISBN 80-207-0109-5.
- FREUD, Sigmund. *O člověku a kultuře: Nespokojenost v kultuře*. Eseje (Odeon). Praha: Odeon, 1990, s. 316-380. ISBN 80-207-0109-5.
- FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy I*. Praha: Avicenum, 1991. ISBN 80-201-0182-9.
- FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy II-III: K zavedení narcismu*. Praha: Avicenum, 1993, str. 278 – 291. ISBN 334120723.

- FREUD, Sigmund. *Mimo princip slasti a jiné práce z let 1920-1924: Ekonomický problém masochismu*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1999, s. 295-306. ISBN 80-86123-09-X.
- FREUD, Sigmund. *Přednášky k úvodu do psychoanalýzy*. Přeložil Jiří PECHAR. Praha: Portál, 2020. ISBN 978-80-262-1573-8.
- FROMM, Erich. *Mít, nebo být?* Přeložil Jan LUSK. Klasici (Portál). Praha: Portál, 2020. ISBN 978-80-262-1646-9.
- HLAVSA, Milan, PELC, Jan. *Bez ohňů je underground*. Vydání třetí, v nakladatelství Maťa druhé. Rock a pop. Praha: Maťa, 2016. ISBN 978-80-7287-219-0
- JIROUS, Ivan Martin, ŠPIRIT, Michael. *Magorův zápisník*. Praha: Torst, 1997. ISBN 80-7215-033-2.
- JIROUS, Ivan Martin. *Pravdivý příběh Plastic People*. Praha: Torst, 2008. ISBN 978-80-7215-355-8
- JIROUS, Ivan Martin. *Magorův ranní zpěv: Magorova děťátka*. Ilustroval Libor KREJCAR. Bouře. Praha: Maťa, 2018. ISBN 978-80-7287-228-2.
- KARÁSEK, Svatopluk, HÁJEK, Štěpán a PLZÁK, Michal. *Vino tvé výborné: (rozhovory)*. Třetí vydání. Praha: Kalich, 2021. ISBN 978-80-7017-290-2.
- KUČERA, Miloš. *Pud u Freuda*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3466-1.
- KUŽEL, Petr. *Myšlení a tvorba Egona Bondyho*. Praha: Filosofie, 2018. ISBN 978-80-7007-525-8.
- LOPATKA, Jan. *Šifra lidské existence*. Praha: Torst, 1995. ISBN 80-85639-55-6.
- MACHOVEC, Martin. Egon Bondy – básník či filosof? In: DUDZIKOVÁ, Markéta; BOROVSANSKÁ, Johana a VEJVODOVÁ, Daniela (ed.). *Filosofie v podzemí – filosofie v zázemí: podoby filosofie v době normalizace a po sametové revoluci*. Praha: Nomáda, 2013, s. 214-222. ISBN 978-80-7308-455-4.
- MACHOVEC, Martin. *K interpretaci české podzemní a undergroundové literatury: 1948-1989*. Praha: Torst, 2021. ISBN 978-80-7215-691-7.

- MACHOVEC, Martin; NAVRÁTIL, Pavel a STÁREK, František (ed.). *"Hnědá kniha" o procesech s českým undergroundem*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2012. ISBN 978-80-87211-74-8.
- MAINX, OSKAR. *Poesie jako mýtus, svědectví a hra*. Ostrava: Protimluv, o.s., 2007. ISBN 978-80-254-0248-1.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-797-7.
- MAZAL, Tomáš. *Spisovatel Bohumil Hrabal*. Praha: Torst, 2004. ISBN 80-7215-226-2.
- MERVART, Jan. Revoluční marxista Egon Bondy a názorové sdružení levice. In: *Myšlení a tvorba Egona Bondyho*. Praha: Filosofía, 2018. ISBN 978-80-7007-525-8.
- MILITZ, Anna. *Ani víru, ani ctnosti člověk nepotřebuje ke své spáse: příběh Jany Černé*. Přeložil Jan JENIŠTA. Knihovna Listů. Olomouc: Burian a Tichák, 2015. ISBN 978-80-87274-29-3.
- MITCHELL, Stephen A., BLACK, Margaret J. *Freud a po Freudovi: dějiny moderního psychoanalytického myšlení*. 2. vydání. Přeložil Štěpán KOVAŘÍK. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2022. ISBN 978-80-7553-912-0.
- PLACÁK, Petr. *Kádrový dotazník*. Praha: Babylon, 2001. ISBN 80-902804-1-2.
- RATAJ, Jan, HOUDA, Přemysl. *Československo v proměnách komunistického režimu*. V Praze: Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-245-1696-7.
- ROGERS, Carl Ransom. *Být sám sebou: terapeutův pohled na psychoterapii*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0796-2.
- THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.
- TZ-one. *Slovník cizích slov*. Mgr. Tomáš Zahradníček – TZ-one, 2013. ISBN 8087873041.
- VODRÁŽKA, Mirek. *Výtvarné umění a jeho subverzní role v období normalizace: demytologizační a detektivní příběh*. Praha: Centrum pro dokumentaci totalitních režimů, 2019. ISBN 978-80-270-5668-2.
- VODSEĎÁLEK, Ivo. *Felixír života: Urbondy*. Brno: Host, 2000, s. 13-21. ISBN 80-86055-96-5.

- VÝROST, Josef, SLAMĚNÍK, Ivan. *Sociální psychologie 2., přepracované a rozšířené vydání*. Praha: Grada Publishing a.s., 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.
- WHITE, Gregory L., MULLEN, Paul E. *Žárlivost – teorie, výzkum a klinické studie*. Praha: Triton, 2016. ISBN 9788072547081.
- ZAJÍČEK, Pavel, MACHOVEC, Martin (ed.). *Zápisky z podzemí: (1973-1980)*. Praha: Torst, 2002. ISBN 80-7215-176-2.
- ZAND, Gertraude. *Totální realismus a trapná poezie: česká neoficiální literatura 1948-1953*. Studium (Host). Brno: Host, 2002. ISBN 80-7294-048-1.
- ZANDOVÁ, Gertraude. *Básník – svědek – aktivista: Poetický program a vydavatelský projekt Egona Bondyho v čase stalinismu*. IN: *Česká literatura: časopis pro literární vědu*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 1998, 46, č.6, s. 631-637. ISSN: 0009-0468

Internetové zdroje

- Army.cz*. (n.d.). Základní informace o Armádě České republiky. [online] Dostupné z: <https://www.army.cz/scripts/detail.php?id=3895>.
- BLAŽEK, Petr. *Odvolání podpiu. Příběh několikatyždenního signatáře Charty 77 Jiřího Záruby*. Paměť a Dějiny. 2016/04, str. 96-102. ISSN 1802-8241. Dostupné z: https://www.ustrcr.cz/wp-content/uploads/2016/04/PD_4_16_s97-102.pdf
- DENČEVOVÁ, Ivana, Ch., LUPTÁKOVÁ, Věra. *Zhudebněná báseň Mochomůrky bílé je o ni. Osudové ženy: Mirka Kochová*. IN: *Dvojka.rozhlas.cz*, 2020. Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/zhudebnena-basen-muchomurky-bile-je-o-ni-osudove-zeny-mirka-kochova-7453616>
- Divadelní noviny*. *Zemřel Petr Uhl*. divadelni-noviny.cz. 2021. Dostupné z: <https://www.divadelni-noviny.cz/zemrel-petr-uhl>
- DUNDÁČKOVÁ, Petra. *Egon Bondy a jeho ateismus. Porovnání odborných a beletristických děl*. Online, diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, 2015. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/84162/120192022.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

FALTÝNEK, Vilém. *Egon Bondy: 1. máj o marxismu, čínské filosofii a StB*. IN: Radio Prague International, Online. 2007. Dostupné z: <https://cesky.radio.cz/egon-bondy-1-maj-o-marxismu-cinske-filosofii-a-stb-8608435>

Guerilla Records. Martin Machovec: Underground není uzavřenou kapitolou. 2006. Dostupné z: <https://www.guerilla.cz/?s=rozhovory&id=21>

HERMAN, Mik. Egon Bondy. Zenový mistr v galoších a s igelitkou v ruce stále živý. IN: citarny.com. 2023. Dostupné z: <https://citarny.com/temata/autori-a-knihy/spisovatele-a-knihy/egon-bondy-zenovy-mistr-filosof>

HOREŠOVSKÁ, Markéta. Divadlo Orfeus nedostalo grant a bojí se o budoucnost. IN: divadlo.cz. *Informační portál českého divadla*, 2007. Dostupné z: <https://www.divadlo.cz/?clanky=divadlo-orfeus-nedostalo-grant-a-boji-se-o-budoucnost>

HRABICA, Zdeněk. *Zaváté šlépěje Egona Bondyho*. Noveslovo.sk, 2022. Dostupné z: https://noveslovo.sk/c/Zavate_slepeje_Egona_Bondyho

<https://www.proquest.com/docview/2224512829?OpenUrlRefId=info:xri/sid:primo&accountid=15618>

CHAAR, Adam, El. Egon Bondy: Šifra mistra Fišera. IN: *Legalizace*, 2021. Dostupné z <https://magazin-legalizace.cz/egon-bondy-sifra-mistra-fisera/>

JANČÍKOVÁ, Jana, PALÁNOVÁ, Mejla, ŠAŠINKA, Radim. *Zájem lidí mě přílišně obtěžuje*. Bratislava, 2001. Dostupné z: <https://egonbondy.info/31-rozhovory/21-jancikova-jana-palanova-mejla-sasinka-radim-zajem-lidi-me-priserne-obtezuje/>

JURZA, Michal. Postmoderní Šamanismus. A2 – Neklid Na Kulturní Frontě (17), 2016, Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2015/17/postmoderni-samanismus>

KOPÁČ, Radim. *Egon Bondy proti totalitě. Na jeho biografii ještě čas nedozrál, tvrdí Martin Machovec*. IN: Lidovky.cz, 2021. Dostupné z https://www.lidovky.cz/orientace/kultura/egon-bondy-proti-totalite-na-jeho-biografii-jeste-cas-nedozral-tvrdi-martin-machovec.A211015_114311_in_popkultura_jto

KUBÁČ, Vilém. *Egon Bondy a jeho dílo v kontextu českého undergroundu*. Online, bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta, 2017. Dostupné z:

https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/86909/BPTX_2016_2_11260_0_450820_0_189065.pdf?sequence=1&isAllowed=y

KUBÁČ, Vilém. Egon Bondy a jeho dílo v kontextu českého undergroundu. *Online, bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta, 2017.*

Dostupné z:

https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/86909/BPTX_2016_2_11260_0_450820_0_189065.pdf?sequence=1&isAllowed=y

MACL, Ondřej. *Asi budu dezinterpretován. Online. IN: A2, 2014, č. 24. Dostupné z:*

<https://www.advojka.cz/archiv/2014/24/asi-budu-desinterpretovan>

MAČAS, Dominik. Duchovní guru českého undergroundu. Připomente si dílo filozofa a spisovatele Ladislava Klímy. 2021. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/duchovni-guru-ceskeho-undergroundu-pripomente-si-dilo-filozofa-a-spisovatele-8533892>

MACHOVEC, Martin. Za Egonem Bondym. IN: *A2*. (16), 2007. Dostupné z:

<https://www.advojka.cz/archiv/2007/16/za-egonem-bondym>

MACHOVEC, Martin. Ad Miroslav Vodrážka: Pohromové myšlení současné levice (k diskusi o tajné spolupráci Zbyňka Fišera alias Egona Bondyho. IN: *Bubínek revolveru*, 2015. Dostupné z: <https://www.bubinekrevolveru.cz/martin-machovec-ad-miroslav-vodrazka-pohromove-mysleni-soucasne-ceske-levice-k-diskusi-o-tajne>

MACHOVEC, M. *Evocation, Inspiration, Dedication – Mentions of Honza Krejcarová in the Work of Egon Bondy / Evokace, Inspirace, Dedikce – Zmínky o Honze Krejcarové v Díle Egona Bondyho*. IN: *Slovo a Smysl*, 2017, vol. 14, no. 28, s. 81-87. Dostupné z:

<https://www.proquest.com/docview/2224512829?pq->

[origsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Scholarly%20Journals](https://www.proquest.com/docview/2224512829?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Scholarly%20Journals)

MAZAL, Tomáš. *Egon Bondy. IN: Instinkt*, č. 16/IV, 2007.

MECLOVÁ, Anna. *Bytové semináře pod dohledem Státní bezpečnosti. IN: Paměť a dějiny*, 2009, č. 2. Dostupné z: <http://212.24.154.104/data/pdf/pamet-dejiny/pad0902/087-100.pdf>

Odbor archiv bezpečnostních složek MV a Filozofická fakulta UK ve spolupráci s Českou tiskovou kanceláří a Libri Prohibiti. Výstava „Souhlasím s prohlášením Charty 77 –

podpisy prvních signatářů Charty 77.“ 1. panel. 2007. Dostupné z:

<https://www.ustrcr.cz/data/pdf/charta77/panel01.pdf>

Odbor archiv bezpečnostních složek MV a Filozofická fakulta UK ve spolupráci s Českou tiskovou kanceláří a Libri Prohibiti. Výstava „Souhlasím s prohlášením Charty 77 –

podpisy prvních signatářů Charty 77.“ 2. panel. 2007. Dostupné z:

<https://www.ustrcr.cz/data/pdf/charta77/panel02.pdf>

PLACÁK, Petr. Bondy zachránil národ. IN: Týdeník Respekt. Online. 2005, č. .3.

Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2005/3/bondy-zachranil-narod>

PLACÁK, Petr. I slunce má své skvrny. IN: *Paměť a dějiny*, Online. 2015, roč. IX, č. 4.

Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1504/109-110.pdf>

PLACÁK, Petr. EBBS čili Egona Bondyho Básnické Spisy. Rozhovor Babylonu s

Martinem Machovcem. IN: *Babylon* (1), 2017. Dostupné z: https://babylonrevue.cz/wp-content/uploads/2017/11/Babylon-1.XXVI_.pdf

Praha 7. Není nic horšího než promarněný život. IN: *Praha7.cz*, Online. Dostupné z:

<https://www.praha7.cz/neni-nic-horsiho-nez-promarneny-zivot/>

PROPSY. ERIKSON, Erik H. *Osm věků člověka*. Praha: Univerzita Karlova, katedra psychologie FF UK, Celetná 20, 1995. Dostupné z:

https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/1107359/mod_resource/content/1/Erikson_Osm%20v%C4%9Bk%C5%AF.pdf

RAUVOLF, Josef. Egon Bondy – Mochomůrky bílé. 2013. Dostupné z:

<https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/egon-bondy-muchomurky-bile/>

REHAK, Janina. Vtipálci, rušitelé, noční můry učitelů. 2015. Dostupné z:

<https://www.goethe.de/ins/cz/prj/jug/the/hum/cs14877356.htm>

RIEDEL, Jaroslav. Historie The Plastic People of the Universe. Online. 2008. Dostupné z:

<https://www.pwf.cz/cz/archiv-clanku/284.html>

RYCHETSKÝ, Lukáš. Odpověď na nesvobodu. IN: *A2* (1), 2007. Dostupné z:

<https://www.advojka.cz/archiv/2007/1/odpoved-na-nesvobodu>

SOUKUPOVÁ, Jana. Rozhovor se synem Egona Bondyho a poněkud šokující post scriptum tohoto interview. IN: *iDnes.cz*, 2010. Dostupné z:

https://www.idnes.cz/zpravy/archiv/rozhovor-se-synem-egona-bondyho-a-ponekud-sokujici-post-scriptum-tohoto-interview.A100610_212122_kavarna_chu

STANKOVIČ, Andrej. Jan Lopatka. IN: *Týdeník respekt*. Online. 1993, 29. Dostupné z :<https://www.respekt.cz/tydenik/1993/29/jan-lopatka-35946960>

The Plastic People of the Universe. Historie skupiny 1971-1975. Plastic-people.cz. Dostupné z: <http://plastic-people.cz/historie-skupiny/1971-1975/>

TYPLT, Jaromír F. *Bondy nejen Bondyho*. IN: *Host 13, 1997, č. 3, s. 21-35*. ISSN 1211-9938. Dostupné z: http://old.typlt.cz/media/file/Typlt_Bondyho.pdf

VARECKÝ, Ladislav. Světu vládne finanční oligarchie, říká Egon Bondy. IN: *Idnes*, 2015. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/svetu-vladne-financni-oligarchie-rika-egon-bondy.A001228_165141_literatura_kne

VÁŠINKA, Radim. *Bondy a Orfeus*. IN: *orfeus.cz, Online*. Dostupné z:<https://www.orfeus.cz/repertoararchiv/egon-bondy>

VAVERKOVÁ, Martina. *Pojetí ženy v dílech André Bretona z let 1928-1935*. Online, bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2014. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/69158/BPTX_2012_2_11210_0_312970_0_137245.pdf?sequence=1&isAllowed=y

VODRÁŽKA, Miroslav. *Jakou koncepci času mají badatelé minulosti?* IN: *Paměť a dějiny, 2016, č. 1*, Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1601/118-125.pdf>

WAGNER, Radan. Svět emocí a depresí Vladimíra Boudníka. IN: *Lidovky.cz, Online*. 2016. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/ceska-pozice/svet-emoci-a-depresi-vladimira-boudnika.A160325_141047_pozice-recenze_houd

WAGNER, Radan. Něžný barbar s mnoha diagnózami. Boudník hledal krásu v oprýskaných zdech i bídě dělnického života. IN: *Lidovky.cz, Online*. 2024. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/relax/lide/vladimir-boudnik-vytvarne-umeni-grafik-kreslir-bohumil-hrabal-nezny-barbar.A240317_192611_lide_hma

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Egon Bondy [online]. c2024 [citováno 14. 04. 2024]. Dostupný z WWW: https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Egon_Bondy&oldid=23812300

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Klukovice [online]. c2023 [citováno 14. 04. 2024].
Dostupný z WWW:

Audio a audiovizuální dokumenty

BIUBÓ, Jordi. *Fišer alias Bondy I* [Film, TV]. Česko, 1999. Dostupné z:
<https://www.youtube.com/watch?v=AefJr-6b8wE>

BIUBÓ, Jordi. *Fišer alias Bondy II* [Film, TV]. Česko, 2000. Dostupné z:
<https://www.youtube.com/watch?v=GHeAsx-Tppw>

FIEDOR, Jiří. *Byty* [díl televizního cyklu Fenomén underground]. Plum Production, 2014.
Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10419676635-fenomen-underground/414235100221002/>

CHYTILOVÁ, Jana. *Milan Hlavsa a Plastic People of the Universe* [film]. 2001

KŘÍSTEK, Václav. *Předci a paralely* [díl televizního cyklu Fenomén underground]. Plum
Production, 2014. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10419676635-fenomen-underground/412235100221006/>

The Plastic People of the Universe. Toxika, IN: *Egon Bondy's Happy Heart Club Banned*
[zvukový záznam na CD]. Guerilla Records, 2021.

Týdeník Respekt. (2007, April 15). IN MEMORIAM EGON BONDY [Video]. Dostupné z:
<https://www.youtube.com/watch?v=gBy-eOYwpW8>

Materiály Archivu bezpečnostních složek

Archiv bezpečnostních složek. *Zbyněk Fišer. A- Klíma. Registrační číslo 9326.*

TS_621754_MV_1_1

Archiv bezpečnostních složek. TS_621754_MV_1_1. Svazek č. 621754. Zbyněk Fišer. A-
MAO. Registrační číslo: 4910.